

मध्यमकालीन खर्च संरचना

(आर्थिक वर्ष २०८३/८४-२०८५/८६)

तथा

वार्षिक विकास कार्यक्रम

(आर्थिक वर्ष २०८३/८४)

मधेश प्रदेश सरकार
प्रदेश नीति तथा योजना आयोग
जनकपुरधाम, नेपाल

२०८३

विषय सूची

परिच्छेद एक: परिचय.....	३
१.१ पृष्ठभूमि.....	३
१.२ अवधारणा.....	३
१.३ उद्देश्य.....	४
१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको संस्थागत व्यवस्था.....	५
१.५ तर्जुमा प्रक्रिया.....	६
परिच्छेद दुई: प्रदेश मध्यमकालीन खर्च संरचना.....	८
२.१ पृष्ठभूमि.....	८
२.२ संभावना तथा अवसर.....	९
२.३ प्रमुख सवाल र चुनौतिहरू.....	९
२.४ सोच, उद्देश्य, रणनीति.....	१०
२.५ मध्यमकालीन आर्थिक खाका.....	११
२.६ मध्यमकालीन नतिजा खाका.....	११
२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका.....	१२
२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट.....	१३
परिच्छेद तीन: आगामी आ.व. २०८३/८४ को कार्यक्रम तथा बजेट.....	१७
३.१ पृष्ठभूमि.....	१७
३.२ आर्थिक वर्ष २०८२/८३ विकास कार्यक्रम बजेटको बाँडफाँट.....	१७
परिच्छेद चार: क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम.....	२०
४.१ कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी.....	२०
४.२ वन, वातावरण तथा जलवायु उत्थानशीलता.....	२८
४.३ उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन.....	३३
४.४ आर्थिक नीति तथा स्रोत परिचालन.....	४१
४.५ श्रम, रोजगार तथा यातायात.....	४७
४.६ स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा बसाइसराइ.....	५२
४.७ शिक्षा तथा संस्कृति.....	६३
४.८ युवा, खेलकुद तथा समाज कल्याण.....	६८
४.९ भौतिक पूर्वाधार विकास.....	८४
४.१० ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी.....	९२
४.११ गृह, कानून तथा सञ्चार.....	१०२
४.१२ शासकीय सुधार तथा सेवा प्रवाह.....	१०८
४.१३ प्रदेश सभा.....	११५
४.१४ मुख्या न्यायाधिवक्ताको कार्यालय.....	११७
४.१५ प्रदेश लोक सेवा आयोग.....	१२१
४.१६ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग.....	१२३
अनुसूचीहरू.....	१२९
अनुसूची १: आ. व. २०८३/८४ समेत आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्चको अनुमान, प्रक्षेपण तथा सांकेतिकरण.....	१२९
अनुसूची २: त्रिवर्षीय खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपण र स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण.....	१३७
अनुसूची २: आ.व. २०८३/८४ को खर्च अनुमान तथा सांकेतिकरण.....	१३८

परिच्छेद एक: परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको समृद्ध, समावेशी तथा समाजवाद उन्मुख राज्य निर्माणका लागि सार्वजनिक स्रोत साधनको उच्चतम, प्रभावकारी र दिगो उपयोग अपरिहार्य रहेको छ। सीमित स्रोत साधनको सन्दर्भमा उत्पादन वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, सेवा प्रवाहको गुणस्तर अभिवृद्धि, पूर्वाधार विकास, विषय क्षेत्रगत तथा क्षेत्रीय सन्तुलन कायम गर्ने दिशामा सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनलाई परिणाममुखी बनाउनु आवश्यक छ।

यस सन्दर्भमा सार्वजनिक स्रोतको विनियोजनलाई नीति, योजना र कार्यक्रमसँग आबद्ध गर्दै उपलब्ध स्रोतलाई प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र, कार्यक्रम तथा आयोजनामा केन्द्रित गर्नु अत्यन्त जरुरी देखिन्छ। यसका साथै स्वीकृत कार्यक्रम तथा आयोजनाको कार्यान्वयनका लागि स्रोतको सुनिश्चितता, खर्चको गुणस्तर तथा नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीलाई सुदृढ गर्नु आवश्यक छ।

मध्यमकालीन खर्च संरचना (Medium Term Expenditure Framework-MTEF) सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक प्रभावकारी औजारको रूपमा प्रयोग हुँदै आएको छ, जसले सीमित स्रोत साधनको नतिजामूलक र अनुशासित परिचालन सुनिश्चित गर्दछ। यसले नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच समन्वय कायम गरी सार्वजनिक खर्चलाई पूर्वानुमानयोग्य, यथार्थपरक, पारदर्शी तथा उत्तरदायी बनाउने कार्य गर्दछ। संविधान, आवधिक योजना तथा नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा व्यक्त गरेका दिगो विकास लक्ष्य (SDGs), लैङ्गिक समानता, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा उत्थानशील विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्न समेत मध्यमकालीन खर्च संरचना एक महत्वपूर्ण साधनको रूपमा स्थापित भएको छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ अनुसार संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहले वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्दा त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु अनिवार्य गरिएको छ। सोही अनुरूप मधेश प्रदेश सरकारले दोस्रो आवधिक योजनाको मार्गदर्शन, नीति तथा प्राथमिकताका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्ष आ.व. २०८३/८४ देखि २०८५/८६ सम्मको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरेको छ।

प्रस्तुत खर्च संरचनामा पहिलो वर्षको लागि यथार्थपरक बजेट प्रस्ताव तथा त्यसपछिका दुई वर्षका लागि स्रोत उपलब्धता, कार्यान्वयन क्षमता तथा कार्यक्रमगत प्राथमिकताका आधारमा व्यय प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले सार्वजनिक स्रोत साधनको प्रभावकारी विनियोजन, वित्तीय अनुशासन, समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व तथा नतिजामूलक विकास व्यवस्थापनलाई सुदृढ बनाउने अपेक्षा गरिएको छ।

१.२ अवधारणा

नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीमार्फत समावेशी, समतामूलक तथा समाजवाद उन्मुख आर्थिक प्रणालीको विकास गर्ने राष्ट्रिय प्रतिबद्धता पुरा गर्न सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई अझ बढी परिणाममुखी, पारदर्शी, उत्तरदायी तथा प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ। विकास, सुशासन तथा समुन्नतिका लक्ष्यहरू हासिल गर्न उपलब्ध सीमित स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग, खर्चको गुणस्तर अभिवृद्धि तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्नु अपरिहार्य पूर्वशर्तका रूपमा स्थापित भएको छ। यसका लागि मध्यमकालीन खर्च संरचनाले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नेछ। सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको एक रणनीतिक औजारको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनाले उपलब्ध स्रोत साधनको यथार्थपरक मूल्याङ्कन गर्दै तिनलाई नीति तथा आवधिक योजनाको प्राथमिकता अनुसार मध्यम अवधिका लागि विनियोजन

गर्दछात्रिवर्षीय चक्रीय प्रणालीमा आधारित मध्यमकालीन खर्च संरचनामा प्रत्येक आर्थिक वर्ष नयाँ वर्ष थप्दै अधिल्लो प्रक्षेपणलाई अद्यावधिक गरिन्छ। यसले बजेट प्रक्रियालाई निरन्तर, गतिशील तथा सुधारमुखी बनाउँछ।

मध्यमकालीन खर्च संरचनाका (क) समष्टिगत आर्थिक खाका, (ख) नतिजा खाका र (ग) बजेट खाका गरी तीन प्रमुख आयामहरू रहेका हुन्छन्। समष्टिगत आर्थिक खाकामा प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, आर्थिक वृद्धिदर, रोजगारी। आय, राजस्वलागतसमष्टिगत आर्थिक सूचकहरूको प्रक्षेपण समावेश हुन्छ। यसैगरी नतिजा खाकाले कार्यक्रम तथा आयोजनाबाट प्राप्त हुने अपेक्षित नतिजा, उपलब्धि तथा प्रभावहरू निर्धारण गर्दछ भने बजेट खाकामा उपलब्ध स्रोत साधनको आधारमा क्षेत्रगत तथा कार्यक्रमगत बजेट विनियोजन तथा खर्च प्रक्षेपण समावेश हुन्छ। यस संरचनाले स्रोत विनियोजनमा कुशलता, कार्यान्वयनमा दक्षता तथा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ।

प्रदेश तहमा विकास व्यवस्थापनको जिम्मेवारी विस्तार भएसँगै स्रोत विनियोजन, कार्यक्रम छनोट, कार्यान्वयन तथा अनुगमनमा दक्षता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक भएको छ। विशेषतः मधेश प्रदेश जस्तो कृषि-आधारित, उच्च जनघनत्व भएको र सामाजिक-आर्थिक दृष्टिले संवेदनशील प्रदेशमा स्रोत साधनको न्यायोचित र सन्तुलित वितरण, क्षेत्रीय असमानता न्यूनीकरण तथा उत्पादनमूलक क्षेत्रहरूमा लगानी अभिवृद्धि गर्नु अत्यन्त आवश्यक देखिन्छ।

यस परिप्रेक्ष्यमा मध्यमकालीन खर्च संरचना (MTEF) सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापनको एक प्रभावकारी औजारका रूपमा स्थापित रहेको छ, जसले नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच समन्वय कायम गर्दै स्रोत साधनको प्राथमिकता आधारित विनियोजन सुनिश्चित गर्दछ। संरचनाले कार्यक्रम तथा आयोजनाको लागत, समयसीमा, अपेक्षित नतिजा तथा स्रोतको उपलब्धता स्पष्ट पाउँदै बजेट प्रक्रियालाई पूर्वानुमानयोग्य, यथार्थपरक तथा वैज्ञानिक बनाउँछ। नेपालले दिगो विकास लक्ष्य (SDGs), जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, लैङ्गिक समानता तथा समावेशी विकासका क्षेत्रमा गरेका अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयनमा ल्याउन समेत मध्यमकालीन खर्च संरचनाको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ तथा प्रदेश आर्थिक कार्यविधि ऐन, २०७४ ले तीनै तहका सरकारले वार्षिक बजेट तर्जुमा गर्दा त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु अनिवार्य गरेको छ। सोही कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था अनुरूप मधेश प्रदेश सरकारले दोस्रो आवधिक योजनाको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई आधार मानी आगामी तीन आर्थिक वर्ष (आ.व. २०८३/८४–२०८५/८६) का लागि मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गरेको छ। प्रस्तुत खर्च संरचनामा पहिलो वर्षको बजेट यथार्थपरक आधारमा तयार गरिएको छ भने त्यसपछिका दुई वर्षका लागि स्रोत उपलब्धता, कार्यान्वयन क्षमता, तथा विकास प्राथमिकताका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ। यसले प्रदेशको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनलाई दीर्घकालीन रूपमा दिगो, उत्तरदायी तथा परिणाममुखी बनाउन सहयोग पुऱ्याउने अपेक्षा गरिएको छ।

१.३ उद्देश्य

मध्यमकालीन खर्च संरचनाको प्रमुख उद्देश्य प्रदेशमा उपलब्ध स्रोत साधनलाई नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमबीच तालमेल गराई प्राथमिकताका आधारमा सार्वजनिक स्रोतको बाँडफाँटगरी खर्चको प्रभावकारिता बढाउनु हो। यसले वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्न अपेक्षित नतिजा, खर्चको आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा सार्वजनिक स्रोतको कुशलतापूर्वक बाँडफाँटसार्वजनिक खर्च प्रणालीमा वित्तीय अनुशासन कायम गर्न तथा समष्टिगत आर्थिक स्थायित्वलाई दिगो तथा भरपर्दो बनाउन महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउँदछ। यस निर्दिष्ट उद्देश्य देहायअनुसार रहेका छन्:-

- (१) सार्वजनिक खर्च प्रणालीमा सुधार तथा अनुशासन कायम गरी समष्टिगत आर्थिक स्थायित्व कायम गर्नु,
- (२) आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतको अनुमानलाई यथार्थपरक, प्रभावकारी र नतिजामूलक बनाउनु;

- (३) नीति, आवधिक योजना र वार्षिक बजेटबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्दै स्रोत साधनको प्राथमिकतामा आधारित विनियोजन सुनिश्चित गर्नु ।
- (४) सार्वजनिक खर्चलाई बढी प्रभावकारी तथा कुशल बनाई अपेक्षित नतिजा प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्नु;
- (५) लागत, समयसीमा, अपेक्षित नतिजा तथा स्रोतको उपलब्धता स्पष्ट पाउँदै बजेट प्रक्रियालाई पूर्वानुमानयोग्य, यथार्थपरक तथा नतिजामूलक बनाउनु;
- (६) वित्तीय अनुशासन सुदृढ गर्नु;
- (७) प्रदेश सरकारबाट कार्यान्वयन हुने कार्यक्रम, आयोजना तथा क्रियाकलापलाई सांकेतीकरण गरी दिगो विकास लक्ष्य, लैंगिक समानता तथा जलवायु उत्थानशीलता हासिल गर्नु;

१.४ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको संस्थागत व्यवस्था

प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७४को दफा १३ को उपदफा २ (ख) अनुसार आर्थिक वर्षको बजेट अगावै प्रदेश सरकारले प्रदेश सभाबाट पारित गर्ने वार्षिक आय-व्यय प्रस्ताव मध्यमकालीन खर्च संरचनाका आधारमा बनाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ। वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट प्रदेश सभामा पेश गर्नु अगाडी मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्नु पर्दछ। यसै व्यवस्थालाई कार्यान्वयन गर्नका लागि प्रदेश योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७७ मा देहायानुसारको संस्थागत व्यवस्था गरिएको छ ।

१.४.१ मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा निर्देशक समिति

मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा कार्यको समग्र निर्देशनका लागि प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा देहाय बमोजिमको निर्देशक समितिको व्यवस्था गरिएको छ ।

उपाध्यक्ष, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	संयोजक
सदस्यहरू, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य
प्रमुख सचिव/सचिव, मुख्यमन्त्री तथा म. प. कार्यालय	सदस्य
सचिवहरू, विषयगत मन्त्रालय	सदस्य
सचिव/प्रशासकीय प्रमुख, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य सचिव

१.४.२ प्रदेश बजेट तथा स्रोत समिति

अर्थतन्त्रको आर्थिक परिसूचकहरूको विश्लेषण गरी समष्टिगत आर्थिक खाका तयारी, आगामी तीन आर्थिक वर्षको बजेटको कुल सीमा प्रक्षेपण, खर्च तथा स्रोत सहितको मध्यमकालीन खर्च संरचना सीमा निर्धारण र बजेटको कार्यान्वयन स्थितिको समीक्षागरी आगामी आर्थिक वर्षसहित तीन वर्षको बजेट प्रक्षेपण गर्न देहाय बमोजिमको स्रोत समितिको व्यवस्था रहेको छ:-

उपाध्यक्ष, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	अध्यक्ष
सदस्य, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य
सचिव, अर्थमन्त्रालय	सदस्य
सचिव वा प्रशासकीय प्रमुख, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य
प्रमुख, प्रदेश कार्यालय, नेपाल राष्ट्र बैंक	सदस्य
प्रमुख, प्रदेश लेखा नियन्त्रकको कार्यालय	सदस्य

प्रमुख, योजना तथा बजेट महाशाखा, अर्थमन्त्रालय	सदस्य
उपसचिव, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य सचिव

१.४.३ प्रदेश मध्यमकालीन खर्च संरचना प्राविधिक समिति

विषयगत निकायमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धि कार्यको समन्वय लगायतका कार्य गर्न देहाय अनुसारको विषय क्षेत्रगत प्राविधिक समिति रहने व्यवस्था रहेको छ ।

सचिव वा प्रशासकीय प्रमुख, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	संयोजक
प्रमुख, योजना तथा बजेट महाशाखा, प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	सदस्य
प्रमुख, योजना तथा बजेट महाशाखा, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
प्रमुख, योजना तथा अनुगमन महाशाखा, सबै प्रादेशिकमन्त्रालय वा निकाय	सदस्य
शा.अ., योजना तथा बजेट महाशाखा, अर्थ मन्त्रालय	सदस्य सचिव

१.४.४ निकायगत मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदल

सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकायको प्रत्येक क्रियाकलापको इकाई लागत आंकलन र परिमार्जनका साथै मन्त्रालय वा निकायको मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यको समन्वय गर्न बजेट सम्बन्धी कार्य गर्न देहाय अनुसारको कार्यदल रहने व्यवस्था रहेको छ-

प्रमुख, योजना तथा बजेट महाशाखा, सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय	संयोजक
आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख, सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय	सदस्य
प्रतिनिधि, सम्बन्धित मन्त्रालय अन्तर्गतको विभाग	सदस्य
प्रमुख, योजना तथा बजेट शाखा, सम्बन्धित मन्त्रालय वा निकाय	सदस्य सचिव

१.५ तर्जुमा प्रक्रिया

१.५.१ त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कुल बजेटको आकार तयारी

गतआर्थिकवर्षको यथार्थस्थिति, चालु आर्थिक वर्षको प्रक्षेपित अवस्था र मध्यमकालीन खर्च संरचनाको आधारमा सम्बन्धित निकाय/मन्त्रालय, अर्थ मन्त्रालय र प्रदेश नीति तथा योजना आयोगबाट नीतिगत छलफल गरी आगामी आर्थिक वर्षको आय-व्ययको अनुमान तथा प्रक्षेपणको प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार गरियो। यस कार्यमा सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायले मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यदलको संलग्नतामा कार्यगत रूपमा प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयले समग्रमा पुनरावलोकन गरी अवधारणापत्र तयार गरियो। स्रोत समितिले प्रदेशको समष्टिगत अर्थतन्त्रको वर्तमान स्थिति, चालु आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको प्रक्षेपण, वित्तीय स्थिति, शोधनान्तर स्थिति, वैदेशिक व्यापार स्थिति, बाह्य एवम् आन्तरिक वित्तीयसाधनको सम्भावना, करको लचकता, राजस्व प्रक्षेपण तथा कार्यगत नीति र प्राथमिकताको आधारमा आगामी आर्थिक वर्षको कुल बजेटको आकार र सीमा निर्धारण गरियो।

१.५.२ बजेट सीमा र मार्गदर्शन तयारी तथा संप्रेषण

स्रोत अनुमान समितिले तयार गरेको बजेटको सीमाभित्र प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयबाट मन्त्रालयगत/निकायगत रूपमा चालु, पूँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको सीमा र मार्गदर्शन तयार गरियो। माथि उल्लेख भएअनुसार तयार भएको मन्त्रालयगत बजेट सीमा र मार्गदर्शन अर्थ मन्त्रालयले प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणाली (PLMBIS) मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायमा पठाइयो। सम्बन्धित मन्त्रालय तथा निकायबाट आफू

अन्तर्गतका निर्देशनालय, डिभिजन तथाजिल्ला कार्यालय र आयोजनामा मार्गदर्शनसहित बजेटको सीमा मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा प्रविष्टि गरियो। मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा र कार्यक्रम तथा आयोजनाको प्राथमिकता निर्धारण प्रदेश नीति तथा योजना आयोगद्वारा जारी प्रदेश योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७७ बमोजिम गरिएको छ ।

१.५.३ त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी संसदमा पेश

मन्त्रालयबाट प्राप्त सीमा र मार्गदर्शनभित्र रही सम्बन्धित कार्यालय र आयोजनाले त्रिवर्षीय खर्च प्रक्षेपण सहितको बजेट तयार गरी सम्बन्धित निर्देशनालय तथा कार्यालयलयमा पठाइयो। उपरोक्तअनुसार प्राप्त भएको बजेटको आधारमा आफ्नो समेत कार्यक्रम तथा बजेट तयार गरी सम्बन्धित निर्देशनालय तथा कार्यालयलेप पी. एल.एम.वि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गरी सम्बन्धित मन्त्रालयमा पठाइयो। सम्बन्धित मन्त्रालयले यसरी प्रविष्टि गरी प्राप्त हुन आएको आफ्नो बजेट समेत तयार गरी पी.एल.एम.वि.आइ.एस. मा प्रविष्टि गर्ने र आफ्नो एवम् अन्तर्गतका आयोजना/निकायको बजेट उपर छलफल गरी अन्तिम टुगो लगाई प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयमा पी.एल.एम.बि.आइ.एस. मार्फत पठाइयो । यसैगरी मन्त्रालय बाहेकका निकायबाट समेत प्राप्त बजेट सीमा र मार्गदर्शन अनुसार कार्यक्रम तथा बजेट पी.एल.एम.वि.आइ.एस.मा प्रविष्टि गरी सोही मार्फत प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र अर्थ मन्त्रालयले प्राप्त गर्‍यो।

१.५.४ त्रि-वर्षीय खर्च प्रक्षेपणसहित कार्यक्रम तथा बजेट उपर छलफल

मन्त्रालय तथा निकायबाट बजेट चालु खर्च समेत कार्यक्रम खर्च, पूँजीगत खर्च एवम् वित्तीय व्यवस्थासहितको कार्यगत र निकायगत रुपमा प्रदेश नीति तथा योजना आयोगमा नीतिगत छलफल गरियो। यस प्रक्रियामा अर्थ मन्त्रालयको बजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा र सम्बन्धित मन्त्रालय/निकायको सहभागिता रहेको थियो। निकायगत रुपमा चालु,पूँजीगत र वित्तीय व्यवस्थासहितको बजेटको छलफल टुङ्गिएपछि अर्थ मन्त्रालयले कार्यक्रम तथा बजेटको मस्यौदा तयार गरी प्रदेश नीति तथा योजना आयोग र आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित मन्त्रालय समेतको परामर्शमा बजेट तथा कार्यक्रमको अन्तिम मस्यौदा तयार गरियो।

१.५.५ मध्यमकालीन खर्च संरचनाको मस्यौदा स्वीकृति तथा प्रकाशन

यस प्रकार तयार भएको मध्यमकालीन खर्च संरचना उपर आवश्यक छलफल गरीमन्त्रीपरिषदबाट स्वीकृति पश्चात् अनुमोदनको निम्ति वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमको साथमा प्रदेश सभामा पेश गरिएको छ ।आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उतरदायित्व ऐन अनुसार मध्यमकालीन खर्च संरचनामा अनिवार्य रुपले आय व्ययको विवरण सहित वार्षिक विकास कार्यक्रमसमावेश हुनुपर्दछ ।

परिच्छेद दुई: प्रदेश मध्यमकालीन खर्च संरचना

२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रका मूल्यमान्यतामा आधारित समाजवादउन्मुख राज्यको परिकल्पना गर्दै समृद्ध राष्ट्र निर्माण गर्ने लक्ष्य निर्धारण गरेको छ। यस अनुरूप राज्यको प्रमुख आर्थिक उद्देश्य स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्नु हो। सो लक्ष्य हासिल गर्न “समृद्धनेपाल, सुखी नेपाली” दीर्घकालीनसोचअवलम्बनगरिएकोछ। यसै सन्दर्भमा मधेश प्रदेशले दोस्रो आवधिक योजनामार्फत “आत्मनिर्भरसमृद्धमधेश, सुखी मधेशी”कोसोचको परिकल्पना गरेको छ, जुन राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोचको पूरकको रूपमा अगाडी ल्याइएको छ। राष्ट्रिय तथा प्रदेशको सोचआम जनताको समुन्नति र जनआकाङ्क्षा परिपूर्तिमा केन्द्रित रहेको छन्।

नेपालको संविधानले सङ्घीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक व्यवस्था अन्तर्गत समाजवादउन्मुख राज्य स्थापना गर्ने लक्ष्यसहित समृद्ध राष्ट्र निर्माणको दिशानिर्देश गरेको छ। यस जगमा उभिएर समाजवादउन्मुख, स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्ने अभिभारालाई राज्यको प्रमुख आर्थिक उद्देश्य बनाइएको छ। प्रस्तुत उद्देश्य हासिल गर्न नेपाल सरकारले “समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली” दीर्घकालीन राष्ट्रिय सोच अघि सारेको छ। यसै सन्दर्भमा मधेश प्रदेश सरकारले प्रदेशको पहिचान, गरिमा, तुलनात्मक लाभ तथा संभावना र विकासलाई केन्द्रमा राखी दोस्रो आवधिक योजनामार्फत “आत्मनिर्भर र समृद्ध मधेश, सुखी मधेशी” को प्रादेशिक सोच अघि सारेको छ, जुन राष्ट्रिय दीर्घकालीन सोचसँग अन्तरसम्बन्धित तथा पूरक रहेको छ।

सामाजिक आर्थिक लगायत समग्र विकास र समृद्धिका लागि सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। यसका लागि स्रोत विनियोजनमा कुशलता, कार्यान्वयनमा दक्षता र वित्तीय अनुशासन कायम गर्न मध्यमकालीन खर्च संरचना महत्वपूर्ण औजारका रूपमा प्रयोग हुने गरेको छ। यी तीन वटै पक्षहरूमा सुधार गर्ने उपाय तथा औजारको रूपमा मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई लिइएको छ। यसले उपलब्ध हुन सक्ने स्रोतहरूको प्राथमिकतामा आधारित उपयोग सुनिश्चित गर्दै योजना कार्यान्वयन तथा वित्तीय व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउँछ र स्रोतसाधनको विनियोजनमा कुशलता र दक्षतापूर्वक गर्न सहयोग गर्छ। यसले योजना कार्यान्वयन र वित्तीय व्यवस्थापनमा प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्ने प्रमुख औजारको रूपमा काम गर्दछ। यसलाई मध्यनजर गरी अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले तीनै तहका सरकारले आ-आफ्नो तहको व्यवस्थापिकामा आगामी वर्षको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्दा आगामी तीन वर्षको मध्यमकालीन खर्च संरचना समेत तर्जुमा गरी प्रस्तुत गर्नु पर्ने अनिवार्य व्यवस्था गरेको छ। यस प्रयोजनार्थ आगामी तीन आर्थिक वर्षमा हुने खर्चको प्रक्षेपण सहितको मध्यमकालीन खर्चसंरचना तयार गरी प्रदेश सभामा प्रस्तुत गरिएको छ।

प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८२/८३–२०८४/८५) संविधान, कानून तथा प्रदेशका विद्यमान नीति र आवधिक योजनासँग सामञ्जस्य राखी तयार गरिएको छ। साथै, दिगो विकास लक्ष्य, प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाका उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताहरूलाई मार्गदर्शनका रूपमा समावेश गरिएको छ।

मधेश प्रदेशमा आ.व. २०७५/७६ बाट मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार गर्ने अभ्यास सुरु भई आ.व. २०७६/७७ देखि प्रदेश नीति तथा योजना आयोगमार्फत नियमित रूपमा तर्जुमा हुँदै आएको छ। प्रस्तुत मध्यमकालीन खर्च संरचना (आ.व. २०८३/८४–२०८५/८६) नेपालको संविधान, अन्तर सरकारी वित्तीय व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र मधेश प्रदेशको आवधिक योजना लगायत प्रदेश सरकारका विद्यमान नीति समेतसँग सामञ्जस्यता कायम हुने गरी तर्जुमा गरिएको छ। साथै संरचनामा प्रदेश आवधिक योजनाका सोच, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकता एवं प्रदेश सरकारका नीति र प्राथमिकता लगायत

दिगो विकास लक्ष्य समेतलाई मार्गदर्शनको रूपमा ग्रहण गरिएको छ। प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना तथा दोस्रो आवधिक योजना दुईआर्थिक वर्षको कार्यान्वयनको अनुभव प्राप्त उपलब्धि रभोगेका अनुभवका आधारमा दोस्रो आवधिक योजनाले सम्बोधन गर्ने प्रमुखसवाल र चुनौति समेतलाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ।

२.२ संभावना तथा अवसर

मधेश प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले मार्गदर्शन गरेका संभावना तथा अवसरलाई समेत यो मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समेटिएको छ। प्रदेशको संरचनागत रूपान्तरण तथा विकासका संभावना तथा अवसर देहायअनुसार रहेकाछन्-

- (१) कृषि, पशुपालन तथा मत्स्यपालन क्षेत्रको उच्च सम्भावना र ग्रामीण अर्थतन्त्र सुदृढीकरण तथाजनजीवनमा सुधार यस क्षेत्रको प्रमुख योगदान;
- (२) कृषि तथा पशुपंक्षीमा आधारित उद्योगको स्थापना र विस्तारका लागि अनुकूल वातावरण;
- (३) समथल भू-भाग, श्रमशक्तिको उपलब्धता, सडक सञ्जाल तथा यातायातको पहुँच र भारतसँगको सीमा निकटताका कारण उद्योग, व्यवसाय तथा व्यापार प्रवर्द्धन;
- (४) प्राकृतिक, सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको उपयोग मार्फत धार्मिक पर्यटन विकास र रोजगारी सिर्जना;
- (५) तुलनात्मक लाभ तथा न्यून उत्पादन लागतका कारण निजी क्षेत्रबाट उद्योग-व्यवसाय विस्तारको सम्भावना;
- (६) देशका प्रमुख क्षेत्रसँग सडक सञ्जालमार्फत जोडिएको कारण उत्पादित वस्तुको सहज ढुवानी तथा बजार पहुँच;
- (७) जयनगर-जनकपुर-कुथरिलमार्फत अन्तरदेशीय व्यापार तथा पर्यटक आवागमन विस्तारको अवसर;
- (८) उखु खेती तथा चिनी उद्योगको विकासमार्फत उत्पादन वृद्धि र आत्मनिर्भरता अभिवृद्धि।

२.३ प्रमुख सवाल र चुनौतिहरू

मधेश प्रदेशको दोस्रो आवधिक योजनाले सोच, उद्देश्य र परिमाणात्मक लक्ष्य मार्फत सुशासन, आत्मनिर्भरता र समृद्धि हासिल गरी प्रदेशबासीलाई सुखी बनाउनु मुख्य चुनौती रहेको छ। प्रदेशको पहिलो आवधिक योजना कार्यान्वयनबाट प्राप्त उपलब्धि, भोगेका अनुभवदोस्रो आवधिक योजना पहिचान भएका तथा देखिएका सामाजिक-आर्थिक विकास, वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु उत्थानशीलता सम्बन्धी प्रमुखसवाल र चुनौति मध्यमकालीन खर्च संरचना कार्यान्वयनको सन्दर्भमा समेत सान्दर्भिक रहेका छन् जुन देहायअनुसार रहेका छन्:-

- (१) आयातमुखी, विप्रेषणमा आधारित र निर्वाहमुखी अर्थतन्त्रतथा न्यून आर्थिक वृद्धि दर;
- (२) न्यून उत्पादन र उत्पादकत्व, उच्च उत्पादन लागत, कमजोर प्रतिस्पर्धी क्षमता,
- (३) कृषिक्षेत्रमा घट्दो आकर्षण तथाखाद्य पदार्थको उपलब्धता र खाद्य सुरक्षामा परनिर्भरता;
- (४) न्यून गुणस्तरीय वस्तु तथा सेवाको उत्पादन र प्रतिस्पर्धी खुला बजार;
- (५) कृषि योग्य भूमिमा एकीकृत सिंचाई प्रणाली विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा न्यूनता तथा न्यून उत्पादकत्व;
- (६) विप्रेषणबाट प्राप्त आयलाई उत्पादन तथा पूँजी निर्माणमुखी क्षेत्रमा सीमित एकीकरण रउपयोग;
- (७) कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा बढ्दो विप्रेषणको अनुपात, न्यून निर्यात क्षमता र बढ्दो व्यापार घाटा;
- (८) अनौपचारिक क्षेत्रमा बढ्दो रोजगारी तथा मानव स्रोत साधनको अपर्याप्त उपयोग;
- (९) युवाशक्ति विदेश पलायन र जनसांख्यिक लाभको सीमित उपयोग;
- (१०) उत्पादन, सीप र श्रम बजारसँग असम्बद्ध शिक्षा प्रणाली तथा कमजोर मानव स्रोत व्यवस्थापन;
- (११) श्रम बजारको माग र जनशक्ति उत्पादन र आपूर्ति बीच असन्तुलन;

- (१२) चुरेक्षेत्र क्षयीकरण तथा जलवायु परिवर्तनको कारण खेतीयोग्य जमिनको मरुभूमीकरण, जलउत्पन्न प्रकोपमा वृद्धि एवम् भूमिगत जलस्तर पुनर्भरण (रिचार्ज) मा हास तथा खानेपानी उपलब्धतमा कमी;
- (१३) सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवामा सीमित पहुँच र कमजोर सार्वजनिक स्वास्थ्य प्रणाली;
- (१४) असन्तुलित बसाईसराई, अव्यवस्थित शहरीकरण तथा बस्ती विकास र फोहोरमैला व्यवस्थापन;
- (१५) जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, उत्थानशील विकास तथा हरित अर्थतन्त्रमा न्यून लगानी;
- (१६) भरपर्दो एवम् सुरक्षित र आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोगमा न्यूनता र बढ्दो सुरक्षा चुनौती;
- (१७) महिला, बालबालिका तथा सीमान्तकृत समुदायमाथि हुने विभेद तथा हिंसा;
- (१८) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण कार्यान्वयनमा अन्तराल;
- (१९) महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र सीमान्तकृत समुदायमा हिंसाको स्वरूप परिवर्तन,
- (२०) आर्थिक-सामाजिक तथा सांस्कृतिक विभेद र परम्परागत हानिकारक सोच र अभ्यासमा निरन्तरता;
- (२१) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति, अभ्यास तथा नतिजा बीचको गहिरो खाडल;
- (२२) एकीकृत तथ्याङ्कीय प्रणाली अनुपस्थिति र तथ्यमा आधारित नीति, निर्णय, कार्यान्वयन र मापनको अभ्यासमा कमी;
- (२३) सार्वजनिक खर्चको आवश्यकता र स्रोत परिचालन क्षमता विचको खाडलमा वृद्धि;
- (२४) कमजोर तहगत अन्तरसम्बन्ध तथा समन्वय र असन्तुलित प्रादेशिक विकास;
- (२५) संवैधानिक व्यवस्था वमोजिम अपेक्षित वित्तीय स्रोतहरूको पहिचान र परिचालनमा न्यूनत,
- (२६) नेपालले अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा गरेका दिगो विकासको लक्ष्य लगायतको प्रतिबद्धताको कार्यान्वयनमा कठिनाई;
- (२७) पर्यटन र पर्यटकीय महत्त्वका स्थलहरूको प्रवर्द्धन र व्यवस्थापन कमजोरी;
- (२८) सुशासन प्रवर्द्धन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र समावेशी विकासमा घट्दोजनविश्वास र जनस्तरमा बढ्दो निराशा;

२.४ सोच, उद्देश्य, रणनीति

वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटलाई आवधिक योजनासँग जोड्ने साधनको रूपमा लिई प्रदेशको दोस्रो योजनामा उल्लिखित सोच, उद्देश्य तथा रणनीतिलाई यस मध्यमकालीन खर्च संरचनाको सोच, उद्देश्य र रणनीतिको रूपमा अवलम्बन गरिएको छ:

२.४.१ सोच

आन्तर्निर्भर र समृद्ध मधेश: सुखी मधेशी

२.४.२ उद्देश्य

- (१) कृषि उत्पादन वृद्धि तथा आत्मनिर्भरता हासिल गर्नु;
- (२) गुणस्तरीय स्वास्थ्य र शिक्षाको विकास, रोजगारीका अवसर सिर्जना र सामाजिक न्याय कायम गर्नु;
- (३) उद्योग, पर्यटन र बजार प्रवर्द्धन गर्नु;
- (४) वन, वातावरण, जलाधार र जैविक विविधताको संरक्षण, विकास र वातावरण बीच सन्तुलन र जलवायु उत्थानशीलता कायम गर्नु;

२.४.३ रणनीति

- (१) कृषिको आधुनिकीकरण, व्यावसायीकरण, औद्योगिकीकरण, मूल्यशृङ्खलामा अभिवृद्धितथाबजारीकरण मार्फत उत्पादन, रोजगार र आयवृद्धि गर्ने;
- (२) दक्षप्राविधिक जनशक्तिको विकास तथा मानवविकासका सूचकाङ्कमा सुधार गर्ने;

- (३) उद्योग, पर्यटनरबजारप्रवर्द्धनमानिजी, सहकारीतथा सामुदायिक क्षेत्रकोयोगदानअभिवृद्धिगर्ने;
(४) जैविकविविधता रवातावरणीयसन्तुलनकायमराख्नुदिगोविकासकोअवधारणाअवलम्बनगर्ने।

२.५ मध्यमकालीन आर्थिक खाका

क्र.सं.	सूचकलक्ष्य	एकाई	२०८०/८१सम्म कोलक्ष्य	२०८१/८२सम्मकोअ नुमानितउपलब्धि	मध्यमकालीनलक्ष्य		
					२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१	कुलगाईस्थ उत्पादन (उपभोक्ता मूल्यमा)	रु. लाखमा	७०५.३३१०	७५९.४८२०	८१८.३०२०	८६३.३३१०	८८३.२४०६
२	कुल गाईस्थ उत्पादनको औषत वृद्धिदर	प्रतिशत	१.३१	३.५६	३.८८	१.३४	२.३१
३	प्रतिव्यक्ति कुल गाईस्थ उत्पादन	डलर	८७१	९११	९४७	९३४	९७४
४	बहुआयमिक गरिबीको दर	प्रतिशत	४७.९	२५.१	२४.२	२२.५	२०.०
५	उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय (औद्योगिक गणना)	संख्या	१२२३७०	१२७०७०	१३२०७०	१३७२०५	१४२५३९
६	औपचारिक क्षेत्रमा रोजगार (१५ वर्ष माथिकोजनसंख्या)	प्रतिशत	५.८	६.०	६.३	६.५	६.८
७	श्रमसहभागिता दर	प्रतिशत	५७.२	३९.७	२९.४	२७.८	३१.०
८	राष्ट्रियकुल गाईस्थ उत्पादनमा प्रदेशको योगदान	प्रतिशत	१३.१०	१३.२	१३.२०	१३.०८	१५.००
९	राजस्वपरिचालनको दर	प्रतिशत	१११.०९	९६.९९	८७.९३	९६.००	९७.००
१०	आन्तरिक राजस्वको वृद्धिदर	प्रतिशत	८.६५	७.६७	४.३८	५.००	७.००

२.६ मध्यमकालीन नतिजा खाका

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०८०/८१सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८१/८२सम्मकोअ नुमानितउपलब्धि	मध्यमकालीनलक्ष्य		
					२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
क.	आत्मनिर्भरताकामध्यमकालीन लक्ष्य						
१	कुल गाईस्थयउत्पादन (उपभोक्ता मूल्यमा)	करोडमा	७०५३३.१०	७५९४८.२०	८१८३०.२०	८६३३३.१०	८८३२४.०६
२	कृषियोग्य भूमि	हेक्टर	५७४४१७	५७४४८०	५७४५००	५७४५२०	५७४५४०
३	खाद्यान्नउत्पादन	मे.टन	२३७७५२४	२३९९४८१	२४११४७८	२४११४७८	२४११४७८
४	आँपकोउत्पादन	मे.ट.	३८८१५३	३९३९७५	३९८७८३	४०३०१८	४०५४१८
५	ऊखुकोउत्पादन	मे.ट.	१७२३३६१	१७५७८२८	१८००३००	१८५८६०६	१९५२७७८
६	कुलमाछा उत्पादन	मे.ट.	४९९३९	५०४३८	५१५६४	५२३२३	५३१६६
७	कुलदुध उत्पादन	मे.ट.	४५९२६३	४६३८५५	४६७८९५	४६७८५३	४७२३५८
८	औपचारिकतथा अनौपचारिक क्षेत्रमा रोजगार	हजारमा	१२६१	१३००	१४००	१५००	१६००
९	आर्थिक रूपले सक्रिय जनसंख्या	प्रतिशत	५७.२	६२.२	६२.२	६४.२	६६.२
१०	प्रदेशकुल गाईस्थय उत्पादनमा राजस्वको अनुपात	प्रतिशत	३.५१	३.९४	४.१०	४.५०	५.००
११	वनबाटप्राप्त वार्षिक रोयल्टी	रु.करोड	२१.४४७	२२.५२	२३.६४	२४.८२	२६.०७
ख.	समृद्धिकामध्यमकालीन लक्ष्य						
१२	प्रादेशिक सडकघनत्व (प्रति सय वर्ग कि.मि.)	कि.मि.	५४.७४	५६.००	५७.००	५८.००	५९.००
१३	विद्युतकोपहुँच उपलब्ध जनसंख्या	प्रतिशत	९८.००	९८.१०	९८.२०	९८.३०	९८.४०
१४	वर्षभरिसिँचाइ सुविधा उपलब्ध खेतियोग्य भूमि	प्रतिशत	५२.८१	५३.६२	५४.४३	५५.२४	५६.०५
१५	आधारभूतखानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	९५.००	९७.००	९८.००	९८.५०	९९.००
१६	फलसहितकोशौचालय उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	३४.००	३४.००	४३.००	४४.५०	४६.००
१७	कमतौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	१०.६८	९.३८	८.००	७.००	६.००
१८	संस्थागतप्रसूती दर	प्रतिशत	६९.५	७५.००	७७.००	८०.००	९०.००
१९	औषतपरिवारको आकार	जना	५.२१	५.००	४.००	४.००	४.००
२०	साक्षरतादर (१५ वर्षमाथि)	प्रतिशत	६४.००	६४.५०	६५.००	६५.८०	६६.५०
२१	आधारभूततहको शिक्षा पुरा गर्ने दर	प्रतिशत	९५.५०	९५.८०	९६.००	९६.५०	९७.००
१९	आयमाअसमानता सूचकाङ्क (Gini-Coefficient)	मानक	२८.७०	२०.५०	२०.००	१९.००	१८.००
२०	आयोजनाबैकमा रहेका आयोजना मध्ये वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश कार्यक्रम/आयोजना	प्रतिशत	६५.००	७०.००	७२.००	७५.००	८०.००
ग.	सुखकामध्यमकालीन लक्ष्य						
२१	वनलेढाकेको क्षेत्रफल	हेक्टर	२५.८६	२५.९९	२६.१२	२६.२५	२६.३८
२२	वार्षिक पर्यटन आगमन (लाखमा)	संख्या	६०९	६२६	६४४	६६१	६८०
१७	ट्राफिक लाइट जडान भएका मुख्य सहर	सङ्ख्या	१२	१४	१६	१८	२०

क्र.सं.	सूचक	एकाई	२०८०/८१सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८१/८२सम्मकोअनुमानितउपलब्धि	मध्यमकालीनलक्ष्य		
					२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
१८	हरियाली प्रवर्द्धन सडक लम्बाइ	कि.मि.	५०	५५	६०	७०	८०
१९	सर्वयाम यातायात सञ्चालित स्थानीय तह	संख्या	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९
२०	सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३५.००	३८.००	४२.००	४४.००	४७.००
२१	इन्टरनेट प्रयोग दर	प्रतिशत	२१.२०	२८.४०	३०.००	३५.००	४०.००
२२	बैंक तथा वित्तीय संस्थामा पहुँच भएका जनसंख्या	प्रतिशत	९०.००	९१.००	९२.००	९३.००	९४.००
२५	विपदबाट हुने भौतिक क्षति	रु.करोड	३७.६०	२८.००	२१.००	१६.००	१२.००

२.६ मध्यमकालीन बजेट खाका

राजस्वशर्षक	आ.व. २०८१/८२ कोयथार्थ	आ.व. २०८२/८३ कोसंशोधितअनुमान	आ.व. २०८३/८४कोअनुमान	आ.व. २०८४/८५कोप्रक्षेपण	आ.व. २०८५/८६कोप्रक्षेपण
क. व्यय					
चालु	१७५८५.९७	१२०९०८.६२	१७९८३४.२५	१८९३०२.४९	१९९९१६.९६
पूँजीगत	२१४७५०.०८	२००२०७.६८	३०६५३५.७२	३२३१७१.३६	३४३१०९.२०
वित्तीय व्यवस्था	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
व्यय जम्मा	३१२३३६.०५	३२१११६.३	४८६,३६९.९७	५१२,४७३.८५	५४३,०२६.१६
ख. राजस्व तथा आय					
११३१५-घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१६,५६४.०५	३४,५००.००	३६,५७०.००	३८,७६४.२०	४१,०९०.०५
११४११-बोर्डफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	७९,४३०.२९	८०,०००.००	८९,६००.००	१००,३५२.००	११२,३९४.२४
११४२१-बोर्डफाँड भई प्राप्त हुने अन्त शुल्क	२८,४२३.२०	४३,५८४.००	४६,१९९.०४	४८,९७०.९८	५१,९०९.२४
११७४१- बोर्डफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर			५००.००	६२५.००	७८९.२५
११४७२-बोर्डफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	२.०४	५०.००	२००.००	२५०.००	३१२.५०
११४५१-सवारी साधन कर	२५,६८०.५९	३०,०००.००	३६,०००.००	४३,२००.००	५१,८४०.००
१३३११-समानिकरण अनुदान	७१,५६५.४८	७७,२१९.००	८१,०७९.९५	८५,१३३.९५	८९,३९०.६४
१३३१२-सशर्त अनुदान चालु	१३,८७६.००	२२,११३.००	२३,२१८.६५	२४,३७९.५८	२५,५९८.५६
१३३१३-सशर्त अनुदान पूँजीगत	६,३८८.२१	२०,५०५.००	२१,५३०.२५	२२,६०६.७६	२३,७३७.१०
१३३१४-विशेष अनुदान चालु	०.००	२,९००.००	३,०४५.००	३,१९७.२५	३,३५७.११
१३३१५-विशेष अनुदान पूँजीगत	०.००	१,०४५.००	१,०९७.२५	१,१५२.११	१,२०९.७२
१३३१६-सम्पुरक अनुदान चालु	०.००	३,५८२.००	३,७६१.१०	३,९४९.१६	४,१४६.६१
१४१५३-बोर्डफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	३७०.१२	७००.००	८४०.००	१,००८.००	१,२०९.६०
१४१५७-बोर्डफाँड भई प्राप्त दहतरबहतरको विक्रीबाट प्राप्त हुनेआय	३८३.४२	५००.००	२,५००.००	३,२५०.००	४,२२५.००
१४१५९- अन्य प्राकृतिक स्रोको आय तथा रोयल्टी	२८.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१४२११-कृषि उत्पादनको विक्रीबाट प्राप्त रकम	५६.११	८०.००	८८.००	९६.८०	१०६.४८
१४२१२-सरकारी सम्पतीको विक्रीबाट प्राप्त रकम	०.४७	२०.००	२२.००	२४.२०	२६.६२
१४२१३-अन्य विक्रीबाट प्राप्त रकम	०.००	१०.००	१०.३०	१०.६१	१०.९३
१४२१६-निजी धारा वापतको शुल्क	०.५३	४.००	४.२०	४.४१	४.६३
१४२१७-नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क	०.१३	१.००	१.०५	१.१०	१.१६
१४२१९-अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	३००.९९	५००.००	५५०.००	६०५.००	६६५.५०
१४२२१-न्यायिक दस्तुर	६८.७३	५००.००	५५०.००	६०५.००	६६५.५०
१४२२३-शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	१.७१	४.००	४.०४	४.०८	४.१२
१४२२४-परीक्षा शुल्क	१९२.०५	२५०.००	२६२.५०	२७५.६३	२८९.४१
१४२२५-यातायात क्षेत्रको आम्दानी	१,१९८.३५	१,२००.००	१,३८०.००	१,५८७.००	१,८२५.०५
१४२२९-अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	९००.६५	१,०००.००	१,१००.००	१,२१०.००	१,३३१.००
१४२५३-व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	५१०.५७	१,०००.००	१,०१०.००	१,०२०.१०	१,०३०.३०

राजस्वशर्षक	आ.व. २०८१/ ८२ कोयथार्थ	आ.व. २०८२/ ८३ कोसंशोधितअनुमान	आ.व. २०८३/८४कोअनुमान	आ.व. २०८४/८५कोप्रक्षेपण	आ.व. २०८५/ ८६कोप्रक्षेपण
१४२५६-चालक अनुमति पत्र, सवारी दर्ता किताब (Blue book) सम्बन्धीदस्तुर	७,८८५.३६	१५,०००.००	१५,७५०.००	१६,५३७.५०	१७,३६४.३८
१४२६३-जलस्रोत सम्बन्धी अन्य दस्तुर	०.०१	१.००	१.०५	१.१०	१.१६
१४२६४-वन क्षेत्रको अन्य आय	४५.५३	८०.००	८४.००	८८.२०	९२.६१
१४३११-न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०.७९	३०.००	३४.५०	३९.६८	४५.६३
१४३१२-प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	७५.६२	५०.००	५२.५०	५५.१३	५७.८८
१४३१३-धरौटी सदरस्याहा	०.६१	०.००	०.००	०.००	०.००
१४५११-बीमा दावी प्राप्ति	०.००	३.००	३.१५	३.३१	३.४७
१४५२९-अन्य राजस्व	१४०.८९	१,०००.००	१,१५०.००	१,३२२.५०	१,५२०.८८
१५१११-बेरूजू	७७०.०९	३,०००.००	३,०३०.००	३,०६०.३०	३,०९०.९०
१५११२-निकास फिर्ता	८.३६	१,०००.००	१,०१०.००	१,०२०.१०	१,०३०.३०
१५११३-अनुदान फिर्ता	२२.४५	३,०००.००	३,०३०.००	३,०६०.३०	३,०९०.९०
३३३६१ वन क्षेत्रको रोयल्टी	६६५.४५	१,५००.००	१,८००.००	२,१६०.००	२,५९२.००
३३३६९ अन्य प्राकृतिक स्रोतको आय तथा रोयल्टी	०.०४	१००.००	१००.००	१००.००	१००.००
गत वर्षको नगद मौज्जात	११०,७००.००	१०३,८०३.००	१०९,२०१.४४	१०२,७४२.८२	९६,८७३.७३
खुद आन्तरिक ऋण	०.००	२०,०००.००	०.००	०.००	०.००
आय जम्मा	३६६,२५६.८९	४६९,८३४.००	४८६,३६९.९७	५१२,४७३.८५	५४३,०२६.१६
ग. बचत (+) न्यून (-)	५३,९२०.८४	१४८,७१७.७०	०.००	०.००	०.००

२.७ बजेट विनियोजन र प्रक्षेपणको बाँडफाँट

२.७.१ रणनीतिक स्तम्भको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको अनुमान तथा प्रक्षेपण

रणनीतिकस्तम्भ	कार्यक्रमसङ्ख्या	२०८३/८४कोअनुमान		२०८४/८५कोप्रक्षेपण		२०८५/८६कोप्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, मूल्य शृङ्खलामा अभिवृद्धि तथा बजारीकरणमार्फत आय र रोजगारीको सिर्जना गर्ने,	१८.००	२८११८.९६	१५.५१	२९८०६.१०	१५.५५	३१५९४.४६	१५.५३
मानवविकासकासूचकाङ्कहरूमा अभिवृद्धिगर्दैदक्ष प्राविधिकजनशक्तिकोविकासगर्ने	६०.००	२२७१२८.७२	७५.७३	२३९२५९.०५	७५.५३	२५२५५०.९७	७५.२४
उद्योग, पर्यटन र बजारप्रवर्द्धनमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने,	५०.००	१८६२३९.८५	५.२८	१९६७६३.३२	५.४४	२०९८०५.९१	५.६२
जैविक र वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न दिगो विकासको अवधारणा अवलम्बन गर्ने	१२.००	१३८८२.४४	३.४८	१४७१५.३८	३.४९	१६१८६.९२	३.६१
जम्मा	१४०.००	४५५३६९.९७	१००.००	४८०५४३.८५	१००.००	५१०१३८.२६	१००.००

२.७.२ प्राथमिकताक्रमको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/कार्यक्रमसङ्ख्या	२०८३/८४कोखर्चअनुमान		२०८४/८५कोखर्चप्रक्षेपण		२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
प्राथमिकतापहिलो (P१)	१११	४०१७९८.८८	७३.४६	४२४१८२.६१	७३.४८	४५०६०३.५५	७३.४९
प्राथमिकतादोश्रो (P२)	२९	५३५७१.०९	२६.५४	५६३६१.२४	२६.५२	५९५३४.७१	२६.५१
जम्मा	१४०	४५५३६९.९७	१००.००	४८०५४३.८५	१००.००	५१०१३८.२६	१००.००

२.७.३ दिगो विकास लक्ष्यको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

सङ्केतन म्बर	दिगोविकासलक्ष्य	आयोजना कार्यक्रमस ङ्ख्या	२०८३/८४कोव्ययअनुमान		२०८४/८५कोखर्चप्रक्षेपण		२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण	
			रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
१	गरिबीकोअन्त्य	४	४५०५.१३	१.६८	५०१३.५४	१.७४	५५९०.१६	१.८०
२	शून्यभोकमरी	१९	७२९८३.८३	१७.४७	७६९१०.८६	१७.५०	८१०५०.९१	१७.४६
३	स्वस्थजीवन	२१	६७०६२.४०	३३.८३	७०४१५.५२	३३.५९	७३९३६.३०	३३.२३
४	गुणस्तरीयशिक्षा	७	३९०९४.००	१७.२६	४२६१२.४६	१७.७९	४६८७३.७१	१८.४४
५	लैङ्गिकसमानता	३	७८०८.००	३.५०	८०४२.२४	३.४०	८२८३.५१	३.३०
६	स्वच्छपानीरसरसफाइ	३	१२९५४.००	१.००	१३६०१.७०	०.९९	१४२८१.७९	०.९८
७	आधुनिकऊर्जापहुँच	४	२५०५५.००	३.२८	२६३०७.७५	३.२५	२७६३०.७०	३.२२
८	समावेशीआर्थिकवृद्धि, मर्यादितकाम	६	१२८३०.००	६.९३	१३७५७.५०	७.०२	१४७७४.२८	७.०९
९	उद्योगनविनखोजरपूर्वाधार	१९	१२२६६३.८५	२.०२	१२८७९७.०४	२.००	१३६५२४.८७	२.००
१०	असमानतान्यूनीकरण	२	२६६.००	०.१६	२७३.९८	०.१६	२८२.२०	०.१५
११	दिगोशहररबस्ती	२०	४९०९०.००	०.६२	५१४३२.५०	०.६०	५४४७५.१९	०.५८
१२	दिगोउपभोगरउत्पादन	३	७८४०.००	०.२९	८८९४.००	०.२९	१०११०.०८	०.२९
१३	जलवायुपरिवर्तनअनुकूलन	३	२८४०.००	०.०६	२९९९.२०	०.०६	३२४३.६८	०.०६
१४	सामुद्रिकस्रोतको उपयोग	०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
१५	भू-सतहस्रोतकोउपयोग	११	१२१६२.४४	३.४२	१२८९२.१८	३.४३	१४१८१.४०	३.५५
१६	शान्ति, न्यायरसबलसंस्था	१०	१६२३७.३२	७.२९	१६४८१.२८	७.००	१६७३१.७६	६.७१
१७	दिगोविकासकोलागिसाझेदारी	५	२०५८.००	१.२०	२११२.१०	१.१७	२१६७.७५	१.१३
कुलजम्मा		१४०	४५५३६९.९७	१००.००	४८०५४३.८५	१००.००	५१०१३८.२६	१००.००

२.७.४ लैंगिक संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायुपरिवर्तनस ङ्केत	कार्यक्रमतथाआयोज नासङ्ख्या	२०८३/८४कोव्ययअनुमान		२०८४/८५ कोखर्चप्रक्षेपण		२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
निर्दिष्ट	१०	१६६७९.००	८.२६	१७४६०.४७	८.१९	१८३५०.६२	८.१२
सहयोगी	१०१	३१०३०३.०७	८५.६५	३२८०५८.१३	८५.६६	३४८४८७.००	८५.६६
तटस्थ	२९	१२८३८७.९०	६.०९	१३५०२५.२५	६.१५	१४३३००.६४	६.२३
जम्मा	१४०	४५५३६९.९७	१००.००	४८०५४३.८५	१००.००	५१०१३८.२६	१००.००

२.७.५ जलवायु संकेतको आधारमा तीन आर्थिक वर्षको बजेट अनुमान तथा प्रक्षेपण

जलवायुपरिवर्तनस ङ्केत	कार्यक्रमतथाआयोज नासङ्ख्या	२०८३/८४कोव्ययअनुमान		२०८४/८५ कोखर्चप्रक्षेपण		२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण	
		रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत	रकम	प्रतिशत
अत्यन्तसान्दर्भिक	१४	१००१२.९३	२.१०	१०६१३.७१	२.१०	११६२७.८०	२.१५
सान्दर्भिक	६८	१८१८८८.१४	४९.४६	१९२२१९.१५	४९.५३	२०४०२६.६७	४९.६०
तटस्थ	५८	२६३४६८.९०	४८.४४	२७७७११.००	४८.३७	२९४४८३.७८	४८.२५
जम्मा	१४०	४५५३६९.९७	१००.००	४८०५४३.८५	१००.००	५१०१३८.२६	१००.००

२.७.६ विषय क्षेत्रअनुसार तीन आर्थिक वर्षकोबजेटअनुमानतथाप्रक्षेपण

क्र.सं.	आयोजना तथाकार्यक्रम	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को संशोधित अनुमान	२०८३/८४कोव्ययअनुमान	२०८४/८५कोखर्चप्रक्षेपण	२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण
१	कृषि तथापशुपंक्षी	११२३१.१८	२८२८५.७९	२८११८.९६	२९८०६.१०	३१५९४.४६
२	वन तथावातावरण	१९२८९.०१	२३७५६.३८	१३८८२.४४	१४७१५.३८	१६१८६.९२
३	उद्योगतथा पर्यटन	२०२७१.८७	३०८७५.८४	१२४५०.००	१४३१७.५०	१४४६५.१३
४	आर्थिकनीति तथा स्रोत परिचालन	१२९३.१२	२३६८.११	१६७६.००	१७२६.२८	१७७८.०७

क्र.सं.	आयोजना तथा कार्यक्रम	गत आ.व.को यथार्थ	चालु आ.व.को संशोधित अनुमान	२०८३/८४कोव्ययअनुमान	२०८४/८५कोखर्चप्रक्षेपण	२०८५/८६कोखर्चप्रक्षेपण
५	श्रम तथायातायात	३१७२.२८	५७३४.५०	११०३०.००	११५८१.५०	१२१६०.५८
६	स्वास्थ्यतथा जनसंख्या	३४५३१.२४	५६०६६.७१	६७०६२.४०	७०४१५.५२	७३९३६.३०
७	शिक्षातथा संस्कृति	१९३९८.९३	३५८१६.५५	३९०९४.००	४२६१२.४६	४६८७३.७१
८	खेलकुदतथा समाज कल्याण	१२०५६.०५	१७८७३.००	९७३४.००	१००२६.०२	१०३२६.८०
९	भौतिकपूर्वाधार विकास	१११७९२.५७	१६९०८१.१५	१७२११३.८५	१८०७१९.५४	१९१५६२.७२
१०	ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी	४२७१४.७१	४४३८७.४१	८३२८९.००	८७४५३.४५	९१८२६.१२
११	गृह, सञ्चार तथा कानुन	५१६४.८१	६८९१.०४	७०५०.००	७१२०.५०	७१९१.७१
१२	शासकीयसुधार तथा सेवा प्रवाह	१६३२.८१	४७३३.००	२८५९.२०	२८८७.७९	२९१६.६७
१३	प्रदेशसभा	३७६७.९२	४५९८.८४	४४६९.६०	४५१४.३०	४५५९.४४
१४	मुख्यन्यायाधिवक्ताको कार्यालय	२९८.१२	३६०.००	११८.८५	१२०.०४	१२१.२४
१५	प्रदेशलोक सेवा आयोग	१०५१.७०	११३९.९९	२०३९.६७	२१४१.६५	२२४८.७४
१६	प्रदेशनीति तथा योजना आयोग	३०३.०७	४९५.००	३८२.००	३८५.८२	३८९.६८
	जम्मा	२८७९६९.३९	४३२४६३.३१	४५५३६९.९७	४८०५४३.८५	५१०१३८.२६

२.७.७ प्रदेश गौरवकाआयोजना तथा कार्यक्रमकोतीनआर्थिकवर्षकोबजेटअनुमानतथाप्रक्षेपण

क्र.सं.	आयोजना/कार्यक्रम
१	मधेश शहिद मार्ग (307 km)
२	एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक Phase-I (5 km Sadak, 64 wata)
३	एक निर्वाचन क्षेत्र एकसडक Phase-II (5 km Sadak, 63 wata)
४	एक निर्वाचन क्षेत्र एक पक्की पुल Phase-I (63 wata)
५	प्रदेश सरकारको रणनितिक सडक (Sankhya Yakin huna baaki)
६	रामजानकी बहुउद्देश्यीय रङ्गशाला
७	महेन्द्र नारायण निधि आवास कार्यक्रम
८	मदन भण्डारी आवास कार्यक्रम
९	मुख्यमन्त्री आवास कार्यक्रम
१०	कोल्ड स्टोर
११	बेटी बचाउ, बेटी पढाउ कार्यक्रम
१२	बिमा कार्यक्रम

१३	कृषि विश्वविद्यालय
१४	मधेश विश्वविद्यालय
१५	Anti Vannum कार्यक्रम
१६	ऐतिहासिक सिमरौनढ खुल्ला संग्राहलय विकास आयोजना
१७	आकाश गंगा धार्मिक तीर्थ स्थल विकास आयोजना
१८	एकीकृत नदी व्यवस्थापन, जल पुनर्भरण तथा नदीजन्य स्रोत उपयोग आयोजना

२.७.७. अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण प्रक्षेपण (रु. लाखमा)

अनुमान तथा प्रक्षेपण	वित्तीय समानीकरण अनुदान	सशर्त अनुदान	समपुरक अनुदान	विशेष अनुदान	कुल हस्तान्तरण
२०८३/८४ को विनियोजन	१४२६०.००	६२००.००	५५८०.००	४९६०.००	३१०००.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१४६८७.८०	६३८६.००	५७४७.४०	५१०८.८०	३१९३०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१५१२८.४३	६५७७.५८	५९१९.८२	५२६२.०६	३२८८७.९०
जम्मा	४४०७६.२३	१९१६३.५८	१७२४७.२२	१५३३०.८६	९५८१७.९०

परिच्छेद तीन: आगामी आ.व. २०८३/८४ को कार्यक्रम तथा बजेट

३.१ पृष्ठभूमि

मध्यमकालीन खर्च संरचनामा आगामी तीन आर्थिक वर्षको समष्टिगत आर्थिक खाका, नतिजा खाका र बजेट खाका समावेश गरिने अभ्यास रहेको हुँदा आगामी आर्थिक वर्ष सञ्चालन हुने विकास कार्यक्रम तथा आयोजनासमा समावेश गर्न आवश्यक छ। मध्यमकालीन खर्च संरचनाको अंगको रूपमा विगत वर्ष देखि नै वार्षिक विकास कार्यक्रमलाई समावेश गरिदै आएकोमा आगामी आ.व. २०८३/८४देखि यसलाई अझ विस्तृत र व्यवस्थित बनाइएको छ। यसबाट मध्यमकालीन खर्च संरचना थप प्रभावकारी हुने अपेक्षा गरिएको छ।

३.२ आर्थिकवर्ष २०८२/८३ विकासकार्यक्रमबजेटको बाँडफाँट

३.२.१ प्रशासनिक तथा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

क्र.सं.	खर्च	बजेट (रु. लाखमा)	
		रकम	प्रतिशत
१.	विकास कार्यक्रम खर्च	३३९६७५.२५	७४.५९
२.	साधारण खर्च	११५६९४.७१	२५.४१
	जम्मा	४५५३६९.९६	१००.००

३.२.२ खर्चका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

क्र.सं.	खर्च	बजेट (रु. लाखमा)	
		रकम	प्रतिशत
१.	चालु	१४८८३४.२५	३२.६८
२.	पूँजीगत	३०६५३५.७२	६७.३२
३.	वित्तीयव्यवस्था	०.००	०.००
	जम्मा	४५५३६९.९७	१००.००

३.२.३ रणनीतिक स्तम्भका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

क्र.सं.	रणनीतिक स्तम्भ	कार्यक्रमसङ्ख्या	बजेट (रु. लाखमा)	
			रकम	प्रतिशत
१.	कृषिमा आधुनिकीकरण, व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, मूल्य शृङ्खलामा अभिवृद्धि तथा बजारीकरणमार्फत आय र रोजगारीको सिर्जना गर्ने,	१११.००	१९९८९७.६८	४३.९०
२.	मानवविकासका सूचकाङ्कहरूमा अभिवृद्धिगर्दै दक्षप्राविधिकजनशक्तिको विकास गर्ने	४२८.००	२१६०९८.७२	४७.४६
३.	उद्योग, पर्यटन र बजारप्रवर्द्धनमा निजी तथा सहकारी क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्ने,	८७.००	२५४९१.१३	५.६०
४.	जैविक र वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न दिगो विकासको अवधारणा अवलम्बन गर्ने	६४.००	१३८८२.४४	३.०५
	जम्मा	६९०.००	४५५३६९.९७	१००.००

३.२.४ प्राथमिकताको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

प्राथमिकताक्रम	आयोजना/कार्यक्रमसङ्ख्या	आ.व. २०८३/८४को खर्च अनुमान (रु. लाखमा)	
		रकम	प्रतिशत
प्राथमिकतापहिलो (P१)	४८१	४०६१२८.५३	८९.१९
प्राथमिकतादोश्रो (P२)	२०९	४९२४१.४४	१०.८१
जम्मा	६९०	४५५३६९.९७	१००.००

३.२.५ दिगोविकासलक्ष्यको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

सङ्केतन म्बर	दिगोविकासलक्ष्य	आयोजना कार्यक्रम सङ्ख्या	आ.व. २०८३/८४ को व्यय अनुमान (रु. लाखमा)	
			रकम	प्रतिशत
१	गरिबीको अन्त्य	११	२२२०.१३	०.४९
२	शून्यभोकमरी	७०	३४७६३.८३	७.६३
३	स्वस्थ जीवन	१६६	६७०६२.४०	१४.७३
४	गुणस्तरीय शिक्षा	४८	४००९४.००	८.८०
५	लैङ्गिक समानता	३१	६९६७.००	१.५३
६	स्वच्छ पानी र सरसफाई	४७	७७२६४.००	१६.९७
७	आधुनिक ऊर्जा मा पहुँच	१	३२०.००	०.०७
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि, मर्यादित काम	५४	१९१५०.००	४.२१
९	उद्योगन विन खोज र पूर्वाधार	२३	१३१११३.८५	२८.७९
१०	असमानतान्यूनीकरण	१२	२६७.००	०.०६
११	दिगो शहर बस्ती	१८	३७८८०.००	८.३२
१२	दिगो उपभोग र उत्पादन	२५	४७९०.००	१.०५
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकूलन	१	१०००.००	०.२२
१४	समुद्र मुनिको जीवन	०	०.००	०.००
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग	६४	१३८८२.४४	३.०५
१६	शान्ति, न्याय र सबल संस्था	१०९	१६५८७.३२	३.६४
१७	दिगो विकासको लागि साझेदारी	१०	२००८.००	०.४४
कुल जम्मा		६९०	४५५३६९.९७	१००.००

३.२.६ लैङ्गिक सङ्केतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

क्र.सं.	लैङ्गिक सङ्केत	आयोजना/कार्यक्रम सङ्ख्या	आ.व. २०८३/८४ को व्यय अनुमान	
			रकम	प्रतिशत
१.	निर्दिष्ट	३७	१६८७०.५०	३.७०
२.	सहयोगी	२०४	१०१४८२.१८	२२.२९
३.	तटस्थ	४४९	३३७०१७.२९	७४.०१
जम्मा		६९०	४५५३६९.९७	१००.००

३.१.७ जलवायु सङ्केतको आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजित बजेट

क्र.सं.	जलवायु परिवर्तन सङ्केत	कार्यक्रम/आयोजना सङ्ख्या	२०८३/८४ को व्यय अनुमान (रु. लाखमा)	
			रकम	प्रतिशत
१.	अत्यन्त सान्दर्भिक	६८	२१२८३.२४	४.६७
२.	सान्दर्भिक	८०	११६३२२.७०	२५.५४
३.	तटस्थ	५४२	३१७७६४.०३	६९.७८
जम्मा		६९०	४५५३६९.९७	१००.००

३.१.८ विषय क्षेत्रका आधारमा विकास कार्यक्रमको विनियोजन बजेट

क.सं.	विषय क्षेत्र अनुसार बाँडफाँट	कार्यक्रम/आयोजना सङ्ख्या	२०८३/८४ को व्ष अनुमान (रु. लाखमा)	
			रकम	प्रतिशत
१	कृषि तथा पशुपंक्षी	७५	२८११८.९६	६.१७
२	वन तथा वातावरण	६४	१३८८२.४४	३.०५
३	उद्योग तथा पर्यटन	४६	१२४५०.००	२.७३
४	आर्थिक नीति तथा स्रोत परिचालन	४	१६७६.००	०.३७
५	श्रम तथा यातायात	३१	११०३०.००	२.४२
६	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	१६६	६७०६२.४०	१४.७३
७	शिक्षा तथा संस्कृति	४७	३९०९४.००	८.५९
८	खेलकुद तथा समाज कल्याण	४९	९७३४.००	२.१४
९	भौतिक पूर्वाधार विकास	४२	१७२११३.८५	३७.८०
१०	ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी	५१	८३२८९.००	१८.२९
११	गृह, सञ्चार तथा कानुन	१३	७०५०.००	१.५५
१२	शासकीय सुधार तथा सेवा प्रवाह	३८	२८५९.२०	०.६३
१३	प्रदेश सभा	२५	४४६९.६०	०.९८
१४	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	१९	११८.८५	०.०३
१५	प्रदेश लोक सेवा आयोग	१३	२०३९.६७	०.४५
१६	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	७	३८२.००	०.०८
जम्मा		६९०	४५५३६९.९७	१००.००

परिच्छेद चार: क्षेत्रगत मध्यमकालीन खर्च संरचना तथा वार्षिक विकास कार्यक्रम

४.१ कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी

४.१.१ पृष्ठभूमि

कृषि मुलुकको आर्थिक विकासको मेरुदण्ड हुनुका साथै समृद्धिको मूल आधार हो। यस क्षेत्रले उत्पादन, औद्योगिकीकरण, रोजगारी, आय तथा जनजीविका मुख्य स्रोतका रूपमा योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ। हाल कृषि क्षेत्रले राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको २५.१६ प्रतिशत योगदान पुऱ्याउँदै आएको छ। समग्र रोजगारी सिर्जना र गरिबी निवारणमा कृषि क्षेत्रको महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेको छ। नेपालको सोह्रौं आवधिक योजनाले पनि बहुसङ्ख्यक जनसङ्ख्या आबद्ध भएको कृषि क्षेत्रलाई समृद्धि हासिल गर्ने मुल आधारको प्रस्तुत गरेको छ। कृषि क्षेत्रलाई रूपान्तरण गरी नेपालको आर्थिक समृद्धि हासिल गर्न नेपाल सरकारले कृषि विकास रणनीति (Agriculture Development Strategy, २०१५-२०३५) लागु गरेको छ। नेपालको समग्र आर्थिक विकासलाई नेपालको दीर्घकालीन सोच तथा आवधिक योजना एवम् कृषि क्षेत्रका सन्दर्भमा कृषि विकास रणनीतिले मार्गनिर्देश प्रदान गर्नेछ। प्रदेश योजनाले पनि कृषिलाई अर्थतन्त्रको मेरुदण्डका रूपमा स्वीकार गर्दै "मधेशले देशलाई खुवाउने अभियान (Feed the Nation Campaign)"लाई अघि सारेको छ।

कृषि प्रदेश विकास तथा समृद्धि मुख्य आर्थिक आधार हो भने प्रदेशबासीको मुख्य पेसा र जीवन निर्वाहको मुख्य पनि हो। प्रदेशका बहुसङ्ख्यक कृषकले एक हेक्टरभन्दा कम जमिनमा खेती गरिरहेका अवस्था विद्यमान छ। यसले कृषि उत्पादन वृद्धि तथा व्यवसायीकरणमा थप प्रयास गर्न आवश्यक रहेको अवस्था दर्शाएको छ। यो प्रदेश खाद्यान्नको भण्डारका रूपमा पनि परिचित छ। यस प्रदेशमा करिब ६५ प्रतिशत खेतीयोग्य जमिन रहेको छ। प्रदेशको कुल खेतीयोग्य जमिनको करिब ७८ प्रतिशत कृषि जमिनमा खाद्यान्न, ११ प्रतिशत जमिनमा दलहन, ४ प्रतिशत मानगदेबाली र ३ प्रतिशतमा तेलबालीको खेती हुँदै आएको छ। खाद्यान्न बालीमध्ये धान यस प्रदेशको मुख्य बाली हो। आ.व. २०८१/८२ मा नेपालमा कुल १४,२०६३६ हेक्टरमा धान खेती गरिएको मध्ये यस प्रदेशमा ४०३,७१२ मा धान खेती भई १५,८४,३४५ मे.ट. धान उत्पादन (देशको २७.७ प्रतिशत) भएको थियो। यस प्रदेशमा धानको उत्पादकत्व ३.६४ मे.ट. प्रति हेक्टर रहेको छ जुन देशको औसत उत्पादकत्व ३.४७ मे.ट. प्रति हेक्टर भन्दा बढी रहेको देखिन्छ।

देशको कुल उत्पादनमध्ये करिब २०.५२ प्रतिशत खाद्यान्न, २०.७ प्रतिशत फलफूल, २५.८८ प्रतिशत तरकारी यसै प्रदेशमा उत्पादन भैरहेको अवस्था छ। यस प्रदेशमा आधारभूत खाद्य सुरक्षामा रहेको परिवार ८२.७ प्रतिशत र उच्च खाद्य असुरक्षित परिवार १.१ प्रतिशत रहेको छ। यस प्रदेशमा मुख्य गरी उष्ण फलफूलमा आँप, लिची, रुख कटहर, भुइँकटहर, केरा, मेवा, नरिवल आदि उत्पादन गरिन्छ। देशको कुल आँप उत्पादनमध्ये ७२ प्रतिशत उत्पादन यसै प्रदेशमामात्र हुने गरेको छ।

प्रदेशमा पशुपालन कृषि क्षेत्रको एक अभिन्न अङ्गका रूपमा रहेको छ। देशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा करिब १२ प्रतिशत र कृषि गार्हस्थ्य उत्पादनमा पनि यस क्षेत्रको योगदान महत्त्वपूर्ण रहँदै आएको छ। यस प्रदेशमा पशु तथा पन्छीपालन व्यवसायले जीविकोपार्जनमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको छ। पशुपंक्षीपालन उपक्षेत्रले आ.व. २०८०/८१ कुल कृषि क्षेत्रको गार्हस्थ्य उत्पादनमा २४ प्रतिशत योगदान दिएको छ। आ.व. २०८०/८१ मामासु उत्पादन ६३,४५० मे.टन, जसमध्ये सबैभन्दा बढी राँगाको मासु ५० प्रतिशत, कुखुराको मासु ३०.४९ प्रतिशत, खसीको मासु १५ प्रतिशत र बाँकी अन्य (भैंडा हाँस बङ्गुर) को उत्पादन रहेको छ। यस प्रदेशमा अन्डाको उत्पादन सोही आ.व. मा करिब रु. ८ करोड उत्पादन भएको छ, जुन देशको कुल अण्डा उत्पादनको जम्मा करिब ६ प्रतिशत मात्र रहेको छ। पशुपंक्षी उत्पादन तुलनात्मक रूपमा यस प्रदेशमा कम रहेको भए

तापनि हाल प्रदेशमा व्यावसायिक मत्स्यपालन, दुध उत्पादन, बाख्रापालन र कुखुरापालन बढ्दै गएको छ । माछा, दुध र मासुको उत्पादन प्रदेश आत्मनिर्भर भई मुलकभित्र र बाहिर समेत निकास भैरहेको छ।

४.१.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (क) कृषि, पशु विकास तथा खाद्य सुरक्षा सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन;
- (ख) कृषि तथा पशुपंक्षीजन्य रोग किरा एवं महामारी नियन्त्रण;
- (ग) कृषि तथा पशुपालन व्यवसायको यान्त्रिकीकरण र उन्नत औजार विकास तथा विस्तार;
- (घ) भूमि तथा भू-उपयोग सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन;
- (ङ) निजी, सरकारी तथा सार्वजनिक जग्गाको प्रादेशिक अभिलेख व्यवस्थापन र व्यवस्थापन;
- (च) प्रादेशिक सहकारी संस्था, सहकारी संघ, सहकारी बैंक सम्बन्धी अनुमति, सञ्चालन र नियमन;
- (छ) कृषि पशुपंक्षी तथा खाद्य सम्बन्धी प्रयोगशाला विकास;
- (ज) प्रदेश कृषि सेवा सञ्चालन।

४.१.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

कृषि क्षेत्रको न्यून वृद्धि, कृषि अर्थतन्त्रको संरचनागत समस्या, उत्पादनमूलक कृषिबाली वस्तुमा आधारित उद्योगधन्दाको विकास नहुनु, न्यून कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्व, उत्पादन सामग्रीको समयमा सर्वसुलभ ढङ्गबाट उपलब्ध हुन नसक्नु, बढ्दो उत्पादन लागतका कारण कमजोर प्रतिस्पर्धी क्षमता हुनु, कृषि उत्पादनको उचित बजारीकरणको कमजोर व्यवस्था हुनु, कृषि व्यवसायप्रति बढ्दो विकर्षण, आधारभूत खाद्य पदार्थ समेतमा परनिर्भरता, वैदेशिक रोजगारीका लागि कृषिको उत्पादनशील जनशक्तिको पलायन, कृषि पूर्वाधारको कमी, कृषिमा लगानी आकर्षित गर्न नसक्नु, जग्गाको खण्डीकरण, उत्पादनप्रणालीमा यान्त्रिकीकरण हुननसक्नु आदि कृषि तथा खाद्य सुरक्षा क्षेत्रमा देखिएका मुख्य समस्याहरू हुन्।

यस प्रदेशमा पशुपंक्षी पालन व्यवसाय अझै परम्परागत रहनु, व्यावसायिक पशुपंक्षी पालन एवम् यसमा आधारित उद्योगका लागि आवश्यक लगानीको कमी हुनु, उपयुक्त एवम् न्यून लागतका प्रविधिहरू उपलब्ध हुन नसक्नु, आवश्यक श्रमशक्तिको न्यून आपूर्ति हुनु, उत्पादन लागत बढी हुँदा आयातित वस्तुहरूसँगबजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न कठिन हुनु, घाँस पराल जस्ता उत्पादन सामग्रीहरू प्रदेशभित्रै उपलब्ध भएतापनि पशुपंक्षीका लागि चाहिने दानाहरूको पर्याप्त आपूर्तिहुन नसक्नु साथै आयातित दाना सहजै उपलब्ध हुने भएका कारण दाना आयात गर्नु पर्ने जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

कृषि पूर्वाधारको विकास तथा विस्तार गर्नु; कृषि उत्पादनको लागत कम गर्नु; समयमै सर्वसुलभ ढङ्गले उत्पादन सामग्री उपलब्ध गराउनु; कृषियोग्य उर्वरा भूमिमा गैरकृषि क्रियाकलाप गर्न निरुत्साहित गर्नु; युवा जनशक्तिलाई कृषि क्षेत्रमा आकर्षित गर्नु, कृषिको आधुनिकीकरण, विविधीकरण तथा व्यवसायीकरण गर्नु; कृषिमा आधारित उद्योगको स्थापना एवम्सञ्चालन गर्नु; कृषि उत्पादन प्रशोधन र बजारीकरणमा लगानी आकर्षित गर्नु; कृषि मूल्यशृङ्खला एवम् आपूर्ति शृङ्खलालाई मजबुत बनाउनु; स्थानीय कृषि उत्पादन बढाई खुला सिमानाका कारण भएको उपभोगको परनिर्भरता कम गर्नु; गुणस्तरीय उत्पादन तथा समस्यामा आधारितकृषिअनुसन्धान र प्रविधिकोविकासगर्नु तथाप्रसारगर्नु;दक्षजनशक्ति उत्पादन तथा व्यवस्थापन गर्नु; सहुलियत एवम् सरल कृषि कर्जा तथा बीमाको व्यवस्था गर्नुआदि कृषि क्षेत्रमादेखिएका चुनौतीहरू हुन्।

४.१.३ सोच

(क) कृषि

दिगो खाद्य तथा पोषण सुरक्षासहितको समाज, समृद्ध प्रदेशको मुख्य आधार

(ख) पशुपंक्षी तथा मत्स्य

प्रदेशको आर्थिक समृद्धि: पशुपंक्षीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि

४.१.५ उद्देश्य

(क) कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- (१) कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धिगर्नु;
- (२) खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा वृद्धि गर्नु;
- (३) कृषिको विविधीकरण, व्यावसायीकरण र कृषि उपजको मूल्य शृङ्खला अभिवृद्धिसहित बजारीकरण गर्नु;
- (४) जलवायु परिवर्तनबाट कृषि उत्पादन प्रणालीमा हुने असर न्यूनीकरण गर्नु।

(ख) पशुपंक्षी

- (५) पशुपंक्षीपालन क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धिगर्नु;
- (६) खाद्य तथा पोषण सुरक्षामा टेवा पुऱ्याउनु र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर प्रदेश बनाउनु;
- (७) उत्पादनको विविधीकरण, व्यवसायीकरण र मूल्यशृङ्खला अभिवृद्धिसहितको बजारीकरण गर्नु;
- (८) जलवायु परिवर्तनबाट उत्पादन प्रणालीमा हुने असर न्यूनीकरण गर्नुवेबस्थापन ।

४.१.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- (१) कृषि उत्पादन र उत्पादकत्व बढाउन भूमिको उचित व्यवस्थापन गर्ने;
- (२) प्राविधिक एवम् अन्य आवश्यक सेवा प्रवाह सुनिश्चित गरी कृषक तथा कृषि उद्यमलाई उत्पादन वृद्धिमा प्रोत्साहित गर्ने;
- (३) कृषिमा लगानीमा वृद्धि हुने वातावरण मिलाउने;
- (४) प्रदेशस्तरमै कृषि औजार उपकरण उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने;
- (५) कृषि उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण सहज उपलब्ध हुने व्यवस्था गर्ने;
- (६) निर्वाहमुखी कृषिलाई व्यवसायीकरण, विविधीकरण आधुनिकीकरण गर्ने;
- (७) कृषिमा आधारित प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने;
- (८) विशिष्ट स्थानीय पहिचान भएका र बढी मूल्य जाने बाली वस्तुको निर्यातमुखी उत्पादन, स्थानीय बजारमा आपूर्ति तथा वाह्य बजारमा निर्यात गर्ने;
- (९) उत्पादित कृषि उत्पादनको बजार व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने;
- (१०) स्थानीय जैविक विविधताको संरक्षण तथा वातावरणमैत्री कृषि प्रविधिको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने;
- (११) सम्भावित एवम् उपयुक्त पकेट क्षेत्रहरूमा प्राङ्गारिक कृषि उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गर्ने;
- (१२) मधेशले देशलाई खुवाउने अभियानसञ्चालन गर्ने।

(ख) पशुपंक्षी

- (१३) पशुपंक्षीपालनका लागि आवश्यक उत्पादन सामग्री समयमै सर्वसुलभ ढङ्गबाट उपलब्ध गराउने;
- (१४) पशुपंक्षीजन्य पूर्वाधारहरूको विकास तथा विस्तार गर्ने;
- (१५) पशुपंक्षी पालक कृषक तथा यससँग सम्बन्धित उद्यमलाई उत्पादन वृद्धिमा प्रोत्साहित गर्ने;
- (१६) पशुपंक्षीपालन व्यवसायमा लगानीमा वृद्धि हुने वातावरण मिलाउने;
- (१७) निर्वाहमुखी पशुपंक्षीपालनलाई व्यवसायीकरण र विविधीकरण गर्ने;

- (१८) पशुपंक्षीजन्य वस्तुमा आधारित प्रशोधन उद्योग स्थापना गर्न प्रोत्साहन गर्ने;
- (१९) उत्पादित पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको बजार व्यवस्थापनमा सुधार गर्ने;
- (२०) वातावरणमैत्री प्रविधिको विकास एवम् प्रचारप्रसार गर्ने;
- (२१) स्थानीय जैविक विविधताको संरक्षण एवम् उपयोग गर्ने;
- (२२) व्यावसायिक पशुपंक्षी पालन गर्ने समूह, सहकारी, निजी फार्मबाट स्वच्छ सफा एवम् गुणस्तरीय उत्पादन गर्न अभिप्रेरित गर्ने।

४.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

क. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- (१) व्यावसायिक उखु खेती आयोजना
- (२) स्यालो ट्युबवेल वितरण (सिंचित क्षेत्र)
- (३) पशुपंक्षी तथा मत्स्य यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (४) बिउबिजन आत्मनिर्भर कार्यक्रम
- (५) कृषि यान्त्रिकीकरण कार्यक्रम
- (६) कृषि पूर्वाधार विकास कार्यक्रम
- (७) खाद्य तथा पोषण सुधार कार्यक्रम
- (८) कृषि औजार तथा जैविक मल कारखाना स्थापना
- (९) धानबाली तथा खाद्यान्नबाली आत्मनिर्भर कार्यक्रम
- (१०) तरकारी तथा फलफूलमा आधारित प्रशोधन उद्योग स्थापना
- (११) प्रमुख कृषि उपज मूल्य शृङ्खला विकास कार्यक्रम
- (१२) पुष्प व्यवसाय प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (१३) बाँझो जग्गा उपयोग सम्बन्धी नमूना कृषि विकास मोडल कार्यक्रम
- (१४) जलवायु स्मार्ट कृषि अनुकूलन कार्यक्रम
- (१५) चुरेक्षेत्र संरक्षण कार्यक्रम
- (१६) कोल्डरूम सहितको बजार मण्डी सेटअप कार्यक्रम
- (१७) च्याउ खेती कार्यक्रम
- (१८) माटोपार्क
- (१९) कृषि औजार केन्द्र (वीरगन्ज)को अनुसन्धान तथा विकास
- (२०) प्रादेशिक कृषि औजार कारखाना स्थापना
- (२१) आधुनिक अन्न भण्डारण केन्द्र स्थापना

ख. पशुपंक्षी तथा मत्स्य

- (१) मासु मिसन कार्यक्रम
- (२) व्यावसायिक अन्डा उत्पादन कार्यक्रम
- (३) पशुपंक्षी तथा माछाको दाना उद्योग स्थापना र सञ्चालन
- (४) पशुपंक्षी बजार पूर्वाधार विकास कार्यक्रम
- (५) पशुपंक्षी, चरन तथा घाँसेबाली विकास फार्म स्थापना र सुदृढीकरण कार्यक्रम
- (६) पशुपंक्षी रोग अन्वेषण प्रयोगशाला स्थापना र सञ्चालन
- (७) चरन तथा घाँसेबाली विकास कार्यक्रम

- (८) पशु स्वास्थ्य कार्यक्रम
- (९) पशु प्रजनन कार्यक्रम
- (१०) कृषक तथा प्राविधिकहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम
- (११) पशुपंक्षी बजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (१२) अन्डा चल्ला उत्पादनप्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (१३) मासुजन्य वस्तुको फोहर व्यवस्थापन कार्यक्रम
- (१४) रैथाने पशु प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (१५) उन्नत जातका पशुपंक्षी विकास कार्यक्रम
- (१६) एक स्थानीय तह एक एग्रोभेट कार्यक्रम
- (१७) पशुस्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम
- (१८) प्रादेशिक भेटरनरी अस्पताल स्थापना
- (१९) भेटरनरी एम्बुलेन्स सञ्चालन

४.१.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
कृषियोग्यभूमि	हेक्टर	५७४४१७	५७४४८०	५७४५००	५७४५२०	५७४५४०
खाद्यान्नउत्पादन	मे.टन	२३७५७२४	२३९९४८९	२४९९४७८	२४९९४७८	२४९९४७८
व्यवसायिक मोडेल कृषि फार्म	संख्या	४८	५६	६६	७६	८६
कस्टम हायरिंग सेन्टर स्थापना	संख्या	३२	३६	४०	४४	४८
सोलार पम्प र स्यालो ट्युबवेलबाट सिंचित क्षेत्र	हे.	११६००	१४६००	१७६००	२०६००	२३६००
कृषि उपज संकलन केन्द्र	संख्या	४७	५२	६०	६८	७५
कृषि सडक निर्माण	कि.मि.	२९२	२९०	३४०	३८०	४२०
कुल दुध उत्पादन	मे.ट.	४५९२६३	४६३८५५	४६७८९५	४६७८५३	४७२३५८
दुध उपलब्धता (प्रतिव्यक्ति प्रतिवर्ष)	लिटर	७९.३८	७९.८३	८०.९७	८२.५९	८४.३६
प्रतिव्यक्ति वार्षिक मासु उपलब्धता	कि.ग्रा.	९.८६	१०.०६	१०.२६	१०.३६	१०.५६
प्रतिव्यक्ति वार्षिक अण्डा उपलब्धता	गोटा	१३.८६	१४.१३	१४.३९	१४.६५	१४.८४
कुल मासु उत्पादन	मे.ट.	६५८४८	६६९८७	६७९००	६८९२५	६९२२५
कुल अन्डा उत्पादन(हजारमा)	सङ्ख्या	८४४२२	८५२२०	८६९२५	८७९५२	८८९९५
माछा पोखरीले ढाकेको क्षेत्रफल	हे.	७४४९	७४९९	७५२३	७५७३	७६००
प्रतिव्यक्ति वार्षिक माछा उपलब्धता	के.जि.	७.९०	८.०५	८.१५	८.३०	८.४५
कुल माछा उत्पादन	मे.ट.	४९९३९	५०४३८	५१५६४	५२३२३	५३९६६
माछा पोखरी	सङ्ख्या	२०४९२	२०५०२	२११३८	२१५६०	२१९९१
आँपको उत्पादन	मे.ट.	३८८१५३	३९३९७५	३९८७८३	४०३०९८	४०५४९८
ऊखुको उत्पादन	मे.ट.	१७२३३६९	१७५७८२८	१८००३००	१८५८६०६	१९५२७७८
COPOMIS मा आवद्ध सहकारी	संख्या	१९२	२७२	३००	३२५	३५०
सहकारीमा आवद्ध जनसंख्या	जना	६४८०९	१२१००९	१५०००	२००००	२५०००

४.२.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रू. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	२८११८.९६	२३०७८.९०	५०४०.०६	०.००	१९६८३.२७	८४३५.६९	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	२९८०६.९०	२४४६३.६४	५३४२.४६	०.००	२०८६४.२७	८९४१.८३	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	३१५९४.४६	२५९३१.४५	५६६३.०१	०.००	२२११६.१२	९४७८.३४	०.००

४.१.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१२०००११	भूमि व्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	६०२२.२६	सालबसाली	प्रदेश कृषि विकास ऐन, २०८१ स्वीकृत भएको तथा प्रदेश जिवनाशक विषादी ऐन, २०८१ प्रमाणित हुन, कृषि प्रसार प्रविधि हस्तान्तरण	कृषि विकास नियमावली/कार्यविधि/ मापदण्ड तयारी तथा प्रकाशन,	५०.००
					निर्वाचन क्षेत्र लक्षित कृषि विद्युतीकरण कार्यक्रम;	५००.००
					व्यावसायिक उखु खेती आयोजना	६००.००
					आप तथा टमाटर प्रशोधन केन्द्र	१०००.००
					कृषि प्रदर्शनी केन्द्र निर्माण	१२००.००
					खाद्य सुरक्षा र बाली उत्पादकत्व बृद्धिको लागि बाली सुधार, बीउउत्पादन, प्रशोधन तथा आपूर्ति परियोजना(विशेष अनुदान)	१०००.००
					राष्ट्रलाई खुवाउने अभियान (Feed the Nation) का लागि महिला कृषिस्वयंसेविका परिचालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००
					मूल्यश्रृंखलामा आधारित दुई वाली धान तथा गहुँ उत्पादन तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००
					मासुउत्पादन तथा प्रवर्द्धनका लागि राँगा, भैँसी, पाडा-पाडी पालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००
					नियमन तथा गुणस्तर सुधार	१५०.००
विविध प्रकारका खर्च र कार्य	१०५.००					
जम्मा						७६०५.००
३२२०११७०१२	कृषि विकास निर्देशनालय	११९३.९६	सालबसाली	(१) बीउबिजन आत्मनिर्भर कार्यक्रम मार्फत करिब ५० हे. बिउ उत्पादन क्षेत्रफलमा विस्तार; (२) प्रदेश भरी करिब १५ वटा कष्टम हाथरिङ्ग सेन्टरको निर्माण र प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष गरी करिब १५०० घरधुरि लाभान्वित	करिब १६०० मे.टन प्रङ्गरिक मल वितरण	४२०.००
					प्रत्येक जिल्लामा Farmer Field School स्थापना	७४५.००
					जिवनाशक विषादी ऐन अन्तर्गत ईजाजतपत्र नवीकरण सम्बन्धी कार्य	२.००
					प्रदेशको मुख्य बाली लक्षित भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी तथा प्रसारण	३.००
					विविध प्रकारका खर्च र कार्य	२३.९६
					जम्मा	
३१२०१११७०४२	कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	४०४.३७	सालबसाली	३५ जना नवनियुक्त कर्मचारिहरूको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सेवा प्रवेश तालिम; कृषि पेशाको विभिन्न चरणमा आबद्ध करिब १२५ जना व्यवसायिक कृषकलाई सीप विकासका लागि तालिम	व्यावसायिक कृषकलाई मागमा आधारित बाली विशेष शिपमुलक तालिम	२४५.००
					नवनियुक्त कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि सेवा प्रवेश तालिम	२०.००
					विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च	१३९.३७
					जम्मा	
३१२०११७०२२	उष्ण प्रदेशीय बागबानी केन्द्र जनकपुर	२२९.००	सालबसाली	२००००० तरकारी बेर्ना, २०० के.जि तरकारि बालिको श्रोत बिउ, ५ टन ताजा तरकारी उत्पादन तथा वितरण; ६५०० पुष्प बिरुवा उत्पादन तथा विक्रि वितरण; २६६६० कलमी बिरुवा उत्पादन तथा बिक्रि वितरण	बेर्ना/बिरुवा/श्रोत बिउ उत्पादन	२२९.००
					बेर्ना/बिरुवा/श्रोत बिउ विक्री वितरण	२९.००
					विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	१७.००
					जम्मा	
३१२०१०१५	माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला	२००.००	सालबसाली	प्रत्येक जिल्लाको करिब २००-२०० वटा माटो नमुना संकलन तथा परिक्षण गरी प्रारम्भिक प्रतिवेदन तयार भएको	प्रत्येक स्थानीय तहको माटोको नमूना जाँच गरी प्रारम्भिक Soil Profile तयारी	१००.००
					प्रयोगशाला उपकरण खरिद	१००.००
					अनुगमन, निरिक्षण तथा प्रतिवेदन	२०.००
					विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	४०.००
					जम्मा	

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१२०१ १८०१२	बिउ विजन प्रयोगशाला	२००.००	सालबसाली	(१) प्रदेशमा अवस्थित १५ वटा मुल बिउ उत्पादक सहकारी/संस्थाहरूको अनुगमन तथा पृष्ठपोषण; (२) करिब ५० कृषकको विभिन्न खाद्यान्न बिउको परीक्षण गरी प्रतिवेदन तयारी	प्रत्येक जिल्लाको १००-१०० वटा बिउ नमुना परीक्षण गरी जिल्लागत प्रोफाईल तयारी; समेत विभिन्न प्रकारका खर्च तथा कार्य बीउ वासलात तयारी बजार दर तथा बीउ गोदाम निरीक्षण विविध प्रकार कार्य तथा खर्च जम्मा	२००.०० ५.०० ५.०० ५०.०० २६०.००
३१२०१ १६०१२	बाली संरक्षण प्रयोगशाला	२३६.५२	सालबसाली	२४ वटा स्थानीय तहमा बालि उपचार शिविर बाट करिब २०० जना कृषक लाभान्वित	आकास्मिक बाली उपचार सेवा; प्रत्येक स्थानीय तहमा बाली उपचार शिविर संचालन विविध प्रकार कार्य तथा खर्च जम्मा	११०.०० १००.०० २६.५२ २३६.५२
३१२०१ १५०१२	कृषि ज्ञान केन्द्रहरू	१०५३७.६६	सालबसाली	(१) करिब ८४४० हे. मा थप सिचाई सुविधा पुगेको; (२) करिब २०० कि.मि. कृषि सडक निर्माण कार्य सम्पन्न भएको; (३) करिब २५० मे.ट. प्रङ्गारिक मल वितरण भएको; (४) ५१ वटा कृषि उपज संकलन केन्द्र/भण्डारण केन्द्र/ बीउ गोदाम निर्माण भएको; (५) चैते धान तर्फ करिब १५०० हे. क्षेत्रफल विस्तार भई ७५०० मे. टन वढी उत्पादन भएको	माटो स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम दुई बाली धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम सिचाई व्यवस्थापन सहयोग कार्यक्रम कृषि सडक निर्माण कार्यक्रम विविध प्रकार कार्य तथा खर्च जम्मा	१८००.०० १५००.०० ३६००.०० १५००.०० ३७.६६ ८७३७.६६
३१२०२ ०११	पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	६७२.१५	सालबसाली	प्रदेशमा अवस्थित फार्महरूको अनुगमन तथा पृष्ठपोषण	पशुपंक्षी तथा मत्स्य यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम, मत्स्य मानव संशोधन विकास तथा प्रविधि परीक्षण केन्द्र विविध प्रकारका खर्च र कार्य जम्मा	४००.०० २५०.०० २२.१५ ६७२.१५
३१२०२ ०१२	पशु सेवा तालिम केन्द्र	२३५.००	सालबसाली	३५० जना पशुपंक्षी र मत्स्यपालक कृषकलाई व्यवसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालन सम्बन्धी तालिम	व्यावसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालन विविध प्रकारका खर्च र कार्य जम्मा	२३५.०० २५.०० २६०.००
३१२०२ ०१३	मत्स्य विकास केन्द्र	५७१.९०	सालबसाली	(१) ४०००० संख्यामा ह्याचलिङ्ग उत्पादन तथा विक्री वितरण; (२) ४००० संख्यामा फिङ्गरलिङ्ग उत्पादन तथा विक्री वितरण; (३) ११०० संख्यामा फ्राई उत्पादन तथा विक्री वितरण ।	हाल उत्पादन भएका ह्याचलिङ्ग, फिङ्गरलिङ्ग र फ्राई उत्पादन वृद्धिका लागि पोखरी पानी व्यवस्थापन; ह्याचलिङ्ग तथा फिङ्गरलिङ्ग प्रयोगशाला मत्स्यपालन तथा ह्याचरी व्यवस्थापन तालिम विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च जम्मा	३५०.०० २००.०० १५.०० १५.०० ५८०.००
३१२०२ ०१४	भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रहरू	५५१८.१७	सालबसाली	(१) करिब १६७८५४ पशुपंक्षी तथा मत्स्यको उपचार निदान भएको; (२) हालसम्म ६२९ हे. क्षेत्रफलमा मत्स्य पोखरी विस्तार भई औसतमा ३००० मे.टन/हे/ वर्ष मत्स्य उत्पादनमा वृद्धि भएको; (३) प्रदेशभरमा २६ वटा नयाँ मत्स्य ह्याचरी निर्माण -१५ वटा नयाँ मत्स्य नर्सरी निर्माण; (४) प्रदेश भरी ४० वटा मोडल फार्मको स्तर- उन्नोति भई व्यवसायीकरणमा सेवा पुगेको	खोप अभियान कार्यक्रम पशु स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम मत्स्य उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम मत्स्य पोखरी निर्माण कार्यक्रम; आकस्मिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य महामारी रोग नियन्त्रण तथा उपचार कार्यक्रम; महिला कृषि स्वयंसेविका परिचालन विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च जम्मा	४००.०० ८००.०० ४५०.०० ३०००.०० ५००.०० ३००.०० ६८.१७ ५५१८.१७

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१२०३ १०१	दुध विकास बोर्ड	१०३१.३२	सालबसाली	(१) ११ वटा सहकारी संस्थालाई चिलिङ्ग भ्याट वितरण गरी ११००० लि. दुधको बजारीकरणमा सहयोग; (२) ९ वटा सहकारी संस्थाका १५० भन्दा बढि कृषकलाई ५० प्रतिशत अनुदानमा १५२ मे.ट. साईलेज वितरण	दुध उत्पादनमा आधारित अनुदान कार्यक्रम; दुध पाउडर प्लान्ट स्थापना; डेरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च जम्मा	२००.०० ५०.०० १२०.०० ७००.००
३१२११ १२१	राष्ट्रिय एकीकृत कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१४३.००	सालबसाली	(१) धान बालीमा ब्लक विकास कार्यक्रम निरन्तरता अन्तर्गत २ वटा ब्लक संचालित (धनुषा, बारा); (२) माछामा ब्लक विकास कार्यक्रम निरन्तरता अन्तर्गत १ वटा ब्लक संचालित (सप्तरी); (३) दुध उत्पादनमा गाई/भैँसी ब्लक विकास कार्यक्रम निरन्तरता अन्तर्गत १ वटा ब्लक संचालित (सिरहा)	खाद्यान्न तर्फ ४ वटा ब्लक विकास कार्यक्रम माछामा १ वटा ब्लक विकास कार्यक्रम गाई/भैँसी ब्लक विकास कार्यक्रम विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च जम्मा	१२०.०० ५०.०० ५०.०० ३०.०० २५०.००
३१२११ १२२	कृषि विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	२३१.००	सालबसाली	३ वटा श्रोत बिउ उत्पादक सहकारी संस्थालाई बीउ गोदाम, ग्रेसिङ्ग फ्लोर लगायतका पुर्वाधारमा सहयोग	श्रोत बीउ उत्पादकालागी पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग उन्नत बीउ उत्पादकालागी पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग विविध कार्य तथा खर्च जम्मा	२००.०० १७५.०० २५.०० ४००.००
३१२११ १२३	पशु सेवा विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	५०.००	सालबसाली	पशुपंक्षी रोग नियन्त्रणका लागी खोप अभियान कार्यक्रम अन्तर्गत मधेश प्रदेशका ८ वटै जिल्लामा खोप कार्यक्रम संचालनमा सहयोग	पशुपंक्षी रोग नियन्त्रणका लागी खोप अभियान कार्यक्रम विभिन्न कार्य तथा खर्च जम्मा	५०.०० २००.०० २५०.००
११२११ १२४	सिंचाइ आधुनिकीकरण अभिवृद्धि आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	४८१.००	सालबसाली	नेपाल सरकारबाट उपलब्ध कार्यविधि अनुसार प्रदेशका ८ वटै जिल्लामा सिंचाइ सम्बन्धी प्रविधि हस्तान्तरण भएको	कृषि मेशिनरी खरिद प्लाष्टिक मल्लिङ प्रदर्शनी विविध कार्य तथा खर्च जम्मा	३६०.०० ८०.०० ४१.०० ४८१.००
३१२०० १०१	सहकारी रजिष्टार कार्यालय	३३५.१३	सालबसाली	८१९ सहकारी सञ्चालनमा रहेका र उक्त सहकारीमा ९९८४६ सदस्य आवद्ध रहेका र कुल शेयर पुँजी रु. १७१५९ (करोडमा) रहेको, कुल ५६४ वटा सहकारी COPOMIS मा प्रविष्ट भई अद्यावधिक रहेका	सहकारी संस्था बीच अन्तरप्रदेशिय आदान प्रदान गोष्ठी सहकारीमा आवद्ध युवा तथा महिला केन्द्रित वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सहकारी सदस्य वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सहकारी अनुगमन, नियमन तथा प्रतिवेदन नीति, ऐन, नियम कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड निर्माण तथा परिमार्जन विविध कार्य तथा खर्च जम्मा	३६.०० ७५.०० ६०.०० ७५.०० ३०.०० ५९.१३ ३३५.१३
	कुल जम्मा					

४.१.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उखु कृषक तथा चिनी मिलको असमझदारी न्यूनीकरण हुने, निर्यातमूखी तथा नवोदित कृषि बाली वस्तु उत्पादन, मूल्य श्रृङ्खला तथा बजारीकरण सम्बन्धी नीतिगत, कानुनी र संस्थागत व्यवस्था हुने, विशेषज्ञ कर्मचारी उपलब्ध तथा सेवा प्रवाह हुने, अध्ययन तथा अनुसन्धानको आधारमा नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा हुने, जलवायुमैत्री कृषि प्रणाली विकास, विस्तार र कृषि प्राविधिक तथा कृषकको क्षमता विकास हुने तथा कृषि क्षेत्रमा सार्वजनिक, निजी, समुदाय तथा विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुनेछ। उपरोक्त अवस्था पुरा नभएमा अपेक्षित नतिजा हासिल हुने जोखिम रहेको छ।

४.२ वन, वातावरण तथा जलवायु उत्थानशीलता

४.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालभर कुल क्षेत्रको करिब ४६ प्रतिशत वन क्षेत्र रहेकोमा प्रदेशमा कुल भूभागको २४.७८ प्रतिशत मात्र वन क्षेत्र रहेको छ। प्रदेशमा कुल २३७,६३६ हेक्टर वन क्षेत्र रहेको छ। जसमध्ये सामुदायिक वन ८५३४६.६२ हेक्टर, साझेदारी वन ४१४५९.८० हेक्टर, निजी वन ५६७.९० हेक्टर, वन संरक्षण क्षेत्र ३६० हेक्टर, कबुलियती वन ६५२.६५ हेक्टर र धार्मिक वन ६८.८६ हेक्टर रहेको छ। यसैगरी प्रदेशमा ५३३ वटा सामुदायिक वन, १७ वटा साझेदारी वन, १०२४ वटा निजी वन, १ वटा वन संरक्षण क्षेत्र, ४९ वटा कबुलीयती वन र १२ वटा धार्मिक वन रहेका छन् र सोही प्रणालीबाट वन व्यवस्थापन भैरहेको छ। प्रदेशमा रहेका वनक्षेत्रबाट ऊर्जा, निर्माण सामग्री, पशु आहार तथा वातावरणीय सेवा उपलब्ध हुँदै आएको छ। वनपैदावारको उपयोग हाल फर्निचर उद्योग तथा निर्माणमा बढी देखिएको छ। प्रदेशमा वन क्षेत्र कम तथा अत्याधिक जनसङ्ख्या रहेको र वनको समुचित व्यवस्थापन नभएको कारण वन पैदावारको माग र आपूर्ति बीच ठूलो खाडल रहेकोले छ। फलस्वरूप काठ दाउरा तथा फर्निचर लगायत निर्माण सामग्रीको आयात बढिरहेको अवस्था छ।

प्रदेश अधिकार सूचीमा राष्ट्रियवन, जल उपयोग तथा वातावरण व्यवस्थापनलाई राखेकोछ भने सङ्घ र प्रदेशको साझा सूचीमा वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, अन्तरप्रदेशिकरूपमा फैलिएको जङ्गल, हिमाल, वनसंरक्षण र जलउपयोगरहेकोछ। मधेश प्रदेशमा भौगोलिक अवस्थिति तथा कृषि क्षेत्रको बहुलताका कारण अन्य प्रदेशको तुलनामा वन क्षेत्र कम रहेकोछ। मधेश तथा चुरुक्षेत्रमा वन क्षेत्रको संरक्षण तथा व्यवस्थापन लगायतको एकीकृत विकास अवधारणा अनुसार राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण, चुरे उत्थानशील तथा समृद्धिका लागि वन कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन्।

सङ्घीयता अनुरूप प्रदेशको वन, वातावरण तथा जलाधार व्यवस्थापनगर्न मधेश प्रदेश सरकार अन्तर्गत वन तथा वातावरण मन्त्रालय स्थापना भई प्रदेश वन निर्देशनालय १, वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र १ डिभिजन वन कार्यालय ८ तथा भू तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालय ४ गरी वन तथा वातावरण क्षेत्रमा काम गर्ने १५ वटा सरकारी निकाय सक्रिय रहेका छन्।

४.२.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (क) दिगो वन व्यवस्थापन
- (ख) वृक्षरोपण तथा हरियाली प्रवर्द्धन
- (ग) वनमा आधारित उद्योग तथा आयमूलक कार्यक्रम
- (घ) जैविक विविधता संरचना
- (ङ) भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन
- (च) चुरे क्षेत्र संरक्षण तथा वाटर रिचार्जिङ
- (छ) सीमसार क्षेत्र संरचना तथा पर्यटन प्रवर्द्धन
- (ज) विकासका पूर्वाधार संरचना तथा नदी नियन्त्रण
- (झ) वातावरण व्यवस्थापन
- (ञ) जलवायु न्यूनीकरण, अनुकूलन तथा उत्थानशीलता

४.२.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

प्रदेश राष्ट्रिय वनको अतिक्रमण तथा वन पैदावारको चोरी निकासी बढ्दै गई वन क्षेत्र तथा वन पैदावारको मौज्जात कम हुँदै जानु; वातावरणमा क्रमिक रूपमा हासआउनु; वन डढेलो, नदी कटान, बाढी पहिरो र डुवान जस्ता प्राकृतिक विपद् तथा

जलवायु परिवर्तन धनजनको क्षति बढ्दै जानु, वन क्षेत्रको दिगो व्यवस्थापन हुन नसक्नु, पूर्वाधार विकास जलवायु तथा विपद् उत्थानशील र जलवायुमैत्री हुन नसक्नु, मानव वन्यजन्तु द्वन्द बढ्दै जानु जस्ता सवाल यस क्षेत्रमा रहेका छन्। हाल संघ सरकारबाट सर्लाही र महोत्तरी जिल्लामा फैलिएको सागरनाथ वन तथा रौतहट, बारा तथा पर्सा जिल्लामा फैलिएको राष्ट्रिय वनको व्यवस्थापनको अधिकार प्रदेशमा हस्तान्तरण नहुनु जस्ता सवालहरू यस क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन्।

यसैगरी दिगो वन व्यवस्थापन गरी स्थानीय मागको सहज आपूर्ति गर्नु, वन पैदावरको उत्पादन र आपूर्तिबीचको फराकिलो खाडलका कारण वनपैदावर चोरीनिकासी बढ्दै जानु; वनस्रोत तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन गरी चुरे क्षेत्रको स्रोतको अतिक्रमण नियन्त्रण गर्नु; अन्तरप्रदेशीय वनको व्यवस्थापनमा रहेको नीतिगत समस्यालाई तहगत सरकारको साझा विषयको रूपमा समन्वय र सहकार्य गरी व्यवस्थापन गर्नु; पानीको पुनर्भरणको माध्यमबाट घट्दै गइरहेको पानीको सतह संरक्षण गर्नु; जलवायु परिवर्तन र वायु प्रदूषणको नकारात्मक असरलाई कम गर्नु, पानीको पुनर्भरण र संरक्षण गर्नु, तहगत सरकारको अधिकार क्षेत्रभित्र समन्वय र सहकार्यमा वन तथा जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नु जस्ता चुनौति रहेका छन्।

४.२.३ सोच

वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता र समृद्धि

४.२.५ उद्देश्य

१. वन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण, दिगो व्यवस्थापन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गरी सहज रूपमा वन पैदावारको आपूर्ति गर्नु;
२. वनजन्य वस्तुको उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि र वनमा आधारित उद्योग स्थापना गरी रोजगारी सिर्जना गर्नु।

४.२.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

१. सहभागितामूलक ढङ्गले वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने र वनमा स्थानीय जनताको पहुँच बढाउने;
२. वन अतिक्रमण नियन्त्रण गर्ने;
३. वन डढेलो नियन्त्रण गर्ने तथा कार्वन उत्सर्जन घटाउने;
४. वन अनुसन्धान तथा जनचेतना र क्षमता विकासका कार्यक्रम समन्वयात्मक रूपमा सञ्चालन गर्ने;
५. वन्यजन्तु ओहोरदोहोर हुने जैविक मार्गको विकास, क्षतिपूर्ति लगायतका उपायबाट मानव वन्यजन्तु बीचको द्वन्द घटाउने;
६. समुदायमा आधारित वन कार्यक्रमलाई थप समावेशी बनाउँदै समुदायका विपन्न र सीमान्तकृत वर्गलाई लाभ पुर्याउने

४.२.७ प्रमुख कार्यक्रम

१. वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण;
२. जडिबुटि विकास कार्यक्रम;
३. सम्बृद्धिका लागि वन कार्यक्रम
४. राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम
५. जलाधार संरक्षण तथा सिमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम
६. जलवायु उत्थानशील चुरे कार्यक्रम
७. एक व्यक्ति एक रुख कार्यक्रम,
८. मधेश वनस्पति उद्यान (Botanical Garden) निर्माण,

९. मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका पिडितसँग प्रदेश सरकार
१०. साईन्स पार्क एवं प्लानेटोरियमको डि पि आर सहित गुरुयोजना तयारी,
११. सडक किनारमा वृक्षारोपण
१२. चिडियाखाना स्थापना तथा पार्क निर्माण
१३. सिसिया नदी प्रदूषण नियन्त्रण,
१४. जैविक मार्ग तथा वन संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन
१५. जानकीनगर/लालबन्दी साझेदारी वन कार्ययोजना तयारी र परिमार्जन

४.१.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
वनलेढाकेकोक्षेत्रफल	हेक्टर	२५.८६	२५.९९	२६.१२	२६.२५	२६.३८
वन सम्बर्द्धन प्रणालीमा आधारित दिगो व्यवस्थापन भएको वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	१३.३६	२५	२७.५	३०.२५	३३.२८
अतिक्रमित वनको क्षेत्रफल	हेक्टर	७५१८.५९	६९३५.१४	६३९६.९८	५९००.५७	५४४२.६९
नयाँवृक्षारोपण	हेक्टर	३८४.८	४०४.१	४२४.३	४४५.५	४६७.८
काठउत्पादन (वार्षिक)	क्यू.फिट	३८६४६२	३९८०५६	४०९९९८	४२२२९८	४३४९६६
दाउराउत्पादन (वार्षिक)	चट्टा	१८७३०	१९६६६	२०६५०	२१६८२	२२७६६
वनबाट प्राप्त वार्षिक रोयल्टी	रु. करोड	२१.४४७	२२.५२	२३.६४	२४.८२	२६.०७
वनमा आधारित उद्योग	संख्या	४०	४५	५०	६०	७०
वनतथाजडीबुटीनर्सरी	संख्या	१३६	१३८	१४०	१४५	१५०
वन्यजस्तु क्षति राहत रकम	लाखमा	४७.३२	५०.०५	५२.५५	५५.१८	५७.९४
संरक्षित र सार्वजनिक ताल	संख्या	४८	५५	७०	७५	८०
निर्माण गरिएका अग्निरेखा	कि.मि.	७७	८५	९०	९५	१००
संरक्षितरैथानेसड्कटापन्नजीवजन्तु	प्रकार	३२१	३२५	३२५	३२८	३३०
हरियाली प्रवर्द्धन सडक लम्बाइ	कि.मि.	५५	६०	७०	८०	१००
संरक्षणरव्यवस्थापनगरिएकानदीप्रणाली	संख्या	७०	७५	८०	९०	१००
संरक्षितसानातथामझौलाजलाधार	संख्या	७	८	९	१०	११
बहुउद्देश्यीयसंरक्षणतथाजलाधारपुनर्भरणपोखरी	संख्या	५०	७५	८०	८५	९०

४.२.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	१३८८२.४४	५१७७.०१	८७०५.४३	०.००	९७१७.७०	४१६४.७३	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१४७१५.३८	५४८७.६३	९२२७.७५	०.००	१०३००.७७	४४१४.६१	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१६१८६.९२	६०३६.३९	१०१५०.५३	०.००	११३३०.८४	४८५६.०८	०.००

४.१.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३२९०० १०१	वन तथा वातावरण मन्त्रालय	७६१.२१	सालबसाली	वनस्पति उद्यानमा धनुषा वाटिका व्यवस्थापन; वन विज्ञानसँग सम्बन्धित बिषयमा स्नातक तहमा अध्ययनरत इन्टर्न विद्यार्थीहरूलाई	प्रदेशस्तरीय चुरे संवाद महोत्सव नेपाल टि.भी.को सहकार्यमा वन तथा वातावरण बारेमा प्रचार प्रसार कार्य वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	३.०० ३.०० ३.२०

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				अनुदान सहयोग; चुरे क्षेत्रको स्थलगत समस्या संवोधन कार्यक्रम; प्रदेशस्तरीय चुरे संवाद महोत्सव, नेपाल टि.भी.को सहकार्यमा वन तथा वातावरण बारेमा प्रचार प्रसार कार्य ; दिवस समारोह (वातावरण, भू-संरक्षण, जैविक विविधता, सामुदायिक वन, पृथ्वी दिवस लगायत), चुवार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन, कार्यक्रम संचालन कार्यविधि तयारी कार्यान्वयन भएको	बार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम संचालन कार्यविधि तयारी ३.०० ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड तयारी/संसोधन, १०.०० मधेश वन क्षेत्रको प्रोफाइल तयारी ६.०० वातावरणीय अध्ययन परीक्षण(IEE/EIA) लगायतका EMP कार्यान्वयन अवस्थाको अनुगमन(प्रतिवेदन सहित) ३.५० चुरे क्षेत्रको स्थलगत समस्या संवोधन कार्यक्रम ३.०० विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च ३२६.५१ जम्मा ३६१.२१	
३२९०१ १०१	प्रदेश वन निर्देशनालय	४८८.०८	सालबसाली	प्रदेश वन निर्देशनालयको भवन निर्माण; सडक किनारमा बृक्षारोपण (सहभागीतामूलक), वन सम्बन्धी गोष्ठी, छलफल र अन्तरक्रिया, जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी अन्तर्क्रिया र क्षमता अभिवृद्धि तालिम, प्रगति समीक्षा गोष्ठी, कर्मचारी दक्षता अभिवृद्धि भएको	वन सम्बन्धी गोष्ठी, छलफल र अन्तरक्रिया २.०० वातावरण संरक्षण /सरसफाई कार्यक्रम ६.०० प्रगती समीक्षा गोष्ठी १०.०० दिवस समारोह (वातावरण, भू-संरक्षण, जैविक विविधता, सामुदायिक वन, पृथ्वी दिवस लगायतका दिवस) २.०० विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च २६८.०८ जम्मा २८८.०८	
३२९०२ १०१	वन अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	२३१.९	सालबसाली	कानुनी कार्यविधि तालिम, वन अतिक्रमण नक्सांकन तालिम, फरेस्टर/वन रक्षक सरहका वन कर्मचारीको लागि सेवाकालीन तालिम, Forest Burned Area Estimation, Tracking MODIS Fire GPS coordinate तालिम (रेन्जर र फरेस्टरको लागि) सञ्चालन भएको	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयारी तालिम १०.०० प्रदेशस्तरीय जलवायु परिवर्तन कार्यशाला गोष्ठी १५.०० वन्यजन्तु उद्धार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम ३.०० Drone/UAV सर्वेक्षण, नक्साङ्कन तथा तथ्याङ्क प्रशोधन तालिम ७.०० वन डढेलो जोखिम नक्साङ्कन तथा डढेलो व्यवस्थापन तालिम ५.०० नर्सरी व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षरोपण प्रविधि तालिम ७.०० मधेश प्रदेशमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खननको वर्तमान अवस्था र प्रभाव अध्ययन १५.०० विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च १६९.९० जम्मा २३१.९०	
३२९०३ १०१	डिभिजन वन कार्यालयहरू	९७९९.०९	सालबसाली	चिडियाखाना स्थापना, विरुवा उत्पादन, संरक्षण सहित बृक्षारोपण, पार्क निर्माण, दिगो वन व्यवस्थान कार्ययोजना कार्यान्वयन भएको	गत विगत आ. व. मा वृक्षारोपण भएका विरुवाहरू संरक्षण, व्यवस्थापन, गोडमेल (हेरालु समेत) पुनःरोपण र व्यवस्थापन २०.०० वन अतिक्रमण हटाई वृक्षारोपण १५.०० मिचहाप्रजातिको व्यवस्थापन तथा पुनरुत्पादन अभिवृद्धि १०.०० लोपोन्मुख वन प्रजातिको संरक्षण तथा व्यवस्थापन ५.०० विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च ४९३४.५१ जम्मा ४९८४.५१	
३२९०४ १०१	भू-तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरू	२६२६.६९	सालबसाली	जलाधार व्यवस्थापन योजना तर्जुमा, नदी किनार संरक्षण, नदी नयन्त्रण, इनार निर्माण कार्य, रिचार्ज पोखरी	चुरे जोगाउ मधेश बचाउ कार्यक्रम १०.०० जलाधार व्यवस्थापन प्रणाली ९.०० चुरे क्षेत्रमा एकीकृत भूक्षय नियन्त्रण कार्य ८.००	

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				निर्माण तथा संरक्षण, विकासका पूर्वाधार संरक्षण, वृक्षारोपण कार्यक्रम सम्पन्न भएको	भल छोप्ने पोखरी (Runoff Harvesting Dam)	३.००
					विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	२५१६.६९
					जम्मा	२६१६.६९
३२९०००१२	वन विकास कोष (कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण)	८८१.३३	सालबसाली	प्रदेशका ८ जिल्लाका २५ स्थानीय तहकार्यक्रममा समेटिएका; कार्यक्रमले सामुदायिक वन, साझेदारी वन, निजी वन र सार्वजनिक जग्गामा वृक्षारोपण र दिगो वन व्यवस्थापनलाई प्रवर्द्धन गरेको; दिगो वन व्यवस्थापन मार्फत वन क्षेत्रको उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने आधार तयार भएको; कार्यक्रमले मधेश र लुम्बिनी प्रदेशमा करिब १ लाख १० हजार लाभग्राहीसम्म पुग्ने लक्ष्य लिएको	दिगो वन व्यवस्थापनका लागि वन संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट) वन पुर्नपुस्थापना र कार्बन संचिति संरक्षण (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट) दिगो वन व्यवस्थापन तथासमुदायको क्षमता अभिवृद्धि र जिविकोपार्जन सुधार (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट)	३३७.६८ १६८.८४ ३३७.६८
					विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	३७.१३
					जम्मा	८८१.३३
३२९०२१०१	जडिबुटि विकास कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१५५.००	सालबसाली	प्राकृतिक जडिबुटि संरक्षण तथा खेती विस्तार भएको (सबै जिल्ला तथा छनौट भएका पालिकाहरू – निजी जग्गामा समेत), कबुलियती वन प्रवर्द्धन तथा सहजीकरण भएको	प्राकृतिक जडिबुटि संरक्षण तथा खेती विस्तार पकेट क्षेत्रमा जडिबुटिसंरक्षण जडीबुटी हटस्पट क्षेत्रसंरक्षण विविध कार्यक्रम तथा खर्च विविध कार्यक्रम तथा खर्च	३०.०० १५.०० २५.०० ८५.०० ८५.००
					जम्मा	१५५.००
३२९००१०५	सम्बृद्धिका लागि वन (संघ सशर्त अनुदान)	१२३९.०४	सालबसाली	दिगो वन व्यवस्थापन तथा सम्बर्धन प्रणाली कार्यान्वयन सुदृढीकरण, सबै डिभिजन वन कार्यालय मार्फत वन प्राविधिकका लागि तालिम/गोष्ठी	कार्बन उत्सर्जनन्यूनीकरणका लागि वृक्षा वृक्षारोपणकार्यक्रम (डिभिजन वन कार्यालय मार्फत) जलवायु उत्थानशीलनसरीमा बहु वर्षीय वन विरुवा उत्पादन तथा वितरण (डिभिजन कार्यालय मार्फत) वन क्षेत्रमा लागु हुनेकार्यक्रम र्यवातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा (Screening & Audit), गुनासोसुनसुवाई कार्यक्रम सरोकारवाला समन्वयगोष्ठी/बैठक (सबै डिभिजन वन कार्यालय) विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	१३५.०० ८९.६० ८.०० ४.०० १००२.४४
					जम्मा	१२३९.०४
३२९०५०११	वातावरण विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	१८६.००	सालबसाली	सिसिया नदी प्रदूषण नियन्त्रण, बारा पर्सा र बहदर माई मन्दिर तिलावे नदीको किनारमा हरित पार्क तथा वृक्षारोपण; पोखरी संरक्षण	प्लाष्टिक प्रदूषणनियन्त्रण कार्यक्रम विश्व वातावरण दिवस तथाजनचेतना जागरण कार्यक्रम वातावरणीय प्रभावमूल्यांकन अनुगमन, सहजीकरण तथा प्रतिवेदन तयारी विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	२०.०० ५.०० ५.०० १५६.००
					जम्मा	१८६.००
३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	५१७.६८	सालबसाली	जैविक मार्ग तथा वन संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन (धनुषाधाम वन संरक्षण क्षेत्र), वन्यजन्तु व्यवस्थापन, उद्धार र मानव वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरण, सामुदायिक वन व्यवस्थापन, सहजीकरण र समूह सशक्तीकरण	वन क्षेत्र अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम जैविक मार्ग तथा वन संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन (धनुषाधाम वनसंरक्षण क्षेत्र) मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि तारवार विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	४०.०० ५५.०० ३०.०० ३९२.६८
					जम्मा	५१७.६८
		६९१.००	सालबसाली		संरक्षण पोखरीनिर्माण	१००.००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३२९०१ १०२	जलाधार संरक्षण तथा सिमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)			तिलावे नदी नियन्त्रण, सिसीयाडी बढुवरी पिडरी पर्सा, बायो-इन्जिनियरिंग पोखरीको घाट निर्माण तथा संरक्षण व्यवस्थापन मनरा सिसवा, महोत्तरी, लखनदेही नदी वेसिन जलाधारको पुनर्स्थापन र जिविकोपार्जनमा सुधार लगायत विभिन्न १५ वटा कार्यभएको	गल्छी/पहिरानियन्त्रण आपतकालिन रुपमा देखा पर्नेबाढी पहिरो तथा तटवन्ध नर्माण विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	१००.०० १००.०० ३९१.०० जम्मा ६९१.००
३२९०० १०१	एकीकृत नदी व्यवस्थापन, जल पुनर्भरण तथा नदीजन्य स्रोत उपयोग आयोजना	२५००००.००	२०८३/८४- २०८९/९०	अवधारणा पत्र तयार भएको	पानी पुनर्भरण प्रणाली तथा पोखरी (Water RechargeSystem & Ponds) कृत्रिम ताल तथा बहुउद्देश्यीय जलाशय सिल्टेशन नियन्त्रणा तथा चेक ड्याम (Siltation Dams/Check Dams) नदीजन्य स्रोतको वैज्ञानिक उत्खनन तथा व्यवस्थापन विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रणाली स्थापना प्रशोधन उद्योग तथा बजार विकास विविध कार्य तथा खर्च	३००.०० २५०.०० ५००.०० १५०.०० ३००.०० १२०.०० १००.०० जम्मा १७२०.००
	जम्मा					१३८८२.४४

४.१.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

वन तथा वातावरण क्षेत्रको नतिजा प्राप्तिसमा तथ्यपरक खण्डित तथाड्कको उपलब्धता, कार्यान्वयन दक्षता, योजना र बजेट बीचमा सामन्जस्यता, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन, वित्तीय जवाफदेहिताको अभिवृद्धि, चालु खर्च नियन्त्रण र आयोजना सुशासन, सक्षम र मनोबलयुक्त उत्प्रेरित जनशक्तिको उपलब्धता हुने अनुमान गरिएको छ । उपरोक्त अनुमान पूरा नभएमा नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहनेछ।

४.३ उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन

४.३.१ पृष्ठभूमि

प्रदेशको आर्थिक समृद्धि तथा रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्ने तथा कृषि अर्थतन्त्रलाई औद्योगिक तथा व्यवसायिक बनाउँदै उत्पादनमा बृद्धि गर्न उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन क्षेत्रको सबैभन्दा महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। मधेश प्रदेश नेपालमा औद्योगीकरणमा तर्फ उन्मुख रहेको छ प्रदेशमा उत्पादनमूलक, सेवामूलक, पर्यटन सम्बन्धी, कृषि तथा वनजन्य र सूचना तथा सञ्चार सम्बन्धी उद्योग तथा व्यवसाय सञ्चालनमा रहेका छन्। यो क्षेत्रमा सार्वजनिक र निजी क्षेत्रको सहकार्यको अनिवार्यता रहेकोले निजी क्षेत्रको लागि सरकारले उत्प्रेरक, नियामक र सहजकर्ताको भूमिका निर्वाहा गरी लगानीको वातावरण सिर्जना गर्ने र लगानीकर्ता आकर्षित गर्ने काम अत्यन्तै महत्वपूर्ण रहन्छ । यस प्रयोजनको लागि प्रदेश सरकारले उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटनसँग सम्बन्धित कार्यहरू गर्नका लागि मधेश प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली २०७९ बमोजिम उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन मन्त्रालयको स्थापना भएको छ ।

प्रदेशमा उद्योग तथा वाणिज्य क्षेत्रलाई सबल र सुदृढ तुल्याउँदै औद्योगिक वातावरण सिर्जना, लगानी प्रवर्द्धन, आन्तरिक तथा स्वदेशी उत्पादनलाई सहजीकरण नियमन गर्दै उपभोक्ताको हकहित समेतलाई संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि नियमित बजार अनुगमन तथा नियमन, साथै पर्यटकीय क्षेत्रको विकास तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजना निर्माण सहित पूर्वाधार विकास गर्ने उद्देश्य यस मन्त्रालयको रहेको छ ।

४.३.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) उद्योग तथा वाणिज्य सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन एवम् नियमन;
- (२) उद्योग तथा व्यापारिक फर्म दर्ता, अनुमति, नवीकरण, नियमन एवम् खारेजी;
- (३) औद्योगिक विकास, व्यवसायको प्रवर्द्धन र नियमन तथा निर्यात प्रवर्द्धन;
- (४) प्रदेशमा क्षेत्र र विशेष आर्थिक क्षेत्रको स्थापना, सञ्चालन र विस्तार;
- (५) प्रादेशिक व्यापार प्रवर्द्धन, समन्वय तथा तथ्याङ्क प्रणाली व्यवस्थापन;
- (६) बौद्धिक सम्पत्ति संरक्षण, अध्ययन, अनुसन्धान र नियमन;
- (७) ढुवानी र परिवहन प्रणाली तथा कार्गो व्यवस्थापन र करारजन्य सम्झौता;
- (८) खानी तथा खनीज पदार्थको अनुसन्धान, सर्वेक्षण, अभिलेखाङ्कन, अन्वेषण, उत्खनन तथा व्यवस्थापन;
- (९) वस्तु तथा सेवा आपूर्ति र उपभोक्ता अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन;
- (१०) सिन्डिकेट, कार्टेलिङ, अनुचित मुल्यवृद्धि, कालोबजारी तथा कृत्रिम अभाव नियन्त्रण एवम् बजार अनुगमन;
- (११) अत्यावश्यक वस्तुहरूको प्रादेशिक माग र आपूर्ति सम्बन्धी सूचना सङ्कलन, विश्लेषण, प्रक्षेपण, मौज्जातको व्यवस्था र आपूर्ति व्यवस्थापन;
- (१२) प्रदेशस्तरमा औद्योगिक हानिकारक पदार्थको नियमन तथा व्यवस्थापन र इन्धनको गुणस्तर अनुगमन;
- (१३) प्रदेशभित्रका ठुला, साना, मझौला, घरेलु, तथा लघु उद्योगहरू स्थापना र प्रवर्द्धन तथा नियमन;
- (१४) उद्यमशीलता विकास, तालिम, औद्योगिक प्रशिक्षण तथा औद्योगिक विवाद समाधान;
- (१५) प्रादेशिक पर्यटन विकास सम्बन्धी नीति, कानून मापदण्ड र योजना निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन;
- (१६) पर्यटकीय पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र प्रवर्द्धन;
- (१७) पर्यटकीय होटल, मोटल, रिसोर्ट, लज, ट्राभल तथा ट्रेकिङ्ग एजेन्सी, गाईड, रयाफिटिङ्ग, क्यानोइङ्ग आदिको दर्ता, अनुमति, नवीकरण र नियमन,
- (१८) ग्रामीण पर्यटन, पर्या पर्यटन, सम्मेलन पर्यटन, धार्मिक पर्यटन तथा पर्यटकीय प्रहरीको व्यवस्थापन;
- (१९) संघीय कानून बमोजिम क्यासिनो दर्ता, अनुमति र नियमन,
- (२०) महत्वपूर्ण पर्यटकीय स्थलको अध्ययन तथा अनुसन्धान, पर्यटकीय गन्तव्य स्थलको पहिचान र प्रवर्द्धन;
- (२१) होमस्टे सम्बन्धी नीति, कानून र मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र सो सम्बन्धी पूर्वाधार निर्माण;
- (२२) पर्यटकीय पदमार्ग तथा साहसिक पर्यटन पूर्वाधार निर्माण र प्रवर्द्धन;

४.३.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

उद्योग तथा पर्यटन क्षेत्रमा सीप दक्षतायुक्त न्यून उपलब्ध हुनु; उद्योगको उत्पादन लागत न्यून तथा प्रतिस्पर्धी हुन नसक्नु; स्थानीय कच्चा पदार्थ, श्रम तथा सीपमा आधारित बजारको मागअनुसार वस्तु तथा सेवा उत्पादन उद्योग स्थापना र सञ्चालन हुन नसक्नु, उद्यमशील सोचको विकास हुन नसक्नु, उत्पादनशील क्षेत्र र उद्योगमा पुँजी उपलब्धता र परिचालन न्यून हुनु, औद्योगिक क्षेत्रमा नियमित विद्युत आपूर्ति व्यवस्था हुन नसक्नुजस्ता सवाल यस क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन्। लगानीमैत्री वातावरण सिर्जना गरी तुलनात्मक लाभ र प्रतिस्पर्धी क्षमताका उद्योगमा स्वदेशी तथा वैदेशिक लगानी आकर्षित गर्नु, औद्योगिक पूर्वाधारको विकास गर्नु, उत्पादित वस्तुहरूलाई लेबलिङ र ब्राण्डिङको माध्यमबाट निर्यात वृद्धि गर्नु, लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धनमा पुँजी, सीप, कच्चा पदार्थ र प्रविधिको सहज पहुँच उपलब्ध गराउनु जस्ता चुनौतीहरू यस क्षेत्रमा रहेका छन्।

यसैगरी वाणिज्य क्षेत्रमा नीति र कानूनी अस्पष्टता रहनु, स्वदेशी उत्पादनमा गुणस्तर प्रति विश्वासको कमी हुनु; व्यापार व्यवसायमा मिसावट, ठगी, कालोबजारी, कार्टेलिङ र सिण्डिकेट जस्ता विकृति कायम रहनु तथा कृत्रिम अभाव सिर्जना हुनु, अवाञ्छित मुल्य वृद्धि गरिनु साथै बजार अनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्नु जस्ता सवाल प्रमुख रहेका छन्। तुलनात्मक लाभका लगानीका क्षेत्र पहिचान गरी उत्पादन क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्नु; करको दर तथा प्रशासनलाई व्यावसायीक बनाउनु, निर्यात प्रवर्द्धन गरी विदेशी मुद्रा आर्जन गर्नु; ग्रेडिङ, प्याकेजिङ, लेबलिङ र ब्राण्डिङ गरी गुणस्तरीयता अभिवृद्धि गर्नु जस्ता चुनौती वाणिज्य तथा आपूर्तिका क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन्।

यसैगरी पर्यटनका क्षेत्रमा कमजोर पर्यटकीय पूर्वाधार, उपलब्ध धार्मिक सांस्कृतिक, ऐतिहासिक र पर्यटकीय वस्तुलाई ब्राण्डिङ र प्रचार प्रसार गर्न नसक्नु, पर्यटकीय गन्तव्य तथा सर्किटको विकास र विस्तार हुन नसक्नु, मनोरञ्जन र खेल पर्यटन लगायत पर्यटकीय सेवा, सुविधाको पहिचान, विकास, विविधीकरण र विस्तार हुन नसक्नु सवाल रहेका छन्। पर्यटकीय सेवा सुविधा विकास, विस्तार विविधीकरण गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकलाई आकर्षण गर्नु; पर्यटक बसाइ अवधि र खर्च बढाउनु; पर्यटन विकास तथा प्रवर्द्धनमा निजी क्षेत्र तथा समुदायलाई आकर्षित गर्नु चुनौतिको रूपमा रहेका छन्।

४.३.४ सोच

(क) उद्योग तथा वाणिज्य

प्रदेशको गरिबी न्यूनीकरणमा योगदान

(ख) वाणिज्य तथा आपूर्ति

निर्यात प्रवर्द्धन र सहज आपूर्ति प्रणाली

(ग) पर्यटन तथा सम्पदा

प्रदेशको आर्थिक समृद्धिको आधार : सुरक्षित र आकर्षक पर्यटकीय पूर्वाधार

४.३.५ उद्देश्य

(क) उद्योग

- (१) औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक लगानीको सुनिश्चितता गर्नु;
- (२) औद्योगिक विकासका लागि आवश्यक नियमनकारी संरचनाको निर्माण गर्नु;
- (३) लघु, घरलु, साना तथा मझौला उद्योगको प्रवर्द्धन गर्नु;

(ख) वाणिज्य तथा आपूर्ति

- (४) आधारभूत उपभोग्य वस्तुको उत्पादन वृद्धि र सहज आपूर्ति व्यवस्था गर्नु;
- (५) तुलनात्मक लाभ हुने निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादनमा वृद्धि गर्नु;

(ग) पर्यटन तथा सम्पदा

- (६) सुरक्षित, गुणस्तरीय र पर्यटकमैत्री पूर्वाधार, सेवा तथा सुविधा विकास र विस्तार गर्नु,
- (७) मधेश प्रदेशलाई उत्कृष्ट पर्यटकीय गन्तव्यका रूपमा विकास गर्नु

४.३.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) उद्योग

- (१) घरलु तथा साना उद्योगको प्रवर्द्धन तथा विकास गर्ने;
- (२) अन्तरसरकार समन्वय तथा सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउने;

(३) लगानीमैत्री वातावरण श्रृजना गर्ने;

(ख) वाणिज्य तथा आपूर्ति

(४) आधारभूत उपभोग्यवस्तुको आपूर्ति सहज बनाउने;

(५) निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादनमा जोड दिने;

(ग) पर्यटन तथा सम्पदा

(६) स्वदेश तथा विदेशमा पर्यटकीय प्रदेशका पर्यटकीय गन्तव्य स्थलहरूको प्रचारप्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने;

(७) पर्यटकीय क्षेत्रलाई अर्थतन्त्रको संवाहकको रूपमा विकास गर्ने;

(८) पर्यटकीय गन्तव्य स्थल तथ उपजको विविधीकरण गर्ने,

(९) पर्यटकीय स्थलहरू को संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गरी पर्यटकहरूको संख्यामा वृद्धिका लागि प्रचार-प्रसार गर्ने ।

४.३.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) उद्योग

(१) प्रादेशिक नीति कानून तथा मापदण्ड निर्माण तथा कार्यान्वयन,

(२) औद्योगिक ग्राम स्थापना,

(३) औद्योगिक करिडोर विकास कार्यक्रम,

(४) उधमशीलता विकास कार्यक्रम,

(५) लघु, घरेलु तथा साना उद्योगप्रवर्द्धन कार्यक्रम,

(६) दर्ता प्रक्रियालाई अनलाइन माध्यममा आबद्ध गर्ने कार्यक्रम,

(७) औद्योगिक तथ्याङ्क र सूचना प्रणालीको स्थापना,

(८) बजार व्यवस्थापन तथा अनुगमन,

(९) प्राथमिक तथा सेवा क्षेत्रका उत्पादनसँग उद्योगको अन्तर आबद्धता,

(१०) परम्परागत तथा रैथाने उद्योगहरूको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन,

(११) सार्वजनिक-निजी साझेदारी लगानी तथा सहकार्य अभिवृद्धि,

(१२) उद्योगमा निजी क्षेत्रको लगानी प्रवर्द्धन,

(१३) औद्योगिक क्षेत्र पहिचान,

(१४) इन्कुबेसन सेन्टर स्थापना

(१५) आधुनिक प्रयोशालाको स्थापना र सञ्चालन,

(१६) स्थानीयस्तरमा उत्पादन वस्तुको बजार सुनिश्चित कार्यक्रम,

(१७) औद्योगिक मेला आयोजना,

(१८) नवप्रवर्तन स्टार्टअप कार्यक्रम,

(१९) स्टार्टअप कोष स्थापना,

(२०) काँच उद्योग (Glass Factory) स्थापना,

(ख) वाणिज्य तथा आपूर्ति

(२१) वाणिज्य तथा आपूर्तिसम्बन्धी कानून, नीति तथा मापदण्ड निर्माण,

(२२) उपभोक्ता हितसम्बन्धी सचेतना अभियान,

- (२३) संघीय तथा प्रदेश नियमअनुसार बजार अनुगमन,
- (२४) सुपथ मूल्य पसल व्यवस्थापन,
- (२५) सहकारी-सुपथ पसल स्थापना,
- (२६) परम्परागत हाट बजार प्रवर्द्धन र सुदृढीकरण,
- (२७) चोरी पैठारि नियन्त्रण,
- (२८) स्थानीय उत्पादन प्रवर्द्धन र बजारीकरण,
- (२९) निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि,
- (३०) "एक गाउँ एक उत्पादन" मार्फत आयात प्रतिस्थापन र निर्यात वृद्धि,
- (३१) प्रत्येक स्थानीय तहमा साझा पसलहरु स्थापना र सञ्चालन,

(ग) पर्यटन तथा सम्पदा

- (३२) नीति कानून र मापदण्ड निर्माण र कार्यान्वयन,
- (३३) पर्यटन विकास संयन्त्र गठन र परिचालन,
- (३४) पर्यटन पूर्वाधार विकास,
- (३५) पर्यटन बजारको विकास, विस्तार तथा सुदृढीकरण,
- (३६) गुणस्तरीय लगानी आकर्षण,
- (३७) पर्यटकीय क्रियाकलाप तथा गन्तव्यको विविधीकरण,
- (३८) पर्यटन सूचना केन्द्रको संस्थागत विकास,
- (३९) पर्यटन गुरुयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन,
- (४०) एक स्थानीय तह-बहुपर्यटन गाउँ प्रवर्द्धन,
- (४१) पर्यापर्यटनको विकास तथा प्रवर्द्धन कार्यक्रम,
- (४२) पर्यटनको प्रचार सामग्री उत्पादन र वितरण (वृत्तचित्र निर्माण र प्रसारण),
- (४३) सङ्गीय राजधानी तथा प्रदेश राजधानीहरुमा पर्यटन प्रवर्द्धन कार्यक्रम
- (४४) ऐतिहासिक धार्मिक तथा पुरातात्विक महत्त्वका सम्पदा संरक्षण,
- (४५) सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण,
- (४६) स्मृति तथा पर्यटकीय पार्कहरु निर्माण,
- (४७) पर्यटन विकाससम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान,
- (४८) पर्सा बन्यजन्तु आरक्षणभित्र जलशय निर्माण,
- (४९) गढीमाई क्षेत्रमा ताल निर्माण,
- (५०) पर्यटन प्रोफाइल वेभपेज निर्माण,
- (५१) भारतसँगका नाकाहरुको प्रवेश बिन्दुमा पर्यटन विश्रामस्थल निर्माण,
- (५२) सामुदायिक पर्यटन विश्रामस्थल तथा धर्मशाला निर्माण,
- (५३) कोशी टप्पु बन्यजन्तु आरक्ष क्षेत्रलाई पर्यटकीय क्षेत्र विकास गुरुयोजना तर्जुमा,
- (५४) पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज क्षेत्रमा पर्यटकीय क्षेत्र विकासका लागि सम्भाव्यता अध्ययन,

४.३.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ को सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
दर्ता र नवीकरण भएका लघु, घरेलु तथा साना उद्योगव्यवसाय	संख्या	४८६५	५२४०	५४३०	५६७५	६२५२
दर्ता तथा नवीकरण भएका लघु, घरेलु र वाणिज्य व्यवसाय	संख्या	१९९३३	२०२८९	२२४५१	२३५६२	२४९५३
घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयबाट संकलित राजस्व	रु. लाखमा	५५६.८०	६२०.००	६४५.३६	६८४.५६	७२६.५२
सुचारु तारे होटल (चार तारे-३, पाँच तारे-१)	संख्या	१२	१३	१३	१४	१५
पर्यटकीय स्तरका होटल तथा लज	संख्या	३४९	३५८	३७०	३८२	३९८
उद्योग व्यवसायबाट सिर्जित रोजगारी	संख्या	९३०३	११२४६	१३२४५	१५७२६	१७२६४
औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	१	२	३
विशेष आर्थिक क्षेत्र	संख्या	१	१	२	२	३
उद्योग विभाग तथा मातहतका कार्यालयबाट सञ्चालित तालिम दिक्षित	संख्या	३५९४	२४५०	४५६०	५१३६	५५६२

४.३.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	१२४५०.००	३३९४.८०	९०५५.२०	०.००	९३३७.५०	३११२.५०	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१४३१७.५०	३९०४.०२	१०४१३.४८	०.००	१०७३८.१३	३५७९.३८	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१६४६५.१३	४४८९.६२	११९७५.५०	०.००	१२३४८.८४	४११६.२८	०.००

४.३.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	
					कार्यक्रम	विनियोजन (लाखमा)
३०७०० ०११	उद्योग वाणिज्य तथा पर्यटन मन्त्रालय		सालबसाली	भिजिट मधेश २०८३ का लागि प्रचार प्रसार कार्यक्रम सम्पन्न भएको, विवाह पञ्चमीमा विभिन्न कार्यक्रम संचालन गरेको र पर्यटन क्षेत्रसँग सम्बन्धीत अन्य कार्यक्रमले पर्यटक क्षेत्रमा योगदान पुगेको। साथै प्रदेश राजधानी सौन्दर्यकरण योजना कार्यान्वयनको अन्तिम चरणमा रहेको।	'आफ्नै प्रदेश, आफ्नै रोजगारी अन्तर्गत कम्तीमा १०० जना स्थानीयलाई रोजगारी दिने उद्योगका लागि रोजगारदाता सम्मान कार्यक्रम'	२०.००
					प्रदेश सरकारलाई बढी कर तिर्ने करदाताहरूलाई राशि सहित "करदाता सम्मान कार्यक्रम"	४०.००
					मुख्यमन्त्री महिलास्वरोजगार कार्यक्रम	२००.००
					उद्योग, वाणिज्य क्षेत्रको लागि आवश्यक कानून निर्माण	१०.००
					जानकी मन्दिरलाई आकर्षक तथा पर्यटनमैत्री धार्मिक पर्यटकिय सम्पदाको रूपमा विकास गरी विश्व सम्पदा सूचीमा सुचीकरण गर्न पहल	५०.००
					अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेला सहभागिता: मधेशका प्रमुख उत्पादनहरूलाई छिमेकी देश भारत लगायत अन्य देशहरूका ठूला सहरहरूमा आयोजना हुने व्यापार मेलाहरूमा प्रदर्शन गर्न उद्यमीहरूलाई सहूलियत कार्यक्रम	१००.००
					जम्मा	४२०.००
३०७०० १०१	पर्यटन विकास कार्यालयहरू	२५४९६.१३	सालबसाली	मधेश प्रदेश भित्रका जिल्लाहरूमा रहेका प्रमुख पर्यटकीय तथा धार्मिक क्षेत्र एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण, सम्बर्द्धन गर्न पूर्वाधारहरूको निर्माण, स्तरोन्नति गरी पर्यटन क्षेत्र विकासमा योगदान गरेको।	मधेश प्रदेशको मुख्य धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलहरूलाई जोड्ने गरी एक एकीकृत पर्यटकीय सूचना प्रणालीको विकास	३०.००
					बाराको ऐतिहासिक सिम्रौनगढलाई 'खुला संग्रहालय' (Open Air Museum) को रूपमा मधेश प्रदेशको पर्यटन गौरव आयोजनाको रूपमा विकास	२००.००
					रामायण सर्किट कनेक्टिभिटी: जनकपुरधामलाई केन्द्रमा राखी भारतको अयोध्या र सीतामढीसँग जोड्ने 'क्रस-बोर्डर टुरिज्म' प्याकेज संचालन गर्न पर्यटन व्यवसायीलाई बस सेवा सञ्चालन गर्न सहूलियत प्रदान	१००.००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	
					कार्यक्रम	विनियोजन (लाखमा)
					विश्वप्रसिद्ध गढीमाई मन्दिर परिसरमा भक्तजनका लागि धर्मशाला र विश्रामस्थल निर्माण	१००.००
					प्रजातान्त्रिक, गणतान्त्रिक, किसान आन्दोलन, जनआन्दोलन, जनयुद्ध, जेनजी आन्दोलन, मधेश आन्दोलन लगायत अधिकार प्राप्तीका भएका राजनीतिक घटनाहरूको इतिहास सम्बन्धी कार्यक्रम	४००.००
					मधेश प्रदेशमा जातजातीय विविधता, धर्म संस्कृति, धार्मिक सांस्कृतिक इतिहास झलकाउने गरी संग्राहालय निर्माण	५००.००
					पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज जङ्गल सफारी:पर्या-पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्जमा हात्ती सफारी, जीप सफारी र चरा अवलोकनका लागि निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा सुविधा सेवा सुविधा विकास तथा विस्तार	५०.००
					पोखरी तथा सिमसार पर्यटन:मधेशका ऐतिहासिक पोखरीहरू (जस्तै: धनुषसागर, गंगासागर, बडहरा ताल) मा रात्रिकालीन लाइट र पार्क निर्माण	१००.००
					मिथिला कला र संस्कृति ग्राम:जनकपुर वा आसपासमा मिथिला चित्रकला, माटोका भाँडा र हस्तकला सिकन र किन्न सकिने गरी सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा एक अत्याधुनिक 'सांस्कृतिक ग्राम' (Cultural Village) स्थापना	२००.००
					मिथिला कला लगायत मधेश प्रदेशको सम्पूर्ण कला संस्कृतिको अध्ययन अण्वेषण	१०.००
					'मधेश उत्सव' वार्षिक कार्यक्रम:वर्षको एक पटक प्रदेशका ८ वटै जिल्लाको खाना, भेषभूषा र लोकनाच झल्कने गरी वृहत् पर्यटन महोत्सव आयोजना	१००.००
					भोजन पर्यटन (Food Tourism): मधेशका मौलिक परिकारहरू (जस्तै: माछा-भात, बगिया, तरुवा, सखरखण्ड लगायत अन्य प्रकारहरू) लाई ब्रान्डिङ गर्न राजमार्गका मुख्य स्थानहरूमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा 'फुड भिलेज' स्थापना	१००.००
					पर्यटक गाइड तालिम:स्थानीय युवाहरूलाई इतिहास, संस्कृति र भाषा (हिन्दी, अंग्रेजी, अन्य) सम्बन्धी तालिम दिई 'प्रमाणित टुरिष्ट गाइड' तयार तथा परिचालन	५०.००
					ग्रामीण पर्यटन पदमार्ग:चुरे क्षेत्रको फेदीमा रहेका रमणीय गाउँहरूलाई जोड्ने गरी 'मधेश ट्रेल' (Madhesh Trail) पदमार्ग पहिचान र विकास	२००.००
					एक जिल्ला, एक गन्तव्य:८ वटै जिल्लाका कमिमा एक/एक वटा नयाँ गन्तव्यलाई 'नमुना पर्यटकीय गन्तव्य' का रूपमा घोषणा गरी पूर्वाधार निर्माण	४००.००
					मधेश प्रदेशभित्रको पर्यटकीय स्थलहरूको निर्माण, पूनःनिर्माण, मर्मत सम्भार, स्तरउन्नती, जीर्णोद्धार तथा सौन्दर्यकरण	३२००.००
					मधेश प्रदेशभित्रका ताल, पोखरी, कुण्डको बायोइन्जिनियरिङ्ग प्रविधिबाट संरक्षण	१०००.००
					जम्मा	६७४०.००
		१०५४.९८	साल बसाली	नयाँ उद्योग दर्ता, पुरानो उद्योगहरूको नविकरण तथा खारेजी	मधेश प्रदेश अन्तर्गतका प्रमुख सहरहरूमा स्वदेशी उत्पादनका बस्तुहरूको खरिद तथा विक्री केन्द्र निर्माण	५००.००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू		
					कार्यक्रम	विनियोजन (लाखमा)	
३०७०३ ०१२	घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालयहरू			गरी उद्योग क्षेत्रको विकास र विस्तार गर्नमा ठुलो योगदान रहेको । साथै उद्योग क्षेत्रसँग सम्बन्धित समस्या सम्बन्धमा तालुकवाला निकायलाई आवश्यक कानून निर्माण एवं संशोधन गर्नमा सल्लाह सुझाव दिइने गरेको ।	नाशवान वस्तुको व्यापारिक क्षति रोकन राजमार्ग छेउका मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरूमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा बहुउद्देश्यीयशीत भण्डारण गृह निर्माण	४००.००	
					दैनिक उपभोग्य वस्तुको माग र आपूर्तिको अवस्था यकिन गर्ने सूचना प्रविधिमा आधारित तथ्याडकीय प्रणाली निर्माण	२०.००	
					मधेश प्रदेशमा उत्पादित वस्तु तेस्रो मुलुक वा भारततर्फ निर्यात गर्ने उद्योगहरूलाई “मधेश सम्मान प्रदान” कार्यक्रम	२०.००	
					घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय मातहत खाद्य तथा औद्योगिक वस्तुको गुणस्तर परीक्षण गर्न “मधेश नापतौल तथा गुणस्तर परीक्षण ल्याब” स्थापना	१००.००	
					मधेश प्रदेशमा हुने पर्यटकीय, औद्योगिक, व्यापारिक, धार्मिक लगायत अन्य महोत्सव कार्यक्रममा सहयोग र सहजीकरण	१००.००	
					आठवटै जिल्लामा सुपथ मूल्य पसल व्यवस्थापन	३००.००	
					वाणिज्य तथा आपूर्तिलाई मार्गदर्शन सहजीकरणका लागि कानून तथा मापदण्ड निर्माण	१०.००	
					सीप विकास सम्बन्धी तालिम	४००.००	
					वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका नागरिकहरूको लागि स्वरोजगार तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम	५००.००	
					अपाङ्गता भएको नागरिक विशेष सुविधा सहित सीप विकास तथा उद्यमशिलता विकास अन्तरसम्बन्ध कार्यक्रम	५००.००	
					जम्मा		२८५०.००
					३०७०५ १०१	उद्योग विभाग	२३०.००
औद्योगिक करिडोर विकास एवं स्तरउन्नती कार्यक्रम	५००.००						
मधेश स्टार्ट-अप फण्ड स्थापना	५००.००						
नव उद्यमी व्यवसायीका लागि ब्याज अनुदान	२००.००						
नव उद्यमी युवा (१८-४० वर्ष मुनिका) व्यवसायीहरूको लागि ब्याज अनुदान	२००.००						
स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूलाई प्रविधि सहयोग	५००.००						
एकद्वार सेवा केन्द्र (One Stop Service): उद्योग दर्ता, नवीकरण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA/IEE) लाई एकै ठाउँबाट छिटो छरितो बनाउन अनलाइन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण	२०.००						
मधेशका विशिष्ट उत्पादनहरूलाई एउटै ब्राण्ड नेममा प्याकेजिङ र प्रमाणीकरण गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा लैजाने	१००.००						
महिला र युवा लक्षित वाणिज्य तालिम: ई-कमर्स, अनलाइन मार्केटिङ र निर्यात प्रक्रिया सम्बन्धी विशेष तालिम दिई कम्तिमा १००० जना नयाँ डिजिटल उद्यमी तयार गर्ने	४०.००						

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	
					कार्यक्रम	विनियोजन (लाखमा)
					व्यवसायी सुरक्षा र बिमा:साना व्यवसायीलाई आगलागी वा प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने क्षतिबाट पुनःस्थापनाका लागि साझेदारीमा "व्यवसाय बिमा" कार्यक्रममा आंशिक प्रिमियम अनुदान	३००.००
					उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन मन्त्रालय मातहतका कार्यालय रोजगारी व्यवस्थापन	४०.००
					एकद्वार सेवा केन्द्र (One Stop Service):उद्योग दर्ता, नवीकरण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA/IEE) लाई एकै ठाउँबाट छिटो छरितो बनाउन अनलाइन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण	२०.००
					जम्मा	२४४०.००
	कुल जम्मा					१२४५०.००

४.३.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन क्षेत्रको नतिजा प्राप्तमा प्रदेश सरकारको स्थिरता र जनशक्तिको स्थायित्व रहने अनुमान गरिएको छ र उपरोक्त अनुमान पूरा नभएमा नतिजा प्राप्त गर्न जोखिम रहनेछ।

४.४ आर्थिक नीति तथा स्रोत परिचालन

४.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रदेश सरकारलाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्रको आर्थिक अधिकारकाविषयमा प्रदेशका समग्र विकासको लागि दीर्घकालीनस मध्यमकालीन, विषय क्षेत्र रणनीतिक तथा गुरुयोजना र वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन तथा खर्च गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। यसै व्यवस्था बमोजिम प्रदेश सरकारले आवधिक योजना, विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना, आयोजना बैंक तथा मध्यकालीन खर्च संरचना तर्जुमा गरी सोको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा मार्फत सार्वजनिक हितमा खर्च गर्दै आएको छ।नेपालको संविधानमा व्यवस्था भए बमोजिम २०७४ मार्ग २१ गते सम्पन्न प्रदेश सभाको निर्वाचन पश्चात २०७४ साल फाल्गुन ३ गते प्रदेश सरकारको गठनसँगै अर्थ मन्त्रालयको स्थापना भएको हो । यस मन्त्रालयको कार्यक्षेत्रभित्र प्रदेशको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण तथा आर्थिक नीतिको तर्जुमा कार्यान्वयन, नियमन, प्रदेशस्तरको आर्थिक स्रोतको बाँडफाँट, वित्तीय व्यवस्थापन तथा प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति तथा कानूनको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्ने रहेको छ।मधेश प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले यस मन्त्रालयलाई २४ वटा कामकाज गर्ने गरी कार्यजिम्मेवारी प्रदान गरेको छ ।

विगत वर्षको पूँजीगत बजेट विनियोजन र खर्चको विश्लेषण गर्दा वार्षिक औसत वृद्धिदर क्रमशः ७.०३ प्रतिशत र २९.९९ प्रतिशत रहेको अवस्था छ। महालेखापरिक्षकको कार्यालयको ६३ औ वार्षिक प्रतिवेदन अनुसार प्रदेश सरकार मातहतका सरकारी कार्यालय, अन्य संस्था र समितितर्फको आ.व. २०८१/०८२ को कूल बेरजु ३.७७ प्रतिशत रहेको र हालसम्मको कूल बेरजु रकम १०,९८,०७,६९,०००/-मा रहेको छ । संविधानमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले आफ्नो आर्थिक अधिकारसम्बन्धी विषयमा कानून बनाउने, वार्षिक बजेट बनाउने, निर्णय गर्ने, नीति तथा योजना तयार गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन गर्नसक्ने व्यवस्था छ। साथै, साझा सूचीभित्रको विषयमा तथा कुनै पनि तहको सूचीमा नपरेका विषयमा कर लगाउने र राजस्व उठाउने व्यवस्था सङ्घ सरकारले निर्धारण गरेबमोजिम हुने व्यवस्था रहेको छ। यसरी सङ्घ सरकारले साझा सूचीका विषय र आर्थिक अधिकारका अन्य क्षेत्रमा प्रदेशलाई समेत लागु हुने गरी आवश्यक नीति, कानून र मापदण्ड बनाउन

सक्ने व्यवस्था छ भने कानूनबमोजिम बाहेक कुनै पनि तहको सरकारले कुनै कर लगाउन र उठाउन नपाउने व्यवस्था पनि संविधानले गरेको छ ।

उपर्युक्त संवैधानिक तथा कानुनी व्यवस्था बमोजिम प्रदेश सरकारले प्रदेश कर तथा गैरकर राजस्वसम्बन्धी ऐन, २०७९ तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। यस बमोजिमप्रत्येक आर्थिक वर्ष प्रदेश आर्थिक ऐनमा व्यवस्था गरीकर, दस्तुर, सेवा शुल्क, दण्ड जरिवाना, विक्री लगायतका शीर्षकमा राजस्व सङ्कलन तथा परिचालन हुँदै आएको छ। आ.व. २०८२/०८३ मा राष्ट्रिय वार्षिक कूल गार्हस्थ्य उत्पादन उपभोक्ताको मूल्यमा ६६ खर्ब अनुमान गरिएकोमा मधेश प्रदेशको ८ खर्ब ६३ अर्ब रहने प्रारम्भिक अनुमान छ । आर्थिकवर्ष २०८२/८३ को प्रारम्भिक अनुमान बमोजिम स्थिर मूल्यमा मापन गरिएको उपभोक्ताको मूल्यको प्रादेशिक कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको वार्षिक वृद्धिदर मधेश प्रदेश(१.३१%)देखिन्छ। आर्थिकवर्ष २०८२/८३ मा यस प्रदेशले राष्ट्रिय तहको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा १३.१ प्रतिशत योगदान पुर्याउने प्रारम्भिक अनुमान गरिएको छ। आर्थिकवर्ष २०८२/८३ मा मधेश प्रदेशको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा सबैभन्दा धेरै योगदान कृषि, वन तथा मत्स्यको (३४.९७%) रहने र सबैभन्दा न्यून योगदान खानी तथा उत्खनन(०.१४%) को रहने प्रारम्भिक अनुमान रहेको छ। मधेश प्रदेशमा औद्योगिक वर्गिकरण अनुसार आर्थिकवर्ष २०८२/८३ का लागि कुल मूल्य अभिवृद्धि वार्षिक वृद्धिदर सबैभन्दा धेरै विद्युत तथा ग्याँसको (१०.९१%) र सबैभन्दा थोरै कृषि(-१.२६%) को हुने प्रारम्भिक अनुमान गरिएको छ।

अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन नीति, २०७६ ले प्राथमिकताका आधारमा भौतिक पूर्वाधार निर्माण, शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाइ, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र गरिबी निवारण, विज्ञान तथा प्रविधिको विकास र हस्तान्तरण, वातावरण संरक्षण र जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन, सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको क्षमता विकासका क्षेत्रमा अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायता परिचालन गर्न सकिने व्यवस्था गरेको छ। सोअनुसार नेपाल सरकारबाट स्वीकृत प्राप्त गरी प्रदेशमा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय विकास कार्यक्रम, युनिसेफ, विश्व स्वास्थ्य सङ्गठन, राष्ट्रसङ्घीय जनसङ्ख्या कोष र राष्ट्रसङ्घीय विश्व खाद्य सङ्गठन लगायत ५ वटा संयुक्तराष्ट्र सङ्घीय निकायहरूले सुशासन, वातावरण तथा काम गर्दै आएका छन्। यसैगरी द एसिया फाउण्डेसन, इन्टरनेसनल आइडिया, प्लान इन्टरनेसनल नेपाल, एसएनभी नेपाल, नेपाल यूथ फाउण्डेशन लगायत ३० ओटा अन्तर्राष्ट्रिय गैरसरकारी संस्थाहरूले शिक्षा, स्वास्थ्य, जीविकोपार्जन, एचआइभी तथा यौन, नवीकरणीय ऊर्जा, भूमि अधिकार र आवास, विपद् तथा जलवायु, न्याय, बजार प्रणाली विकास, लैङ्गिक तथा अपाङ्गता समावेशीकरण, कृषि, पशुपालन, महिला सशक्तीकरण, नागरिक समाज, सञ्चार र स्थानीय सरकार, बाल गरिबी न्यूनीकरणलगायत विभिन्न क्षेत्रमा सहयोग गर्दै आएका छन् प्रदेशले हालसम्म आवधिक योजनामा लगानीको अनुमान तथा प्रक्षेपण गरेतापनि हालसम्म आन्तरिक र वैदेशिक ऋण लिएको अवस्था छैन। यसैगरी प्रदेशको पहलमा हालसम्म वैदेशिक अनुदान लगानी भैसकेको अवस्था छैन।

४.२.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) आर्थिक नीति तथा स्रोत परिचालन
- (२) बचत तथा लगानी प्रक्षेपण र परिचालन
- (३) सार्वजनिक खर्च व्यवस्थापन
- (४) राजस्व परिचालन तथा व्यवस्थापन
- (५) निजी क्षेत्र परिचालन तथा लगानी प्रवर्द्धन
- (६) वैदेशिक सहयोग तथा अनुदान परिचालन
- (७) आन्तरिक ऋण परिचालन

(८) प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय सुशासन

४.४.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

प्रदेशको दोश्रो आवधिक योजनामा उल्लेख भए अनुसार प्रदेशको खर्च गर्ने दक्षता बढाउन नसक्नु, बजेट प्रस्ताव गर्दा खर्चको स्रोतको स्पष्ट आधार निर्धारण हुन नसक्नु, बेरुज्जो मात्रालाई बाञ्छित सीमा भित्र राख्न नसक्नु, कार्यान्वयन योग्य र नजितामूलक कार्यक्रमको सही पहिचान हुन नसक्नु, कार्यक्रम, आयोजना र क्रियाकलापगत रूपमा खर्च स्वीकृत नगरी एकमुष्ट (अबण्डा) बजेट स्वीकृत गर्ने परिपाटी रहनु र वित्तीय अनुशासन कायम गर्न नसक्नु (स्वीकृत बजेट अर्को उपशीर्षक स्रोत वा खर्च शीर्षकमा रकमान्तर हुने प्रवृत्ति बढ्नु) जस्ता यस विषय क्षेत्रमा विद्यमान रहेका छन्। सार्वजनिक खर्चको बढ्दो मागलाई कुशलतापूर्वक व्यवस्थापन गर्दै वित्तीय सङ्घीयता कार्यान्वयन गर्नु, विनियोजन कुशलता र खर्च गर्ने दक्षता अभिवृद्धि गर्नु र चालु खर्चलाई वाञ्छित सीमामा राखी पूँजीगत खर्च बढाउनु प्रमुख चुनौती रहेका छन्।

संविधान तथा कानुनी व्यवस्थाअनुसार प्रदेश सरकारको आन्तरिक राजस्वमा एकमात्र एकल अधिकारको रूपमा रहेको कृषि आयमा लाग्ने करलाई करको दायरामा ल्याउन नसक्नु, कानुनी आधार (छाता कानुन) नहुँदा नदीजन्य पदार्थको बिक्री र राजस्व सङ्कलन तथा बाँडफाँटमा अन्यौल कायम रहनु, प्रदेशको राजस्व सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनअनुसार राजस्व परिचालन हुन नसक्नु, सवारी साधन दर्ता तथा नवीकरण सम्बन्धी तथ्याङ्क प्रणाली र कर प्रशासनलाई अनलाइन प्रणालीमा आबद्ध गर्न नसक्नु जस्ता प्रदेशमा रहेका सवारी साधन करबाट संकलन हुनेकम हुनु, कर प्रशासनलाई प्रविधिमैत्री बनाउनु नसक्नु तथा आन्तरिक राजस्वमा व्यवसाय रजिष्ट्रेशन शुल्क, विज्ञापन तथा मनोरञ्जन करको योगदान ज्यादै न्यून हुनु जस्ता सवालहरू राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा रहेका छन्। तहगत सरकारको समन्वय तथा सहकार्यमा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा जस्ता नदीजन्य निर्माण सामग्रीको चोरी निकासी न्यूनीकरण गरी राजस्व संकलन बनाउनु, संघीय कानूनमा व्यवस्थ गरी कृषि आयलाई करको दायरामा ल्याउनु, कर प्रशासनलाई प्रभावकारी बनाउनु र सङ्घीय सरकारसँगको परनिर्भरतालाई न्यून गर्नु राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा देखिएका मुख्य चुनौतीहरू हुन्।

आन्तरिक ऋण लिने वातावरण तयार गर्न नसक्नु, सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा सञ्चालन गर्नेगरी प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले पहिचान गरेका आयोजना कार्यान्वयनमा ल्याउन नसक्नु, उच्च प्रतिफल दिनसक्ने आयोजनालाई वैदेशिक सहयोग सूचीमा समावेश गरी बजेट सुनिश्चित गर्न नसक्नु, पहिचान भएका ठुला आयोजनारूको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरी लगानी सुनिश्चित गर्न नसक्नु साथै विदेशी लगानीकर्ता र गैरआवासीय नेपाली नागरिकको लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु जस्ता सवालवैदेशिक सहयोग परिचालन क्षेत्रमा रहेका छन्। प्रदेश सरकारको खर्च गर्ने क्षमता वृद्धि गरी प्रदेशको आर्थिक समृद्धिका लागि थप लगानी भित्र्याउनु यस प्रदेशको मुख्य चुनौती रहेको छानिजी क्षेत्रलाई प्रतिस्पर्धी बनाई लगानीको विविधीकरण तथा विशिष्टीकरण गर्नु, उत्पादनमूलक र रोजगारीका क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको लगानी विस्तार गर्नु, नवीनतम सीप र प्रविधिको उपयोग गरी अर्थतन्त्रको आधुनिकीकरण गर्नु, आयात व्यवस्थापन र निर्यात प्रवर्द्धन गर्नु जस्ता चुनौतीहरू निजी क्षेत्रमा रहेका छन्।

४.४.३ सोच

(क) सार्वजनिक खर्च

सार्वजनिक खर्चमा पारदर्शिता र मितव्ययिता

(ख) राजस्व परिचालन

राजस्वको सम्भावनाको पूर्ण परिचालन: प्रदेशको बजेटमा आन्तरिक राजस्वको उल्लेखनीय योगदान

(ग) निजी क्षेत्र

प्रदेशको आर्थिक समृद्धिमा निजी क्षेत्रको लगानी विस्तार

(घ) आन्तरिक ऋण, वैदेशिक सहयोग र विदेश लगानी

प्रदेशको आर्थिक समृद्धि र विकासमा अन्तर्राष्ट्रिय विकास सहायतामा वृद्धि

४.४.५ उद्देश्य

(क) सार्वजनिक खर्च

(१) सार्वजनिक खर्चको प्रभावकारी कार्यान्वयन र वित्तीय अनुशासन पालना गर्नु;

(ख) राजस्व परिचालन

(२) प्रदेशको आन्तरिक राजस्वको आधार र दायरा विस्तार गर्नु;

(३) प्रदेशको राजस्व प्रशासनलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउनु;

(ग) निजी क्षेत्र

(४) उत्पादनशील क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गरी मर्यादित रोजगारी सिर्जना गर्न निजी क्षेत्रका लागि अनुकूल वातावरण तयार गर्नु;

(५) तुलनात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गरी निर्यातजन्य वस्तु तथा सेवाको उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रलाई सहजीकरण गर्नु।

(घ) आन्तरिक ऋण, वैदेशिक सहयोग र विदेश लगानी

(६) प्रदेशको प्राथमिकता प्राप्त र अधिक प्रतिफल दिने उत्पादनशील क्षेत्रमा विकास सहायता परिचालन गर्नु;

(७) सुशासन प्रवर्द्धन, सामाजिक न्याय र प्रदेशको सन्तुलित विकासका लागि विकास साझेदारसँग सहकार्य गर्नु।

४.४.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) सार्वजनिक खर्च

(१) प्रदेशको सार्वजनिक खर्च प्रणाली सुदृढ गरी दक्षता, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम गरी नतिजामूलक बनाउने;

(२) सार्वजनिक खर्च प्रणालीलाई आधुनिक सूचना प्रविधिमा आधारित बनाई थप पारदर्शी बनाउने;

(३) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली प्रभावकारी बनाउने।

(ख) राजस्व परिचालन

(४) नीति, कानूनमा सुधार तथा समन्वय र सहकार्य अभिवृद्धि गर्ने;

(५) राजस्व प्रशासनमा संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने;

(६) राजस्व प्रशासनलाई सूचना प्रविधिको उपयोग मार्फत मितव्ययी र प्रभावकारी बनाउने;

(७) राजस्वको दायरा, क्षेत्र पहिचान र परिचालन गर्ने;

(८) मालपोत कार्यालय, नापी कार्यालय र यातायात कार्यालयको संगठन संरचना सम्बन्धी अध्ययन गर्ने;

(ग) निजी क्षेत्र, वैदेशिक सहयोग तथा ऋण परिचालन

(९) निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धिका लागि आवश्यक नीतिगत, कानुनी र प्रक्रियागत सुधार गर्ने;

(१०) पूर्वाधार निर्माण र विकासमा निजी क्षेत्रको सीप, प्रविधि र पूँजीको सही सदुपयोगमा जोड दिने;

(११) निजी क्षेत्रलाई औद्योगिक क्षेत्रको अग्रणी भूमिका स्थापित गर्ने;

- (१२) प्रदेशको आवश्यकता र प्राथमिकता अनुसार विकास सहायता परिचालन गर्ने;
(१३) विकास सहायता परिचालन सम्बन्धी नीति निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने।

४.४.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) सार्वजनिक खर्च

- (१) प्रदेश सार्वजनिक खर्च सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन;
(२) आयोजना सुशासन तथा व्यवस्थापन;
(३) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढीकरण;
(४) सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन तथा वित्तीय सुशासन;
(५) सन्तुलिक विकासका लागि क्षेत्रगत नीति, रणनीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा र कार्यान्वयन;
(६) प्रदेश सरकारी बाँकी रकमको लगत तथा असुल उपर;
(७) प्रदेशमा हुने लगानी प्रक्षेपण तथा वित्तीय व्यवस्थापन;
(८) स्थानीय तहमा वित्तीय हस्तान्तरण तथा साझा अधिकार क्षेत्रमा राजस्व बाडफाँट;

(ख) राजस्व परिचालन

- (९) प्रदेश राजस्व सम्बन्धी नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा, कार्यान्वयन तथा नियमन;
(१०) राजस्व परिचालन तथा चुहावट नियन्त्रण;
(११) लेखा नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन र लेखा समूह सञ्चालन;
(१२) प्रदेश संचित कोषको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन;
(१३) प्रदेशको सरकारी लगानी तथा लाभांशको लेखा व्यवस्थापन;
(१४) कोषहरूको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन;
(१५) बेरुज्जोको एकीकृत लगत र असुल उपर एवम् फछौट

(ग) निजी क्षेत्र, वैदेशिक सहयोग तथा ऋण परिचालन

- (१६) नेपाल सरकारको स्वीकृतिमा वैदेशिक सहयोग तथा आन्तरिक ऋण परिचालन, उपयोग, लेखाइकन तथा प्रतिवेदन;
(१७) संघीय नीति तथा कानून अनुसार सहवित्तीयकरण तथा सहलगानी
(१८) वित्तीय साक्षरता तथा वित्तीय संस्थाहरूको सञ्चालन तथा सहजीकरण

४.१.७ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/०८२सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
प्रदेश कुलगार्हस्थ्य उत्पादनमा राजस्वको अनुपात	प्रतिशत	३.५१	३.९४	४.१	४.५०	५.
प्रदेश कुलगार्हस्थ्य उत्पादनमा खर्चको अनुपात	प्रतिशत	३.८८	३.२१	३.६७	३.८७	४.२०
कूल चालुविनियोजनमा यथार्थ खर्चको औसत अनुपात	प्रतिशत	६३.८७	६९.००%	६८	७१	७३
कूल पूँजीगतविनियोजनमा यथार्थ खर्चको औसत अनुपात	प्रतिशत	७५.०६	७४.१४%	७५	७७	८०
कुल बजेटमा आन्तरिक राजस्वको अनुपात	प्रतिशत	४३.३	३९.३	४१.३	४३.५	४५.४
कुल खर्चमा आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	६०.८६	५२.७	५८	६१	६५
कुल बेरुज्जु	प्रतिशत	३.७७%	२.५०	२	१.७	१.३

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित सञ्चालन रहेको व्यवस्थापनसूचना प्रणाली	संख्या	७	७	७	७	७
राजस्वप्रक्षेपणको तुलनामा असुली अनुपात	प्रतिशत	६१.१४	६०	६३	६६	७०
कुल गार्हस्थ्यउत्पादनमा आन्तरिक आयको अनुपात	प्रतिशत	२.३६	३.१	३.५	३.९	४.२०
वैदेशिकसहायताबाट परिचालन रकम (लाख)	रु.	१३५७९	१८७३९	२०५००	२०५००	२२०००

४.१.८ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश सरकार	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८२/८३ को विनियोजन	१६७६.००	१४५४.७५	२२९.२५	०.००	१२५७.००	४९९.००	०.००
२०८३/८४ को प्रक्षेपण	१७२६.२८	१४९८.३९	२२७.८९	०.००	१२९४.७९	४३९.५७	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१७७८.०७	१५४३.३४	२३४.७२	०.००	१३३३.५५	४४४.५२	०.००

४.१.९ आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शि.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगतिस्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु	विनियोजन (लाखमा)
३०५०० ०११	अर्थ मन्त्रालय	८००	सालबसाली	आर्थिकविधेयक, विनियोजन विधेयक, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमाको चरणमारहेको, प्रदेश निजामती सेवाको लेखा/राजस्व समूहका कर्मचारी व्यवस्थापन, सरुवा, बढुवा, मधेश प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले तोकेको विभिन्नकार्यहरु नियमित रुपमा सञ्चालन भई रहेको	मधेशप्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले तोकेको कार्यहरु	८००.००
३०५०१ ०११	प्रदेश लेखा नियन्त्रकका र्यालय	२७५	सालबसाली	प्रादेशिकनिकायहरुकोभुक्तानी निकासा, आन्तरिकलेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमन एवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु भई रहेको	प्रादेशिकनिकायहरुको भुक्तानी निकासा, आन्तरिक लेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमनएवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु	२७५.००
३०५०१ ०१२	प्रदेश लेखा एकाईकार्या लयहरु	३०१	सालबसाली	प्रादेशिकनिकायहरुको भुक्तानी निकासा, आन्तरिक लेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमनएवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु भई रहेको	प्रादेशिकनिकायहरुको भुक्तानी निकासा, आन्तरिक लेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमनएवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु	३०१.००
३०१०० ०११	अर्थ विविध	३००	सालबसाली	विनियोजनऐन बमोजिम तोकिएका क्रियाकलापहरु	विनियोजनऐन बमोजिम तोकिएका क्रियाकलापहरु	३००.००
कुल जम्मा						१६७६.००

४.४.८ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेशको आन्तरिक स्रोत संभावना अध्ययन तथा विश्लेषण भई आन्तरिक आयमा वृद्धि हुने, नेपाल सरकारको वित्तीय हस्तान्तरण, विकास साझेदारको लगानी वृद्धि हुने, बाह्य आर्थिक अवरोधको प्रभाव कम हुने, कार्यसम्पादनमा सुधार तथा सार्वजनिक पूँजीगत खर्चमा वृद्धि हुने, नीतिगत व्यवस्था तथा सोको स्थिति कायम रहने, नागरिक वृत्तमा सरकार प्रतिको विस्वासमा वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । उपरोक्त अवस्था पुरा नभएमा स्रोत साधनको लगानी न्यून हुने तथा सबै क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

४.५ श्रम, रोजगार तथा यातायात

४.५.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई रोजगारीको हक हुने र श्रमतथा रोजगार नीति अन्तर्गत वैदेशिक रोजगारबाट आर्जन भएको पुँजी, सीप, प्रविधि र अनुभवलाई स्वदेशमा उत्पादन मूलक क्षेत्रमा लगाउन प्रोत्साहन गर्ने व्यवस्था रहेको छ। दिगो विकास लक्ष्य ८ ले स्थिर, समावेशी र दिगो वार्षिक वृद्धि, पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित कामलाई प्रवर्द्धन गर्ने लक्ष्य राखेको छ। यस अन्तर्गत अन्य परिमाणात्मक लक्ष्यका साथै सबै महिला र पुरुषलाई पूर्ण एवम् उत्पादनशील रोजगारी र मर्यादित काम उपलब्ध गराउने, निकृष्ट स्वरूपको बालश्रमको अन्त्य गर्ने र वित्तीय सेवाहरूमा सबैको पहुँच विस्तार गर्ने लक्ष्य समावेश रहेका छन्।

देशभित्र रोजगारी सिर्जना तथा उपलब्ध रोजगारीका अवसरमा युवाशक्तिको सहभागितामा वृद्धि गर्दै जनसाङ्ख्यिक लाभको उपयोग गर्नु अहिलेको राष्ट्रिय प्राथमिकता हो। राष्ट्रिय प्राथमिकता बमोजिम प्रदेश समृद्धिको लागि श्रम बजारको आवश्यकता अनुसारको सकारात्मक, दक्ष तथा सिर्जनशील श्रमशक्तिको विकास गरी गरिबी निवारण र आर्थिक विकासमा योगदान पुर्‍याउनु प्रदेशको विद्यमान आवश्यकता हो। श्रम, रोजगार र यातायात सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम र मापदण्ड तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सहजीकरण, सहज तथ उपयुक्त वातावरण सिर्जना र स्रोतसाधन परिचालन गर्न प्रदेश कार्य विभाजन नियमावलीमा व्यवस्था भए अनुसार बि.स. २०७९ सालमा साविकका मन्त्रालयको जिम्मेवारी परिवर्तन गरी श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयको स्थापना भएको हो। कार्यविभाजन नियमावलीले श्रम, रोजगार तथा यातायात श्रेत्रको विकास र विस्तारको लागी मन्त्रालयलाई २० वटा कार्य गर्ने गरी जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ।

तीनै तहका सरकारद्वारा युवा स्वरोजगार कार्यक्रम, प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, मुख्यमन्त्री रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम र स्थानीय तहमा विभिन्न रोजगार कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन्। यस प्रकारका विभिन्न प्रयासका बाबजुद युवा स्वदेशमा रोजगार उपलब्ध नहुँदा विदेशिन बाध्य भएका छन्। नेपाल सरकारबाट प्रथम पटक श्रम स्वीकृति लिएर आ.व. २०५०/५१ मा जम्मा ३६०५ जना वैदेशिक रोजगारीमा गएकोमा २९ वर्षपछि आ.व. २०७९/८० मा श्रम स्वीकृति लिई रोजगारीकै लागि विदेशिनेको सङ्ख्या ७ लाख ७१ हजार ३ सय २७ पुगेको छ। जसमध्ये मधेश प्रदेशबाट मात्र आ.व. २०७९/८० मा विदेशिएका व्यक्तिको सङ्ख्या १ लाख ८४ हजार ४ सय ४० रहेको छ। यसरी बर्षेनी औपचारिक र अनौपचारिक माध्यम गरी २ लाखभन्दा बढी युवा रोजगारीको खोजीमा मधेश प्रदेशबाट बाहिरि रहेको अवस्था छ। तसर्थ, प्रदेशको बेरोजगार युवा र वैदेशिक रोजगारीबाट सीप हासिल गरी फिर्ता आएका श्रमिकहरूलाई प्रदेशभित्रै रोजगारीको अवसर सिर्जना गर्नु नितान्त आवश्यक छ।

मधेश प्रदेशमा रहेका १ लाख ७६ हजार ६ सय ७० उद्योग, प्रतिष्ठानहरूमा कुल ३ लाख ५४ हजार ९ सय ९४ जनाले रोजगार प्राप्त गरिरहेका छन्। जनगणना २०७८ अनुसार प्रदेशमा १० वर्षभन्दा बढी उमेरका कुल जनसङ्ख्या ४७ लाख ७० हजार १३ मध्ये आर्थिक काममा संलग्न २५ लाख ५० हजार ४४६ रहेका छन्। आ.व. २०७८/७९ मा नेपालका सबैभन्दा धेरै श्रम स्वीकृति लिने १० जिल्लाहरूमध्ये यस प्रदेशबाट ६ ओटा जिल्ला रहेकाले यहाँको श्रमशक्ति वैदेशिक रोजगारीमा निर्भर भएको देखिन्छ।

यातायातसम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, सवारी दर्ता र नवीकरण, चालक अनुमति र नवीकरण, प्रदेशभित्र सार्वजनिक यातायातको रुट अनुमति, गुणस्तर, भाडा दर निर्धारण र नियमन, वातावरणमैत्री, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् जोखिम संवेदनशील, अपाङ्गता र लैङ्गिकमैत्री यातायात प्रणालीको प्रवर्द्धन, प्रदेश तहमा यातायात सुरक्षासम्बन्धी योजना र कार्यान्वयन, रज्जुमार्ग, जलमार्ग लगायतका वैकल्पिक यातायात प्रविधिको प्रवर्द्धन, योजना र आयोजनाको कार्यान्वयन जस्ता कार्यक्षेत्र प्रदेशको अधिकारका क्षेत्रमा पर्दछन्।

सडक यातायात मालसामान पारवाहन र आम नागरिकको सवारीको महत्त्वपूर्ण साधनका रूपमा रहेको छ। यस प्रदेशमा सबै जिल्ला र स्थानीय तह सडक यातायातले जोडिए तापनि धेरैजसो सडक धुले तथा खण्डाशित मात्र भएकाले यातायात व्यवस्थापन प्रभावकारी बनाउन अझ धेरै प्रयास आवश्यकता रहेको छ। सडकमा विभिन्न नदी तथा खोलामा सडक पुल नहुँदा वर्षायाममा डुङ्गाबाट खोला तर्नुपर्ने अवस्था कायमै छ। सङ्घीय सरकारअन्तर्गत प्रदेशमा राजविराज, जनकपुर र सिमरामा गरी ३ ओटा विमानस्थलबाट हवाई सेवा सञ्चालनमा छन् भने जयनगरदेखि बिजलपुरा ५२ कि.मि. रेलसेवा बिस्तार भएको छ।

४.५.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

(क) प्रदेश श्रम सल्लाहकार परिषद, श्रम र सामाजिक सम्वाद सम्बन्धी प्रदेश नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन नियमन

(ख) रोजगारी सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन

(ग) प्रदेशस्तरको यातायात सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, अध्ययन अनुसन्धान र नियमन,

४.५.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

मन्त्रालयको संगठनात्मक विकास भई नसक्नु, प्रदेशस्तरको व्यवस्थित तथ्याङ्कको कमी हुनु, प्रदेशको सामाजिक तथा स्रोत नक्साङ्कन सहित रोजगारयोग्य क्षेत्रको पहिचान तथा नक्साङ्कन नहुनु, आन्तरिक रोजगारी सिर्जना हुन नसक्नु, युवामा वैदेशिक रोजगारीप्रतिको आकर्षण बढ्नु, श्रम बजारमा सीपयुक्त जनशक्तिको कमी, कार्यस्थलमा लैङ्गिकमैत्री वातावरणको कमी हुनु, रोजगारीमा जाने श्रमशक्तिका लागि सुरक्षित र मर्यादित वातावरण तयार नहुनु, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका युवासँग भएको ज्ञान, सीप र क्षमता उपयोग हुन नसक्नु, वैदेशिक रोजगारीबाट भएको आम्दानीलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी नभई उपभोग्य वस्तुमा खर्च हुँदा जीवनस्तर सुधारमा उल्लेखनीय उपलब्धि हुन नसक्नु, सहूलियतपूर्ण कर्जा र उत्पादित वस्तुको बजार प्रवर्द्धनमा कठिनाई हुनु, कृषि क्षेत्रमा विद्यमान अनुत्पादक श्रमशक्तिलाई उद्योग, व्यापार, पर्यटन, निर्माण जस्ता उत्पादन र सेवा क्षेत्रमा स्थानान्तरण गर्न नसकिनु आदि श्रम तथा रोजगार क्षेत्रमा प्रमुख सवालका रूपमा रहेका छन्।

सडक मर्मतसम्भार र स्तरोन्नति नियमितरूपमा हुन नसक्दा सडक यातायात प्रभावकारी, सुरक्षित, भरपर्दो र विश्वसनीय बनाउन नसक्नु; अन्य वैकल्पिक यातायात पूर्वाधार तथा सेवाको विकास र विस्तार हुन नसक्नु; योजना लक्ष्य अनुसार यातायात क्षेत्रमा उपलब्धि न्यून हुनु, प्रदेशका कतिपय स्थानीय तहमा सार्वजनिक यातायात नियमित सञ्चालन नहुनु; सार्वजनिक यातायात सञ्चालनका लागि सडक स्तरीय, सुरक्षित र भरपर्दो नहुँदा दुर्घटना बढ्दै जानु; यातायात व्यवसायीसँग प्रभावकारी समन्वय तथा सहकार्य हुन नसक्नु आदि प्रमुख सवालहरू रहेका छन्।

४.३.४ सोच

(क) श्रम तथा रोजगारी

सुरक्षित जीवन, भरपर्दो र विश्वसनीय यातायात सेवा

(ख) यातायात व्यवस्थापन

सुरक्षित जीवन, भरपदो र विश्वशनीय यातायात सेवा

४.५.५ उद्देश्य

(क) श्रम तथा रोजगारी

- (१) वैदेशिक रोजगारीमाथिको निर्भरता न्यूनीकरण गर्नु;
- (२) दक्ष र योग्य श्रमशक्तिको विकास गर्नु;
- (३) श्रमलाई मर्यादित बनाउनु;

(ख) यातायात व्यवस्थापन

- (४) सडक यातायातलाई नियमित, भरपदो, सर्वसुलभ, विश्वशनीय तथ सुरक्षित बनाउनु;
- (५) प्रदेशभरि सूचना प्रविधिमा आधारित, सहज तथ नियमित यातायात सेवा प्रदान गर्नु;
- (६) रेल तथा वैकल्पिक यातायातको विकास र विस्तार गर्नु;

४.५.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) श्रम तथा रोजगारी

- (१) मर्यादित रोजगारीको प्रवर्द्धन गर्ने;
- (२) नयाँ रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्ने;
- (३) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएकाहरूको सीप, दक्षता र विप्रेषण आयको उत्पादनशील उपयोग गर्ने;
- (४) वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित एवम् मर्यादित बनाउने;
- (५) श्रमिकहरूको सङ्गठनात्मक सुदृढीकरण गर्ने;
- (६) श्रम तथा रोजगार क्षेत्रलाई डिजिटलाईजेसन गर्ने;

(ख) यातायात व्यवस्थापन

- (७) यातायात कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने;
- (८) यातायात सेवालाई भरपदो र सुरक्षित बनाउने;
- (९) सार्वजनिक यातायात सेवाको विस्तार तथा विविधीकरण गर्ने;
- (१०) विद्युतीय सवारी साधनको प्रवर्द्धन गर्ने।

४.५.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) श्रम तथा रोजगारी

- (१) बेरोजगार युवा आर्थिक/वस्तुगत/प्राविधिक अनुदानसहितको स्टार्टअप सहयोग कार्यक्रम;
- (२) सीप एवम् सुरुवाती सहयोगसहितको मुख्यमन्त्री रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम;
- (३) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्ता आएकाहरूका लागि स्वरोजगार कार्यक्रम;
- (४) रोजगार स्थल एवम् कल सेन्टर स्थापना रसुधारकार्यक्रम;
- (५) स्थानीय स्तरमा स्वरोजगार प्रवर्द्धनका लागि श्रम बजार निर्माण;
- (६) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्ता आएका व्यक्तिहरूको आर्थिकएवम्सामाजिकपुनःएकीकरणकार्यक्रम;
- (७) ठगी तथा समस्यामा परेका कामदारलाई सहजीकरण;
- (८) प्रदेशभित्रका स्थानीय तहहरूसँगको सहकार्यमा श्रम बैङ्क स्थापना;
- (९) श्रमिक बीमा तथा सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम;

- (१०) मधेश सीप विकास प्रतिष्ठान स्थापना एवम् सञ्चालन;
- (११) रोजगारसूचनाकेन्द्ररोजगारसेवाकेन्द्रकोक्षमताविकासकार्यक्रम;
- (१२) बालश्रममुक्त कार्यक्रम;
- (१३) मधेश वैदेशिक रोजगारी उद्धार केन्द्र;
- (१४) मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम;
- (१५) मुख्यमन्त्री महिला स्वरोजगार कार्यक्रम;

(ख) यातायात व्यवस्थापन

- (१) सार्वजनिक-निजी साझेदारी तथा समन्वयमा एकीकृत सार्वजनिक यातायात प्रणाली सञ्चालन;
- (२) प्रदेशस्थानीयतहको सहकार्यमा विद्युतीय बससेवा सञ्चालन;
- (३) सडक सम्पत्तिको व्यवस्थापनका डिजिटल सडक सम्पत्ति व्यवस्थापन प्रणालीसँग अन्तर-आबद्धता;
- (४) सडकलेन सुधार तथा यातायातसुरक्षा कार्यक्रम;
- (५) शौचालयसहितको यात्रु प्रतीक्षालय, ट्राफिक पोस्टनिर्माण तथा ट्राफिकबत्तीजडान
- (६) मुख्यबजारक्षेत्रमासडकपेटीनिर्माण
- (७) प्रदूषणपरीक्षणघुम्तीटोलीपरिचालन
- (८) यातायातसुरक्षागस्तीपरिचालन
- (९) ट्राफिकसड्केत व्यवस्थापन
- (१०) विद्युतीय चार्जिङ स्टेसन निर्माण
- (११) पूर्वपश्चिम राजमार्गका उपयुक्त स्थानहरूमा रिफ्रेस केन्द्रहरूको स्थापना

४.५.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
श्रम तथा रोजगार						
अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय व्यक्तिमध्ये रोजगार	प्रतिशत	९२	९३	९४	९४.५	९५
औपचारिक तथा अनौपचारिक क्षेत्रमा रोजगार	हजारमा	१३००	१४००	१५००	१६००	१६०५
रोजगारमध्ये सीपयुक्त जनशक्ति अनुपात	प्रतिशत	२५	३०	३५	४०	४५
रोजगारीका लागि विदेशिनेहरू (प्रतिवर्ष) (हजारमा)	जना	१४३	१३०	१२०	११०	११४
वैदेशिक रोजगारीमा जाने सीपयुक्त कामदारहरू	प्रतिशत	१०	१२	१५	२०	२४
वैदेशिक रोजगारीबाट फिर्ता आएका मध्ये सरकारबाट सहयोग प्राप्त गर्ने	प्रतिशत	५	१०	१५	२०	२७
प्रदेशभित्र आन्तरिक रोजगारी सिर्जना (हजारमा)	जना	७०	८०	९०	१२०	१२५
वैदेशिक रोजगारबाट आएकोमध्ये सरकारको सहयोगमा स्वरोजगार सुरु गर्ने व्यक्ति	जना	१५००	१६००	१७००	१८००	१८५०
वैदेशिक रोजगारबाट फर्केका व्यक्तिले सिर्जना गरेको जम्मा रोजगारी (हजारमा)	जना	८०	९०	१००	११०	११५
सुरक्षित आवाससम्बन्धी परामर्श लिने व्यक्ति	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५
वैदेशिक रोजगारमा गएका परिवार लक्षित आय-आर्जन कार्यक्रमबाट लाभान्वित घरपरिवार	सङ्ख्या (हजारमा)	५	८	१०	१५	२०
रोजगारसूचना प्रणाली स्थापना हुने स्थानीय तह	संख्या	६०	१००	१३६	१३६	१४०
प्राविधिक शिक्षालय तथा तालिम प्रदायक संस्था	संख्या	२५०	२६०	२७०	२८०	२८५
व्यावसायिक सीप प्राप्त व्यक्ति (हजारमा)	संख्या	१०	१५	१८	२२	२७
प्राविधिक विषय अध्ययन गरेका व्यक्ति (हजारमा)	संख्या	१३०	१३५	१४०	१४५	१५०
यातायात व्यवस्थापन		-	-	-	-	-
स्वचालित सवारी साधन जाँच तौल पुल	संख्या	०	०	२	६	१०

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
जिपिएस जडान भएका सवारी साधन	संख्या	०	१	५	१०	१६
क्षमता विकास तालिम लिएको जनशक्ति	जना	२०	५०	१००	१५०	१५५
शौचालयसहितको यात्रु प्रतीक्षालय	संख्या	१	५	५	८	१५
ट्राफिक बत्ती जडान भएका स्थल	संख्या	८०	११०	१४०	१७५	१७८
सुधार गरिएका सडक लेन	संख्या	५	८	१२	१६	२०
सिसी क्यामरा जडान भएका स्थान	संख्या	७	११	१४	१७	२०
निर्मित सडकपेटी	कि.मि.	६०	७०	८०	९०	९५
Automatic Trial Center	संख्या	०	०	१	२	२

४.५.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रू. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	११०३०.००	९१०२.००	१९२८.००	०.००	८२७२.५०	२७५७.५०	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	११५८१.५०	९५५७.१०	२०२४.४०	०.००	८६८६.१३	२८९५.३८	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१२१६०.५८	१००३४.९६	२१२५.६२	०.००	९१२०.४३	३०४०.१४	०.००

४.५.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)					
३७१०० ०११	श्रम तथा यातायत मन्त्रालय	२९३९.५०	सालबसाली	१२ लाख ६१ हजार जनसंख्या औपचारिक तथा अनौपचारिक रोजगारीमा रहेका, अक्सर आर्थिक रूपले सक्रिय व्यक्तिमध्ये ९२ प्रतिशत रोजगारमा संलग्न रहेका	मुख्यमन्त्री महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	२००					
					जिल्लामा श्रमिक विश्राम गृह निर्माण	८०					
					आप्रवासी बजार निर्माण;	२००					
					आप्रवासी श्रमिक सञ्जाल	२०					
					सीपमूलक तालिम	२००					
					प्रदेश श्रम सल्लाहकार परिषद	५					
					प्रदेशस्तरीय गरिबी निवारण कार्यक्रम	२०					
					रोजगार सेवा केन्द्र र सूचना केन्द्र	१०००					
					प्रदेश व्यावसायि विकास तालिम केन्द्र स्थापना	१०००					
					विविध कार्यक्रम, क्रियाकलाप तथा खर्च	१०					
जम्मा						२७३५.००					
३७१०१ १०१	यातायत व्यवस्था कार्यालयहरू	२४२०.००	सालबसाली	हालसम्म कुल ५,९६,६८२ सवारी साधन दर्ता भएका र सवारी साधन करबाट वार्षिक २ अर्ब ३७ करोड ९९ लाख राजस्व संकलन भएको	लिखित तथा ट्रायल परिक्षा सञ्चालन	१५					
					दर्ता किताव डिजिटलाइजेशन	३०					
					Automatic Trial Center जडान गर्न	४०					
					ट्राफिक प्रहरी र स्थानीय तहसंगको समन्वयमा यातायात सुरक्षा जनचेतनामूलक कार्यक्रम	४०					
					कार्यालय भवन निर्माण तथा मर्मत सुधार	६००					
					विविध कार्य तथा खर्च	२०					
					जम्मा						७४५.००
					३७१०३ १०१	रोजगार सूचना केन्द्र	११०.००	सालबसाली	प्रदेशमा बेरोजगारको सूचीमा १२४,३९४ सूचीकृत रहेका	मुख्यमन्त्रीरोजगार कार्यक्रम,	२०
रोजगार सूचना केन्द्र बैठक,	५										
बेरोजगारका लागी रोजगारमूलक सीप विकास तालिम	१०										
स्वरोजगार कार्यक्रम	५										
विविध कार्य तथा खर्च	५०										
जम्मा										९०.००	
		१५४.००	सालबसाली		वित्तीय साक्षरता सहजकर्ता क्षमता विकास	१०००					

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३७१९१ १२०	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम(संघ सशर्त अनुदान)			सूचीकृत भएका १२४,३९४ मध्ये १०६६० जनाले रोजगारी प्राप्त गरेका	शिक्षा तथा संचार सामग्री निर्माण तथा छपाई विविध कार्य तथा खर्च	१० ५०
					जम्मा	१०६०.००
३७१९१ १२१	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिका लागि पुन एकीकरण परियोजनापहिलो चरण (संघ सशर्त अनुदान)	९१.००	सालबसाली	वैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्ति मध्ये सरकारको सहयोगमा करिब १५०० जनाले आफ्नो स्व/रोजगार व्यवसाय शुरू गरेका	आप्रवासीको संञ्जाल गठन र सशक्तीकरण डिजिटल यातायात प्रणाली विकास वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन रोजगार संयोजकहरूसँग रोजगार प्रवर्द्धनका लागि सहकार्य गोष्ठी, वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिलाई रोजगार प्रदायक व्यावसायिक फर्म प्रोत्साहन कार्यक्रम रोजगारदाता कार्यशाला गोष्ठी विविध कार्य तथा खर्च	४०० २००० ५०० १००० १००० १००० ५००
					जम्मा	६४००.००
	कुल जम्मा					११०३०.००

४.५.११ अनुमान तथा जोखिम पक्ष

श्रम, रोजगारी तथा यातायात व्यवस्थापन सुव्यवस्थित, नतिजामूखी, समावेशी, सुरक्षित, मर्यादित तथा नागरिकमैत्री बनाउन नीतिगत, कानून, संरचनागत तथा प्रक्रियागत व्यवस्था मिलाइने; अन्तर सरकार, निजी क्षेत्र तथा सरोकारवालाबीच जीवन्त समन्वय, सहकार्य तथा अन्तरसम्बन्ध कायम हुने, सार्वजनिक लगानी तथा पूँजीगत खर्चमा वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। उल्लिखित अवस्था पुरा नभएमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

४.६ स्वास्थ्य, जनसंख्या तथा बसाइसराइ

४.६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्कप्राप्त गर्ने एव स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँचलाई मौलिकहकको रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । प्रदेशको एकल जिम्मेवारीमा स्वास्थ्य सेवा तथा पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, गुणस्तर मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, र प्रदेशस्तरीय उपचार केन्द्र तथा सेवाको गुणस्तर निर्धारण, दर्ता, सञ्चालन अनुमति, व्यवस्थापन र नियमन लगायतका कायसूची पर्दछन् । जेष्ठनागरिकको स्वास्थ्य, वंशानुगत तथा जन्मजात रोगको सम्बोधन, वातावरणीय तथा व्यवसायजन्य स्वास्थ्य, गुणस्तरीय औषधी आदिका सम्बन्धमा राष्ट्रिय स्वास्थ्य नीति २०७१ ले समग्रनागरिकको स्वास्थ्य अवस्था सुधार गर्ने अग्रगामी कार्यसूचीतय गरेको छ । दिगो विकास लक्ष्य २ मा खाद्य सुरक्षा र उन्नत पोषण प्राप्त गर्ने र लक्ष्य ३ मा सबै उमेरका नागरिकका लागि स्वस्थ जीवन सुनिश्चित गर्ने व्यवस्था रहेको छ।

प्रदेशमा ३० मिनेटको दुरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका जनसङ्ख्या ८८ प्रतिशत, मातृ मृत्युदर प्रतिलाख १४० जना (राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयको प्रतिवेदन, २०७८), ५ वर्षमूनिका बालबालिकाको बाल मृत्युदर प्रतिहजार जीवित जन्ममा ४३ जना र नवजात शिशु मृत्युदर प्रति हजार जीवित जन्ममा २७ जना रहेको छ (NHDS, २०२२)। पूर्ण खोप कभरेज ९० प्रतिशत भन्दा माथि र कम तौल भएका बालबालिका २७ प्रतिशत, प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भ जाँच गराउने गर्भवती ७१.६ प्रतिशत, दक्ष प्रसुतिकर्मीबाट प्रसुती गराउने गर्भवती ६८ प्रतिशत रहेका छन्। प्रदेशमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न सार्वजनिक अस्पताल १८; प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र ३२; स्वास्थ्य चौकी ७४०; वर्थिङ सेन्टर १९५; निजी, सामुदायिक तथा गैर सरकारी स्वास्थ्य संस्था २५० वटा र आधारभूत तथा सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र १२१७ वटा रहेका छन्। यसैगरी प्रदेशमा

३०० शैयाभन्दा माथिका ३ वटा प्रतिष्ठान तथा शिक्षण अस्पताल, ८ वटै जिल्लामा प्रादेशिक आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सालयहरू, विभिन्न स्थानिय निकायहरूमा आयुर्वेद औषधालय ६० वटा तथा १०० वटा नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्रहरू संचालनमा रहेका छन्।

प्रदेशसरकारले मानव स्वास्थ्य तथा आरोग्यता कायम गरीमानव पुँजी निर्माण प्रवर्द्धन गर्न स्वास्थ्य क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखी २०७९ मा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयको स्थापना गरेको छ। मधेश प्रदेश सरकारको कार्यविभाजन नियमावली २०७९ अनुसार स्वास्थ्य क्षेत्रको योगदान दिन स्थापना भएको स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालयलाई ३१ वटा कार्य गर्ने जिम्मेवारी रहेको छ।

४.६.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, गुणस्तर मापदण्ड तथायोजना निर्माण, कार्यान्वयन र नियमन;
- (२) प्रवर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, प्रसामक, तथापुर्नस्थापनात्मक स्वास्थ्य सेवाको संचालन, विस्तार एवम् व्यवस्थापन;
- (३) आयुर्वेद तथा अन्य वैकल्पिक चिकित्सा प्रणालिहरूको विस्तार, संचालन एवम् व्यवस्थापन;
- (४) राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप निजी अस्पताल, नर्सिङ्ग होम, निदान केन्द्र, उपचार केन्द्र र अन्य स्वास्थ्य संस्था तथा प्रयोगशालाको दर्ता, सञ्चालन अनुमति,नविकरण साथै नियमन;
- (५) स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् तथा महामारी पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन;
- (६) सरुवा तथा नसर्ने रोग नियन्त्रण तथा रोकथाम;
- (७) राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरूप स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी भौतिक पूर्वाधार विकास, व्यवस्थापन साथै स्वास्थ्य क्षेत्रलाई आवश्यक पर्नेस्वास्थ्य जनशक्तिकोउत्पादन, समुचित वितरण र व्यवस्थापन;
- (८) गुणस्तरीय औषधी तथा अन्य स्वास्थ्य सामग्रीको खरिद तथा आपूर्ति व्यवस्थापन;
- (९) प्रदेशस्तरमा स्वास्थ्य सूचना प्रणाली तथा स्वास्थ्य लेखा पद्धतिको संस्थागत व्यवस्थापन;
- (१०) प्रदेशस्तरमा स्वास्थ्यका अनुसन्धानका प्राथमिकता निर्धारण, अध्ययन, अनुसन्धान एवम् सूचना सम्प्रेषण;
- (११) स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारिता अभिवृद्धिका लागि संघ र स्थानीय तहसँग समन्वय र सहकार्य;
- (१२) मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठानसँगको समन्वय, नियमन र व्यवस्थापन।

४.६.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

बहुसङ्ख्यक नागरिक सर्वसुलभ र गुणस्तरीय, सर्वव्यापि आधारभूत एवम् विशिष्टकृत स्वास्थ्य सेवाका पहुँचबाट टाढा हुनु;बालमृत्यु दर, शिशुमृत्यु दर रनवजात शिशुमृत्यु दर नेपालको औषत तथा प्रदेशहरू मध्ये उच्च हुनु; कुपोषणको दर उच्च हुनु, विपन्न, सीमान्तकृत र जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका वर्ग, क्षेत्र तथा समुदाय गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बाहिर रहनु स्वास्थ्य क्षेत्रमा रहेका प्रमुख सवालका रूपमा रहेका छन्। साथै, बालविवाह, न्यून महिला साक्षरता पितृसत्तात्मक सोच कायमै रहनु; प्रदेशबासी जनसङ्ख्याको तुलनामा स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी कम हुनु; लगानीअनुसारको उपलब्धि हासिल हुन नसक्नु; स्वास्थ्य बीमाको कभरेज न्यून (७ प्रतिशत भन्दा कम) हुनु; किटजन्य रोग र प्राकृतिक विपदबाट मानवीय स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम उच्च हुनु; नसर्ने रोगहरूबाट मृत्यु हुनेको संख्या बढ्दै जानु; गुणस्तरीय विशेषज्ञ सेवा र औषधि सर्वसुलभ नहुनु; नियमन प्रणाली कमजोर हुनु जस्ता सवाल स्वास्थ्य तथा जनसंख्या क्षेत्रमा विद्यमान रहेका हुन्। यसैगरी, कमजोर संस्थागत क्षमता विद्यमान रहनु, अनुसन्धान संस्कृतिको कमी हुनु, अनुसन्धान संस्था/व्यक्ति र नीति निर्माताहरू बीचको अपर्याप्त सहकार्य, सूचना प्रणालीको गुणस्तर कमजोर हुनु पनि स्वास्थ्य क्षेत्रमा सवालका रूपमा रहेका छन्।

सर्ने रोगहरूबाट हुने मृत्युमा कमि आएता पनि नसर्ने रोगहरूबाट मृत्यु हुनेको सङ्ख्या बढ्दै जानु अर्को समस्याको रूपमा देखापर्न थालेको छ र यसको उपचारको खर्च धान्नु व्यक्ति तथा सरकारको लागि एउटा ठूलो चुनौतीको रूपमा देखा परेको छ। अति सङ्क्रामक रोग वा नयाँ देखापर्न सक्ने महामारीजन्य रोगहरूको नियन्त्रण गर्नु; अन्नभण्डार र कुपोषणबीचको विरोधाभाषको अवस्था अन्त्य गर्नु; मातृमृत्यु दरमा कमी ल्याउनु; पाँच वर्ष मुनिका बालबालिका र प्रजनन उमेर समूहका महिलामा हुने न्यून पोषणको समस्या हल गर्नु, महिलामा हुने बढ्दो रक्त अल्पता कम गर्नु; पत्रु खानेकुरा तथा बढ्दो अधिक पोषण नियन्त्रण गर्नु; जलवायु परिवर्तन, असुरक्षित खाद्यन्न, प्राकृतिक विपद्को दुर्घटनाबाट मानवीय स्वास्थ्यमा पर्ने जोखिम न्यूनीकरण गर्नु, छरिएर रहेका निःशुल्क सेवा सुविधालाई विमाको दायरा भित्र ल्याउनु प्रदेश सरकारका लागि चुनौतीपूर्ण रहेको छ। मानवीय पुँजीको रूपमा रहेको जनसंख्या परिचालन गरी लाभ लिनु; स्वस्थ प्रवाहको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्नु; स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्नु, स्वास्थ्य सेवा सर्वव्यापी आम नागरिकको पहुँचमा पुऱ्याउनु पनि चुनौतीपूर्ण देखिएका छन्।

४.६.४ सोच

स्वस्थ तथा सुखी नागरिक

४.६.५ उद्देश्य

- (१) गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा नागरिकको सर्वसुलभ र सहज पहुँच विस्तार गर्नु;
- (२) स्वास्थ्य प्रवर्द्धन तथा रोग रोकथामका लागि बहुक्षेत्रीय समन्वय र सहकार्य सुदृढ गर्नु;
- (३) तथ्यमा आधारित नीति, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नु;
- (४) जवफदेहीता, पारदर्शिता र सेवा उन्मुख स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास गर्नु।

४.६.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

- (१) आधारभूत, आकस्मिक तथा विशिष्टीकृत (मुटु रोग, मृगौला, क्यान्सर, नाक, कान, घाँटी तथा मुख रोग, बालरोग, बर्न तथा मानसिक रोग सम्बन्धी) स्वास्थ्यसेवाको विस्तार एवम् सर्वसुलभ पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने;
- (२) आयुर्वेद, योगा, युनानी, होमियोप्याथी लगायतका वैकल्पिक स्वास्थ्य उपचार पद्धतिको विकास एवम् विस्तार गर्दै एकिकृत स्वास्थ्य प्रणालीबाट सेवा प्रदान गर्ने;
- (३) नवजात शिशु स्वास्थ्य, बालबालिका, किशोरकिशोरी, गर्भवती, सुत्केरी आमा तथा ज्येष्ठ नागरिकको स्वास्थ्य र पोषण सेवाको प्रवर्द्धन र विस्तार गर्ने;
- (४) सरूवा, नसर्ने तथा किटजन्य रोगहरूको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचार सेवालाई प्राथमिकताका साथ सेवाको विस्तार तथा सञ्चालन गर्ने र स्वास्थ्य बीमा कार्यक्रम मार्फत स्वास्थ्यमा सबै नागरिकको पहुँच सुनिश्चितता गर्ने;
- (५) स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दक्ष, स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्थापन, सीप दक्षता तथा क्षमता विकास गर्ने;
- (६) स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई आधुनिक र प्रविधिमैत्री बनाउँदै गुणस्तरीय तथ्याङ्क र तथ्यका आधारमा नीति तथा कार्यक्रमको निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्ने;
- (७) जनस्वास्थ्यका समस्याको पहिचान, न्यूनीकरण तथा समाधान गर्न अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने;
- (८) सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न आवश्यक पर्ने भौतिक पूर्वाधार, औषधी तथा उपकरणको उपलब्धता एवं उपभोगको सुनिश्चितता गर्ने;
- (९) स्वास्थ्य प्रणालीमा सुशासन, नेतृत्व, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिताको विकास गर्ने;

(१०) स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकास एवम् विस्तारमा समुदाय, सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको सहभागिता, साझेदारी र समन्वय वृद्धि गर्ने;

(११) आयुर्वेद औषधि उत्पादन, तथा वनस्पति प्रशोधनको लागि प्रादेशिक संस्थान संस्थान स्थापना तथा संचालन गर्ने।

४.६.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) MBBS लगायत उच्च अध्ययन व्यवस्थापन;
- (२) न्यूनतम सेवा मापदण्ड व्यवस्थापन तथा अस्पताल सुदृढीकरण कार्यक्रम;
- (३) स्थानीय जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाको गुणस्तर व्यवस्थापन, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरवेक्षण;
- (४) निःशुल्क वितरणका लागि औषधि खरिद;
- (५) सुत्केरी तथा गर्भवती आमा र विधालय स्वास्थ्य तथा पोषण कार्यक्रमको लागि किशोरीहरुको साप्ताहिक Iron, Folic Acid and Albendazole खरिद;
- (५) नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र स्थापना तथा संचालन;
- (६) अस्पतालमा आधारित जेरियाट्रिक वार्ड स्थापना, सामाजिक सेवा एकाई र एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र संचालन;
- (७) स्टाफ नर्स तथा चिकित्सकहरुका लागि Skilled Birth Attendant र Advanced Skilled Birth Attendant तालिम;
- (८) Elmis लाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालनका लागि तालिम सञ्चालन;
- (९) एकीकृत स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई डिजिटारइजेसन कार्य;
- (१०) DHIS२ प्लेटफर्ममा प्रत्यक्ष रुपमा प्रतिवेदन हुन नसकेका स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम;
- (११) स्वास्थ्य कार्यालय तथा अस्पतालहरुको अर्धवार्षिक र वार्षिक समीक्षा;
- (१२) प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्रमार्फत संचालित वायोमेडिकल तथा कोल्डचेन औजार उपकरण मर्मत संभारका लागि वायोमेडिकल ईकाईको संचालन;
- (१३) HIV सम्बन्धि विभेद घटाउन प्रदेश भरिका विद्यालयहरुमा अभिमुखीकरण
- (१४) सुर्तिजन्य पदार्थ सेवन तथा मध्यपान सेवनको न्यूनीकरण सम्बन्धी संचार कार्यक्रम।

४.६.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	१०.६८	९.३८	८	७	६
प्रोटोकल अनुसार ४ पटक प्रसुति जाँच	प्रतिशत	८९.९६	९०	९१	९०	९५
प्रोटोकल अनुसार ८ पटक गर्भ जाँच	प्रतिशत	६०.०७	६५	७०	८०	९०
संस्थागत प्रसुती दर	प्रतिशत	६९.५	७५	७७	८०	९०
पूर्ण खोपकभरेज	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
दक्ष प्रसुतिकर्मीबाट प्रसुति	प्रतिशत	६८	७०	८०	८५	९०
परिवारनियोजन साधन प्रयोग दर	प्रतिशत	३४	४०	४४	४५	४७
कुष्ठरोग प्रकोप दर	प्रतिशत	१.३७	१.०१	०.९१	०.८९	०.७५
क्षयरोग केश पत्ता लगाउने दर	प्रतिशत	१५३	१६०	१७५	१८०	१९०
औषत परिवारको आकार	जना	५.२१	५.००	४	४	४

४.६.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रू. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	६७०६२.४०	५०३४७.६७	१६७१४.७३	०.००	४३५९०.५६	२३४७९.८४	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	७०४१५.५२	५२८६५.०५	१७५५०.४७	०.००	४५७७०.०९	२४६४५.४३	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	७३९३६.३०	५५५०८.३९	१८४२७.९१	०.००	४८०५८.५९	२५८७७.७०	०.००

४.६.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मकोप्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु	विनियोजन (लाखमा)
३७० ००० ११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	१२१३६.००	सालवसाली	घरदैलोसम्म गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्न विशेषज्ञ शिविर सञ्चालन तथा सेवा सुदृढीकरण, एम्बुलेन्स तथा स्वास्थ्य बीमा सेवा व्यवस्थापन, सेवा प्रदायक समन्वय, अस्पताल सेवा सुधार तथा डिजिटल स्वास्थ्य प्रणाली विकास;ट्रमा, ट्रपिकल, क्यान्सर तथा बर्न अस्पताल सम्भाव्यताअध्ययन, पूर्ण खोपयुक्त प्रदेश कार्यक्रम अन्तर्गत खोप अभियान, अनुगमन तथा प्रमाणीकरण भएको	घरदैलोसम्म गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको विस्तार एम्बुलेन्सतथा बिमा सेवा व्यवस्थापन अस्पताल सेवा सुधार तथा डिजिटल सिस्टम विस्तार स्वास्थ्य पूर्वाधार पूँजीगत सुधार संगठन व्यवस्थापन तथा सर्वेक्षण ट्रमा, ट्रपिकल, क्यान्सर र बर्न अस्पताल स्थापना जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र पूर्वाधार निर्माण १३ विभिन्न कडा रोग उपचार सहयोग, पूर्ण खोपयुक्तप्रदेश कार्यक्रम चालु सेवामुखीकार्यक्रमहरुको निरन्तरता वालवालिका, गर्भवति, सुत्केरी र जेष्ठ नागरिकको लागिपोषणयुक्त स्वदेशी कृषि तथा दूध उत्पादन प्रशोधन तथा वितरण कार्यक्रम (विशेष अनुदान) ट्रमा सेन्टर निर्माण, सिरहा (समपुरक अनुदान) विविध कार्यक्रम तथा खर्च " Provincial hospital GaurEmergency +Dialysis+Store block " Provincial hospital Construction of Doctor Quarter Building Provincial hospital Training Hall Building प्रादेशिक अस्पताल जलेश्वरको प्रशासनिक भवन निर्माण construction of Ayurveda hospital building construction of Ayurveda hospital building "Construction of compound wall for Provincial ayurveda and alternative hospital " construction of Ayurveda hospital building construction of diagnostic centre and blood bank "Construction and renovation of Training centre building, Pathlaiya" construction of birthing centre MIHS construction of mohp building	१२०० १०० ५०० १५०० ५० १५०० १५० २००० १०० ५०० ७५० २९३६ १०० ७३७५४ ४९० १०० २०० २०० २०० १५० १०० ३०० १०० ५०० २०० ७३७५४ ४९० १००

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					मातृ-शिशु स्वास्थ्य, पूर्ण खोप र कुपोषण न्यूनीकरणका लागि पोषण सामग्री।	४५००
					स्थानीय तहसँगको समन्वयमा गाउँ वस्तीसम्म आधारभूत स्वास्थ्य विस्तार।	१००
					संचालनमा रहेको प्रादेशिक अस्पतालहरूमा विशिष्टीकृत युनिट/कक्ष स्थापना कार्यक्रम	५०००
					गैरसहकारी संस्थाको सहकार्य तथा साझेदारीमा पाँच वर्षिय एनामिया मुक्त प्रदेश अभियान कार्यक्रम	२९००
					प्रादेशिक अस्पतालहरूमा विशिष्टीकृत कक्षको लागि आधुनिक उपकरण, औषधी, डागनोसिस सामग्री खरिद	२०००
					शिक्षक सस्तीकरण सूचना, सन्चार एवं डिजिटल प्रविधि दक्षता अभियान कार्यक्रम	५००
					जम्मा	३०९९१.०८
३७०० ००१७	मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जनकपुरधाम	७२७३.००	सालबसाली	शैक्षिक भवन निर्माण कार्य समयबद्ध सञ्चालन, विभिन्न शैक्षिक तथा प्राविधिक कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनशक्ति उत्पादनमा योगदान, अस्पताल सेवा विस्तार, उपकरण व्यवस्थापन तथा विशेषज्ञ सेवा वृद्धि गरिएको	मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान शैक्षिक भवन निर्माण (समपुरक अनुदान)	२७७३
					एकेडमिक कार्यक्रम संचालन	२५००
					अस्पताल सेवा प्रवाह विस्तार	१५००
					विविध कार्यक्रम तथा खर्च	५००
					जम्मा	७२७३
३७० ०१० ११	स्वास्थ्य निर्देशनालय	२८००.००	सालवसाली	जनस्वास्थ्य कार्यक्रमको नियमित अनुगमन, नियमन तथा समन्वय; मलेरिया, कालाजार, डेंगु लगायत किटजन्य रोग नियन्त्रणका गतिविधि सञ्चालन; सुरक्षित मातृत्व प्रदेश घोषणा सम्बन्धी बहस, पैरवी तथा अभिमुखीकरण; पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र तथा बाल पोषण सुधार; महामारी निगरानी तथा खोजपडताल प्रणाली सुदृढ भएको	जनस्वास्थ्यसरोकारका कार्यक्रम संचालन, नियमन, अनुगमन, ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम; मलेरिया, कालाजार, डेंगु लगायतका किटजन्य रोग रोकथाम तथा नियन्त्रण स्थानीय तहमा जोखिम क्षेत्र पहिचान र स्वास्थ्य-कर्म, जनप्रतिनिधि अभिमुखीकरण तथा जनचेतना, सुरक्षित मातृत्व प्रदेश घोषणा वहस तथा पैरवी, पोषण पुनर्स्थापना सञ्चालन खर्च तथा प्रादेशिक अस्पतालमा सेवा विस्तार अतिविपन्न केन्द्रित बालबालिका पोषण लेखाजोखा तथा सुधार महामारी रोगको निगरानीको लागि आवश्यक खोजपडताल प्रणाली सुदृढीकरण अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायतका विभिन्न विभिन्न कार्यक्रम आयोजना तथा कार्य	२०० २०० ३०० ३०० ३०० ५०० १०० ३०० १००
					जम्मा	२३००
३७० ०२१ ०१	प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	१००००.००	सालवसाली	नियमित प्रयोगशाला सेवा तथा ब्लड बैंक सेवा सञ्चालन; विभिन्न रोग निदानका लागि आवश्यक किट, रिएजेन्ट तथा उपभोग्य सामग्री खरिद; HIV/AIDS, क्षयरोग, मलेरिया, हेपाटाइटिस लगायत रोगहरूको परीक्षण नियमित रूपमा सञ्चालन; प्रयोगशाला गुणस्तर	प्रयोगशाला तथा ब्लड बैंकको सेवा प्रवाह संचालन, अनुगमन तथा नियमन प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशालामा विभिन्न रोग निदान तथा नियन्त्रणका आवश्यक पर्ने किट्स, रिएजेन्ट र कन्जुमेबल्सको खरिद, नमुना संकलन तथा ढुवानी प्रयोगशाला उपकरणको व्यवस्थापन लगायतका कार्य संचालन HIV/AIDS, क्षयरोग, मलेरिया, Hepatitis B & C, तथा अन्य रोगहरूको परीक्षणका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवस्थापन, प्रदेशस्तरीय EQAS तथा AMR Surveillance कार्यक्रम संचालन	१००० ५००० १००० १०००

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				व्यवस्थापन र स्वास्थ्यकर्मी क्षमता विकास सम्पन्न भएको	तथ्याङ्कसंकलन, विश्लेषण र प्रतिवेदन तयारी	१००
					स्थानीय तहका जनस्वास्थ्यप्रयोगशालाहरूको गुणस्तर व्यवस्थापन	१००
					अनुगमन, सुपरभिजन, मूल्यांकन र अनसाइटकोचिङ्ग	१००
					प्रयोगशालाकर्मको क्षमता अभिवृद्धिकालागि Bacteriological Culture, Biosafety, Quality Management, Infection Prevention तथा Communicable र Non-Communicable Diseases सम्बन्धी तालिम संचालन	५००
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००
					जम्मा	८१००
३७० ०३० ११	प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	१५०००.००	सालवसाली	प्रदेशभर आवश्यक औषधि तथा स्वास्थ्य सामग्री खरिद र वितरण; निःशुल्क औषधि आपूर्ति, हेमोफिलिया, थालासेमिया तथा विशेष रोगका बिरामीका लागि आवश्यक औषधि तथा अस्पतालमा आवश्यक उपकरण तथा प्रयोगशाला सामग्री आपूर्ति भएको	औषधितथा उपकरण आपूर्ति	५०००
					प्रदेश भरिकास्वास्थ्य संस्थाकोसेवा प्रवाहलाई सुदृढ गर्नआवश्यक औषधि, उपकरण, तथा अन्य स्वास्थ्य सामग्रीको खरिद, प्याकेजिङ, ढुवानी र मर्मतसम्भार	१०००
					निःशुल्क वितरण गर्ने आवश्यक औषधि खरिद	४०००
					यौन रोग, श्वासप्रश्वास NCD, AEFI तथासुत्केरी तथा किशोरी स्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि Iron, Folic Acid, Albendazole लगायतका औषधिको खरिद तथा व्यवस्थापन	५००
					हेमोफिलिया र थालासिमिया रोगीका लागि Factor VIII, IX तथा आवश्यक औषधि खरिद	४००
					प्रादेशिक अस्पताल तथा आयुर्वेदचिकित्सालयका लागि X-Ray Film, Reagent, आवश्यक मेडिकल औजार र उपकरणआपूर्तितथा व्यवस्थापन	५००
					आपूर्ति व्यवस्थापनकार्यहरूको लागि स्वास्थ्य - कर्मिको क्षमता विकास	२००
					अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायत विविध कार्य तथा खर्च	१००
					जम्मा	११७००
३७० ०४० ११	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	१०००.००	सालवसाली	स्वास्थ्यकर्मीको क्षमता अभिवृद्धिका लागि विभिन्न तालिम सञ्चालन; तालिम आवश्यकता पहिचान तथा तालिम व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढीकरण; प्रदेश तथा स्थानीय तह अभिमुखीकरण तथा समीक्षा सम्पन्न भएको	स्वास्थ्यविषयक रिफ्रेशर अन्य तालिम संचालन	५००
					स्वास्थ्यसम्बन्धी तालिमआवश्यकता पहिचान र विभिन्न तालिम सञ्चालन तथाव्यवस्थापन	२००
					प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तह स्तरीय स्वास्थ्य तालिमव्यवस्थापन अभिमुखीकरण तथा समीक्षा	१००
					तालिम साइट स्थापना तथा एक्स्टेन्सन	१००
					विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००
					जम्मा	१०००
३७० ०५० ११	प्रादेशिक अस्पतालहरू	१००००.००	सालवसाली	न्यूनतम सेवा मापदण्ड अनुसार सेवा; औषधि, उपकरण तथा ल्याब सामग्री खरिद गरी सेवा सुदृढीकरण; मुटुरोग सेवा तथा क्याथ ल्याब सञ्चालनका लागि आवश्यक सामग्री व्यवस्थापन; ब्लड बैंक, NICU/NEPCP तथा	MSS पुरा गरी सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता, औषधि तथा औजार खरिद	२०००
					स्वीकृत अस्थायीदरबन्दी जनशक्तिकोपारिश्रमिक	१५००
					मुटुरोग तथा क्याथ ल्याबसामग्री खरिद	१५००
					प्रादेशिक अस्पताल रौतहट कर्मचारी आवासनिर्माण	३००
					Post-mortem भवन निर्माण; अस्पतालका विरामी लागि खाद्यान्नव्यवस्थापन;	१००
					सामाजिक सेवा इकाई संचालन; न्यूनतम सेवा मापदण्ड व्यवस्थापन तथा अस्पतालसुदृढीकरण कार्यक्रम;	५००

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				सामाजिक सेवा एकाइ सञ्चालन एवम् अस्पताल पूर्वाधार मर्मत भैरहेको	NNE PCP कार्यक्रम ब्लड बैंक संचालन, ल्याब केमिकल तथा औजार उपकरण	१०००
					प्रादेशिक अस्पतालहरूमा ढल प्रशोधन पलान्ट (Sewage Treatment Plant) जडान परियोजना (विशेष अनुदान)	१०००
					निर्मितसार्वजनिकसम्पत्तीको मर्मत संभार	१०००
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००
					जम्मा	९०००
३७० ०६१ ०१	स्वास्थ्य कार्यालयहरू	६५००.००	सालवसाली	विभिन्न रोग नियन्त्रण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन तथा आपतकालीन प्रतिक्रिया कार्यक्रम सञ्चालन; HIV/AIDS, TB, मलेरिया, कुष्ठरोग, कालाजार नियन्त्रण गतिविधि सञ्चालन। मातृशिशु स्वास्थ्य, पोषण तथा लैङ्गिक हिंसा सम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम सम्पन्न तथा स्थानीय तहसँग समन्वय गरी वार्षिक योजना निर्माणमा सहयोग प्रदान भैरहेको	जानस्वास्थ्यसेवा संचालन प्रवाहमा सुधार सहित स्वास्थ्य कार्यालयले विभिन्न रोग नियन्त्रण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, आपतकालीन अवस्थामा द्रुत प्रतिक्रिया सम्बन्धी कार्यक्रम Vector Borne Diseases, HIV/AIDS, TB, Malaria, Leprosy, Kala-azar लगायत रोगको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचार Road Traffic Accident न्यूनीकरण, खाद्य सुरक्षा वातावरणीय प्रदूषण न्यूनीकरण, समुचित औषधि प्रयोग विषयमा सरोकारवालालाई अभिमुखीकरण लैङ्गिक हिंसा र सुरक्षित गर्भपतनमा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम Rapid Response Team कोक्षमता विकास तथा परिचालन पोषण तथा मातृशिशु स्वास्थ्य जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन, जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अनुसन्धान, FM/Radio मार्फत सूचना प्रवाह उत्कृष्ट स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वयंविक्तालाई सम्मान, NCD Screening Month संचालन र आवश्यक सहकार्य, वार्षिक योजना निर्माणमा स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	४०० १०० ६०० ४०० १०० २०० १०० ३०० ३०० १०० २०० ३०० ३००
					जम्मा	३४००
३७० ०७१ ०१	प्रादेशिक आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा ल्यालहरू	४२८०.००	सालवसाली	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा नियमित सञ्चालन। नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन; निःशुल्क औषधि वितरण तथा आयुर्वेद फार्मसी मार्फत औषधि उत्पादन र होमियोप्याथिक तथा आयुर्वेद सेवा विस्तार गरिएको।	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक सेवा प्रवाह, १० वेडमा स्तरोन्नति भएका प्रादेशिक र वैकल्पिक चिकित्सालय सञ्चालन नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र (Citizen Wellbeing Center) स्थापना तथा संचालन; आयुर्वेद स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली निःशुल्क वितरणका लागि औषधी खरिद होमियोप्याथिक चिकित्सक करार; न्युनतम सेवा मापदण्ड व्यवस्थापन र अस्पताल सुदृढीकरण आयुर्वेद फार्मसी संचालन तथा चूर्ण औषधी उत्पादन, वस्तिकर्म सेवा तथा शिरोधरा सेवा विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	८०० २८० ८०० १०० ५०० ८०० ४०० २००
					जम्मा	३८८०
		२१४.००	सालवसाली	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा नियमित	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम संचालन, अस्पताल सुदृढीकरण प्रयोगशाला संचालन	५० २०

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु	विनियोजन (लाखमा)					
३७० ९९९ २०	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)			सञ्चालन; नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन; निःशुल्क औषधि वितरण तथा आयुर्वेद फार्मेसीमार्फत औषधि उत्पादन; होमियोप्याथिक तथा आयुर्वेद सेवा विस्तार गरिएको।	पञ्चकर्म/पूर्वकर्म कार्यक्रम	५					
					औषधि खरिद	३०					
					स्वर्णविन्दु प्रशासन कार्यक्रम	५					
					स्तनपायी आमालाई मातृशिशु सुरक्षार्थ दुग्धबर्धकजडिबुटी तथा अन्य औषधि वितरण कार्यक्रम	१५					
					ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्यप्रवर्द्धनसेवा कार्यक्रम	२५					
					नागरिकआरोग्य अभियान तथा समन्वय	५०					
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१४					
					जम्मा	२१४					
३७० ९९९ २१	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रणकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	८८.००	सालवसाली	कुष्ठरोग पहिचान, रोकथाम, उपचार तथा पुनर्स्थापना; कुष्ठरोग उन्मूलन र अपाङ्गता न्यूनीकरणका लागि स्वास्थ्य संस्थामार्फत सेवा प्रवाह; कुष्ठरोगका बिरामीको सक्रिय खोजपडताल, सम्पर्क परीक्षण; तथ्याङ्क संकलन तथा प्रमाणीकरण, समुदाय-स्तरमा सचेतना तथा निगरानी कार्यक्रम; कुष्ठ रोगबाट उत्पन्न जटिलता र शारीरिक अशक्तता न्यूनीकरणका लागि सुधारात्मक शल्यक्रिया (Reconstructive Surgery)मा बिरामीको पहुँच बढेको	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रणकार्यक्रम संचालन, कुष्ठरोग विरामी सक्रिय खोजपडताल, प्रतिवेदन तथा कुष्ठरोगको विरामीको तथ्याङ्क प्रमाणीकरण	१५					
					सुधारात्मक शल्यक्रिया (Reconstructive Surgery)	२०					
					अपाङ्गता व्यवस्थापन तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी तालिम	१५					
					कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन समितिगठन तथा कार्यक्रम सञ्चालन	२०					
					कुष्ठरोगको नियमित उपचार पूरा गर्ने विरामीको लागि यातायात खर्च	६					
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	६					
					जम्मा	८२					
					३७० ९९९ २२	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	५१०.००	सालवसाली	जेरियाट्रिक वार्ड, सामाजिक सेवा एकाइ तथा एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र सञ्चालन; महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम तथा विद्यालय स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम मार्फत समुदाय स्तरमा स्वास्थ्य सेवा पहुँच विस्तार गरिएको।	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम संचालन	६०
अस्पतालमा आधारित जेरियाट्रिक वार्ड स्थापना, सामाजिक सेवा एकाइ र एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र संचालन	११०										
राष्ट्रिय महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम	१८०										
विद्यालय स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम	१५०										
विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	१०										
जम्मा	५१०										
३७० ९९९ २३	राष्ट्रिय स्वास्थ्य तालिम कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	४५.००	सालवसाली	स्वास्थ्यकर्मी प्राविधिक र व्यवस्थापकीय तालिम; SHP तथा SBA सम्बन्धी मोडुलर तालिम; स्थानीय तहका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख तथा व्यवस्थापकका लागि स्वास्थ्य व्यवस्थापन; जलन (Burn) सम्बन्धी आकस्मिक उपचार तथा व्यवस्थापन; स्वास्थ्यकर्मी आवश्यक ज्ञान र सीप प्रदान; कार्यसम्पादन सुधार, सेवा प्रवाहमा गुणस्तरीयता अभिवृद्धि तथा स्वास्थ्य सेवाको						स्वास्थ्य तालिम कार्यक्रम संचालन, SHP/SBA मोडुलर तालिम	५.००
										स्थानीय तहका स्वास्थ्य शाखा प्रमुखका लागि स्वास्थ्य व्यवस्थापन सम्बन्धी Modular तालीम	१०.००
					Medico-Legal Training on Post Mortem Examination and Clinical Forensic Medicine	१५.००					
					Basic Burn Care Training	१०.००					
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	५.००					
					जम्मा	४५.००					

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				प्रभावकारिता बढाउन अनुगमन र फलोअप भैरहेको		
३७० ९९९ २४	क्षयरोग नियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	२०९.००	सालवसाली	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत TB Designated Microscopy Center नियमित सञ्चालन; क्षयरोग बिरामीको पहिचान, उपचार, पोषण तथा यातायात सहयोग; जोखिम समूहमा सक्रिय खोजपडताल (ACF) अभियान सञ्चालन गरी AI-Xray प्रविधिमाफत क्षयरोग पहिचानलाई प्रभावकारी बनाइएको	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन, TB Designated माइक्रोस्कोपी सेन्टर सञ्चालन क्षयरोग बिरामीहरूका लागि पोषण, यातायात तथा आधारभूत परिक्षण तथा जटिलता व्यवस्थापन औषधी प्रतिरोधी क्षयरोग बिरामीको उपचार व्यवस्थापनका लागि होस्टेल सञ्चालन;; क्षयरोगका जोखिम समूहहरूमा AI - Xray जडित ACF क्याम्प संचालन माइक्रोस्कोपिक मर्मत, ल्याव रिजेन्ट तथा कन्जुमेबल्स खरिद रकार्टेज सहितदुवानी, स्थलगत अनुशिक्षण अनुगमन क्यू.सी. स्लाईड कलेक्सन र गुणस्तर नियन्त्रण विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	८०.०० २५.०० ४०.०० ५०.०० १४.०० २०९.००
३७० ९९९ २५	स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	२८३.००	सालवसाली	स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम अन्तर्गत HMIS, DHIS२ तथा LMIS प्रणालीको सुदृढीकरण, तथ्याङ्क प्रमाणीकरण, डेटा गुणस्तर सुधार तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूको अभिलेख तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई थप व्यवस्थित बनाइएको छ। स्थानीय तह तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा अनसाइट कोचिङ, समीक्षा तथा क्षमता विकास कार्यक्रम सम्पन्न गरिएका	स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम संचालन, अभिलेख तथा प्रतिवेदन फाराम मासिक अनुगमन पुस्तिका छपाइ स्वास्थ्य कार्यालय एवम् अस्पतालहरूको एकीकृत अर्धवार्षिक एवं वार्षिक समीक्षा डिएचआईएस २प्लेटफर्ममा प्रत्यक्ष रूपमा प्रतिवेदन हुन नसकेका स्वास्थ्य संस्था अभिमुखीकरण कार्यक्रम; स्थानीय तहहरूको डाटा भेरिफिकेशन तथा भ्यालिडेसन एवम् गुणस्तर सुधार, अर्धवार्षिक एवम् वार्षिक समीक्षा साथै वार्षिक स्वास्थ्य प्रतिवेदन तयारी स्थानीय तह एवं स्वास्थ्य संस्थाहरूमा एल एम आइ एस, एच एम आई एस र डि एच आई एस सम्बन्धी अनसाइट कोचिङ RRT Training; औषधि, उपकरण, परिवार नियोजनका साधन, पोषणसामग्री, एच एम आइ एस टुल्स लगायत सामग्री दुवानी स्वास्थ्य संस्था पञ्जीकरण, भौगोलिक अवस्थिति Geocode तथा Workforce विवरण अद्यावधिक विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	७०.०० २०.०० २०.०० २५.०० २०.०० ८०.०० ५०.०० ८.०० २८३.००
३७० ९९९ २६	महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	३६९.००	सालवसाली	महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम अन्तर्गत डेंगु, कालाजार, औलो, रेबिज, स्क्रब टाइफस लगायतका रोगहरूको निगरानी, रोकथाम तथा नियन्त्रणका गतिविधिहरू सञ्चालन गरिएका छन्। PEN तथा mhGAP सम्बन्धी तालिम सम्पन्न गरिएको छ भने मानसिक स्वास्थ्य सेवा तथा निःशुल्क हाइड्रोसिल	महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन हेल्थ डेस्कमा कार्यरत कर्मचारी व्यवस्थापन नर्सिने तथा मानसिक स्वास्थ्यसम्बन्धी औषधि खरिद नर्सिने रोग सम्बन्धी PEN तालिम; मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धी mhGAP Module २A र २B सम्बन्धी तालिम संचालन निःशुल्क हाईड्रोसिल शल्यक्रियाप्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय; कीटजन्य रोगहरू औलो, कालाजार, डेंगु, हात्तीपाईले, जे.इ. जीका, स्क्रब टाइफस सार्ने भेक्टरहरूको प्रतिकार्य एकिकृतसर्भिलेन्स -IVS; प्रदेशमा रेबिज रोडम्याप सम्बन्धी Risk assessment तथा प्रदेशस्तरीय रोडम्याप निर्माण;	३०.०० ८.०० १००.०० १०.०० १५.०० ११०.०० १५.०० २०.००

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				शल्यक्रिया सञ्चालन भएको।	जिल्ला अस्पतालमामनोचिकित्सक परामर्श सेवा खरिद	२०.००
					विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	४१.००
					जम्मा	३६१.००
३७० ९९९ २७	परिवार कल्याण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	५२९५.००	सालवसाली	मातृ तथा नवशिशु स्वास्थ्य सेवा, सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम, पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र सञ्चालन, प्रजनन स्वास्थ्य सेवा तथा परिवार नियोजन सेवा प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गरिएको; खोप अभियान तथा किशोरकिशोरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम समेत नियमित रूपमा सञ्चालन भइरहेका	परिवार कल्याण कार्यक्रम संचालन प्रदेश तर्फ अस्पतालमा मातृ र नवशिशु कार्यक्रम पोषण विशेष कार्यक्रम प्रजनन स्वास्थ्य रूग्णता सेवा अस्पताल मार्फत MNH कार्यक्रम संचालन पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन महामारी फैलिन नदिनको लागि प्रतिकार्य खोप अभियानसंचालन र व्यवस्थापन परिवार नियोजन र किशोरकिशोरी स्वास्थ्य सेवा बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम SNUC र NICU को लागि स्वास्थ्य उपकरण खरिद विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	२००.०० ४५०.०० ६००.०० ३००.०० ३५०.०० ६००.०० ३६०.०० ३००.०० ३००.०० १२००.०० २३५.००
					जम्मा	४८९५.००
३७० ९९९ २८	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम(संघ सशर्त अनुदान)	४८०.००	सालवसाली	प्रदेशभरका स्वास्थ्य संस्थामा सेवा प्रवाहमा सुधार, व्यवस्थापन सुदृढीकरण; आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाका लागि अत्यावश्यक औषधि खरिद र आपूर्ति; ५० शय्या वा सोभन्दा माथिका प्रदेशस्थित अस्पतालको व्यवस्थापन लागि आवश्यक प्राविधिक, व्यवस्थापकीय सुधार; प्रदेश अस्पतालमा टेलिमेडिसिन सेवा सञ्चालन गरी विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा प्रवाह; अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थामा न्यूनतम सेवा मापदण्ड (MSS) को नियमित अनुगमन, समीक्षा तथा फलोअप गरिएको	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम संचालन आधारभूत तथा आकस्मिक सेवाको लागि औषधिखरिद ५० बेड माथिका प्रदेशस्थित अस्पतालको व्यवस्थापन उपचारात्मक सेवा सम्बन्धी स्वास्थ्य कार्यालयबाट संचालन हुने कार्यक्रम प्रादेशिक अस्पतालमा Telemedicine र क्लिनिक अडिटकार्यक्रम संचालन सामाजिक जवाफदेहिता (सामाजिक परिक्षण) सम्बन्धीक्षमता विकास तालिम अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थाको न्यूनतम सेवामापदण्डको अनुगमन तथा समीक्षा तथा फलोअप विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	४८.०० १००.०० १५०.०० ११०.०० ३०.०० १२.०० १५.०० १५.००
					जम्मा	४८०.००
३७० ९९९ २९	स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९००.००	सालवसाली	स्वास्थ्य संस्थाको सेवा गुणस्तर अभिवृद्धि, पूर्वाधार सुदृढीकरण तथा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच विस्तार गतिविधि सञ्चालन; आवश्यक चिकित्सा उपकरण तथा औजार खरिद, स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक तथा प्राविधिक क्षमता अभिवृद्धि; भवन मर्मत तथा स्तरोन्नति, सेवा कक्ष व्यवस्थापन, आवश्यक पूर्वाधार निर्माण तथा स्वास्थ्य उपकरण व्यवस्थापन भएको	स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम संचालन छात्रावृद्धि तथा करारमा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीको तलव भत्ताअस्पतालको पूँजीगत सुधार एवं औजार उपकरण खरिद तथा जडान रौतहट अस्पतालमा पूँजीगतसुधार खर्च विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	२००.०० ३००.०० ३६०.०० ४०.००
					जम्मा	९००.००

बजेट शीर्षक	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगती स्थिति	आ.व.मा संचालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरु	विनियोजन (लाखमा)
३७० ९९९ ३०	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचारकेन्द्र(संघ सशर्त अनुदान)	६७.००	सालबसाली	स्वास्थ्यकर्मीको क्षमता अभिवृद्धिका लागि SHP/SBA, Medico-Legal, Burn Care लगायतका विभिन्न प्राविधिक तालिम सञ्चालन; स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, जोखिम सञ्चार, नसर्ने तथा सुरुवा रोग रोकथाम, पोषण, खोप तथा प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतनामूलक अभियान सञ्चालन र समुदायमा स्वास्थ्य सचेतना अभिवृद्धि गरिएको	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र कार्यक्रमसंचालन सुर्तीजन्य पदार्थ र मदिराको रोकथाम, नियन्त्रण तथा नियमन सम्बन्धि अन्तरक्रिया बहस पैरवी लगायत संचार कार्यक्रम सर्ने रोग पहिचान, रोकथाम र नियन्त्रणसम्बन्धीसंचार विभिन्न स्वास्थ्य दिवस/प्रवर्द्धन अभियान जोखिम संचार तथा सामुदायिक सहभागिता कार्यक्रम स्वस्थ गाउँ/सहर सम्बन्धी स्थानीय तहमा पैरवीकार्यक्रम प्रजनन स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्य, खोप तथा पोषणविषयमा संचार तथा सचेतना कार्यक्रम स्वास्थ्य प्रवर्द्धन मिडियाकर्मीका लागि संचारतथा पैरवी विविध, कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	६.०० ५.०० १०.०० ७.०० ८.०० १०.०० १२.०० ५.०० ४.००
					जम्मा	६७.००
३७० ९९९ ३९	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	१६९.०४	सालबसाली	ART सेवा, HIV परीक्षण तथा परामर्श सेवा नियमित रूपमा सञ्चालन भइरहेको; PLHIV को उपचार तथा व्यवस्थापनमा निरन्तरता; एचआईभी सम्बन्धी लाञ्छना तथा विभेद न्यूनीकरणका लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम, अभिमुखीकरण तथा सञ्चार गतिविधि सञ्चालन भएका	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन ART Counsellor व्यवस्थापन यौन रोग औषधि खरिद; PLHIV को Advance Disease निदानउपचार तथा व्यवस्थापन खर्च कारागारमा रहेका कैदीबन्दीहरूको एचआईभी परीक्षण रपरामर्श एचआईभी सम्बन्धि जनचेतना मुलक सामग्री प्रकाशन तथा प्रसारण एचआईभी सम्बन्धी लाञ्छना र भेदभाव न्यूनीकरणका लागि जनप्रतिनिधि, पत्रकार, प्रहरी, एचआईभी संक्रमित तथा मुख्य जोखिम समूहमा अभिमुखीकरण विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	३० ४० ५४ ८ १२ १५ १०.४
					जम्मा	१६९.०४
	कुल जम्मा	६७०६२.४०			कुल जम्मा	८६६६७.१२

४.६.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

स्वास्थ्य तथा जनसंख्या क्षेत्रको अपेक्षित नतिजा प्राप्तमा तथ्यपरक खण्डित तथ्याङ्कको उपलब्धता; नीति, कानून, मापदण्ड उपलब्धता, तहगत सरकारका नीति, योजना तथा कार्यक्रम सामाज्यता, अन्तर सरकार तथा सरोकारवालाको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि; सुदृढ तथा सक्षम कार्य प्रणाली; सक्षम र मनोबल युक्त उत्प्रेरित जनशक्ति उपलब्ध अनुमान गरिएको छ। उपरोक्त अनुमान पूरा नभएमा नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहेको छ।

४.७ शिक्षा तथा संस्कृति

४.७.१ पृष्ठभूमि

संविधानले प्रत्येक नागरिकलाई शिक्षाको मौलिक हक सुनिश्चित गरेको छ। आधारभूत एवम् माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य एवम् निःशुल्क पाउने हक प्रदान गरेको छ। समान रूपमा समावेशी पहुँचको व्यवस्था गर्न निर्देश गरेको छ। नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई मातृभाषामा शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार रहेको छ। अपागता भएका नागरिकहरूलाई विशेष शिक्षाको माध्यमबाट समेत शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार छ। अनिवार्य तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी ऐन, २०७५ ले

प्रत्येक नागरिकलाई आधारभूत तहसम्मको शिक्षा प्रदान गर्ने दायित्व र सो सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने जिम्मेवारी नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारलाई प्रदान गरेको छ। यसअनुरूप मधेश प्रदेशले प्रदेश शिक्षा नीति, २०८१ तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

शिक्षा क्षेत्रमा विभिन्न नीति तथाकार्यक्रमहरूको कार्यान्वयन भएपनि यस प्रदेशमा सवैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अपेक्षाकृत पहुँच सुनिश्चित गर्न थप प्रयास गर्नु आवश्यक छ। प्रदेश सरकारले २०७९ मा शिक्षा र सांस्कृतिक क्षेत्रको विकासको लागी साविकको सामाजिक विकास मन्त्रालय हुँदै हाल शिक्षा तथा संस्कृति सम्बन्धी कार्य गर्नको लागि शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालयको स्थापना गरेको छ। प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले शिक्षा तथा संस्कृतिको क्षेत्रमा नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन लगायतको १८ प्रकारका कार्य गर्ने गरी जिम्मेवारी दिएको छ।

४.७.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (क) प्रादेशिक शैक्षिक नीति, कानून, योजना तथा मापदण्ड तर्जुमा, प्रशासन तथा नियमन;
- (ख) प्रदेशस्तरमा प्राज्ञिक अनुन्धान तथा शैक्षिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन;
- (ग) मानव संसाधनको आवश्यकता प्रक्षेपण, शैक्षिक योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन;
- (घ) उच्च शिक्षामा छात्रवृत्ति व्यवस्थापन;
- (ङ) शैक्षिक तालिम तथा परामर्श;
- (च) प्राविधिक शिक्षा तथाव्यावसायिक तालिम;
- (छ) प्रदेशस्तर उच्च शिक्षा शैक्षिक सुधार;
- (ज) विद्यालय शिक्षा गुणस्तर सुधार;
- (झ) प्रदेश शिक्षा सेवा सञ्चालन;
- (ञ) भाषा, लिपि, संस्कृति, कला तथा सम्पदाको खोज, अनुसन्धान, संरक्षण तथा सम्बर्द्धन;
- (ट) प्रादेशिक महत्वका पुरात्विक, ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक सम्पदाको व्यवस्थापन;

४.७.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

साक्षरता दर न्यून हुनु तथा लैंगिक र सामाजिक असमानता कायम रहनु, विद्यालय बाहिर र विद्यालय छोड्ने विद्यार्थीको संख्या उच्च हुनु, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको अवस्था कमजोर हुनु, बालबालिकाको सिकाइको स्तर न्यून हुनु, विद्यालयमा सुशासनको अवस्था कमजोर हुनु, विद्यार्थी शिक्षक अनुपात असमान हुनु, शैक्षिक बेरोजगारी बढ्दै जानु, श्रम बजारको मागअनुसारको शैक्षिक पाठ्यक्रम तथा पठनपाठन नहुनु जस्ता सवाल शिक्षा तथा संस्कृति क्षेत्रमा प्रमुख रूपमा रहेका छन्।

तिब्र रूपमा साक्षरता दर बृद्धि गर्नु तथा असमानता घटाउनु, सिकाइस्तरमा उल्लेख्य सुधार ल्याउनु, विद्यालयमा सुशासन कायम गर्नु र श्रम बजारको मागलाई सम्बोधन गर्न शैक्षिक पाठ्यक्रम लागु तथा पठनपाठन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौतिहरू हुन्।

४.७.३ सोच

शिक्षित, सुसंस्कृत र आत्मनिर्भर जनशक्ति: मधेशको समृद्धि

४.७.५ उद्देश्य

- (१) विद्यालय तह तथा उच्च शिक्षामा पहुँच तथा गुणस्तर बृद्धि गर्नु;
- (२) उच्च शिक्षालाई अनुसन्धानात्मक र रोजगारमूलक बनाउनु;

(३) प्राविधिक शिक्षा र व्यवसायिक तालिमको अवसर र गुणस्तर वृद्धि गर्नु ।

४.७.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

- (१) विद्यालय तथा विश्वविद्यालयहरूको शैक्षिक वातावरण सुधार गर्ने;
- (२) शैक्षिक संस्थाहरूको गतिविधिहरूको अनुगमन र मूल्यांकन थप प्रभावकारी बनाउने;
- (३) प्राविधिक शिक्षा र व्यवसायिक तालिमलाई थप व्यवस्थित गर्ने र आवश्यकताको आधारमा विस्तारित गर्ने;
- (४) माध्यामिक तहमा अध्ययनरत सबै विद्यार्थीलाई जीवन उपयोगी र आयआर्जन सम्बन्धी ज्ञान सीप प्रदान गर्ने;
- (५) दक्ष एवं योग्य शिक्षक र प्रशिक्षकको व्यवस्था गर्ने;
- (६) पठनपाठनमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोगलाई बृद्धि र थप प्रभावकारी बनाउँदै लैजाने;
- (७) विपन्न र पिछडिएका वर्गका बालबालिकाहरूको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
- (८) विद्यालय शिक्षालाई बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, अपाङ्गमैत्री र समावेशी बनाउने;
- (९) संङ्घीय तथा स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहकार्यलाई थप प्रभावकारी बनाउने;
- (१०) विद्यालय बाहिर रहेका तथा विद्यालय छाड्ने बालबालिकालाई विद्यालयमा ल्याउने वातावरण मिलाउने ।

४.७.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम कार्यक्रम
- (२) उच्च शिक्षा सुधार कार्यक्रम
- (३) शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम
- (४) विशेष तथा समावेशी शिक्षा कार्यक्रम
- (५) अनुसन्धान सहयोग कार्यक्रम
- (६) लक्षित वर्ग सहयोग कार्यक्रम
- (७) पोषणयुक्त दिवा खाजा कार्यक्रम
- (८) प्रदेश स्रोत केन्द्र स्थापना
- (९) पोलिटोकिनिक कलेज स्थापना
- (१०) विद्यालय सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम
- (११) पुस्तकालय विकास कार्यक्रम
- (१२) विद्यालय बाहिर रहेका बालबालिका लक्षित कार्यक्रम
- (१३) बालमैत्री शिक्षा कार्यक्रम
- (१४) विद्यालयमा छात्रामैत्री, अपाङ्गमैत्री, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यकमैत्री शौचालय निर्माण
- (१५) उच्च शिक्षामा किशोरकिशोरी पहुँच वृद्धि कार्यक्रम
- (१६) अपाङ्गमैत्री विद्यालय सञ्चालन
- (१७) विद्यालय जाने उमेरभन्दा बाहिरका किशोर किशोरी अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम
- (१८) विद्यालयमा कमाउँदै पढ्दै कार्यक्रम
- (१९) स्वयंसेवक शिक्षक कार्यक्रम
- (२०) प्रदेश साक्षरता कार्यक्रम तथा मुख्यमन्त्री साक्षरता अभियान सञ्चालन
- (२१) मधेश विज्ञान तथा प्रविधि प्रतिष्ठान स्थापना
- (२२) नमूना विद्यालय कार्यक्रम

- (२३) प्रदेश छात्रावास सञ्चालन
 (२४) मधेश आन्दोलनका सहिद तथा घाइते परिवारका सन्तानलाई शिक्षा कार्यक्रम
 (२५) एमबिबिएस (MBBS) अध्ययन कार्यक्रम सञ्चालन
 (२६) शैक्षिक तथा खेलकुद केन्द्र (Education and Sports Hub) को स्थापना
 (२७) शिक्षा क्षेत्रमा उल्लेख्य योगदान गर्ने दाता सम्मान कार्यक्रम

४.७.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
साक्षरतादर (१५वर्षमाथि)	प्रतिशत	६४.०	६४.५	६५.०	६५.८	६६.५
प्रारम्भिकबालकक्षाभर्नादर	प्रतिशत	६२.०	६४.०	६६.०	६८.०	७०.०
ECED अनुभवसहितकक्षा१माभर्ना	प्रतिशत	७२.०	७३.०	७४.०	७५.०	७६.०
आधारभूततहखुदभर्नादर (१-८)	प्रतिशत	९३.२	९३.५	९३.८	९४.०	९४.३
माध्यमिकतहखुदभर्नादर (९-१२)	प्रतिशत	७२.०	७४.०	७६.०	७८.०	८०.०
कक्षा१माभर्नाभएकामध्येकक्षा१०पुगेअनुपात	प्रतिशत	७०.०	७२.०	७३.०	७४.०	७५.०
कक्षा१माभर्नाभएकामध्येकक्षा८पुगेअनुपात	प्रतिशत	८७.०	८८.०	८९.०	९०.०	९१.०
आधारभूततहपूरागर्नेदर	प्रतिशत	९५.५	९५.८	९६.०	९६.५	९७.०
इन्टरनेटमापहुँचभएकाआधारभूतविद्यालय	प्रतिशत	५८.०	६०.०	६२.०	६५.०	६८.०
WASH सुविधाउपलब्धआधारभूतविद्यालय	प्रतिशत	८६.०	८८.०	९०.०	९२.०	९४.०
प्राविधिकविद्यालयसंख्या	संख्या	२१६	२१८	२२०	२२४	२२८
प्राविधिकशिक्षाअध्ययनगर्नेविद्यार्थी	संख्या	६५००	६८००	७०००	७५००	८०००
मोडेलविद्यालयसंख्या	संख्या	६६	६८	७०	७२	७५
सामुदायिकविद्यालयमामहिलाशिक्षकअनुपात	प्रतिशत	१२.०	१४.०	१६.०	१८.०	२०.०
IEMIS डाटासत्यापनभएकाविद्यालय	प्रतिशत	०.०	५०.०	७०.०	८५.०	९५.०

तथ्याङ्क स्रोत: जनगणना/साक्षरताअभियान, Flash/IEMIS, Flash/Internal Efficiency, CTEVT मन्त्रालय, निर्देशनालय, स्थानीय तहको प्रशासनिक अभिलेख

४.७.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेट अनुमान (रकम रु. लाखमा)				बजेटको स्रोत (रकम रु. लाखमा)		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेशसरकार	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४कोविनियोजन	३९०९४.००	२५६८७.६०	१३४०६.४०	०.००	३९२७५.२०	७८१८.८०	०.००
२०८४/८५कोप्रक्षेपण	४२६१२.४६	२७९९९.४८	१४६१२.९८	०.००	३४०८९.९७	८५२२.४९	०.००
२०८५/८६कोप्रक्षेपण	४६८७३.७९	३०७९९.४३	१६०७४.२७	०.००	३७४९८.९६	९३७४.७४	०.००

४.७.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/बजेट	कुल लागत (रु. लाखमा)	हालसम्मको प्रगतिस्थिति	आ.व. २०८३/८४ मुख्य क्रियाकलाप	विनियोजन (लाखमा)
३५०० ००११	शिक्षा तथा संस्कृतिमन्त्रालय	१,५८५०.००	नीतिगत व्यवस्था, अनुदान, तह र निकाय-गत समन्वय गरी ३४६९ वटा सामुदायिक विद्यालय सञ्चालन, स्तरोन्नति तथा नियमन तथा पूर्वाधार विकासमा सहयोग र सहजीकरण भएको, उच्च शिक्षाका क्याम्पस तथा मधेश कृषि विश्वविद्यालय स्थापना र सञ्चालन भएको	प्रदेश शिक्षा नीतिकार्यान्वयन	१४२०
				मधेश कृषि तथा मधेश विश्वविद्यालय अनुदान	२५२२
				MTEF नतिजा नियन्त्रण कक्ष	१५०
				नमूनाविद्यालय	३०००
				संस्कृति/सम्पदाडिजिटल सूचीकरण	१५०
				अधुरो पूर्वाधार छानबिनपछि निरन्तरता	४०००
				सामुदायिक विद्यालयका वालवालिकाको लागि आधुनिक विज्ञान केन्द्र (Science Center) संचालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/बजेट	कुल लागत (रु. लाखमा)	हालसम्मको प्रगतिस्थिति	आ.व. २०८३/८४ मुख्य क्रियाकलाप	विनियोजन (लाखमा)
				सामुदायिक विद्यालय दिवा खाजाका लागि मोडुलर किचेन निर्माण (समपुरक अनुदान)	२९६९
				विविध कार्य तथा खर्च	२६०८
				जम्मा	१७८१९
३५०० १०११	शिक्षाविकास निर्देशनालय	४२५०.००	साक्षरता र निरन्तर सिकाइ तथा ३४६९ वटा विद्यालय शिक्षाको पहुँच र गुणस्तरमा अभिवृद्धि, भर्नादर, टिकाउ दर तथा सिकाइ उपलब्धि दरमा उल्लेख्य वृद्धि भएको र करिव ११ लाख प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित रहेका	आधारभूत सिकाइ सुधार	६०७
				कक्षा १-३ पढाइ/गणित	५०३
				जोखिम विद्यार्थी Early Warning	३५०
				छात्रा/विपन्न छात्रवृत्ति	८५०
				ECED गुणस्तर	४३०
				मुख्यमन्त्रीसाक्षरता कार्यक्रम	८६०
				विविध कार्य तथा खर्च	६५०
				जम्मा	४२५०
३५०० १०१२	शिक्षा तालिम केन्द्र	५५०.००	१५८१ शिक्षकलाई सूचनाप्रविधि, शिक्षक गाइड र विद्यालय शिक्षा लगायत विषमा क्षमता विकास गरिएको र ११ स्वयंसेवक शिक्षक परिचालन गरिएका कक्षा कोठा र शैक्षिक पूर्वाधारमा वृद्धि भएको	ICT/Subject Pedagogy तालिम	१००
				प्रधानाध्यापकनेतृत्व प्रमाणीकरण	९१
				Mentor Teacher परिचालन	८०
				तालिमपछि Classroom Observation	१०४
				Digital Learning Centre	१०४
				विविध कार्य तथा खर्च	७१
				जम्मा	५५०
३५०० १०५०	शिक्षा विकास एकाइ कार्यालयहरू	११२५०.००	सुरक्षित र समावेशी विद्यालय वातावरण आधारभूत तहमा ११३ जना स्वयंसेवक शिक्षक परिचालन गरी शिक्षाको गुणस्तर वृद्धि भएको र १०१० वटा विद्यालयको पूर्वाधार र सुशासन अभिवृद्धि भएको	छात्रामैत्री/अपाङ्गमैत्रीशौचालय	१६००
				सुरक्षित भवन मर्मत	६१४०
				पुस्तकालय	८००
				शैक्षिक संस्था WASH विस्तार कार्यक्रम	१२००
				विद्यालय सुधार योजना	१५०
				संयुक्त अनुगमन	५०
				विविध कार्य तथा खर्च	१०
				जम्मा	९९५०
३५०९ ११२५	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड (संघ सशर्त अनुदान)	५२५.००	परीक्षा व्यवस्थापन र नतिजा विश्लेषण सुधार भई SEE परीक्षामा सहभागि भएका ८७५११ विद्यार्थी मध्ये करिब ७० प्रतिशत उत्तिर्ण गराउन सफल भएको	SEE सञ्चालन	४९०
				परीक्षा केन्द्र व्यवस्थापन	१५
				नतिजा विश्लेषण	१०
				कमजोरी भएका विषय/विद्यालय सुधार योजना	१०
				विविध कार्य तथा खर्च	०
				जम्मा	५२५
३५०९ ११२६	CTEVT/प्राविधिक शिक्षा	५२५०.००	२२५ वटा प्राविधिक विद्यालय तथा प्राविधिक धार सञ्चालन भएका विद्यालय व्यवस्थापन, स्तरोन्नति तथा गुणस्तर भएको र करिब ६००० विद्यार्थी लाभान्वित भएको र विषयको विविधीकरण भएको	TVET संस्थागुणस्तर	१०५२
				Apprenticeship कार्यक्रम	२६२८
				श्रमबजार माग अध्ययन	१०
				कृषि/स्वास्थ्य/IT/निर्माणसीप	८००

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम/बजेट	कुल लागत (रु. लाखमा)	हालसम्मको प्रगतिस्थिति	आ.व. २०८३/८४ मुख्य क्रियाकलाप	विनियोजन (लाखमा)
			सीप, रोजगार र श्रम-बजार सम्बन्ध मजबुत हुदै गएको	Tracer Study	१०
				प्रयोगशाला/भवन	७५०
				विविध कार्य तथा खर्च	०
				जम्मा	५२५०
३५०९ ११४४	विद्यालयशिक्षा क्षेत्र योजना (संघीय सशर्तअनुदान)	७५०.००	SESP लक्ष्यसँग प्रदेश कार्यक्रम मिलान गरी १०२५ वटा विद्यालयको विद्यालय सुधारयोजना अद्यावधिक र कार्यान्वयन भई शिक्षाको गुणस्तरमा क्रमिक रूपमा सुधार भएको र २९५ हजार विद्यार्थी लाभान्वित भएका	शिक्षकतालिम	३००
				STEAM प्रतिभा	३००
				विपद् क्षति विद्यालय सुधार	१००
				अनिवार्य/निःशुल्क शिक्षाकार्ययोजना	२५
				Digital Learning Centre	२५
				विविध कार्य तथा खर्च	०
				जम्मा	७५०
	कुल जम्मा				३९०९४

४.७.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश योजना तथा यस मध्यमकालीन खर्च संरचनामा उल्लिखित नतिजा हासिल गर्न नतिजा मापनका लागि तथ्यपरक, खण्डीकृत र समयमै अद्यावधिक IEMIS/Flash/स्थानीय तहबाट सहज र डिजिटल रूपमा तथ्याङ्क उपलब्ध हुने; संघ, प्रदेश र स्थानीयतह बीच बजेट, कार्यक्रम र अनुगमनमा स्पष्ट कार्यविभाजन तथा समन्वय कायम हुने; शिक्षक, प्राविधिक जनशक्ति र संस्थागत क्षमता पर्याप्त रूपमा परिचालन हुने अनुमान गरिएको छ । प्रदेश राजस्व, अनुदान अनुमान तथा स्रोत परिचालनमा गिरावट, कार्यक्रमगत ढिलाइ, खरिद प्रक्रिया हुने समस्या, जग्गा/निर्माण विवाद र तथ्याङ्क अद्यावधिक नहुने प्रमुख जोखिम हुन् । जोखिम न्यूनीकरणका लागि त्रैमासिक प्रगति समीक्षा, कार्यक्रम पुनर्संरचना, सार्वजनिक खर्च ट्र्याकिङ, सामाजिक परीक्षण र नतिजा नियन्त्रणकक्ष अनिवार्य गरिने छ ।

४.८ युवा, खेलकुद तथा समाज कल्याण

४.८.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सामाजिक न्याय तथा समावेशीकरणसम्बन्धी राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागितालाई जोड दिएको छ र संविधानमा रहेको सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारको साझा सूचीमा खेलकुदलाई समावेश गरेको छ। खेलकुद विकास ऐन, २०७७ र प्रदेशखेलकुद विकास ऐन, २०८१ मा प्रदेश तहको खेलकुद पूर्वाधार निर्माण सम्बन्धी जिम्मेवारी प्रदेश सरकारको हुने उल्लेख गरेको छ । साथै ऐनले खेलकुदको विकास, व्यवस्थापन तथा प्रतियोगिता सञ्चालनमा सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहहरूले सहकार्य र समन्वय गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ का अनुसार मधेश प्रदेशमा १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहका युवा जनसङ्ख्या २५ लाख ३१ हजार ३४८ रहेको छ । राष्ट्र निर्माणको शक्तिका रूपमा स्थापित हुन सक्ने युवा जनशक्तिको अध्ययन तथा रोजगारीका लागि विदेश जाने क्रम तीव्र रहेको छ । नेपालको सबै भन्दा धेरै श्रम स्वीकृति लिने १० जिल्ला मध्ये सन् २०१९/२० मा ६ जिल्ला, सन् २०२०/२१ मा ५ जिल्ला र सन् २०२१/२२ मा ६ जिल्ला यस प्रदेशमा अन्तरगत रहेका छन् । यो तथ्याङ्कले मधेश प्रदेशमा रोजगारीको माग र आपूर्ति बीचको अन्तरलाई पुष्टि गर्दछ । मधेश प्रदेशमा युवा साक्षरता (१५ देखि २४ वर्ष) को ७७.१ प्रतिशत रहेको छ, जुन सबै प्रदेशमा भन्दा कम हो र देशको औसत भन्दा करिब १३ प्रतिशत कम हो। नेपाल सहभागिता सर्वेक्षण २०१७/२०१८ अनुसार मधेश प्रदेशका १५-२४ वर्ष उमेर समूहका ४८.३ प्रतिशत युवा शिक्षा, रोजगारी र तालिम

जस्ता कुनै पनि अवसरमा संलग्न नभएको देखिन्छ। युवाको प्रतिभा तथा व्यक्तित्व विकासका लागि विभिन्न नीतिगत, कानुनी र संरचनागत व्यवस्था हुनुका साथै सोही संरचना र कानुनी प्रावधान अनुसार नेपाल सरकार, प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ । सङ्घीय तहमा सहूलियतपूर्ण कर्जाका लागि व्याज अनुदान, नवउद्यमी युवा प्रतिभा पहिचान तथा प्रोत्साहन कार्यक्रम, युवा उद्यमीका लागि प्रमाणपत्रका आधारमा ऋण सहयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा रहेका छन्। यसलाई व्यवस्थित रूपमा कार्यान्वयन गरी युवा, खेलकुद विकास तथा समाज कल्याण सम्बन्धी कार्यमा निजी क्षेत्र, युवा वर्ग, समुदाय, विकास साझेदार तथा अन्य सरोकारवालासँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गर्न युवा, खेलकुद तथा समाज कल्याण मन्त्रालय स्थापना भई तत् सम्बन्धी कार्यमा क्रियाशील रहेको छ।

मधेश प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन, खेलकुद तथा खेलकुद पूर्वाधारको विकास र प्रवर्द्धन, खेलकुद प्रशासन र संघ संस्थाको समन्वय र नियमन, महिला अधिकार सम्बन्धी नेपालको संविधानमा भएका व्यवस्था, अन्तराष्ट्रिय सन्धि, सम्झौता र प्रतिबद्धताको कार्यान्वयन, निरोधात्मक र संरक्षणात्मक उपाय र पुर्नस्थापना, महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, बाल बालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धि प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अध्ययन, अनुसन्धान र नियमन, प्रदेशस्तरमा ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, असहाय र अशक्त, बालबालिका र महिला सम्बन्धी कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, समाज कल्याणका लागि धार्मिक तथा साँस्कृतिक समन्वय, सहयोग तथा सम्पदा व्यवस्थापन आदि विषय मन्त्रालयको कार्यक्षेत्र अन्तरगत रहेको छ।

४.८.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (क) महिलाको हक सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन;
- (ख) महिला सशक्तिकरण तथा लैङ्गिक समानता सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- (ग) ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, बालबालिका र महिला सम्बन्धी कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन;
- (घ) बालबालिकाको हकहित संरक्षण सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन, अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- (ङ) बालमैत्री शासकीय प्रबन्ध र सेवा प्रवाह, बाल उद्धार कोष व्यवस्थापन र बाल सुधार तथा पुनर्स्थापना;
- (च) समाज कल्याण र संघसंस्था सम्बन्धी कार्यको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
- (छ) युवा सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन र युवा वैज्ञानिकलाई प्रोत्साहन;
- (ज) युवा सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून तथा मापदण्ड निर्माण, खेलकुद तथा खेलकुद पूर्वाधार विकास र प्रवर्द्धन;
- (झ) खेलकुद प्रशासन र संघसंस्थाको समन्वय र नियमन;
- (ञ) राष्ट्रिय र प्रादेशिक खेलकुद प्रतियोगिता तथा कार्यक्रम आयोजना र सहभागिता;
- (ट) लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, गरिब, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित आवास नीति, मापदण्ड तथा योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन।

४.८.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

युवा बेरोजगारीको दर बढ्दै जानु; अध्ययन तथा रोजगारीका लागि विदेशिनेको सङ्ख्या उच्च हुनु; उद्यमशीलता, सामाजिक तथा आर्थिक विकासमा युवा परिचालन कम हुनु; युवा जनशक्तिको खण्डीकृत तथा ङ्क नहुनु र युवाको सर्वाङ्गीण विकासका लागि ठोस योजना नहुनु; १५ देखि २४ वर्षका युवाशक्तिको शिक्षा, रोजगारी र तालिममा न्यून सहभागिता रहनु युवासँग सम्बन्धित प्रमुख सवाल हुनु । युवा प्रतिभा पलायनलाई रोक्नु; युवा लक्षित जीवनोपयोगी, प्राविधिक व्यावसायिक शिक्षा सर्वसुलभ रूपमा उपलब्ध गराउनु; स्वदेशमा रोजगारीका अवसर वृद्धि गर्नु; युवामा सकारात्मक सोचको विकास गरी

स्वयंसेवी संस्कृति र श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृतिको विकासगर्नु, वित्तीय स्रोतमा युवाको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्नु, जनसाङ्ख्यिक लाभको उपयोग गर्नु; राजनीतिमा युवालाई आकर्षण र नेतृत्व विकास गर्नु जस्ता युवासँग सम्बन्धित चुनौतीहरू हुन्।

खेलकुद पूर्वाधार, खेल सामग्री तथा प्रशिक्षण पर्याप्त नहुनु; उपलब्ध पूर्वाधार गुणस्तरीय, आधुनिक र सुविधायुक्त नहुनु; खेलकुद प्रतियोगिता नियमित रूपमा आयोजना गर्न नसक्नु; खेलाडीलाई नियमित तथा गुणस्तरीय प्रशिक्षण कमी हुनु; खेलाडीको मनोबल उच्च बनाई जीविकोपार्जनको आधारका रूपमा खेलकुदलाई स्थापित गर्न नसक्नु; खेलकुद सम्बन्धी सङ्घ/संस्थाको क्षमता विकास एवम् संस्थागत सुशासन कायम हुन नसक्नु; खेलकुद पूर्वाधार विकास, प्रशिक्षण, प्रतियोगिता र प्रवर्द्धनमा तहगत सरकार र सरोकारवाला बीच समन्वय र सहकार्य कमजोर रहनु प्रमुख सबालका रूपमा देखिएका छन्। त्यसै गरी खेलकुदको समग्र विकासका लागि प्रस्ताव गरिएको संस्थागत संरचना अनुसार प्रदेश खेलकुद परिषद गठन हुन नसक्नुलाई खेलकुद क्षेत्रको विकासको ज्वलन्त समस्याको रूपमा लिन सकिन्छ।

खेलकुदको समग्र विकासका प्रस्तावित संस्थागत संरचना अनुसार प्रदेश खेलकुद परिषद गठन नगरी परिचालन गर्नु; खेलकुदको विकासमा लगानी अभिवृद्धि गर्नु, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्नु, खेलकुदलाई जीवनको अभिन्न अङ्गको रूपमा स्थापित गर्दै व्यवसाय र रोजगारीका रूपमा विकास गर्नु, खेलकुद सम्बद्ध निकायको संस्थागत तथा पेशागत क्षमता अभिवृद्धि गर्नु र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरका मूल्य मान्यता र मापदण्डका आधारमा खेलकुद विकास गर्नु चुनौती रहेका छन्।

दाइजो, बोक्सी जस्ता कुप्रथा र अन्धविश्वास बाट महिला अझै प्रताडित हुनु; घरेलु हिंसा कायम रहनु; करिब ४० प्रतिशत महिला जनसङ्ख्या निरक्षर रहनु, महिलाको औपचारिक क्षेत्रको रोजगारीको अवसर कम हुनु, महिला सशक्तीकरण र समावेशीकरणमा अध्ययन विश्लेषण, कार्यान्वयन पक्ष कमजोर हुनु, विकासको मूलप्रवाह र नेतृत्वको विकासमा भाषागत अवरोध कायम रहनु, ठूलो अनुपातमा बालबालिका विद्यालय बाहिर रहनु; विद्यालय छाड्ने दर उच्च हुनु, गरिबीको दर उच्च रहनु; बालबालिका स्वदेश तथा विदेशमा निकृष्ट तथा जोखिमपूर्ण बालश्रममा संलग्न हुनु, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक तथा अपाङ्गता भएका बालबालिकहरू माथि हुने सामाजिक पारिवारिक विभेद, उपेक्षा तथा कायम रहनु; दलित समुदायका बालबालिका तथा किशोर/किशोरीले शिक्षा, स्वास्थ्य, आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रमा विभेद भोग्नु महिला तथा बालबालिकासँग सम्बन्धित प्रमुख सबालका रूपमा रहेका छन्।

महिला साक्षरता तथा शिक्षामा पहुँचमा रूपान्तरण गर्नु; लैङ्गिक तथा घरेलु हिंसा समूल अन्त्य गर्नु; सरकारी निकाय, गैरसरकारी तथा समुदायबीच समन्वय र सहकार्य स्थापित गर्नु; लैंगिक रूपमा उत्तरदायी कार्यक्रम तथा बजेटको अनुपात बढाउनु; बालबालिकाहरूलाई बालविवाह र बालश्रमबाट मुक्त गराउनु, बालबालिका कुपोषणबाट सुरक्षित गरी बालबालिकाको संरक्षण गर्नु; यौनिक एवम् लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक तथा अपाङ्गता भएका बालबालिक मर्यादित जीवन जिउने वातावरण तयार गर्नु; शिक्षामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्नु चुनौती रहेको छ।

४.८.४ सोच

(क) युवा

उद्यमशीलयुवा: समुन्नतप्रदेश

(ख) खेलकुद

खेलकुदमा अग्रणी प्रदेश

(ग) समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय

न्यायपूर्ण समाज, सबैको सहभागिता

४.८.५ उद्देश्य

(क) युवा

- (१) युवाको दक्षता र क्षमता विकास गर्नु;
- (२) प्रदेशको आर्थिक तथा सामाजिक क्रियाकलापमा युवाहरूलाई परिचालन गर्नु;

(ख) खेलकुद

- (३) खेलकुदलाई मानव जीवनको अभिन्नअङ्गका रूपमा स्थापित गर्नु;
- (४) खेलकुदलाई आयआर्जनको माध्यमका रूपमा विकास गर्नु;

(ग) समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय

- (५) सामाजिक समावेशीकरणलाई वास्तविक लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याई सामाजिक भेदभावको अन्त्य गर्नु;
- (६) वञ्चितताकरणमा परेका तथा विपन्न नागरिकलाई सार्वजनिक सेवा, सुविधामा पहुँच वृद्धि गर्नु।

४.८.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) युवा

- (१) बजारको मागअनुसारको गुणस्तरीय र व्यावसायिक शिक्षा प्रदान गर्ने।
- (२) आर्थिक तथा सामाजिक गतिविधिहरूमा सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने।
- (३) युवाहरूलाई स्वरोजगार बन्ने वातावरण निर्माण गर्ने।
- (४) युवाको सशक्तीकरणरनेतृत्वविकासगर्ने।

(ख) खेलकुद

- (५) खेलकुदसम्बन्धी कानुनी र संस्थागत व्यवस्था गर्ने;
- (६) खेलकुद पूर्वाधारको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति गर्ने;
- (७) खेलकुदको विकास र विस्तार गर्ने;
- (८) खेलकुदलाई पर्यटन र मनोरञ्जन क्षेत्रको रूपमा विकास गर्ने;

(ग) समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय

- (९) सामाजिक न्याय तथा समावेशी सिद्धान्तलाई नीति, कानुन तथा योजनामा समाविष्ट गर्ने;
- (१०) सकारात्मक विभेदको नीतिलाई विकास तथा सेवा प्रवाहमा मूलप्रवाहीकरण गर्ने;
- (११) लक्षित समूह विशेष कार्यक्रम तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्ने;

४.८.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) युवा विकास, स्वरोजगार तथा नवप्रवर्तन;
- (२) नमुनाप्रदेशतथा स्थानीय युवासंसदअभ्यासकार्यक्रम
- (३) प्रदेशयुवापरिषद्गठनरपरिचालन
- (४) उच्चशिक्षामा दलित, मुस्लिम, महिला तथा अल्पसङ्ख्यक जेहेन्दार युवा अध्ययन प्रोत्साहन

- (५) प्रदेशस्तरीय युवा स्वयंसेवक विकास र परिचालन
- (६) दुर्व्यसनबाट मुक्त युवाको पुनर्स्थापना कार्यक्रम
- (७) युवाहरूको सर्वाङ्गीण क्षमता विकास कार्यक्रम
- (८) युवा श्रम स्वयंसेवक कार्यक्रम सञ्चालन
- (९) रामजानकी बहुउद्देश्यीय अन्तर्राष्ट्रिय रङ्गशाला निर्माण तथा नारायणी रङ्गशाला स्तरोन्नति र मर्मतसंभार
- (१०) कवर्डहल तथा खेलकुद मैदान तथा पूर्वाधार विकास र मर्मतसंभार
- (११) प्रदेश तथा जिल्ला तहमा खेलकुद प्रतियोगिताको आयोजना
- (१२) खेलकुद परिषद् गठन तथा परिचालन
- (१३) खेलाडी लागि प्रशिक्षण कार्यक्रम
- (१४) क्रिकेट एकेडेमीको स्थापना
- (१५) महिला खेलाडीहरूका लागि छुट्टै प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना र सञ्चालन
- (१६) तिलाठीकोलाइडीको ल.व.न. उच्च माध्यामिक विद्यालयमा रहेको खेलमैदानलाई क्षेत्रीय रङ्गशालामा रूपान्तरण
- (१७) विद्यालयस्तरमा खेलकुद विस्तार कार्यक्रम
- (१८) मधेश प्रिमियम लिग आयोजना
- (१९) मधेश ओलम्पिक स्पोर्ट्स केन्द्र स्थापना
- (२०) प्रदेशस्तरमा सारभूत लैङ्गिक समानता नीतिको अभिमुखीकरण
- (२१) मन्त्रालयहरूको लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण मूल्याङ्कन (Gender Audit)
- (२२) लैङ्गिक समानतासम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम/अभियान (डकुमेन्ट्री, सडक नाटक, एफएम रेडियोबाट सन्देश प्रसारण, होर्डिङ बोर्ड, पर्चा पम्प्लेट) सञ्चालन
- (२३) विपन्न महिला आर्थिक सशक्तीकरण कार्यक्रम (सीपमूलक/उद्यमशीलता तालिम, प्रविधि हस्तान्तरण, प्रदर्शनी मेला आयोजना तथा सहभागिता, वस्तुगत टेवा, बजारीकरण आदि)
- (२४) हिंसा प्रभावित महिलालाई अल्पकालीन आश्रयस्थल निर्माण तथा सञ्चालन
- (२५) मनोसामाजिक परामर्श तालिम
- (२६) प्रदेशस्तरीय किशोर किशोरी सम्मेलन
- (२७) उत्कृष्ट महिला पुरस्कार तथा प्रोत्साहन (उद्यमी, सामाजिक क्षेत्रमा विशेष योगदान पुऱ्याउने महिला, नेतृत्व तथा विशेष योगदान गर्ने महिला कर्मचारीलाई पुरस्कार)
- (२८) दाइजोबिना विवाह गर्ने परिवार सम्मान कार्यक्रम

४.८.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
रोजगार युवा	प्रतिशत	४५.०	४६.०	४७.०	४८.०	५०.०
गाउँ सभा र नगर सभामा युवा (४० वर्ष र सोभन्दा कम) प्रतिनिधित्वको अनुपात	प्रतिशत	३१.४	३१.४	३१.४	४०.०	४०.०
प्रतिनिधि सभा र प्रदेश सभामा युवा प्रतिनिधित्व	जना	२९	२९	२९	४५	७०
प्रदेश सभामा महिलाको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	१८.९	१८.९	२४.०	२४.०	३३

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
नवप्रवर्तन केन्द्र	संख्या	२	३	४	५	६
युवा क्लबमा आवद्ध युवा	संख्या	९०००	१००००	१२०००	१५०००	१६०००
उच्चस्तरीय खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र	संख्या	१	१	२	२	२
रङ्गशाला तथा कभर्डहल	संख्या	७	८	९	१०	१२
व्यवस्थित खेलकुद ग्राम	संख्या	४५	५०	५५	६०	६५
प्रदेशले आयोजना गरेका खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या	७	८	९	१०	१२
मधेश प्रदेशबाट राष्ट्रिय टोलीमा सहभागी खेलाडी	संख्या	१२	१५	१८	२०	२५
सुचारु क्रिकेट रङ्गशाला	संख्या	१	२	२	२	२
लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटको अनुपात	प्रतिशत	५२.१	५४.०	५६.०	६०.०	६५.०
महिला साक्षरता दर	प्रतिशत	६५	६८	७०	७२	७४
बालविवाहको अनुपात	प्रतिशत	६.०	५.०	४.०	२.०	१.०
पछिल्लो १२ महिनामा शारीरिक वा यौन हिंसाको अनुभव	संख्या	१०.०	८.०	६.०	५.०	४.०
महिला नगर प्रमुख र अध्यक्ष	जना	४	४	४	१२	२५
राजनीतिक क्रियाकलापमा महिलाको सहभागिता	प्रतिशत	२१	२२	२३	२४	३५
सामाजिक सङ्घ, संस्था, समिति र सामुदायिक संस्थामा महिलाको सहभागिता	प्रतिशत	१८	२०	२२	२४	३५
श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	३०.०	३२.०	३४.०	३६.०	४०.०
महिला श्रम सहभागिता दर	प्रतिशत	१५	१६.०	१७.०	१८.०	२५.०

४.८.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रू. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	९७३४.००	६५७६.४०	३१५७.६०	०.००	७७८७.२०	१९४६.८०	०.००
२०८४/८५को प्रक्षेपण	१००२६.०२	६७७३.६९	३२५२.३३	०.००	८०२०.८२	२००५.२०	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१०३२६.८०	६९७६.९०	३३४९.९०	०.००	८२६९.४४	२०६५.३६	०.००

४.८.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३४३००० ११	खेलकुद तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	७२२२.८४	सालबसाली	खेलकुद प्रतियोगिता - क्रिकेट, कुस्ती, भारोतोलन, कबड्डी, प्रशिक्षण सम्बन्धी तालिम, महिला दीर्घकालीन पुनर्स्थापना केन्द्र, युवा संसद अभ्यास कार्यक्रम, जनचेतनामुलक कार्यक्रम, मानव सेवा आश्रम अनुदान जेष्ठ नागरिकलाई अनुदान,	प्रथम महिला राष्ट्रपति स्वरोजगार कार्यक्रम बेटि जिन्दाबाद अभियान कार्यक्रम दलित स्वरोजगार कार्यक्रम Old Age Safe House धनुषा Child Care Center मधेश भवन भित्र मुख्यमन्त्री आवास सुरक्षा योजना स्थानीय तहसँग साझेदारीमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापन महिला समुन्धान परियोजना, सामाजिक रुपान्तरणको लागि युवा परिचालन दाइजो प्रथाउन्मुलन कार्यक्रम मानव वेचबिखन तथा रोकथाम सम्बन्धी सचेतनामुलक वृत्तचित्र निर्माण बालविवाह न्युनीकरण सम्बन्धी प्रदेशको १३६ पालिकामा सचेतनामुलक कार्यक्रम	१०० १०० २० २० २०० ४० ४०० २७२ २५ २७२

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध तथा महिलाको हक अधिकार र विकासको लागि स्थानियतहमा अभिमूखिकरण कार्यक्रम	२००
					यौनिक तथा अल्पसंख्यकको हक सवालमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम	५
					अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सामग्री सहयोग	२०
					अनतक्रिया कार्यक्रमकानुन निर्माण	४०
					Ocmc	१
					Safe House	१
					बालगृह	१
					वृद्धि आश्रमलाई अनुदान सहयोग	४०
					दृष्टिविहिन व्यक्तिका लागि वस्तुगत टेवा सहित सीप तथा उधमशीलता विकास तालिम	५६
					बहिरा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका ३० जना अभिभावकलाई आधारभुत सडकतिके वालविवाह अन्तय सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम	४०
					महिला अगुवा भेला कार्यक्रम	५
					अति विपन्न मुस्लिम दलित परिवारहरूको लागि ८ वटै जिल्लामा स्वच्छ खानेपानी, शौचालय र सरसफाई कार्यक्रम सञ्चालन (पहिलो चरणमा धनुषा र सिरहा/ दोस्रो चरणमा सर्लाही र पर्सा / तेस्रो चरणमा बारा र सप्तरी / चौथो चरणमा महोत्तरी र रौतहट)	५००
					मधेश भवन परिसरभित्र बाल हेरचाह केन्द्र (चाइल्ड केयर सेन्टर) भवन निर्माण जनकपुरधाम उ म न पा ४ मा मधेश स्तरीय दलित विद्यार्थीहरूको लागि लोकसेवा संचालन प्रयोजनको लागि भवन निर्माण	१४६
					२८ नं बाहिनी आर्मी व्याक र श्री जङ्ग गणमा बासकेटवल कोर्ट र विरगंज १३ राधेमाई कुस्ती मैदान निर्माण, विरगंज कभर्डहल स्तरउन्नती कार्य , सखुवा प्रसौनि न.पा. २ पर्सा औराहा पछगावा खेल मैदान र पर्सा जिल्ला शसस्त्र प्रहरी गण कभर्डहल निर्माण	१३१
					खेलकुद प्रतियोगिता र मागमा आधारित प्राविधिक सीप तालिम तथा खेलकुद सामग्री वितरण कार्यक्रम	२५००
					सम्पदा सूचीकरणका लागि आवश्यक पूर्वाधार, डकुमेन्टेशन र पैरवी।	१०००
					विधुतीय आधुनिक इन्डकेशन चुल्हा वितरण कार्यक्रम	३५००
					मिथिला परम्पराअनुसार विवाह आकर्षण र चित्रकला/हस्तकला अन्तर्राष्ट्रिय बजारीकरण।	५००
					प्रमुख धार्मिक स्थलको अन्तर्राष्ट्रिय प्रवर्द्धन र प्राचीन कला संस्कृति संरक्षण।	१००
					डुबेर बालबालिकाको असमायिक मृत्यु रोकथाम र जोखिम न्यूनिकरण गर्न गैर सरकारी संस्थाहरूको सझेदारीमा जनचेतनामूलक कार्यक्रम।	२००
					पर्यटक तथा यात्रीहरूको सहजताका लागि रिफ्रेस सेन्टर स्थापना	१०००
					जम्मा	११४३५
		८७९७.००	सालबसाली		नगर सभागृह निर्माण बहुउद्देशिय भवन निर्माण	७००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३४३०११ ०९	सामाजिक विकास एकाइ			सामुदायिक भवन निर्माण- १५०, मदर्स निर्माण तथा स्तोरोन्नती, खेलकुद निर्माण तथा स्तोरोन्नती- १८५, मन्दिर निर्माण तथा स्तोरोन्नती लगायत निर्माण कार्यहरू	खेलकुद मैदान, धर्मशाला, सामुदायिक भवन निर्माण तथा मर्मत सुधार विभिन्न स्थानमा मन्दिर र मस्जिद निर्माण, स्तोरोन्नति कार्य रंगशाला निर्माण विभिन्न स्थानमा मसानघाट तथा कब्रस्थान निर्माण तथा सुधार विभिन्न स्थानमा छठी घाट निर्माण तथा सुधार, धार्मिक किर्तन घर निर्माण तथा सुधार निर्वाचन क्षेत्र केन्द्रित अधुरो संरचना निर्माण लगायतका विभिन्न क्रियाकलाप तथा खर्च सिरहा अर्नामा गा पा ४ शिव मन्दिर पोखरीमा घाट निर्माण र सौन्दर्यकरण सिरहा अर्नामा गा पा ४ मा अधुरो दुर्गा मन्दिर निर्माण बरियारपट्टी, ५, सिरहा, रामजानकि मन्दिरमा धर्मशाला निर्माण मर्चैया न.पा.६, सिरहा, मतिहरवा मा नेपाल सूडी समाज कल्याण समिति को धर्मशाला निर्माणसिरहा भगवानपुर गा पा ५ मा इनर्वा चौधरि पोखरी नजिकको अधुरो सामुदायिक वाल निर्माण सिरहा मिर्चैया न पा ६ मा ध्यान केन्द्र निर्माण सिरहा न पा ७ डिहवार मन्दिर सिरहा न पा ४, ६, १६, २२ मा खुल्ला व्यामशाला निर्माण सिरहा गोलबजार न पा १३ मा सहदेव पासवान घरको नजिक सामुदायिक भवन निर्माण सिरहा सखुवान्कारकट्टी ३ दिनाजपुरको सामुदायिक भवन निर्माण कार्य सिरहा गोलबजार न पा २ मा स्टेडियम निर्माण सिरहा जिल्ला धनगढी न पा २ रविदास सेवा समिति सामुदायिक अधुरो भवन सम्पन्न कार्य सिरहा क्षेत्र २ ज मा वि औराही खेलमैदान सिरहा क्षेत्र २ ज मा वि नवराजपुर खेलमैदान सिरहा क्षेत्र २ ज मा वि सुखिपुर वल्ही खेलमैदान "सिरहा सुखिपुर न पा वडा नं ८ को श्री राम जानकी धर्मशाला र विवाह मण्डप अधुरो भवन निर्माण" "सिरहा गोलबजार न पा २ को राजदेवी मन्दिर निर्माण तथा स्तरउन्नती कार्य" "सिरहा न पा १३ श्री ज मा वि फुलवरियाको खेलमैदानको कम्पाउण्ड वाल निर्माण गर्ने कार्य" "लहान न पा वडा नं १३ सरस्वती टोल व्यामशाला भवन निर्माण" लहान न पा वडा नं १३ मा सरस्वती टोलमा धर्मशाला निर्माण सिरहा क्षेत्र ३ गोलबजार न पा १ अधुरो सामुदायिक भवन निर्माण कार्य तथ स्तरउन्नती र गोलबजार न पा ३ मुशानिया बिश्वकर्मा टोलमा सामुदायिक भवन स्तरउन्नती सिरहा क्षेत्र २ धनगढिमाई न पा भित्र विद्यालयको खेलमैदान ६ वटा स्तरउन्नती सिरहा को लहानमा ड्रग सेन्टर निर्माण गर्ने सिरहा गोलबजार नपा २ रेडक्रस वल्ड बैंक अधुरो भवन निर्माण र सिरहा गोलबजार न वा ६ मा कुश्वाहा धर्मशाला स्तरउन्नती सिरहा गोलबजार न पा ६ ब्रह्मज्ञान केन्द्र नेपाल ध्यान तथा प्रवचन भवन र सिरहा जिल्ला नरहा गा	१२०० ७०० ९०० ७०० ७०० १००० १०० १०० १०० १०० १०० १०० १०० १००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					पा २ मा राम जानकी मन्दिर परिसर भित्र साँस्कृतिक किर्तन भवन निर्माण	
					सिरहा को लहानमा ड्रग सेन्टर निर्माण गर्ने सिरहा को लहानमा १४ सामुदायिक पार्क निर्माण सिरहा सुखीपुर न.पा.१० लालसहैया टोलमा सार्वजनिक दलित दलान र मलिया टोलमा अधुरो दलान कार्य सिरहा धनगढीमाई न पा ७ विद्यालय नजिक शिव मन्दिरको वाउण्ड्रीवाल निर्माण सिरहा औरही गा पा १ मा खेलकुद ग्राम निर्माण	१००
					सिरहा औरही गा पा ५ श्री चमक दासको कुट्टीमा मन्दिर निर्माण तथा स्तरउन्नती कार्य सिरहा सुखीपुर ३ श्री सुर मा वि लक्ष्मिनिया कुशहाको प्राङ्गनमा रहेको राजदेवी मन्दिर स्तरउन्नती हनुमाननगर कंकालिनी .न.पा.१२, सप्तरी, ठाकुर डीहबार थानकोर कब्रिस्तानको स्तरोन्नति खडक ६२८ सप्तरी, भ.स.रा.ज. स्कूलमा खेलमैदान निर्माण र मुरहर्नियामा खेलमैदान निर्माण	१००
					सप्तरी रुपनी गा पा २ वडा कार्यालय अन्तर्गत पर्ने प्रिपाही नौवापार टोलमा भुरेरी पोखरीको पश्चिम पट्टिको डिलमा विन्देश्वर साहको घर देखि दक्षिण पट्टिको योगेन्द्र प्रसाद मण्डलको जग्गा सम्म सौन्दर्यकरण छठ घाट निर्माण सप्तरी कंचनपुर न पा १२ मा कवर्डहल भवन निर्माण सप्तरी महादेव गा पा ५ भगवानपुर टोलमा खेलमैदान स्तरउन्नती	१००
					सप्तरी क्षेत्र नं १ त्रिहुत २ बरहरा हनुमान मन्दिर नजिक सामुदायिक भवन सप्तरी महादेवा गा पा ४ मनियार पसाहीको रामजानकी पोखरी छठ घाट निर्माण सप्तरी डाकनेश्वरी न.पा. ९ महुकि श्री रामजानकी मठ अधुरो भवन निर्माण	१००
					सप्तरी बोदेबसाईन न. पा. १० अमरैया पश्चिमबारी टोलमा डिहबार बाबास्थानको बाउन्ड्रीवाल तथा स्तरउन्नती, बोदेबसाईन न. पा. १० श्रीपुर स्थित खेलमैदान निर्माण सप्तरी डाकनेश्वरी न पा ८ ग.प्रबाहाडु भिमपुर टोलमा श्री रामजानकी मन्दिर निर्माण कार्य, डाकनेश्वरी न पा ८ भिमपुर टोलमा दलित बस्तीको लागि सामुदायिक भवन निर्माण	१००
					धनुषा जिल्लाको औरही गा.पा. १ पौरेश्वर कुनाइ बाबाको मन्दिर स्तरउन्नती, औरही गा.पा. १ पुरनदहियामा दलितको सामुदायिक भवन धनुषाको जिल्लाको विदेह न.पा. ३ चिकनामा मेनरोड भन्दा दक्षिण सामुदायिक दलान निर्माण, विदेहन.पा. ३ चिकना मा समशान घाट निर्माण	१००
					धनुषा जिल्लाको बटेश्वर गा.पा. ५ मा बर दुनिया बिधालय सौन्दर्यकरण, बटेश्वर गा.पा. ५ मा डिहबार मन्दिर निर्माण तथा सौन्दर्यकरण धनुषा जिल्लाको मिथला न.पा. ६ शिवगुरु सामुदायिक भवन निर्माण तथा स्तरउन्नती, सबैला न.पा. ६ मा दुर्गा बिरश्रेष्ठ घर नजिक धर्मशाला निर्माण, गनेशमान चारनाथ ना.पा. ४ मदशा बर्कतिया जलिलशाह महल निर्माण	१००
					जनकपुरधाम उ.म.प. ९ खत्वे कुट्टीमा अधुरो धर्मशाला स्तरउन्नती कार्य, जनकपुरधाम उ.म.प. ११ लक्ष्मण अखाडा मन्दिरमा आधुरो लक्ष्मण मन्दिर सौन्दर्यकरण, लक्ष्मण अखाडा पोखरीको	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.ब. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					सौन्दर्यकरण धनुषाको मिथिला बिहारी न.पा. ५ खेल मैदानको स्तरउन्नती, लक्ष्मीनिया-५ बनिनियाँमा भलिबल कोर्ट निर्माण, ज.उ.म.न.पा. २५ नुरी इदगाह स्तरउन्नती र ज.उ.म.न.पा. २५ मदर्शा फैजुन नवि मर्काजी दारुल केरातको स्तरउन्नती	
					धनुषाको जनकनन्दनी गा.पा. ४ चन्हा अधुरो मदर्शा अराबिया फैजुल उलुम निर्माण तथा स्तरउन्नती, धनुषाको कमला न.पा. २ माचीमा मदर्शा निर्माण तथा बाउन्ड्रिवाल, शहिदनगर न.पा. ७ धबौलीमा कबुरगाहको बाउन्ड्रिवाल, शहिदनगर न.पा. ७ नेमुवा टोलमा मस्जिदको स्तरउन्नती, जनक नन्दनी गा.पा. ५ पतनुकामा मस्जिदको स्तरउन्नती	१००
					धनुषाको विदेह न.पा. ४ ठाढीमा कबुरगाहको बाउन्ड्रिवाल तथा स्तरउन्नती धनुषाको शहिदनगर न.पा. ७ कोरारी पोखरीको उत्तर तर्फ रहेको शिव मन्दिरको स्तरउन्नती तथा पार्वतीको मन्दिर निर्माण तथा वाउन्ड्री वाल (घेरावाल)	१००
					शहिदनगर न.पा. ३ कविर कुट्टी पोखरी र शहिदनगर न.पा. ३ बिल्डु मदर्शा स्तरउन्नती, औरही गा.पा. वडा नं. ३ विक्रमपुर सार्वजनिक पोखरी सौन्दर्यकरण कमला न.पा. ५ मा वि.वौ. मा मडान पोखरी तथा जनकनन्दनी गा.पा. ४ मझनियाँ पोखरीको सौन्दर्यकरण	१००
					धनुषा कमला न.पा. ५ लक्कडमा कमला माइ मन्दिर निर्माण र कमला न.पा. वडा नं. १ मंगराहामा राम जानकी मन्दिर निर्माण र विदेह न.पा. १ झिझामा अधुरो महादेव मन्दिर निर्माण कार्यक्रम धनुषाको विदेह न.पा. वडा नं. ५ मुडिवामा स्वर्गद्वार निर्माण तथा घेरावाल, र धनुषाको जनकपुर उ.म.न.पा. ४ मा जानकी आतिथि सेवा सदन स्तरउन्नती	१००
					जनक नन्दनी गा.पा. वडा नं. ४ खजुरीमा विवाह मंडप निर्माण, जनक नन्दनी गा.पा. ३ महुवामा विवाह मंडप निर्माण तथा शहिदनगर न.पा. ३ यदुकोहा सार्वजनिक विवाह मंडप निर्माण	१००
					विदेह न.पा. २ दुहवीमा अधुरो दुर्गा मन्दिर निर्माण र कमला न.पा. १ मंगराहामा खेल मैदान स्तरउन्नती, कमला न.पा. १ खरीहानी टोलको पोखरीमा घाट निर्माण, विदेह न.पा. वडा नं. ५ नभका टोल मुरीवा मदर्शा स्तरउन्नती, विदेह न.पा. ५ मुडिवा इदगाह घेरावाल र विदेह न.पा. २ दुहवीमा मदर्शा भवन निर्माण	१००
					धनुषाको जनकनन्दनी गा.पा. ६ सार्वजनिक दलान निर्माण, विदेह न.पा. ३ गोवराही अधुरो सार्वजनिक दलान निर्माण, जनकनन्दनी गा.पा. ६ मा स्वास्थ्य चौकीको अधुरो भवन निर्माण, धनुषाको विदेह न.पा. ३ गोवराही पुर्नि पोखरीमा छठ घाट निर्माण, विदेह न.पा. २ नवका दुर्गा मन्दिरको पोखरीमा घाट निर्माण, विदेह न.पा. ९ ईटहर्वा मन्दिरको गेट निर्माण तथा स्तरउन्नती	१००
					धनुषाको शहिदनगर न.पा. १ कुटीको भवन निर्माण, हसपुर न.पा. ८ खत्वे टोल मा अधुरो दलित समुदाय भवन निर्माण, धनुषाको कमला न.पा. ६ मा वाले	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.ब. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					महतो घर नजिकको सार्वजनिक अधुरो दलान निर्माण, मा.वि. मडानको अधुरो भवन निर्माण	
					धनुषाको विदेह न.पा. ५ मुडिबामा लवकी पोखरी सौन्दर्यकरण, विदेह न.पा. ७ तिनकौरिया चौकमा राम मन्दिर निर्माण, विदेह न.पा. ७ योगियारा हनुमान मन्दिर बुढी पोखरीको सौन्दर्यकरण	१००
					धनुषाको ज.उ.म.न.पा. ६ मा तत्मा समाजको रामजानकी कुट्टीको अधुरो भवन तथा सौन्दर्यकरण, जनकनन्दनी गा.पा. ४ खजुरिको काली मन्दिर भवन तथा सौन्दर्यकरण, धनुषाको ज.उ.म.न.पा. १३ मा कन्नस्थान तथा मस्जिद स्तरउन्नती	१००
					मधेश प्रदेश प्रहरी कार्यलय वैडमिन्टन हल लगायत खेल मैदान र पोखरी सौन्दर्यकरण धनुषाको औरही गा.पा. ४ मुसहर दलान निर्माण, औरही गा.पा. ४ समशान घाट निर्माण, औरही गा.पा. ५ हौरसाहा आधिकारी पोखरीको डिलको छेउमा सार्वजनिक दलान निर्माण र विदेह न.पा. ८ बकैमा निर्माणाधीन विवाह मण्डपको स्तरउन्नती र औरही गा.पा. ३ बिकम्पपुरमा सामुदायिक भवन निर्माण	१००
					धनुषाको नगराईन ना. पा. ६ बौधिमाई मन्दिरको ट्रस्ट निर्माण टाईलस जडान र सौन्दर्यकरण, नगराईन ना.पा. ६ हनुमान मन्दिर निर्माण, ज.उ.म.न.पा. २१ मा समशान घाट स्तरउन्नती धनुषाको ज.उ.म.न.पा. १३ मदर्शाको स्तरउन्नती, शाहिदनगर न.पा. ३ को नहरमा छठ घाट निर्माण, शाहिदनगर न.पा. ३ लक्ष्मी सागर पोखरीमा घाट निर्माण, गणेशमान चारनाथ न.पा. ७ पोर्ताहामा रहेको फुटबल मैदान बाउन्डरी वाल तथा स्तरउन्नती	१००
					धनुषाको बटेस्वर गा.पा. ५ पाटो माई खेल बहूउदेश्य रंगशाला बाउन्डरीवाल तथा कवडहल निर्माण, बटेस्वर गा.पा. ५ काली माई बहूउदेश्य रंगशाला तथा सौन्दर्यकरण र बटेस्वर गा.पा. ५ सामुदायिक भवन निर्माण तथा अधुरो सामुदायिक भवनहरू स्तरउन्नती, धनुषा जिल्लाको धनुषाधम न. पा. ६ लक्ष्मी महासेठ सोसल वेलफेयर ट्रस्ट निर्माण तथा सौन्दर्यकरण	१००
					धनुषा जिल्लाको धनुषाधम न.पा. ६ मा सुडी समाज भवन निर्माण तथा सौन्दर्यकरण, ज.उ.म.न.पा. १० स्थित श्री चित्रगुप्त सेवा समिति स्टोर भवन पर्खाल निर्माण तथा सौन्दर्यकरण र ज.उ.म.न.पा ९ मा रुकमिणि सर पोखरी श्री श्री १०८ हनुमान मन्दिर अधुरो संरचना सम्पन्न गर्ने कार्य	१००
					धनुषाको गणेशमान न.पा. ९ बरमझिया खेल मैदान स्तरउन्नती, धनुषा जिल्लाको कमला न.पा.४ मा आधुरो योग भवन निर्माण, कमला न.पा. ४ सघारा चौकमा राधा कृष्ण मन्दिरको स्तरउन्नती र विदेह न.पा.५.मुडिबामा सकुल फिल्डको स्तरउन्नतीधनुषाधम न.पा.७, धनुषा, किसनपुरमा क्रिकेट स्टेडियम धनुषा जनकपुर २०,अधुरो समुदायिक भवन निर्माण	१००
					धनुषा जनकनन्दनी गा पा ३ महुवामा अधुरो राधाकृष्णा धर्मशाला निर्माण तथा स्तरउन्नती, धनुषा शाहिदनगर न पा ८ नाथपट्टी गुल्चन शाहको दलान	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.ब. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					नजिक रहेको सार्वजनिक जग्गामा सामुदायिक भवन निर्माण धनुषाको सबैला न पा ३ मा श्री रामकिसुन सुडी समाज कल्याण सेवा समितिको अधुरो भवन निर्माण श्री रा. प्रा. बि. जमुनिया जनकपुर उ.म.न.पा.-१९ को खेल मैदान निर्माण, श्री रा. प्रा. बि. सबैला न.पा.-५ मखनाहाको खेल मैदान निर्माण	
					धनुषा जनकपुरधाम उ म न पा ४ मा श्री रमेश्वर राधिका धानुक कुट्टिको प्रांगणमा अधुरो धर्मशाला निर्माण धनुषा जनकपुरधाम उ म न पा ९ थारु कुट्टिमा अधुरो भवन स्तरउन्नती धनुषाको मिथिला न पा ३ मा पुरानो पोखरीको सौन्दर्यकरण धनुषाको क्षिरेश्वर न पा १० मा वृद्धाश्रम निर्माण कार्य	१००
					धनुषाको लक्ष्मिनिया गा पा ५ बनिनिया टोलमा अधुरो भलिवल प्रशिक्षण केन्द्रको निर्माण कार्य सम्पन्न धनुषा मिथिला न पा ११ बाहुनमारामा व्यामशाला निर्माण कार्य धनुषाको हंसपुर न पा ८ झटियाही टोलमा अधुरो दुर्गा मन्दिर निर्माण धनुषाको धनौजी गा पा ३ झोझीटोलमा अधुरो हनुमान मन्दिर निर्माण धनुषा धनौजी गा पा ३ मा झोझीटोलमा मदर्स गुल्शन राजा अधुरो भवन निर्माण	१००
					धनुषा सबैला न पा ११ श्री विष्णु महायज्ञ यज्ञशाला निर्माण, हंसपुर ८ खत्वे टोलमा दलित सार्वजनिक भवन निर्माण, सबैला न पा ११ पुर्णि पोखरीमा घाट निर्माण तथा सौन्दर्यकरण, हंसपुर न पा ८ खेल मैदानको स्तरउन्नती	१००
					धनुषा लक्ष्मिनिया गा पा ७ कुम्हरौडामा सनातन दुर्गा मन्दिरको स्तरउन्नती कार्य धनुषा लक्ष्मिनिया न पा ७ मा पुरनी पोखरीमा घाट निर्माण धनुषा जनकपुर उ म न पा १३ गुल्शन मदिना महदिज तथा कवरस्थान स्तरउन्नती धनुषा जनकपुर उ म न पा ८ रतन सागर धर्मशाला स्तरउन्नती	१००
					धनुषा जनकनन्दनी ग पा ३ महुवामा महतो सार्वजनिक दलान निर्माण धनुषा जनकपुर उ म न पा १८ कवुरगाहको घेरावेरा धनुषा जनकपुर उ म न पा १८ डिहवार स्थानको सौन्दर्यकरण धनुषा जनकपुरधाम उ म न पा १३ गुल्सने मदिनी मसजिद दोस्रो तल्ला स्तरउन्नती	१००
					धनुषा विदेह न पा ९ मठ कुटीमा धर्मशाला निर्माण धनुषा जनकपुर उ म न पा २४ बसहियामा ब्रम्हस्थान मन्दिर निर्माण धनुषा जनकपुरधाम उ म न पा २१ मा अधुरो भवनमा निर्माण कार्य धनुषा गणेशमान चारनाथ न पा १० सामुदायिक भवन निर्माण कार्य	१००
					लोहारपट्टी ना.पा.-०७ राज मावि खेल मैदान स्तरउन्नती महोत्तरी गा.पा.-०२ स्थित ठाडेश्वर नाथ मन्दिरको प्राङ्गणमा दुइ कोठे धर्मशाला भवन निर्माण कमला ना.पा.-०९ दुबरकोट हथालेटबामा खेलकुद मैदान बाउन्डीबाल निर्माण तथा माटो पुर्ने कार्य जलेश्वर न.पा.-०२ श्री बाउवा हनुमान मानोकमना मन्दिरमा नयाँ भणन निर्माण बिदेह ना.पा.-०६ पूर्वटोल गिद्धाको डिहबार मन्दिर निर्माण तथा स्तरउन्नती	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					धनुषाको गणेशमान न.पा. ९ बरमझिया खेल मैदान स्तरउन्नती, धनुषा जिल्लाको कमला न.पा.४ मा आधुरो योग भवन निर्माण, कमला न.पा. ४ सघारा चौकमा राधा कृष्ण मन्दिरको स्तरउन्नती र विदेह न.पा. ५ मुरिबामा सकुल फिल्डको स्तरउन्नतीधनुषाधाम न.पा.७, धनुषा, किसनपुरमा क्रिकेट स्टेडियम धनुषा जनकपुर २०,अधुरो समुदायिक भवन निर्माण	१००
					महोत्तरी रामगोपालपुर न पा ४ मार दलित समुदायको धर्मशाला निर्माण, रामगोपालपुर न पा २ मा अधुरो धर्मशाला सम्पन्न कार्य र महोत्तरी क्षेत्र नं ४(१) मुस्लिम समुदायको लागि जलसाको आयोजना	१००
					बर्दिवास न पा १२ जुरी बजारमा बहुउद्देशिय वैवाहिक भवन निर्माण बर्दिवास न पा १२ को श्री राम जानकि तथा शिव मन्दिर स्तरोन्नति महोत्तरी ठाडेश्वरनाथ मन्दिरको प्राङ्गणमा २ कोठे धर्मशाला निर्माण "जनकपुरधाम १९ को संत श्री आशाराम जी बापू योगवेदान्त सेवा समितिको अधुरो भवनको स्तरोन्नती"	१००
					शहिदनगर न पा ६ गोसाइ पोखरीमा छठ घाट निर्माण कार्य धनुषा गणेशमान चारनाथ न पा ३ अधुरो खेलमैदान स्तरउन्नती काम सम्पन्न गर्न , धनुषा जउनपा २१ मा श्री माहासेठ सेवा समितिको धर्मशाला र सोनार जातिको धर्मशालाको स्तरयन्नती	१००
					धनुषाको कमला न.पा.३ पर्सा मा राधा कृष्ण मन्दिर निर्माण तथा अधुरो भैरब स्थान कार्य सम्पन्न , धनुषाको विदेह न.पा.६ मा जिम सेन्टर निर्माण, मिथिलाबिहारी नपा ५ श्री सरस्वती युवा बल्ल ललियाको भवन स्तरयन्नती मिमिला विहारी नपा ५ खेल मैदानको स्तरयन्नती	१००
					पर्सा गाउँपालिका-३ स्थित दक्षिणवारी टोलको लखन सतिया धर्मशाला तथा बुढाइनार धर्मशाला एव बौधी माई मन्दिरको स्तरोन्नति कार्य।	१००
					कविलासी न.पा.-६ मा ब्रह्मस्थान नजिकको पोखरीमा छठ घाट निर्माण तथा गगरत्राथ मन्दिर स्तरोन्नति कार्य	१००
					लालबन्दी १६, सर्लाही मा राधा कृष्ण मन्दिर निर्माण, सर्लाही बागमति न पा ११ क्रिकेट तथा फुटवल खेलमैदान निर्माण प्याराफिट सहितसर्लाही बागमती न पा ५ कवडहल निर्माण सर्लाही बागमती न पा २ र ३ मा खेलमैदान निर्माण	१००
					सर्लाही बागमति न पा ३ र ४ मा खेलमैदान निर्माणसर्लाही बागमती न पा ६ र ७ मा खेलमैदान निर्माण सर्लाही बरहथवा न पा ५ मा क्रिकेट खेलमैदान निर्माण सर्लाही धनकौल गा पा १ मा अधुरो कवर्डहल, सर्लाही बरहथवा न पा १ मा खेलमैदान स्तरउन्नति	१००
					सर्लाही हरिपुर्वा न पा ९ मिर्चैया टोलको अधुरो धर्मशाला निर्माण सर्लाही कविलासि न पा ९ मा रहेको अधुरो धर्मशाला निर्माणसर्लाही गोडैता न पा ८ मदरसा इस्लमिया रिजविया मस्जिदको स्तरउन्नती कार्य सर्लाही धनकौल गा पा ५ हनुमान मन्दिर तथा शंकर मन्दिरको स्तरउन्नती गर्ने कार्य	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					सर्लाही ईश्वरपुर न पा ६ मा रिजविया मदिना मदरसाको स्तरउन्नती, ईश्वरपुर न पा ४ मा अधुरो खेलकुद मैदानको स्तरउन्नती सर्लाही विष्णु गा पा ३ मा मधुवन गोठमा रहेको खेलमैदान स्तरउन्नती	१००
					मिथिला विहारी ४, भवन निर्माण तथा स्तरोन्नतिसर्लाही निर्वाचन क्षेत्र नं ३ (२) मा रहेको अधुरो संरचना स्तरउन्नती सर्लाही चक्करघाटा गा षपा वडा नं ३ सुन्दरपुर अधुरो सामुदायिक भवन स्तरउन्नती सर्लाही लालबन्दी न पा ५ श्री बाबा बिश्वकर्मा सनियास आश्रम भवन निर्माण सर्लाही ईश्वरपुर न पा ६ मा मदरसा नुरुल इस्लाम स्तरउन्नती	१००
					रौतहट दुर्गा भगवती गा पा १ मा धर्मशालाको निर्माण रौतहट माधव नरायण न पा ७ लौकाहामा अधुरो समुदायिक भवन स्तरोन्नती बौधमाइ न.पा.४, अधुरो समुदायिक भवन स्तरोन्नति बौधमाइ न.पा.८, गुजरा, रौतहट, खेलकुद मैदान स्तरोन्नतिरौतहट गौर न पा ४ अधुरो पटेल धर्मशाला निर्माण	१००
					फतुवा विजयपुर न.पा.५ रौतहट, मोखटमको अधुरो निर्माण कार्य रौतहट गुजरा न पा ८ जयराजपुरमा अधुरो मसजीत स्तरोन्नति तथा निर्माण रौतहट गुजरा न पा ८ जुगौलियामा अधुरो कवुरगाहा स्तरोन्नती तथा निर्माण रौतहट गढिमाई न पा ३ गम्हरियामा कवर्डहल निर्माण कार्य	१००
					रौतहट चन्द्रपुर न पा ६ शेरबहादुर खेलमैदान, कोटिहोम क्रिकेट रंगशाला रौतहट वृन्दावन रामपुर टोल क्रिकेट खेलमैदान, बलेखोर खेलमैदान रौतहट चन्द्रपुर न पा ३ रैयाटोल ५ चिडिया दह वडा नं ३ कछाडिया टोल खेलमैदान	१००
					रौतहट गढिमाई न पा ५ मा दलित समुदायको भवन निर्माण कार्य रौतहट जिल्ला गरुडा न पा ९ सिसवामा दास धर्मशाला निर्माणरौतहट देवाही गोनाही न पा ८ मा पोखरी डिलमा खुल्ला व्यामशाला निर्माणरौतहट गौर न पा ५ हनुमान धर्मशाला सौन्दर्यकरण	१००
					सर्लाही पर्सा गा पा ५ मा रामजानकी मन्दिरको अधुरो कम्पाउण्डवाल निर्माण सर्लाही पर्सा गा पा ५ मा पारस नाथ महादेव मन्दिरको स्तरउन्नती रौतहट जिल्लाको कटहरिया स्टेडियमको स्तरोन्नती "सर्लाही हरिपूर्वा न पा १ तेली राम जानकी कुटीको जग्गामा विवाह मण्डपको चर्पि निर्माण "	१००
					रौतहट जिल्लाको कटहरिया स्टेडियमको स्तरोन्नती सर्लाही पर्सा गा पा ५ मा रामजानकी मन्दिरको अधुरो कम्पाउण्डवाल निर्माण सर्लाही पर्सा गा पा ५ मा पारस नाथ महादेव मन्दिरको स्तरउन्नती "सर्लाही हरिपूर्वा न पा १ तेली राम जानकी कुटीको जग्गामा विवाह मण्डपको धर्मशाला निर्माण "	१००
					रौतहट मौलापुर ४ पवड्या टोल शिवस्थान दुर्गा मन्दिर स्तरउन्नती रौतहटको गरुडा न.पा. शिसवा मा अधुरो राम जानकी विवाह मण्डप स्तरउन्नती रौतहट बौधमाई न.पा ८ मानवसेवा आश्रम स्तरउन्नती कार्य रौतहट बौधमाई न.पा.८ गुजरामाईको फल्डमा खेलकुद मैदान निर्माण	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					"बाराको फेटा गा पा वडा नं १ भलुही स्थित भलुही खेलमैदानको बाउन्डि वाल र स्तरोन्नती, बारा फेटा गा पा २ जगतपुर स्थित अधुरो धर्मशाला निर्माण, बारा जिल्ला फेटा गा पा ३ गढवामा धर्मशाला निर्माण र सोही वडामा विवाह मण्डप निर्माण"	१००
					बारा कलैया उपमहानगरपालिका १४ मा रहेको समसान घाट र शिवचर्चा भवन तथा बाघवनमा रहेको मदरसा ईदगह र कब्रिस्तानको स्तरउन्नती	१००
					विरगंज मा.न.पा १५, पर्सा, इनर्वामा अधुरो समुदायिक क्लव निर्माण विरगंज मा.न.पा ८, पर्सा, बसपार्क निर गहवा युवा क्लव अधुरो निर्माण विरगंज मा.न.पा १५, पर्सा, अधुरो समुदायिक धर्मशाला विरगंज मा.न.पा १६, पर्सा, त्रिसुल चौक अधुरो समुदायिक भवन निर्माण धोबीनी गा.पा.४ पर्सा, लंगडीको पुरोना बजारमा अधुरो धर्मशाला निर्माणपर्सा वीरगंज म न पा २३ मा रहेको सातो माई मन्दिर स्तरउन्नती	१००
					पर्सागढि ८ खेलकुद मैदान निर्माण, पर्सागढि ४ गम्हरिया संस्कृति भवन निर्माण, पर्सागढि ७ वागेश्वरी समुदायिक भवन निर्माण, विरगंज २७ उदयपुर समुदायिक भवन निर्माण,	१००
					विरगंज २८ इनरवा समुदायिक भवन निर्माण, पर्सागढि ७ टिकुलिया खेलकुद मैदान निर्माण, पर्सागढि ५, बहुअर्वा खेलकुद मैदान निर्माण, विरगंज २५, सामुदायिक भवन निर्माण, पार्वरिया ९ पर्सा, सेमरवारी सामुदायिक भवन निर्माण	१००
					पर्सा वीरगंज म न पा १० ठाकुर राम क्याम्पस शिक्षा संकायको खेलमैदान स्तरउन्नती बारा प्रसौनी गा.पा वडा नं.३ गणक चौक छेउमा समसान घाट निर्माण कार्य बारा जिल्ला महागढिमाई ७ तेलकुवामा खेलकुद मैदान निर्माण "महागढिमाई न पा वडा नं ५ टोल नगरदाहा स्थित श्री राम जानकी मन्दिर निर्माण"	१००
					पर्सा वीरगंज म न पा २० अधुरो गढीमाई खेलकुद मैदान मर्मत पर्सा वीरगंज म न पा २३ अधुरो सातो माई मन्दिर स्तरोन्नती पर्सा वीरगंज म न पा २३ अधुरो कृष्ण मन्दिर स्तरोन्नति पर्सा वीरगंज म न पा १६ मा प्लेग्राउण्ड निर्माणपर्सा वीरगंज म न पा २० मा अधुरो गढिमाई खेलमैदान स्तरउन्नती	१००
					सिम्रोनगढ न.पा.५ बारा, छठ घाट स्तरउन्नती जितपुर सिमरा उ.ना.२१, बारा, फुटबल चौर तथा ठाकुर मन्दिर स्तरोन्नति जितपुर सिमरा उ.म.न.पा.५, बारा, क्रिकेट खेलकुद मैदान स्तरोन्नति बारा जिल्ला उ म न पा २० दलित सामुदायिक भवन निर्माण	१००
					बारा जिल्ला फेटा र कलैया सार्वजनिक व्यामशाला निर्माण बारा निजगढ न पा ६ मा क्रिकेट मैदान स्तरउन्नती बारा जिल्ला जितपुर सिमरा उप म न पा १८ मा रहेको कुरुमाडिमा गणेश मन्दिरको स्तरउन्नति बारा जिल्ला जिल्ला कलैया उप म न पा १८ मा रहेको समसान घाट निर्माण	१००
					बारा जिल्ला निजगढ न.पा.४ कछडियाटोल मा खेलकुद मैदानमा शौचालय तथा भवन निर्माण बारा जिल्ला निजगढ न.पा.४ कछडियाटोल संगहालयमा कम्पाउण्ड वाल निर्माण बारा जिल्ला निजगढ	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.ब. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					न.पा.४ शान्तिटोल वागेस्वर मन्दिरमा स्तरोन्नती कार्य बारा जिल्ला निजगढ न.पा.४ कछडियाटोल सभाहल निर्माण बारा जिल्ला निजगढ न.पा.४ भूपुसैनिक सामुदायिक भवन निर्माण	
					बारा जितपुर सिमरा उ म न पा २ सिमरामा व्यामशाला निर्माण बारा पचरौता न पा ३ मा दास भवन निर्माण (रघुनाथ दासको घर निर) बारा जिल्ला महागढिमाई न पा ९ पिपर विर्तामा दास सामुदायिक भवन निर्माण बारा जितपुर सिमरा उ म न पा २ सिमरामा व्यामशाला निर्माण	१००
					बारा परवानीपुर गा.पा.वडा नं.५ मा रहेको श्री रामजानकी तथा शिव पार्वती मन्दिर सौन्दर्यकरण गर्ने कार्य बारा प्रसौनी गा.पा.४ चण्डीमाई खेलमैदान स्तरोउन्नती बारा प्रवानीपुर गा.पा.१ खेलमैदान स्तरोउन्नती विरगंज मा.न.पा १६, पर्सा, नगवामा अधुरो सामुदायिक क्लव निर्माण	१००
					जम्मा	१३०००
३४३०२१ ०१	दलित विकास समितिका कार्यालयहरू	९५.००	सालबसाली	दलित सरोकारवालाहरु सँग अन्तरक्रिया कार्यक्रम,दलित सशक्तीकरण कार्यक्रम,	दलित वर्गका लागि लोकसेवा तयारी कक्षा दलित समुदायका छात्रछात्रा Internship दलित सरोकारवाला नेतृत्व विकास अन्तरक्रिया दलित समुदाय अधिकार प्रवर्द्धन कार्यक्रम दलित वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम दलित अगुवा भेला कार्यक्रम विभेद र छुवाछुत अनुगमन समितिका पदाधिकारी अभिमुखीकरण दलित विकास समितिले गर्ने कार्य तथा दलित सरोकारका विषयमा अन्तरक्रिया लगायतका क्रियाकलाप तथा खर्च	४० १० २ १६ १० २० १८
					जम्मा	११६.००
३४३११० १२	राष्ट्रिय महिला सशक्तीकरण परियोजना	४०.००	सालबसाली	दीर्घकालीन महिला पुनर्स्थापना केन्द्र, सडक नाटक, विभिन्न गोष्ठी. सचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन भएको	महिला समूह, सञ्चाल, सहकारी तथा सामाजिक उद्यमी वृत्ती तथा नेतृत्व विकास महिला उद्यमी तथा उद्यमी समूहका लागि उद्यमशिलता प्रवर्द्धन प्रविधि सहयोग	४० १०
					जम्मा	५०.००
३४३०३१ ०१	व्यावसायिक तथा सीप विकास तालिम केन्द्र	५८५.१६	सालबसाली	२५०० जनालाई इलेक्ट्रोनिक्स, मोटर, विद्युत, प्लम्बिङ्ग, कम्प्युटर, युवा हलुका सवारी चालक लगायत विभिन्न सीप विकास तालिम तथा सीप हस्तान्तरण भएको	महिलाका लागि सीलाई कटाइ विपन्न महिला कम्प्युटर अपरेटर, ब्युटीपार्लर, आयआर्जनको लागि केश थ्रड्गार समेत विभिन्न व्यावसायिक सीप हस्तान्तरण तालिम युवा रोजगारी मोटर रिवाइन्डिङ, विद्युत जडान, प्लम्बिङ, कम्प्युटर, इलेक्ट्रोनिक्स तथा मोवाइल, जनरल मेकानिक्स आदि सीप विकास तालिम, महिला सशक्तीकरण लक्षित आयमुलक कृषि कार्यक्रम, युवा -युवतिका लागि मन्टेस्वरी तालिम मिथिला कला प्रवर्द्धनका लागि मिथिला आर्ट सम्बन्धी तालिम युवाहरुका लागि हलुका सवारी चालक तालिम लगायतका विभिन्न क्रियाकलाप तथा खर्च	६० ७० ६० १० ६०
					जम्मा	२६०.००
		१३३.००	सालबसाली		सहायक सामग्री उत्पादन तथा वितरण कार्यक्रम	१००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३४३९१० ११	सामाजिक विकास कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)			विपन्न महिला, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र पिछडिएको वर्गका करिब ६००० व्यक्ति-लाई सहायक सामग्री वितरण भएको	हनुमाननगर कंकालिनी, नगराइन समेत विभिन्न स्थानमा ज्येष्ठ नागरिक मिलन केन्द्र अपाङ्गता रोकथाम तथा पुनर्स्थापना साझेदारी लगायतका विभिन्न क्रियाकलाप र खर्च जम्मा	४० १० १५०.००
३४३००० ११	मधेश खेलकुद परिषद्	२०२३	सालबसाली	विभिन्न खेलकुद प्रतियोगिता संचालन; मागको आधारमा खेलकुद सामग्री वितरणभएको	खेलकुदको प्रवर्द्धनका लागि प्रशिक्षण र प्रतियोगिताहरू संचालन गर्ने; राष्ट्रिय महिला क्रिकेट, भारतोलन, कुस्ती आदि प्रतियोगिता संचालन मधेशमा खेलकुदको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू निर्माण श्री रामजानकी रंगशाला निर्माण, प्रदेशका ६ स्थानमा बहुउद्देश्य कभर्ड हल निर्माण खेलकुद सामग्रीहरूको खरिद, तथा वितरण नारायणी क्रिकेट रङ्गशाला निर्माण, पर्सा सिमरा रङ्गशाला निर्माण, बारा जिल्ला खेलकुद विकास समितिको कार्यालय भवन निर्माण(रौतहट, सर्लाही, महोत्तरी, सिरहा) धनुषा जिल्लाको जनकपुरधाम उ.म.न.पा.४ खेलकुद विकास समितिको जग्गामा प्रशासनिक कार्यालय भवन निर्माण जनकपुर १३ कभर्डहल स्तर उन्नती कार्य बारा जिल्ला बहुउद्देश्य कभर्डहल निर्माण, सिद्धेश्वर क्रिकेट खेल मैदान बारा स्तरउन्नती कार्य, जितपुर सिमरा १४ क्लब भवन निर्माण र बारा जिल्ला परवानीपुर ५ क्लब भवन निर्माण ११ औँ राष्ट्रिय खेलकुद प्रतियोगिताको पुर्व तयारीका लागि कभर्डहल, रंगशाला निर्माण, गोलवजार २ सिरहा खेलग्राम लालपुर स्टेडियम र महोत्तरी गाउँपालिका क्रिकेट ग्राउण्ड स्तरउन्नती कार्य जम्मा	३०० ५०० ४०० २०० २०० १०० १२० १०० १०० १०० ११० २२३०
					कुल जम्मा	२५०११

४.८.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

युवा, खेलकुद, समाज कल्याण सम्बन्धी नीतिगत, कानुनी तथा संरचनागत व्यवस्थाका साथै नीतिगत र संरचनागत स्थिरता कायम हुने, लगानी वृद्धि हुने तथा तहगत सरकारबीच समन्वय तथा सहकार्य हुनेछ। उपरोक्त अवस्था पुरा नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहेको छ।

४.९ भौतिक पूर्वाधार विकास

४.९.१ पृष्ठभूमि

सडक तथा यातायात देशको आर्थिक तथा सामाजिक विकासको महत्वपूर्ण आधार हो। भौतिक पूर्वाधार विकासको मेरुदण्डका रूपमा रहेको सडक तथा यातायात सञ्जालको दिगो तथा सुरक्षित विकासले मात्र प्रदेश तथा मुलुकको आर्थिक-सामाजिक विकासलाई गतिशील बनाउन, नागरिकलाई सहज तथा सुलभ सेवा सुविधा प्रवाह गर्न सन्तुलित विकास कायम

गर्न सकिन्छ। सडक तथा यातायात अन्य पूर्वाधार विकासलाई समेत आधार प्रदान गर्दछ। नेपालको संविधानले यातायात र प्रदेश लोकमार्गलाई प्रदेशको एकल अधिकारको सूचीमा राखेको छ। प्रदेश सडक तथा यातायात गुरुयोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, सडकको मापदण्ड निर्धारण, कार्यान्वयन र नियमन, नियमित मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन, तथ्याङ्क व्यवस्थापन, यातायात सुरक्षा, सम्भार, कोष व्यवस्थापन, सडक प्रविधि तथा संस्थागत विकास र अध्ययन अनुसन्धान आदि प्रदेशका कार्यक्षेत्रमा पर्दछन्।

प्रादेशिक सडक सञ्जाल गुरुयोजनाअनुसार प्रदेशमा सङ्घीय राजमार्ग १०५० कि.मि. र प्रादेशिक सडक सञ्जाल ४२३८ कि. मी. गरी जम्मा ५२८८ कि.मि. सडक पहिचान भएको छ। यस प्रदेशमा प्रादेशिक लोकमार्ग १४९१ कि.मि र प्रादेशिक सडक ४६२५ कि.मि. रहेको छ जसमध्ये १३६४ कि.मि. कालोपत्रे तथा पक्की ढलान, २८५३ कि.मि. ग्राभेल र ४०८ कि.मि. कच्ची प्रादेशिक सडक रहेको छ। सडकको घनत्व ५४.७४ कि.मि. (प्रति सय वर्ग कि.मि.मा) रहेको छ। प्रादेशिक लोकमार्गमा पहिचान भएका २३४ पुल मध्ये ५२ वटा पक्कि पुलको निर्माण भइसकेको र १८२ वटा पक्कि पुलको निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ साथै प्रादेशिक सडकमा पहिचान भएका ३५३ पुल मध्ये २३२ वटा पक्की पुलको निर्माण भइसकेको र १२१ पक्की पुलको निर्माण गर्नु पर्ने देखिन्छ। साथै मधेश प्रदेश सरकारले ७ वटा झोलुंगे पुल निर्माण सम्पन्न गरेको छ।

प्रदेश सभाका ६४ ओटा निर्वाचन क्षेत्रमा एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम (प्रथम चरण) अन्तर्गत ६४ वटा सडकको कुल ३२० कि.मि. पक्की सडक निर्माण सम्पन्न हुने अवस्थामा रहेको (२६ वटा सडक सम्पन्न र ३८ वटा सडक बाँकी) र एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम (दोस्रो चरण) अन्तर्गत ६४ वटा सडकको कुल ३२० कि.मि. पक्की सडक निर्माण हुने चरणमा रहेको छ। यस प्रदेशमा रहेका १३६ ओटै स्थानीय तहका केन्द्रसम्म सडक पहुँच पुगेको भए तापनि अझै पनि पक्की सडकसँग नजोडिएका २१ वटा स्थानीय तहका केन्द्रलाई पक्की सडक संजालसँग जोडन बिश्व बैंकको सहयोगमा प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम संचालनमा रहेको छ। प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम अन्तर्गत मधेश प्रदेशको ८ ओटै जिल्ला गरि १९८ कि.मी कालोपत्रे सडक निर्माण, ३२६ कि.मी बृहत सडक मर्मत र ९३४ कि.मी सडकको नियमित मर्मतसम्भार हुनेछ।

नेपालको संविधानले आवासलाई मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको छ। नेपाल सरकारको कार्य विस्तृतीकरण अनुसार सरकारी कार्यालयको भौतिक व्यवस्थापनको नियमन, सहरी विकास योजना तर्जुमा, पूर्वाधार निर्माण, सञ्चालन, मर्मत सम्भार र आवास र भवन सम्बन्धी योजना, उपयुक्त भवन निर्माण प्रविधिको प्रवर्द्धन, राष्ट्रिय भवन संहिताको नियमन, कर्मचारी आवास, अस्पताल र विद्यालय निर्माण, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत, गरिब, ज्येष्ठ नागरिक लक्षित नीतिको नियमन, प्रदेश राजधानी र अन्तर स्थानीय सहरको विकास, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, संयोजन र पूर्वाधार निर्माण प्रदेशको अधिकार क्षेत्र भित्र समावेश छ। प्रदेशमा सम्बन्धित आवश्यक नीतिगत, कानुनी र संरचना व्यवस्था नहुँदासम्म सङ्घीय सहरी नीति, भवन ऐन र नियमावली, भवनसंहिता, सहरी सडकको मापदण्ड, कर्मचारीको कार्यक्षेत्रको मापदण्डलाई नै यस प्रदेशले पनि अनुसरण गर्दै आएको छ।

यस प्रदेशमा १ महानगरपालिका, ३ उपमहानगरपालिका र ७३ नगरपालिका रहेका छन्, जहाँ प्रदेशको कुल जनसंख्या ६१,१४,६०० मध्ये ७२.८७ प्रतिशत जनसङ्ख्या बसोबास गर्दछन्। प्रदेशमा ४१ ओटा धर्मशाला र १७० ओटा सामुदायिक भवन निर्माण भएका छन् भने जनता आवासतर्फ ९,५४२ ओटा घर निर्माण भई हस्तान्तरण भइसकेका र प्रदेश सरकारबाट महेन्द्रनारायण निधि आवास कार्यक्रम अन्तर्गत २,४८१ आवास मध्ये ५५४ घर निर्माण सम्पन्न भइसकेका छन्। मदन भण्डारी विपन्न आवास योजना आ.व. २०८१/०८२ देखि कार्यान्वयन रहेको छ जस अन्तर्गत २,८८७ आवासको सम्झौता भई २५२

आवास निर्माण भइसकेका छन्। यस प्रकार विभिन्न आवास कार्यक्रमबाट प्रदेशमा १४,९१० वटा आवास घर निर्माण भई लक्षित घरपरिवारलाई बसोबासका लागि व्यवस्थापन गरिएका छन्।

प्रदेशमा सडक, यातायात, भवन, आवास, शहरी विकास तथा सार्वजनिक निर्णमा लगायतका भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नीति, योजना, कार्यक्रम तथा मापदण्ड तर्जुमा; कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालयको स्थापना गरिएको हो। यस मन्त्रालयलाई प्रदेश सरकार (कार्य विभाजन नियमावली, २०८०) ले प्रदेश स्तरका भौतिक पूर्वाधार, सडक, भवन, प्रदेश लोकमार्ग, शहरी विकास योजनाहरू संचालन गर्नुका साथै भौतिक पूर्वाधारसँग सम्बन्धित नीति, कानून, गुरुयोजना, योजना निर्माण, मापदण्ड तयारी भौतिक पूर्वाधारसँग सम्बन्धित कार्यक्रम तथा आयोजनाको निर्माण, संचालन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, मर्मत सम्भार एवम् यस कार्यमा आवश्यक समन्वय र नियमन, अध्ययन, अनुसन्धान लगायत कार्य सम्पादन सम्बन्धी जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ।

यस मन्त्रालय अन्तर्गत पूर्वाधार विकास निर्देशनालय-१, पूर्वाधार विकास कार्यालयहरू ८ वटा (मधेश प्रदेशका ८ वटै जिल्लामा १/१ वटा) र प्रादेशिक आयोजना व्यवस्थापन एकाइ-१ गरी जम्मा १० वटा कार्यालय रहेका छन्। जसले मन्त्रालयले सम्पादन गर्नुपर्ने कामकाजको कार्यान्वयन, सहजीकरण तथा समन्वयको भूमिका निर्वाह गर्दै आएका छन्।

४.९.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

१. सडक तथा पुल निर्माण (नयाँ निर्माण, स्तरोन्नति तथा मर्मत कार्यक्रम)
२. सडक सुरक्षा कार्यक्रम
३. एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम (प्रथम चरण र दोस्रो चरण)
४. एक निर्वाचन क्षेत्र एक पक्की पुल कार्यक्रम
५. प्रादेशिक सडक नियमावली तथा प्रदेशस्तरीय सडक मापदण्ड तयारी
६. सडक सुधार तथा सौन्दर्यकरण कार्यक्रम
७. भवन तथा आवास कार्यक्रम
८. बस्ती विकास कार्यक्रम
९. ग्रामीण विकास कार्यक्रम
१०. सार्वजनिक निर्माण कार्यक्रम
११. स्वच्छता अभियान कार्यक्रम

४.९.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

योजनाअनुसार सडक निर्माण, विस्तार र स्तरोन्नति परिमाणात्मक उपलब्धि न्यून हुनु; सडक मर्मतसम्भार तथा स्तरोन्नतिका लागि न्यून बजेट विनियोजन हुनु; सडक निर्माण र सञ्चालन सम्बन्धमा अन्तरसरकार समन्वय नहुँदा आयोजनामा दोहोरोपन देखिनु; आयोजनामा वित्तीय अनुशासन वा आयोजना संशोधन वा रकमान्तर बढी मात्रामा हुनु; दरबन्दीअनुसार कर्मचारी उपलब्ध नहुनु, प्रदेश सरकारले निर्माण गरेका सडकको छुट्टै पहिचान हुन नसक्नु; सडक सञ्जालले सबै स्थानीय तह जोडिए पनि धेरै सडक कच्ची हुनु; सडक स्तरीय, सुरक्षित र भरपर्दो नहुँदा दुर्घटना बढ्दै जानु; नतिजा देखिने ठूला आयोजना सञ्चालनभन्दा स-साना टुक्रे आयोजनाले प्राथमिकता पाउनु, सम्भाव्यता अध्ययन बिनाका आयोजना पनि छनौटमा पर्नु; समयमा आयोजना सम्पन्न हुन नसक्दा आयोजनाको लागत र समय बढी लाग्नु आदि यससँग सम्बन्धित प्रमुख सवालहरू हुन्।

योजना अनुसार भवन, आवास तथा सहरी विकाससम्बन्धी नीति तथा कार्यक्रम प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुन नसक्नु, बर्षेनी आउने बाढी र आगलागीको प्रकोपबाट धेरै आवास संरचना र पूर्वाधार नष्ट भई धनजनको ठूलो क्षति हुनु, सहरी क्षेत्रमा सडक तथा भवन निर्माण हुँदा पानी पुनर्भरण प्रणाली अवरुद्ध हुनु, तहगत सरकार बीचको समन्वय र सहकार्य कमजोर हुनु, व्यवस्थित बस्ती विकास तथा सहरीकरण योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयन हुन नसक्नु आदि भवन, आवास तथा सहरी विकास क्षेत्रमा रहेका प्रमुख सवालहरू हुन्।

४.९.४ सोच

(क) सडक तथा यातायात

सुरक्षित यातायात: गुणस्तरीय सडक

(ख) भवन, आवास, सहरी तथा बस्ती विकास सम्बन्धित

सुखी मधेशवासी: सुरक्षित आवास तथा समृद्ध सहर

४.९.५ उद्देश्य

(क) सडक तथा यातायात

१. गुणस्तरीय सडकको निर्माण, स्तरोन्नति र मर्मत सम्भार गर्नु;
२. सडक तथा यातायात पूर्वाधारलाई दिगो तथा उत्थानशील बनाउनु,

(ख) भवन, आवास, सहरी तथा बस्ती विकास

३. व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु,
४. सहरी पूर्वाधारको विकास गर्नु ।

४.९.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) सडक तथा यातायात

१. नीतिगत, कानुनी तथा संरचना सुदृढ गर्ने;
२. प्रादेशिक सडक सञ्जाल गुरुयोजनाअनुसार गुणस्तरीय सडकको निर्माण र स्तरोन्नति गर्ने;
३. सडकको स्तरोन्नति र नियमित मर्मतसम्भार गर्ने;
४. सडक करिडोरमा स्थानीय उत्पादन, व्यवसाय तथा रोजगारी प्रवर्द्धन गर्ने;
५. सडक पुल तथा झोलुंगे पुल निर्माण, मर्मतसंभार तथा सञ्चालन गर्ने;

(ख) भवन, आवास, सहरी तथा बस्ती विकास

६. एकीकृत बस्ती विकास गर्ने;
७. विपन्न आवास कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने;
८. सार्वजनिक भवन सुरक्षित र लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउने;
९. व्यवस्थित सहरी विकास गर्ने ।

४.९.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) सडक तथा पुल कार्यक्रम

१. मधेश शहिद लोकमार्ग (प्रदेश गौरव आयोजना)
२. जनकपुर घोषणापत्र २०८२ (हरित सडक कार्यक्रम)

३. स्थानीयस्तरका सडक पुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना
४. प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम
५. झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम
६. एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम
७. एक निर्वाचन क्षेत्र एक पक्की पुल कार्यक्रम
८. प्रादेशिक सडक तथा पुल कार्यक्रम

(ख) भवन, आवास तथा वस्ती विकास कार्यक्रम

९. भवन तथा आवास कार्यक्रम
१०. महेन्द्र नारायण निधि विपन्न आवास योजना
११. आवासव्यवस्था कार्यक्रम (जनता आवास कार्यक्रम)
१२. बस्ती विकास कार्यक्रम
१३. मदन भण्डारी विपन्न आवास कार्यक्रम
१४. मुख्यमन्त्री सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम
१५. ग्रामीण विकास कार्यक्रम
१६. अन्य सार्वजनिक निर्माण कार्यक्रम
१७. रामजानकी बहुउद्देश्यीय रंगशाला निर्माण आयोजना
१८. स्वच्छता अभियान कार्यक्रम

४.९.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
प्रादेशिक सडक घनत्व (प्रति सय वर्ग कि.मि.)	कि.मि.	५४.७४	५६	५७	५८	५९
सडक निर्माण तथा स्तरोन्नत सडक	कि.मि	४२३८	४२३८	४२३८	४२३८	४२३८
पक्की सडक (कालोपत्रे र ढलान सहित)	कि.मि	१४४०	६००	७००	८००	९००
ग्राभेल सडक	कि.मि	२५९०	२४३८	२१३८	१८३८	१५२८
कच्ची/माटो सडक	कि.मि	२०८	२००	१५०	१००	६०
सडक पुल	संख्या	५२	५६	४०	४५	५०
कल्भर्ट निर्माण	संख्या	७४५	७५०	८५०	९६०	१०७५
झोलुंगे पुल	संख्या	७	९	१०	११	१२
सर्वयाम यातायात सञ्चालित स्थानीय तह	संख्या	१२५	१२६	१२७	१२८	१२९
जिएलडि, ल्याण्ड पुलिड तथा एकिकृत वस्ती	संख्या	०	०	३	५	८
निर्माण तथा सञ्चालित सार्वजनिक संरचना	संख्या	७६५	७७५	८७५	११२५	१४२५
विभिन्न आवास कार्यक्रमबाट निर्माण भएका घर	संख्या	१४९१०	१५४७२	१५८७२	१६२७२	१६६७२
जनता आवास कार्यक्रम	संख्या	९५४२	१००००	१०१००	१०२००	१०३००
महेन्द्रनारायण निधि आवास कार्यक्रम	संख्या	२४८१	२५००	२६००	२७००	२८००
विपन्नसँग मदन भण्डारी आवास	संख्या	२८८७	२९००	३०००	३१००	३२००
मुख्यमन्त्री सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम	संख्या	०	७२	१७२	२७२	३७२
सुरक्षित आवासमा बसोबास गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३५	३८	४२	४४	४७

४.९.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	१७२११३.८५	३०१०.००	१६९१०३.८५	०.००	१३७६९१.०८	३४४२२.७७	०.००

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१८०७१९.५४	३१६०.५०	१७७५५९.०४	०.००	१४४५७५.६३	३६१४३.९१	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१९१५६२.७२	३३५०.१३	१८८२१२.५९	०.००	१५३२५०.१७	३८३१२.५४	०.००

४.९.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	कुल लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (रु.लाखमा)
३३७९११३०	आवासव्यवस्था कार्यक्रम	३२०००	आ.व. २०७४/७५ देखि २०८६/८७ सम्म	८ जिल्लाका विपन्न परिवार आवास निर्माणमा सहयोग उपलब्ध भई ९ हजार ५ सय ४२ ओटा घर निर्माण भई हस्तान्तरण भइसकेका	८ जिल्लाका विपन्न परिवार आवास निर्माणमा सहयोग	३८००
३३७९११३३	बस्ती विकास कार्यक्रम	१२०००	आ.व. २०७९/८०देखि २०८९/९० सम्म	प्रदेशका ५ वटामा जिल्लाका बस्ती विकास सम्बन्धी विभिन्न १२ वटा आयोजनाबाट करिब १२०० विपन्न दलित घर-परिवारका लागि घर निर्माणमा सहयोग प्रदान भएको	प्रदेशका ५ वटामा जिल्लाका बस्ती विकास सम्बन्धी विभिन्न १२ वटा आयोजना, क्रियाकलाप तथा खर्च	१२००
३३७९११३१	झोलुंगे पुल क्षेत्रगत कार्यक्रम(संघीय सशर्त समेत)	१००००	आ.व. २०७९/८० देखि ८५/८६ सम्म	वार्षिक ५ वटा नयाँ निर्माण तथा मर्मत संभार भएको	रातु खोला, बागमती, लाल बकैया झोलुंगे पुल निर्माण रौतहट; महादेव पट्टी ओरिया खोला झोलुंगे पुल निर्माण, पर्सा र प्रादेशिक प्राविधिक सेवा प्रदायक सेवा खरिद समेत ३ वटा कार्य र खर्च	३०००
३३७९११३२	स्थानीयस्तरका सडक पुल तथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	१५००	आ.व. २०७९/८० देखि २०८५/८६ सम्म	वार्षिक औषतमा विभिन्न १४ वटा सडक, पुल तथा कल्भर्ट निर्माण भएका	विभिन्न १४ वटा सडक, पुल तथा कल्भर्ट निर्माण लगायतका आयोजना	४००
३३७९११३२	प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार कार्यक्रम	७५०००	आ.व. २०७९/८० देखि २०८५/८६ सम्म	वार्षिक विभिन्न ३० भन्दा बढी आयोजनाको स्तरोन्नति, मर्मत संभार र सुधार भएको	सडक आयोजनाको स्तरोन्नति, मर्मत संभार तथा सुधार लगायत विभिन्न ३५ वटा आयोजना, क्रियाकलाप र खर्च	२००००
३३७०१०१२	एकनिर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम (प्रथम चरण)	८००००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	६४ वटा प्रदेश निर्वाचन क्षेत्र सडक आयोजना मध्ये सप्तरी र रौतहट जिल्लाका १६ वटा सडक सहित २६ सडक आयोजना सम्पन्न भएको	सप्तरी र रौतहट जिल्ला बाहेक बाँकी ६ जिल्लामा निर्माणाधीन ३८ वटा निर्वाचन क्षेत्र सडक आयोजना सम्पन्न गरिने	८०००
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्र एक सडक कार्यक्रम (दोस्रो चरण)	१२८००	आ.व. २०८१/८२ देखि २०८५/८६ सम्म	६४ वटै प्रदेश निर्वाचन क्षेत्रमा पक्की सडक आयोजनाको निर्माण कार्य द्रुतगतिमा भइरहेको	विभिन्न ६५ वटा निर्वाचन क्षेत्र सडक स्तरोन्नति तथा मर्मत संभार आयोजना (दोस्रो चरण)	३५०००
३३७०१०१२	प्रादेशिक सडककार्यक्रम	१०००००	आ.व. २०७७/७८ देखि २०८७/८८ सम्म	वार्षिक ४० भन्दा बढी सडक आयोजनाको स्तरोन्नति भएको	विभिन्न ४४ वटा प्रादेशिक सडक स्तरोन्नति आयोजना	२००००
३३७०१०१२	प्रादेशिक पुलकार्यक्रम	५०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८५/८६ सम्म	वार्षिक १५ भन्दा बढी सडक तथा पुल आयोजनाको निर्माण भएको	विभिन्न १८ वटा प्रादेशिक सडक पुल निर्माण आयोजना	१०००
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्र एक पक्की पुल निर्माण कार्यक्रम	७५००.०	आ.व. २०८२/८३ देखि २०८५/८६ सम्म	वार्षिक ६० भन्दा बढी सडक पुल आयोजनाको निर्माण भएको	विभिन्न ६३ वटा निर्वाचन क्षेत्र सडक पुल आयोजना	१२६००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	कुल लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (रु.लाखमा)
३३७०१०१२	भवन तथा आवास कार्यक्रम	६०००	सालबसाली	वार्षिक रूपमा १०० भन्दा बढी आयोजना तथा कार्य सञ्चालन भैरहेका	भवन, आवास तथा सहरी विकास सम्बन्धी विभिन्न ११९ वटा आयोजना तथा क्रियाकलाप	१८००
३३७०१०१२	महेन्द्र नारायण निधि विपन्न आवास योजना	२००००	आ.व.२०७८/७९ देखि २०८५/८६ सम्म	२४८१ मध्ये ५५४ घर निर्माण सम्पन्न भई हस्तान्तरण भएका	विपन्न वर्गका लागि किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण (ह्याण्ड पाइप र शौचालय सहित)	८०००
३३७०१०१२	मुख्यमन्त्री सुरक्षित नागरिक आवास कार्यक्रम	२४०००	आ.व.२०८२/८३ देखि २०९१/९२ सम्म	विपन्न वर्गलाई वार्षिक ४० सुरक्षित आवास निर्माण गरिने	विपन्न वर्गका लागि किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण (ह्याण्ड पाइप र शौचालय सहित)	२४००
३३७०१०१२	विपन्नसँग मदन भण्डारी आवास कार्यक्रम	१००००	सालबसाली	आ.व. २०८१/०८२ देखि शुरू, २८८७ मध्ये २५२ आवास निर्माण भइसकेको	निर्माणाधीन आवासलाई सम्पन्न गर्ने	१०००
३३७०१०१२	ग्रामीण विकास कार्यक्रम	९००००	आ.व.२०७८/७९ देखि २०८५/८६ सम्म	वार्षिक १२०० वटा आयोजना तथा क्रियाकलाप भैरहेको	नमूना गाउँ/बस्ती विकास कार्यक्रम	६०००
३३७०१०१२	अन्य सार्वजनिक निर्माण कार्यक्रम	४००००	सालबसाली	वार्षिक विभिन्न ५०० वटा आयोजना सञ्चालन भैरहेको	विभिन्न ४९८ वटा अन्य सार्वजनिक निर्माण आयोजना तथा क्रियाकलाप	३०००
३३७०१०१२	स्वच्छता अभियान	७५०००	आ.व.२०७८/७९ देखि २०८४/८५ सम्म	वार्षिक विभिन्न ३० भन्दा बढी आयोजना/क्रियाकलाप सञ्चालन भैरहेका	सार्वजनिक पोखरी, वगैचा सौन्दर्यकरण, कल्चर केन्द्र, छात्रावास, शौचालय निर्माण लगायत विभिन्न २९ वटा आयोजना तथा क्रियाकलाप	३०००
३३७०१०१२	जनकपुर घोषणापत्र २०८२ (हरित सडक कार्यक्रम)	५२६००	आ.व.२०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	विभिन्न ८ वटा हरित सडक निर्माण तथा सञ्चालन भैरहेको	विभिन्न ८ वटा हरित सडक निर्माण	८००
३३७०१०१२	भूकम्प प्रतिरोधी भवन प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१००	आ.व.२०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	तयारीको चरणमा रहेको	भूकम्पप्रतिरोधी भवन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, जनचेतना कार्यक्रम	५०
३३७०१०१२	नियमित भवन मर्मत सम्भार कार्यक्रम	१०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८७/८८ सम्म	माग अनुसार वार्षिक सरकारी प्रशासनिक तथा आवास भवनको मर्मत सम्भार भएको	सरकारी प्रशासनिक तथा आवास भवनको नियमित मर्मत सम्भार	३००
३३७०१०१२	मधेश प्रदेश सरकारको प्रशासनिक तथा आवासीय भवननिर्माण कार्यक्रम	५००००	आ.व.२०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	विस्तृत इन्जिनियरियङ डिजाइन, वातावरणीय अध्ययन तथा जग्गा प्राप्तिको चरणमा रहेको	प्रशासनिक तथा आवास भवन निर्माण	१०००
३३७०१०१२	सरकारी तथा अन्य भवन निर्माण कार्यक्रम	१००००	आ.व.२०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	तयारीको चरणमा रहेको	सरकारी तथा अन्य भवन निर्माण कार्यक्रम	२०००
३३७०१०१२	सडक सुरक्षा कार्यक्रम	५०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	आवश्यकता पहिचान भै तयारीको चरणमा रहेको	प्रादेशिक सडक सञ्जाल अन्तर्गतका सडकहरूमा सुरक्षित संरचना निर्माण	१५००
३३७०१०१२	व्यवस्थित शहरी विकास कार्यक्रम	५०००	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	अध्ययन तथा विस्तृत डिजाइन आयोजना दस्तावेज तयार भै कार्यान्वयनको चरणमा रहेको	योजनावद्ध र दिगो विकास	१५००
३३७०१०१२	जग्गा विकास कार्यक्रम	१०००	आ.व.२०८३/८४ देखि २०८८/८९ सम्म	स्थान पहिचान तथा अध्ययन भै तयारीको अवस्थामा रहेको	GLD, Land Pooling	३००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	कुल लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (रु.लाखमा)
३३७०१०१२	High Rise Building निर्माण सम्बन्धी नीति तथाकानून निर्माण	५०	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८६/८७ सम्म	अवधारणा पत्र तथा कार्यगत शर्त तयार भएको	By law, Vertical Expansionextended in Building Construction	१०
३३७०१०१२	गत विगतका क्रमागत आयोजनाहरू	५०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	विभिन्न आयोजनामा गरी ५० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भएको	विभिन्न क्रमागत आयोजनाहरू	५०००
३३७०१०१२	हस्तान्तरण भएर बजेट अभावको कारण सम्पन्न हुनसकेका आयोजनाहरू	७५००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	आयोजनामा ५० प्रतिशत काम सम्पन्न भएको	विभिन्न आयोजनाहरू	१०००
३३७०१०१२	निर्माण कार्य सम्पन्न भई भुक्तानी हुन बाँकीरहेका आयोजनाहरू	२५००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	सम्पन्न भएकका आयोजना फरफारक गरी भुक्तानीको काम ५० प्रतिशत सम्पन्न भएको	विभिन्न आयोजनाहरू	२५००
३३७०१०१२	अधुरो र अपुरो आयोजनाहरू	२५०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८३/८४ सम्म	विभिन्न अधुरा आयोजनाको समग्रमा ५० प्रतिशत	विभिन्न आयोजनाहरू	३०००
३३७०१०१२	धुँवा-धुलो रहित जिल्ला सदरमुकाम कार्यक्रम	५००००	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८६/८७ सम्म	अध्ययन, डिजाइन तथा तयारीको कार्य भैरहेको	प्रदुषणमुक्त जिल्ला सदरमुकाम	४००
३३७०१०१२	हरित शहर कार्यक्रम	८००	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८६/८७ सम्म	अध्ययन तथा डिजाइन भै तयारीको अवस्थामा रहेको	इको-सिस्टम र शहरको हरियाली प्रवर्द्धन, वृक्षारोपण	३२०
३३७०१०१२	उज्यालो शहर कार्यक्रम	१६००	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८६/८७ सम्म	अध्ययन तथा डिजाइन भै तयारीको अवस्थामा रहेको	Street Light, Flood Light, Hi-mist Light, Solar Light आदि जडान	३२०
३३७०१०१२	निर्मित सडक पूर्वाधार मर्मत सम्भार तथासौन्दर्यीकरण कार्यक्रम	२६०००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८४/८५ सम्म	१३०० कि.मि. प्रदेश तथा स्थानीय सडकको २०% प्रगति सम्पन्न भएको	१३०० कि.मी. सडक पूर्वाधारहरूको नियमित मर्मत सम्भार	८००
३३७०१०१२	मधेश शहिद लोकमार्ग निर्माण	१०७५००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८८/८९ सम्म	मधेश शहिद लोकमार्गको ट्रयाक ओपन, माटो भर्ने र संरचना निर्माण लगायत ४% मात्र काम सम्पन्न भएको	३०७.५ कि.मी. पक्की सडक	१५००
३३७०१०१२	नियमित सडक सुधार कार्यक्रम	५०००	आ.व. २०८२/८३ देखि २०९१/९२ सम्म	मर्मत सुधारका लागि अध्ययन, सर्भेक्षणको योजना तयार भएको	वार्षिक सडक मर्मत योजना (ARMP-Annual Road Maintenance Plan) अनुसार सडकहरूको मर्मत सम्भार	१०००
३३७०१०१२	विकेन्द्रित शहरी विकास तथा सुरक्षित शहरी सडककार्यक्रम	४००००	आ.व. २०८३/८४ देखि २०८६/८७ सम्म	छनोट तथा अध्ययनको कार्य सम्पन्न भएको	शहरी सडक यातायत, प्रविधिमैत्री सुरक्षित सडक पूर्वाधार निर्माण	६०००
३३७०१०१२	कल्याणपुर १२ बेल्हाको सिमाना देखि सिरहा १२ सारस्वर हुँदै सदरमुकाम सम्म सडक, सिरहा	१००००.००	आ.व. २०८१/८२ देखि २०८४/८५ सम्म	आयोजनाको ३० प्रतिशत कार्य सम्पन्न भई निर्माणाधिन रहेको	सडक संरचना निर्माण सहित सडक स्तरान्ति आयोजना	२९६४.० ०

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	कुल लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (रु.लाखमा)
३३७०१०१२	बारागढी लङ्गडा चौकदेखि सुन्दरपुर सडक स्तरोन्नती (समपुरक अनुदान)	१००००.००	आ.व. २०८२/८३ देखि २०८५/८६ सम्म	आयोजना संभाव्यता अध्ययन कार्य र DED तयार भएको	सडक संरचना निर्माण सहित सडक स्तरोन्नति आयोजना	२९९७.८ ५
३३७०१०१२	सडक सुरक्षा कार्यक्रम(समपुरक अनुदान)	२८५२.००	आ.व. २०८१/८२ देखि २०८४/८५ सम्म	गत वर्ष देखि कार्यक्रम सञ्चालन भई क्रमागत अवस्थामा रहेको	सडक सुरक्षा संरचना, संकेत र संरक्षण संरचना निर्माण	२८५२.० ०
३३७०१०१२	रामजानकी बहुउद्देश्यीय रङ्गशाला निर्माण आयोजना	९००००	आ.व. २०७८/७९ देखि २०८८/८९ सम्म	DED तयार भैसकेको, लिजमा गुठीको जग्गा प्राप्ति भईसकेको	अन्तरराष्ट्रियस्तरको क्रिकेट रङ्गशाला, फुटबल रङ्गशाला, ब्याडमिन्ट कोर्ट तथा अन्य संरचना	८००
३३७०१०१२	चालु तथा सञ्चालन खर्च	४५००	सालबसाली	वार्षिक करिब ४५०० चालु तथा सञ्चालन खर्च हुने गरेको	विभिन्न कार्यक्रम तथा चालु खर्च	३०००
	कुल जम्मा					१७२११३.८५

४.१.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

संविधानिक व्यवस्था अनुसार प्रदेश अधिकार क्षेत्रका भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धी नीति, कानून, योजना, कार्यक्रम, आयोजना र मापदण्ड तर्जुमा, संगठन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन, तहगत अन्तरसम्बन्ध, विकास साझेदारको लगानी, नीति कानून र मापदण्डको परिपालना, जग्गाको व्यवस्था तथा समुदायको सहयोग उपलब्ध हुनेछ । प्रस्तुत अवस्था पुरा नभएमा अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

४.१० ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी

४.१०.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ बमोजिम देशमा संघ, प्रदेश र स्थानीयतहका सरकारहरू रहेका छन्। संविधान प्रदत्त अधिकार तथा स्वीकृत कार्य विभाजन नियमावली बमोजिम तिनवटै सरकारहरूबाट सम्पादन हुने कार्य विभाजन गरिएको छ। प्रदेश सरकार कार्य सञ्चालन विभाजन नियमावली २०८० मा तोकिएको कार्य एवम् जिम्मेवारीहरू अनुसार मधेश प्रदेशका आठ वटै जिल्लाहरूमा ऊर्जा विकास तथा प्रर्वद्धन, सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण, एवम् खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रका विविध प्रकारका पूर्वाधार निर्माण र विकासका कार्यहरू यस मन्त्रालयले सम्पादन गर्दै आइरहेको छ।

ऊर्जा र जलस्रोतको विकास र विस्तार आर्थिक तथा सामाजिक विकासको महत्त्वपूर्ण पूर्वाधार हो। नेपाल सरकारबाट स्वीकृत कार्य विस्तृतीकरण प्रतिवेदनले विद्युत् सेवा विस्तार सम्बन्धी प्रादेशिक नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन, प्रदेशस्तरको विद्युत् सम्बन्धी योजना/गुर्योजनाको तर्जुमा, आयोजनाको पहिचान, अध्ययन, निर्माण, सञ्चालन, सम्भार र व्यवस्थापन आदि प्रदेशको क्षेत्राधिकार क्षेत्रमा समावेश गरेको छ। यस्तै प्रदेशको कार्यविभाजन नियमावली अनुसार नवीकरणीय ऊर्जा तथा वैकल्पिक ऊर्जासम्बन्धी नीति, नियम, कानून तथा मापदण्ड निर्धारण, सौर्य-ऊर्जा, बायोग्याँसलगायत अन्य वैकल्पिक ऊर्जाको उत्पादन अनुमति र नवीकरण यस मन्त्रालयका कार्यक्षेत्रमा पर्दछन्।

यस प्रदेशमा विद्युत प्रयोग गर्नेको अनुपात ९७.९ प्रतिशत रहेको छ। बत्ती बाल्नका लागि सोलार/सौर्य ऊर्जा, मडितेल, बायोग्याँस र अन्य इन्धन प्रयोग गर्नेको अनुपात क्रमशः ०.८०, ०.९०, ०.१० र ०.३० प्रतिशत रहेको छ। खाना पकाउने इन्धनका रूपमा ५८.६ प्रतिशत काठदाउराको प्रयोग गर्ने गरेको र एल.पी.ग्याँस, गुईठा, वायोग्याँस, बिजुली र अन्य इन्धनको प्रयोग गर्नेको सङ्ख्या क्रमशः २८.७०, १०.९०, ०.७०, ०.८०, ०.२० प्रतिशत रहेको छ।

कृषिको उत्पादन तथा उत्पादन वृद्धि गरी आत्मनिर्भरका साथै निर्यात वृद्धिका लागि सिँचाई सुविधाको उपलब्धता अनिवार्य सर्तको रहेको छ। सिँचाई सुविधाको समुचित व्यवस्था सहित तराईको समथर कृषियोग्य भूमिलाई व्यावसायिक कृषिमा उपयोग गरी मधेशको मात्र नभई नेपालकै कृषि उत्पादनमा ठूलो योगदान गर्न सक्ने संभावना छ। यसका लागि सम्भाव्यताका आधारमा सतह सिँचाई, भूमिगत सिँचाई तथा नयाँ प्रविधिमा आधारित सिँचाई आदि सबै सिँचाई प्रणालीको विकास, विस्तार तथा प्रवर्द्धन जरुरी रहेको छ। प्रदेशभित्रको सिँचाईको नियमन, ठूला सिँचाई प्रणालीको सञ्चालन, मर्मत सम्भार र व्यवस्थापन, सिँचाईसम्बन्धी सेवाको शुल्क तथा दस्तुरको आधार निर्धारण, सिँचाई विस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रवर्द्धनसम्बन्धी नीति, मापदण्ड र नियमन गर्ने कार्य प्रदेशको क्षेत्राधिकारमा पर्दछ।

यस प्रदेशमा ६ लाख २ हजार ३०६ हेक्टर कृषियोग्य जमिनमध्ये र ५ लाख ६५ हजार ९१ हेक्टर सिँचाईयोग्य रहेको छ। प्रदेशमा कृषियोग्य जमिनको ४९.४ प्रतिशत भू-भागमा भरपर्दो सिँचाई सुविधा उपलब्ध रहेको छ भने विद्यमान सिँचाई प्रणालीको ५० प्रतिशत मात्र उपयोग भएको अवस्था छ। प्रदेशमा १०० ओटा मझौला सिँचाई योजना, ५०० ओटा भूमिगत सिँचाई योजना (डिप र स्यालो ट्युबेल) र नयाँ प्रविधिमा आधारित (पोखरी, इनार) ५००-५०० सय ओटा सञ्चालनमा रहेका छन्। नियमित मर्मत तथा पुनःस्थापना भएका आयोजनाको प्रतिशत ८० छ भने १०० ओटा आयोजना उपभोक्ता समूहलाई हस्तान्तरण गरिएको छ। यसैगरी जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण अन्तर्गत विभिन्न नदीहरूको बहाव क्षेत्रका विभिन्न स्थानमा गरी लगभग ८० कि.मि. तटबन्ध निर्माण गरी जमिन र ३० ओटा डुबान क्षेत्रको बचाउ गरिएको छ। त्यस्तै ३८ ओटा जोखिमयुक्त बस्ती संरक्षण गरिएको र ६ हजार हेक्टर जमिन उकास भएको देखिन्छ। जलउत्पन्न प्रकोपबाट आ.व. २०७९/८० सम्मा ३ हजार ७ सय परिवार प्रभावित भएको अवस्था देखिन्छ।

नेपालको संविधानले खानेपानी तथा सरसफाइलाई मौलिक हकका रूपमा स्थापित गरेको छ। साथै संविधानले प्रदेशस्तरको खानेपानीलाई प्रदेशको एकल अधिकार सूचीमा राखेको छ भने खानेपानीलाई सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार सूचीमा सूचीकृत गरेको छ। कार्य विस्तृतीकरण अनुसार खानेपानी, सरसफाइ र स्वच्छतासम्बन्धी नीति तथा कानून तर्जुमा, मापदण्ड निर्धारण, योजना तर्जुमा कार्यान्वयन र नियमन, अध्ययन, निर्माण, सञ्चालन, सम्भार र व्यवस्थापन, आदि प्रदेशका अधिकारक्षेत्रअन्तर्गत पर्दछन्।

यस प्रदेशमा ९६.५ प्रतिशत घरपरिवारलाई आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको अवस्था छ भने करिब ३.५ प्रतिशत घरपरिवार आधारभूत खानेपानी प्रणालीमा समेटिएका छैनन्। खानेपानी सुविधा पुगेकामध्ये २२.६ प्रतिशत पाइप प्रणालीबाट, लगभग ७१.८ प्रतिशत ट्युबवेल तथा ह्यान्ड पाइपबाट र बाँकी अन्य स्रोतबाट पूर्ति भएको छ। यस प्रदेशमा जम्मा २५१ ओटा खानेपानी आयोजनामध्ये ११३ ओटा आयोजना सुचारु रहेका छन् भने ५८ ओटा सामान्य मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थाका छन् बाँकी पुनर्निर्माण, पुनर्स्थापना र ठूलो मर्मत गर्नुपर्ने अवस्थामा रहेका छन्। सरसफाई तथा स्वच्छताअन्तर्गत लगभग ८८ प्रतिशत घरपरिवारसँग चर्पीको सुविधा छ, सोमध्ये ३८.५ प्रतिशतले फलससहितको शौचालय प्रयोग गर्छन् भने ४८.५ प्रतिशतले पिट शौचालय र बाँकी लगभग एक प्रतिशतले सार्वजनिक शौचालय प्रयोग गर्छन्।

४.१०.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

प्रदेश सरकार कार्य विभाजन नियमावली २०८० बमोजिम यस मन्त्रालयको कार्य क्षेत्र देहायबमोजिम रहेको छ:-

- (१) प्रदेशस्तरको खानेपानी, सिँचाई, ऊर्जा तथा जल उत्पन्न प्रकोप (नदी तथा पहिरो) व्यवस्थापन सम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान, नीति, कानून, मापदण्ड, योजना निर्माण, कार्यान्वयन, सञ्चालन, मर्मत संभार, समन्वय र नियमन,
- (२) प्रदेशस्तरमा खानेपानी, सिँचाई तथा ऊर्जा सम्बन्धी सेवाको गुणस्तर र सेवा शुल्कको आधार निर्धारण र नियमन

- (३) खानेपानी, सिंचाई तथा ऊर्जा सेवा विस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता र लगानी प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति तथा मापदण्ड निर्धारण र नियमन
- (४) राष्ट्रिय जलस्रोत नीति र संघीय योजना बमोजिम प्रदेश सीमा नदीका जल उपयोग सम्बन्धी आयोजनाको पहिचान, निर्माण, सञ्चालन, संभार र व्यवस्थापन;
- (५) प्रदेशको जलस्रोत उपयोग, नदी नियन्त्रण तथा संरक्षण सम्बन्धीयोजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मुल्याङ्कन;
- (६) प्रदेशको जलस्रोत उपयोग हुने आयोजनाको अध्ययन, सर्वेक्षण, तयारी, कार्यान्वयन, अनुगमन र सञ्चालनमा समन्वय;
- (७) प्रदेशमा जलाधार संरक्षण तथा जल उपयोग नीतिको तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, प्रविधि विकास र व्यवस्थापन;
- (८) जल गुणस्तर सम्बन्धी प्रयोगशाला व्यवस्थापन;
- (९) खानेपानीको गुणस्तर अनुगमन तथा लेखाजोखाको ढाँचा निर्माण एवम् गुणस्तरको मापदण्ड निर्धारण र कार्यान्वयन, प्रविधि विकास र व्यवस्थापन;
- (१०) स्वच्छ खानेपानी सेवा विस्तारमा निजी क्षेत्रको सहभागिता प्रवर्द्धन ति तथा मापदण्ड तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन;
- (११) सबैलाई स्वच्छ खानेपानीको उपलब्धता र स्वच्छ खानेपानीमा पहुँचको सुनिश्चितता;
- (१२) फोहरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय तहलाई प्राविधिक सहयोग र समन्वय;
- (१३) ढल निकास तथा सरसफाई व्यवस्थापन ।

४.१०.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

योजना तथा कार्यक्रमहरूको पहिचान, छनौट र कार्यान्वयनका लागि ऊर्जा, सिँचाई तथा खानेपानी सम्बन्धी नीति तथा कार्यविधिहरू प्रदेशस्तरमा निर्माण नभएको, जनअपेक्षा बमोजिम भएको योजनाहरूको माग र विनियोजित बजेटमा सन्तुलन नदेखिएको, सार्वजनिक खरिद ऐन २०६३ले परिभाषा गरेको खरिद विधिहरू र प्रदेश सरकारको अर्थ मन्त्रालयबाट जारी हुने मार्गदर्शन बीच नै फरक हुने गरेकोले कहाँ कुन खरिद विधि प्रयोग गर्ने हो? अन्यौल हुने गरेको। वागमती, लालबकैया, पसहा खाँडो, मनुष्यमारा, अरुवा, जमुनी, लखनदेई, कोशी, कमलाबलान आदि प्रमुख नदीको प्रदेशमा प्रवेश तथा उत्पतिसँगै समथर भुभागबाट बग्नु; प्रदेशको बहुल क्षेत्र समथर भूमि भएकाले जलविद्युत् उत्पादनको सम्भावना नहुनु, वैकल्पिक ऊर्जासम्बन्धी दक्ष जनशक्ति उपलब्ध नहुनु, ऊर्जाका लागि दाउरा र गुइँठामा निर्भरता उल्लेख्य रहनु आदि प्रमुख ऊर्जा क्षेत्रका चुनौती रहेका छन्।

विगत आ.व २०७७/०७८ देखि प्रत्येक वर्ष बैशाख देखि जेठसम्म मधेश प्रदेशमा सुख्खा बढ्ने गरेकोले कतिपय इलाकाहरूमा पिउने पानीको समेत अभाव हुने गरेको र सिँचाईको लागि पानीको माग पनि तदअनुरूप बढ्ने देखिएको छ। कतिपय इलाकाहरूमा भूमिगत जलस्रोतको अति दोहन हुनु, शहरी तथा अर्ध-शहरी क्षेत्रमा बाढीको पानी रोकिने र जमिरहने क्षेत्रको अभाव हुनु, कच्ची तथा ग्राभेल गरेर पनि उपयोग हुने बाटोहरूमा पनि माटो-पानीको अन्तरसम्बन्धको अध्ययन बेगर सतही प्रविधिक अध्ययन गरी हुने पक्कीकरणको कति प्रतिशत भूमिका रहेको छ, अध्ययन तथा अनुसंधानबाट देखिने हो। भूमिगत जलस्रोतको पुनःभरणका लागि रहेको चुरेभावर क्षेत्रमा अत्यधिक मानवीय अतिक्रमण, वनजंगलक्षेत्रमा भएको विनास, नदी खोलाका तलहरूमा गेग्रान र थिग्रान जम्मा हुनुका कारण बाढीको पानी नरोकिने भएको अवस्था आदि देखिएपनि सोको वस्तुगत अध्ययन तथा अनुसंधानबाट मात्र कारण र समस्याको निवारण पत्ता लगाउन सकिन्छ।

मधेशको मुख्यबाली धानखेतीको तयारीपूर्व विगत ४ वर्ष देखि हुने गरेको सुख्खाले सिँचाईका प्रणालीहरूको नियमित मर्मत-संभार र जिर्णोद्धार, सिँचाईका प्रणालीहरूको पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्न सिँचाईको लागि उपलब्ध हुने पानीको सिँचाई गर्ने क्षमतामा वृद्धि गर्ने, निर्माणाधीन योजनाहरूलाई समयमा सम्पन्न गरी पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्ने, र नयाँ बहुवर्षीय एवम्

नवीन प्रविधिमा आधारित सिँचाइ योजनाहरूको संभाव्यताको आधारमा पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्ने। जलवायु अनुकूलित सिँचाइ सुविधाको विषय विश्वव्यापीरूपमा प्रासंगिक हुँदै गएको बेलामा, ५० प्रतिशत भन्दा बढी कृषियोग्य भूमिमा न्यूनतम सिँचाइ सुविधा (आकाशेपानी बाहेक) पुग्न नसक्नुले पनि सो सुख्खाको समस्या गम्भिर देखिएको हो। किसानहरूको स्वयंको उद्यमबाट संचालनमा रहेका सयौं सिँचाइ प्रणालीहरू मर्मत-संभारको अभावमा पूर्ण क्षमतामा सञ्चालनमा छैनन्। आधा अधुरा निर्माण भएका संधिय सशर्ततर्फका सिँचाइ तथा नदी नियन्त्रणका हस्तान्तरण भएका सयौं योजनाहरू बजेट अभावका कारण अलपत्र रहेका छन्।

नदी नियन्त्रय तथा जलउत्पन्न प्रकोप तर्फ विगतमा बनेका बाँध लगायतका संरचनाहरूको नियमित हेरचाह, मर्मत-संभारको अभावका कारण जिर्ण बनेका छन्। जलवायु परिवर्तनका कारण बाढी आउने समय, बाढीको परिणाम र प्रकृति समेत फरक हुँदै गएका कारण जल तथा नदी नियन्त्रणका कार्यहरू चुनौतीपूर्ण देखिएका छन्। नदी-खोलाको धार-परिवर्तन, खेतीयोग्य जग्गाको कटान, जोखिममा रहेका बस्तीहरूमा डुबान तथा विस्थापनको समस्याका कारण गरीब तथा सीमान्तिकृत समुदाय नराम्रो प्रभावित हुन्छन्। नदी नियन्त्रण खर्चिलो काम हो, तर यसको दीर्घकालीन प्रभाव हुने हुनाले लाभ-लागतको (प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष) गणना गर्दा उच्च प्रतिफल उत्पादन गर्ने माध्यम हुन सक्छ। न्यूनबजेट विनियोजन, पारम्परिक अध्ययन र अनुसंधान, असमय कार्यान्वयन, नदी क्षेत्रको सीमाङ्कन नभएको, बहावक्षेत्रको अतिक्रमण आदि कारणहरूले नदी तथा जलउत्पन्न प्रकोपको दुष्प्रभाव बढ्दै गएको देखिन्छ।

विगत ४ वर्ष देखि हुने गरेको सुख्खाको समस्या र भविष्यमा हुन सक्ने त्यसता समस्याको प्रभावको न्यूनीकरणका लागि खानेपानीका प्रणालीहरूको नियमित मर्मत-संभार र जिर्णोद्धार, निर्माण भएका खानेपानीका प्रणालीहरूको पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्न, निर्माणाधीन योजनाहरूलाई समयमा सम्पन्न गरी पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्ने, र नयाँ बहुवर्षीय एवम् नवीन प्रविधिमा आधारित खानेपानी योजनाहरूको संभाव्यताको आधारमा पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्ने। जलवायु अनुकूलित र गुणस्तरीय खानेपानी सुविधाको विषय विश्वव्यापीरूपमा प्रासंगिक हुँदै गएको परिपेक्ष्यमा, प्रदेशवासीलाई न्यूनतम खानेपानी सुविधाको अभाव हुनुले सुख्खा-समस्याको गम्भिरता देखिएको हो। खानेपानी उपभोक्ताहरूको स्वयंको उद्यमबाट संचालनमा रहेका कतिपय ग्रामीण खानेपानी प्रणालीहरू मर्मत-संभारको अभावमा पूर्ण क्षमतामा सञ्चालनमा छैनन्। आधा अधुरा निर्माण भएका संधिय सशर्ततर्फका हस्तान्तरण भएका सयौं खानेपानी योजनाहरू बजेट अभावका कारण अलपत्र रहेका छन्।

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता तर्फ अझै करिब ७७ प्रतिशत घरपरिवारमा पाइप प्रणालीमा आधारित खानेपानी नपुग्नु, ६० प्रतिशत घरपरिवारमा फ्लस सहितको शौचालय नहुनु, विद्यमान खानेपानी प्रणालीको नियमित मर्मतसम्भार तथा सञ्चालन नहुनु, अझैसम्म पनि लगभग १२ प्रतिशत घर परिवारमा शौचालयको सुविधा उपलब्ध नहुनु जस्ता सवाल यस क्षेत्रमा रहेका छन्। विषय क्षेत्रगत सवाल तथा चुनौती देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छः

- (क) **ऊर्जा:** वैकल्पिक ऊर्जाको प्रवर्द्धनका लागि प्रविधिकी सीप विकास सम्बन्धी तालिम र सीपयुक्त मानवस्रोत न्यून हुन तथा सरकारी-निजी लगानी साझेदारी सम्बन्धी कार्यविधि उपलब्ध नहुनु;
- (ख) **सिँचाइ:** संघबाट हस्तान्तरित सिँचाइ आयोजनाहरू अधुरा र अपुरा रहनु, सतह सिँचाइ सम्बन्धी आयोजना कार्यान्वयन गर्न वर्षौं लामो समस्या रहनु, पुराना योजनाहरूको मर्मत-संभारको अभावमा पूर्ण क्षमतामा सञ्चालनमा नआउनु, जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट सिँचाइका आयोजनाहरूमा पर्ने प्रभाव बढ्दै जानु;
- (ग) **नदी नियन्त्रण:** मौसम परिवर्तनका कारण बेमौसमी बाढीले गर्ने क्षतिको पूर्वानुमान हुन नसक्नु, वर्षेनी जम्मा हुने ग्रेग्रान र थिग्रानका कारण नदीको वहाव परिवर्तन हुने र खेतीयोग्य जग्गाको मरूभूमिकरण बढ्दै जानु, नदीको वहावक्षेत्र अतिक्रमण बढ्नु र साँघुरो हुँदै जानु;

(घ) **खानेपानी:** संघबाट हस्तान्तरित सिँचाइ आयोजनाहरू अधुरा र अपुरा रहेनु, खानेपानी सम्बन्धी आयोजना कार्यान्वयन गर्न वर्षौं समय लाग्नु, पुराना आयोजनाको मर्मत-संभारको अभावमा पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन हुन नसक्नु, जलवायु परिवर्तनको प्रभावबाट खानेपानी आयोजनाहरू प्रभावित हुनु;

(ङ) **सरसफाइ:** गुणस्तरीय जीवनयापनमा प्रदेशवासीको पहुँच वृद्धि गर्न पूर्ण सरफाइको अवधारणा अनुरूप कार्यक्रमको छनौट र समुदायको सहभागिता हास हुँदै जानु, फोहोरमैला र ढलनिकासको व्यवस्थापन कार्यलाई लाभ-लागत अनुमानको आधारमा निजी-सामुदायिक साझेदारीमा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने कार्यविधि उपलब्ध नहुनु;

४.१०.३ सोच

(क) जलस्रोत तथा ऊर्जा

हाम्रो प्रदेश, उज्यालो प्रदेश

(ख) सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

व्यावसायिक कृषि: सर्वयाम सिँचाइ

(ग) खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

स्वस्थ मधेशवासी: स्वच्छ खानेपानी र पूर्ण सरसफाइ

४.१०.५ उद्देश्य

क. जलस्रोत तथा ऊर्जा

(१) विद्युत् तथा स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच र उपयोग बढाउनु;

ख. सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

(२) सिँचाइका सबै स्रोतको उपयोग गरी सिँचाइ प्रणालीको विकास गर्नु;

(३) सिँचाइ प्रणालीको नियमित मर्मत सम्भार र पुनर्स्थापना गरी पूर्ण क्षमतामा उपयोग गर्नु;

ग. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता

(४) सबै प्रदेशवासीलाई सुरक्षित खानेपानी सुविधा पुर्याउनु,

(५) सबै घरपरिवारमा सुधारिएको सरसफाइको सुविधा पुर्याउनु,

४.१०.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

क. जलस्रोत तथा ऊर्जा

(१) सबै घरपरिवारमा विद्युत पहुँच पुर्याउने;

(२) वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन गर्ने;

(३) विद्युत् तथा वायोग्यासको उपयोग बढाउने;

ख. सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

(४) सिँचाइ प्रणालीको विकास गर्ने;

(५) सिँचाइ प्रणालीको मर्मतसम्भार गरी पूर्ण उपयोग गर्ने;

(६) संस्थागत क्षमता बढाउने;

(७) अन्तरसरकार समन्वय र सहकार्य गर्ने।

ग. खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता

- (८) खानेपानीको सुविधा विकास र विस्तार गर्ने;
- (९) स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी वितरण गर्ने;
- (१०) सरसफाई सुविधा विकास र विस्तार गर्ने।

४.१०.७ प्रमुख कार्यक्रम

क. जलस्रोत तथा ऊर्जा

- (१) नवीकरणीय ऊर्जा प्रवर्द्धन कार्यक्रम;
- (२) वैकल्पिक तथा नवीकरणीय ऊर्जाका स्रोतको पहिचान, प्रवर्द्धन तथा उत्पादन तथा विकास;
- (३) मधेश प्रदेशमा वायु ऊर्जा (Wind Energy) को सम्भाव्यताको अध्ययन तथा विश्लेषण कार्य
- (४) कमला नदीको किनारमा सौर्य ऊर्जा प्रणालीको अध्ययन र सम्भाव्यताको विश्लेषण तथा निर्माण
- (५) विद्युतीय शवदाहगृह निर्माण कार्यक्रम;
- (६) प्रदेश भित्र सोलार तथा स्ट्रिट लाईट जडान कार्य;
- (७) जलस्रोत तथा ऊर्जा सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान

ख. सिंचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण

- (८) दुधमती नदी उत्खनन् तथा विकास कार्य;
- (९) जलस्रोत संरक्षण र विकास, सतह तथा भूमिगत सिंचाइ एवम् जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान;
- (१०) क्रमागत सिंचाइ आयोजनाको निर्माण र पुरानो सिंचाइ आयोजना तथा संरचना मर्मत सम्भार (AIMS)
- (११) विभिन्न सतह सिंचाइ योजनामा सतह सिंचाईबाट वञ्चित मूलनहर/हेडवर्कस् छेउछाउ पावरड्रिल/डिपट्युबेल जडान;
- (१२) जलस्रोतको पूनर्भरण/भण्डारण कार्य (सार्वजनिक ईनार/पोखरीको निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्य);
- (१३) जलवायु अनुकूलित सिंचाइ योजनाको पहिचान तथा निर्माण;
- (१४) विभिन्न सिञ्चितक्षेत्र व्यवस्थित कार्यक्रम (Command Area Management Programs)
- (१५) नदी नियन्त्रणसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धानर व्यवस्थापन (खेतियोग्य जग्गा उकास, बाटो तथानहर संरक्षण आदि);
- (१६) आपतकालीन नदी तथा बाढी पहिरो पुनःस्थापना र अतिजोखिमयुक्त स्थानमा बाढी व्यवस्थापन र बस्ती संरक्षण;
- (१७) सदरमुकाम बचावट कार्यक्रम तथा क्रमागत नदी नियन्त्रण आयोजना,
- (१८) चुरे भावर क्षेत्रमा जलाधार संरक्षण;
- (१९) नयाँ तथा क्रमागत डिपट्युबेल, पावरड्रिल, ट्युबवेल सिंचाइ आयोजना निर्माण;
- (२०) पुराना डिप ट्युबवेल/पावरड्रिल मर्मत-सम्भार, विस्तार तथा संचालन;
- (२१) भूमिगत क्लष्टर पावर ड्रिल सिंचाइ आयोजना निर्माण;

ग. खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता

- (२२) क्रमागत तथा नयाँ खानेपानी संरचना निर्माण, पुरानो खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको मर्मत-सम्भार;
- (२३) सालबसाली ट्युबवेल निर्माण, मर्मतसंभार र स्तरवृद्धि;
- (२४) खानेपानी आयोजना पुनर्स्थापना तथा मर्मत सम्भार आयोजना;
- (२५) नयाँ खानेपानी आयोजनामा प्रशोधन प्रणाली निर्माण
- (२६) सीमान्तकृत बस्ती/आपातकालीन खानेपानी आपूर्ति/धार्मिक पर्व/सार्वजनिक मेला/भेलामा शुद्ध खानेपानी आपूर्ति;

- (२७) वातावरणीय सरसफाई र स्वच्छता (सीमान्तकृत बस्ती/आपातकालीन/ धार्मिक पर्व/सार्वजनिक मेला/भेला समेत)
- (२८) अर्ध शहरी क्षेत्र तथा वस्तीमा ढल व्यवस्थापन र फोहरपानी पानी प्रशोधन;
- (२९) खानेपानी /सरसफाई सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान
- (३०) किसानद्वारा सञ्चालित परम्परागत सिंचाइ प्रणाली (FMIS) व्यवस्थापन
- (३१) नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाइ प्रणाली (NITP)व्यवस्थापन र प्रस्तावित मझौला सिंचाइ योजनाहरु(MIP >२०० Ha);
- (३२) विभिन्न पुराना हेडवर्कस्/इन्टेक/संरचना रहेको गेट मर्मत;
- (३३) जलवायु अनुकूलित वृहत खानेपानी आयोजना;
- (३४) तराई-मधेश खानेपानी सुधार कार्यक्रम;
- (३५) खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम
- (३६) राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना
- (३७) ढल निर्माण तथा प्रशोधन कार्यक्रम
- (३८) सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा मर्मतसम्भार कार्यक्रम
- (३९) वातावरणीय सरसफाई तथा पुर्ण सरसफाई कार्यक्रम
- (४०) मानवमलमुत्र प्रशोधन प्रणाली निर्माण कार्य

४.१०.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
जलस्रोत तथा ऊर्जा						
विद्युतको पहुँच उपलब्ध जनसंख्या	प्रतिशत	९८	९८.१	९८.२	९८.३	९८.४
इन्धनका लागि विद्युत तथा बायोग्यास प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	१.६	१.७	१.८	१.९	२
बायोग्यास जडान गर्ने परिवार	प्रतिशत	०.८	०.८५	०.९	०.९५	१
सौर्य ऊर्जा प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	०.८५	०.९	१	१.१५	१.३
सिँचाइ तथा जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण						
वर्षैभरि सिँचाइ सुविधा उपलब्ध खेतियोग्य भूमि	प्रतिशत	५२.८१	५३.६२	५४.४३	५५.२४	५६.०५
सिँचाइका लागि उपलब्ध पानीको सिँचाइ क्षमता	प्रतिशत	३८	४०	४२	४४	४६
संरक्षण गरिएको जोखिमयुक्त बस्ती	सङ्ख्या	५८	६६	७०	७४	७८
जग्गा उकास गरिएको क्षेत्रफल	हेक्टर	६३००	६६००	६९००	७२००	७५००
मर्मत र पुनर्स्थापन भएका सिँचाइ आयोजना	संख्या	१००	११६	१२४	१३४	१४०
क्रियाशिल तथा सुदृढ सिँचाइ उपभोक्ता समिति	प्रतिशत	१०	१२	१४	१६	१८
मझौला सिँचाइ योजना	संख्या	१००	१०८	११२	११६	१२०
भूमिगत सिँचाइ योजना	संख्या	५००	५२४	५४०	५५६	५७०
निर्माण भएको तटबन्ध	कि.मि.	८०	१००	१२०	१४०	१६०
निर्माण भएको स्पर	संख्या	५६	७२	८८	१०२	११८
संरक्षण गरिएका डुबान क्षेत्र	संख्या	३८	५४	६२	७०	७८
खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता						
आधारभूत खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	९५	९७	९८	९८.५	९९
आधारभूत शौचालयपुगेको घरधुरी	प्रतिशत	८७	८७	९०	९५	९८
पाइप प्रणालीको खानेपानी सुविधा पुगेको परिवार	प्रतिशत	३५	३८	४०	४५	५०
फलससहितको शौचालय उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	३४	३४	४३	४४.५	४६

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
संरक्षित खानेपानीका स्रोत	प्रतिशत	३०	३५	४०	४५	५०
सञ्चालनमा रहेका खानेपानी आयोजना	प्रतिशत	३५	३६	५०	६०	७०
लिफ्ट तथा डिप बोरिङ खानेपानी आयोजना	संख्या	८७	८७	१५०	२००	२५०
क्षमता बृद्धि गरिएका खानेपानी उपभोक्ता	प्रतिशत	०	०	३	५	७
शुद्धीकरण गरिएको पानी वितरण	प्रतिशत	०	०	५	१०	१५
प्रदेश सरकारबाट निर्मित सार्वजनिक शौचालय	सङ्ख्या	२५	३०	५०	७०	१००

४.१०.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान(रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	८३२८९.००	९५२६.००	७३७६३.००	०.००	५८३०२.३०	२४९८६.७०	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	८७४५३.४५	१०००२.३०	७७४५१.१५	०.००	६१२१७.४२	२६२३६.०४	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	९१८२६.१२	१०५०२.४२	८१३२३.७१	०.००	६४२७८.२९	२७५४७.८४	०.००

४.१०.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१३०००११	ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी मन्त्रालय	५३००	सालबसाली	ऊर्जा, सिंचाइ, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण तथा खानेपानी र सरसफाइ सम्बन्धी नीति, कार्यक्रम तथा आयोजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन भएको	विभिन्न आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मत संभार तथा सञ्चालन जलस्रोत संरक्षण र विकासआयोजना सौर्य ऊर्जा प्रणालीमा आधारित सिंचाई आयोजना (विशेष अनुदान) अधुरो-अपुरो डिप-ट्यूबेलको प्रवर्द्धन तथा सञ्चालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान) कृषिउत्पादन प्रवर्द्धनका लागि विद्युतीय सिंचाई आयोजना (विशेष अनुदान) महिनाथपुर पैनी सिंचाई योजना, धनकौल गा.पा., सर्लाही (समपुरक अनुदान) दुधमतीनदी उत्खनन् तथा विकास आयोजना (समपुरक अनुदान) लालापट्टीभलुवाही सिंचाई आयोजना (समपुरक अनुदान) सतह तथा सिंचाई र जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान सिंचाई महसुल अनुदान र सतह सिंचाई नपुगेका क्षेत्रमा प्रविधि विस्तार। साना तथा सीमान्तकृत किसानलाई सोलार पम्प खरिद/जडानमा अनुदान। वर्षाको पानी सङ्कलन, पोखरी संरक्षण, तालतलैया र जलाशय निर्माण तथा भूमिगत जल पुनर्भरण (Groundwater Recharge) लगायत सतह सिंचाई कार्यक्रम।	१००००.०० २५००.०० १०००.०० १०००.०० ३०००.०० ३०००.०० २६२५.०० २००.०० १००० ३५०० २५००
जम्मा						३०३२५

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१३०११०१	खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालयहरू	१९३४९	सालबसाली	२३ प्रतिशत घरधुरीमा पाइप प्रणालीको खानेपानी सुविधा पुगेको	विभिन्न खानेपानी आयोजना निर्माण, विस्तार तथा मर्मत संभार कार्यक्रम	७२००.००
					कार्यालय भवन निर्माणआयोजना	४००.००
					खानेपानी गुणस्तर सम्बन्धी प्रयोगशाला निर्माणआयोजना	८००.००
					आपतकालीन तथा विशेष परिस्थितिमा माग तथा आवश्यकताका आधारमा खानेपानी व्यवस्थापन कार्य	४००.००
					सिमान्तकृत, दलित, मुस्लिम, पिछडिएको समुदाय लाभान्वित हुनेगरी डिप बोरिंग सहितको खानेपानी व्यवस्थापनआयोजना	८००.००
					आवश्यकता पहिचान गरी खानेपानी आयोजनामा प्रशोधन प्रणाली जडान कार्य	८००.००
					खानेपानी आयोजनाहरूमा Automation System जडान	२००.००
					पुर्नस्थापना तथा सम्पन्न खा.पा.आ. मर्मत सुधार	८००.००
					सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम(स्वास्थ्य चौकी, सामुदायिक विद्यालय/शैक्षिक संस्था)	८००.००
					Solid Waste Management Plant निर्माण कार्य तथा परामर्श सेवा	२००.००
					जम्मा	१२४००.००
३१३०२१०१	जलस्रोत तथा सिंचाइविकास डिभिजन कार्यालयहरू	५७६५६	सालबसाली	४९.५ प्रतिशत कृषियोग्य भूमिका बाह्र महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध रहेको	विभिन्न जलस्रोत, सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रण आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मत संभार तथा सञ्चालन	३००००.००
					सतह तथा सिंचाइ र जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान	१००.००
					जम्मा	३०१००.००
३१३०३१०१	भूमिगत जलस्रोत तथासिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालयहरू	२४०३६	सालबसाली	सिंचाइ तथा नदी नियन्त्रणका आयोजना सञ्चालन भैरहेका	विभिन्न भूमिगत जलस्रोत, सिंचाइ आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मत संभा तथा सञ्चालन	१५०००.००
					भूमिगत जलस्रोत तथा सिंचाइ सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान	१००.००
					जम्मा	१५१००.००
३१३९११२०	जलवायु अनुकूलित वृहत खानेपानी आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	८००	२०७५/०७६ २०८४-०८५	करिव ११ हजार घरधुरीमा खानेपानी विस्तार भएको	लक्ष्मी निवास खा.पा.आ. धनुषा	५०.००
					बेतौना खा.पा.आ. ,सिरहा	५०.००
					निर्मलबस्ती खा.पा.आ. (निर्मलबस्ती ५ र ६) वारा	५०.००
					नक्टाझिज खानेपानी आयोजना धनुषा	७०.००
					केमलीपुर खानेपानी आयोजना धनुषा	६०.००
					यज्ञभूमि खानेपानी आयोजना धनुषा	५०.००
					पुष्पलपुर खानेपानी आयोजना धनुषा	६०.००
					रौतहट क्षेत्र नं. ४ रचन्द्रपुर १ मा ओभरहेड टंकी निर्माण र विभिन्न स्थानमा डिप बोरिङ जडान	५०.००

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					महादेवा खा.पा.आ.महादेवा गाउँपालिका-२,सप्तरी	५०.००
					बोदे बसाईन नगरपालिका डिप बोर्डिङ तथा खानेपानी आयोजना,बोदे बसाईन नगरपालिका १ देखि १०,सप्तरी	५०.००
					विरगंज महानगरपालिकामा डिप बोर्डिङ तथा ओभरहेड ट्यांकी निर्माण गरी खानेपानी सेवा संचालन गर्ने	५०.००
					कलैया उपमहानगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा डिप बोर्डिङ जडान कार्य	५०.००
					पर्सगढी खानेपानी आयोजना, पर्सगढी न.पा. ५,७,८,९,पर्स	५०.००
					बृहत खानेपानी आयोजना, बहुदरामाई न.पा.,पर्स	५०.००
					डिप बोर्डिङ विरगंज महानगरपालिका वडा नं २,५,११,१२,१३,१४,१८,२०,२१,२२,२३, ३०,३१ र ३२	६०.००
					जम्मा	८००.००
३१३९११ २३	तराई-मधेश खानेपानीसुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	८००	२०७५/०७६ २०८४-०८५	२२.६ प्रतिशत जनसंख्यामा पाइप प्रणालीको खानेपानी सुविधा पुगेको	हंसपुर कठुल्ला खा.पा.आयोजना (दोस्रो चरण) धनुषा	७०.००
					खेसरहिया खा.पा.आ. इनरवा	५०.००
					सितलपुर बैरगनिया खा.पा.आ	६०.००
					कटानी बजार खा.पा.आ. रौतहट,	६०.००
					छपकैया बजार खा.पा.आ	६०.००
					प्रष्टोका खा.पा.आ. पर्सा	५०.००
					जुडिबेला ४, ८ खा.पा.आ. सर्लाही	२७.००
					बहनपुर्वा, ठस्कौल खा.पा.आ ओभरहेड ट्यांकी निर्माण	२७.००
					इनरवा उतरवारी खा.पा.आ. रौतहट	५०.००
					जम्मा	४५४.००
३१३९११२४	खानेपानी सेवा विस्तार तथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	८००	२०७५/०७६ २०८४-०८५	६६.१ प्रतिशत खानेपानी आयोजना सञ्चालनमा रहेका	शान्तीटोल-डुमरवाना टंकी निर्माण तथा मर्मत सुधार, जितपुरउ.प.मा ७ र १५	५०.००
					५० लाख लिटर टंकी मर्मत सुधार, अमलेखगंज, बारा	५०.००
					जम्मा	१००.००
३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचना व्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	१०.००	२०७५/०७६ २०८४-०८५	WASH Plan तयारीको प्रक्रियामा रहेको	WASH Plan तर्जुमा कार्यशाला	५.००
					NWASH बाट पानीको गुणस्तरसम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	५.००
					जम्मा	१०.००
	जम्मा					८३२८९

४.१०.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

नीतिगत, कानून, संरचना, जनशक्ति उपलब्धता, तहगत सरकार तथा निकायबीचको समन्वय र सहकार्य, नविन तथा प्रविधिको उपयोग, निर्माण सामाग्रीको सहज उपलब्धता, विपद् रोकथाम तथा पूर्वतयारी प्रभावकारी भएको हुनेछ। उपरोक्त अवस्था पुरा हुन नसके अपेक्षित नतिजा हुन नसक्ने जोखिम रहेको छ।

४.११ गृह, कानून तथा सञ्चार

४.११.१ पृष्ठभूमि

संविधानमा प्रदेशको एकल अधिकारअन्तर्गत प्रदेश प्रहरी र शान्ति सुरक्षा, प्रदेश अनुसन्धान ब्यूरो जस्ता विषय समेटिएको छ। साथै सङ्घ र प्रदेशको साझा अधिकारमा फौजदारी र देवानी कार्यविधि, देशको शान्ति सुरक्षासम्बन्धी विषयमा निवारक नजरबन्द, कारागार, हिरासत व्यवस्थापन, एक प्रदेशबाट अर्को प्रदेशमा कैदी तथा थुनुवा स्थानान्तरण लगायतका विषय समाविष्ट छन्। यसैगरी नेपालको संविधान तथा सङ्घीय कानून अनुकुल प्रदेश सरकारले एकल तथा साझा सूचीमा रहेका अधिकार क्षेत्रहरू शान्ति सुरक्षा, विपद् व्यवस्थापन, कानून निर्माण तथा सञ्चार व्यवस्थापनसम्बन्धी कार्य सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ। प्रदेश सरकारले सञ्चार क्षेत्रको व्यवस्थापनका लागि आमसञ्चार प्राधिकरण, मिडिया काउन्सिल र चलचित्र विकास बोर्ड साथै सहिद परिवारका लागि मधेशी सहिद प्रतिष्ठानको स्थापना भई कार्य सञ्चालन भइरहेको छ।

नेपालको संविधानले स्वतन्त्रताको हक अन्तर्गत विचार र अभिव्यक्तिको स्वतन्त्रता र सञ्चारको हक अन्तर्गत प्रेस स्वतन्त्रता, सूचनाको हकअन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई आफ्नो तथा सार्वजनिक सरोकारको विषयमा सूचना माग्ने र पाउने हक स्थापित गरेको छ। साथै संविधानले रेडियो, एफएम, टेलिभिजन सञ्चालन प्रदेशको एकल अधिकारमा राखेको छ भने सञ्चार माध्यमसम्बन्धी सङ्घ र प्रदेशको साझा अधिकार सूचीमा सूचीकृत छ। प्रदेशस्तरको विद्युतीय सञ्चार माध्यम सञ्चालन अनुमति, नवीकरण र नियमन, सञ्चार तथा सूचना प्रविधि र आमसञ्चार, प्रदेशस्तरमा तारयुक्त र ताररहित ब्रोडब्यान्ड पूर्वाधारको विकास, व्यवस्थापन र नियमनलाई प्रदेशस्तरका सूचना प्रविधि पार्कको योजना, निर्माण, व्यवस्थापन र नियमन, सूचना प्रविधिको प्रवर्द्धन, प्रदेशभित्र टेलिसेन्टर सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन, प्रदेशस्तरका इन्टरनेट सेवाको दर्ता, अनुमति, नवीकरण र नियमन प्रदेशको अधिकार रूपमा विस्तृतीकरण गरिएको छ। त्यस्तै साइबर सुरक्षा अनुगमन, छापा सञ्चार माध्यमको दर्ता, अनुमति, आचारसंहिता निर्धारण, अभिलेखाङ्कन, वर्गीकरण, सञ्चालन र नियमन, केवुल प्रसारण इजाजत, नवीकरण, प्रेस सूचना प्रवाह गर्ने, सूचना सामग्रीहरूको उत्पादन, प्रकाशन र वितरण गर्ने आदि प्रदेशका कार्यक्षेत्र अन्तर्गत पर्दछन्।

प्रदेशमा शान्ति सुव्यवस्था र सुरक्षा कायम गरी जनताको जिउधन र स्वतन्त्रताको रक्षा गर्न; संविधान तथा सङ्घीय कानून तथा मापदण्ड अनुकुल प्रदेश एकल तथा साझा अधिकार क्षेत्रमा कानून तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न तथा सञ्चार क्षेत्रको व्यवस्थापन तथा सहजीकरण गर्न २०७९ सालमा गृह, कानून तथा सञ्चार मन्त्रालय नामाकरण गरी स्थापना गरिएको हो। आन्तरिक प्रशासनलाई सबल र सक्षम बनाई जनतामा सुरक्षाको अनुभूति दिलाउन र सेवाप्रवाहलाई प्रभावकारी बनाई सुशासन कायम गर्ने प्रमुख अभिभारा यस मन्त्रालयमा निहितरहेको छ।

प्रदेश सरकारबाट शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था कायम राख्न सुरक्षा निकायका २६० ओटा भवन निर्माण, मिनि बस १, ट्रक ५, पिकअप २४, मोटरसाइकल ९०, दमकल १३ ओटा प्रदान गरिएको छ। साथै ट्राफिक प्रहरी कार्यालयको पूर्वाधार विकास, सामग्री तथा सिसी क्यामेरा जडान लगायतका कार्य सम्पन्न भएका छन्। कारागारमा मर्मतसम्भार तथा फर्निचर र पुस्तक हस्तान्तरण लगायतका कार्यसमेत हुँदै आएको छ। लागु औषध दुर्व्यसनी नियन्त्रण अभियान, ट्राफिक जनचेतामूलक कार्यक्रम, विपद् व्यवस्थापन गर्ने कार्य सञ्चालन भैरहेको छ। प्रदेशमा सवारी दुर्घटनाका कारणले हरेक वर्ष ठुलो संख्यामा मानवीय क्षति (मृत्यु, अङ्गभङ्ग तथा घाइते) गरेको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा प्रदेशमा कुल ५९८८ सवारी दुर्घटना हुँदा ५४६ जनाको ज्यान गएको थियो भने ठुलो परिमाणमा घाइते भएका थिए।

प्रदेश अधिकार क्षेत्रको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि प्रदेश सरकारले चालु आ.व.को २०८१/८२ को मसान्तसम्म क्षेत्रगत क्षेत्रगत नीति, ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका तथा मापदण्ड समेत १०० भन्दा बढी नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा, संशोधन तथा परिमार्जन गरी सोको कार्यान्वयन तथा परिपालनाको अभ्यास भइरहेको छ।

यस प्रदेशमा दैनिक १४३, अर्ध साप्ताहिक २, साप्ताहिक ५०५, पाक्षिक ४५, मासिक १९, द्वैमासिक २ र त्रैमासिक २ गरी ७१८ ओटा पत्रिका दर्ता रहेको र यस उपक्रममा मधेश प्रदेशहरू मध्ये दोस्रो स्थानमा रहेको छ। त्यस्तै ७४ डिजिटल पत्रपत्रिका दर्ता सहित यस प्रदेश पहिलो स्थानमा रहेको छ। यस प्रदेशमा ७४.८ प्रतिशत परिवारले मोबाइल, २२.२ प्रतिशतले रेडियो, २१.२ प्रतिशतले इन्टरनेट, र १.६ प्रतिशतले ल्यान्डलाइन टेलिफोन प्रयोग गरेका छन्।

४.११.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) चलचित्र, लोकसञ्चार तथा मिडिया प्रवर्द्धन;
- (२) मधेश शहीद स्मृति, सम्मान तथा प्रतिष्ठान;
- (३) लागु औषधी दुर्व्यसन नियन्त्रण तथा न्यूनीकरण;
- (४) विपद् पूर्वतयारी, खोज, उद्धार, राहत, पुनर्स्थापना लागूत विपद् व्यवस्थापन;
- (५) सुरक्षा निकाय परिचालन, सुदृढीकरण र अनुसन्धान;
- (६) यातायात सुरक्षा तथा दुर्घटना न्यूनीकरण;
- (७) कानून तर्जुमा, संशोधन तथा परिमार्जन;
- (८) स्थानीय प्रशासन सुदृढीकरण;
- (९) प्रदेश प्रहरी अनुसन्धान क्षमता विकास;
- (१०) कारागार व्यवस्थापन तथा कैदीबन्दी आयआर्जन तथा सामाजिक पुनःस्थापना;

४.११.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

संविधानमा तोकिएको जिम्मेवारी कार्यान्वयन गर्ने संरचना/निकाय विशेष गरी प्रदेश प्रहरी प्रदेश सरकार अन्तर्गत नहुनु, समाजमा अपराध विरुद्ध पर्याप्त मात्रामा सामाजिक जागरण नहुनु, अपराध न्यूनीकरणका लागि प्रदेश सरकारसँग प्रहरी संयन्त्रको समन्वय कमजोर हुनु; गृह सञ्चार तथा कानून मन्त्रालयमा दरबन्दी अनुसारको पद पूर्ति नहुनु, प्रदेश सरकारले शान्ति सुरक्षा र सुव्यवस्था कार्य गर्न नपाउनु रेडियो पत्रपत्रिका तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यमको गुणस्तरीयता कमजोर हुनु तथा मन्त्रालयले गर्ने अनुगमन र नियमन कमजोर हुनु जस्ता समस्याहरू रहेका छन्।

प्रदेशको शान्ति सुरक्षाको जिम्मेवारी प्रदेश सरकार मातहत ल्याउनु, अपराध अनुसन्धानमा नयाँ प्रविधिको प्रयोग तथा प्रहरी कर्मचारीको क्षमता विकास गर्नु, शान्ति सुरक्षा तथा कानून कार्यान्वयनमा आम जनताको विश्वास आर्जन गर्नु; सूचना तथा सञ्चार प्रविधिहरूको पूर्वाधार विकास गरी अनुगमन तथा नियमन प्रभावकारी बनाउँदै इन्टरनेट तथा मोबाइलको नेटवर्क र गुणस्तर सुधार गर्नु; र मौलिक कानून निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्नु आदि चुनौतिहरू रहेका छन्।

४.११.४ सोच

(क) शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था

समृद्ध प्रदेश: शान्ति सुरक्षा तथा सुशासन

(ख) कानून तथा न्याय

कानूनी राज्य तथा सामाजिक न्याय

(ग) विपद् जोखिम व्यवस्थापन

विपद् जोखिमबाट सुरक्षित र उत्थानशील प्रदेश

(घ) सूचना तथा सञ्चार

परिष्कृत लोकतन्त्र : सबल सूचना सञ्चार

४.११.५ उद्देश्य

(क) शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था

- (१) नागरिकको जनधनको सुरक्षा गर्नु;
- (२) अपराध नियन्त्रण गर्दै न्यायपूर्ण व्यवस्था कायम गर्नु;

(ख) कानून तथा न्याय

- (३) अधिकारमा आधारित तथा समावेशी सेवा प्रवाह गर्नु,
- (४) नागरिकमा कानूनी राज्यको न्यायको प्रत्याभूत गर्नु

(ग) विपद् जोखिम व्यवस्थापन

- (५) विपद्का घटना र जोखिममा कमी ल्याउनु;
- (६) विपद्को घटनापछिको उद्धार, राहत र पुनःस्थापनालाई प्रभावकारी बनाउनु;
- (७) विपद् प्रतिकार्य तथा उत्थानशील क्षमता अभिवृद्धि गर्नु;

सूचना तथा सञ्चार

- (८) संचार माध्यमको गुणस्तर विकास गरी पहुँचमा बृद्धि गर्नु;
- (९) सरकारी कामकाजमा आधुनिक सूचना प्रणालीको अधिकतम उपयोग गर्नु।

४.११.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था

- (१) प्रदेश प्रहरीको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गर्ने;
- (२) शान्ति सुव्यवस्था कायम गर्नको लागि आवश्यक समन्वय तथा सहकार्य गर्ने;
- (३) अपराधका घटना रोकथाम, नियन्त्रण तथा अनुसन्धान गर्ने;
- (४) सामाजिक जागरण अभियान सञ्चालन गर्ने;

(ख) कानून तथा न्याय

- (५) नीति तथा कानून तर्जुमा, पुनरावलोकन एवं संशोधन गर्ने;
- (६) संस्थागत तथा संरचना सुदृढीकरण गर्ने;
- (७) कार्यान्वयन कार्यविधि तथा प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने ;

(ग) विपद् जोखिम व्यवस्थापन

- (८) विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने;

- (९) विपद् उत्थानमैत्री शासन पद्धति सुदृढ बनाउन आवश्यक नीतिगत संस्थागत र कार्यपद्धतिमा सुधार गर्ने;
 (१०) सबै पूर्वाधार विकास कार्यक्रममा जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरण गर्ने;
 (११) प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त आयको निश्चित हिस्सा समुदायको विपद् जोखिम न्यूनीकरणमा उपयोगगर्ने;
 (१२) एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनबाट जलजन्य प्रकोपमा कमी ल्याउने।

(घ) सूचना तथा सञ्चार

- (१३) सूचना तथा सञ्चारको पहुँच विस्तार र गुणस्तर कायम गर्ने;
 (१४) सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारको विकास गर्ने;

४.११.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) चलचित्र तथा लोकसञ्चार प्रवर्द्धन;
 (२) मधेश प्रदेश सरकारको टेलिभिजन संचालन
 (३) मधेशी शहीद प्रतिष्ठान, शहीद स्मृति सभाहल तथा भौतिक संरचना निर्माण;
 (४) विपद् व्यवस्थापन;
 (५) सुरक्षा निकाय परिचालन, प्रहरी सङ्गठन सुदृढीकरण र अनुसन्धान;
 (६) ट्राफिक व्यवस्थापन, यातायात सुरक्षा तथा दुर्घटना न्यूनीकरण;
 (७) प्रदेश विधि विज्ञान प्रयोगशाला स्थापना;
 (८) स्थानीय प्रशासन सुदृढीकरण;
 (९) प्रदेश प्रहरी अनुसन्धान क्षमता विकास;
 (१०) कैदी, बन्दी आयआर्जन तथा सामाजिक पुनःस्थापना कार्यक्रम;
 (११) सामाजिक सद्भाव तथा सामाजिक जागरण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि;
 (१२) प्रहरीचौकी स्थापना तथा कार्यालय भवन निर्माण;
 (१३) शान्ति सुरक्षाका लागि सवारी साधन व्यवस्थापन;
 (१४) लागु पदार्थ दुर्व्यसन नियन्त्रण, सुधार केन्द्र तथा पुनःस्थापना केन्द्र सुदृढीकरण;
 (१५) प्रदेश ट्राफिक व्यवस्थापन, क्षमता विकास तथा परिचालन;

४.११.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
शान्ति सुरक्षा तथा सुव्यवस्था						
विधिको शासन सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५२	०.५४	०.५५	०.५७	०.५८
प्रदेश विधिविज्ञान प्रयोगशाला	संख्या	०	०	१	१	१
प्रहरीका लागि निर्माण तथा मर्मत सम्भार गरिएका भवन लगायतका संरचना	संख्या	२६०	२७०	२८०	२९०	३००
अपराध नियन्त्रण र शान्ति सुरक्षासम्बन्धी जनचेतनामूलक कार्यक्रम (वार्षिक)	संख्या	०	५	१०	१५	२०
प्रहरी चौकी स्थापना भएका स्थानीय तह	संख्या	०	५	१५	२०	३०
कानून तर्जुमा र पुनरावलोकन	संख्या	१००	१००	११०	१२०	१३०
विपद् जोखिम व्यवस्थापन						
विपदबाट हुने मानवीय क्षति	जना	५७	४०	२८	२०	१४
विपदबाट हुने भौतिक क्षति	रु. करोड	३७.६	२८	२१	१६	१२

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
विपद्बाट प्रभावित परिवार (वार्षिक)	संख्या	१४१५	७५४८	५६६१	४२४६	३१८४
विपद् उद्धार तालिम प्राप्त थप जनशक्ति	जना	८३०	८४६	८७१	९०६	९५२
बारुण यन्त्र भएका स्थानीय तह	संख्या	१६	१८	२०	२२	२४
पूर्वसूचना प्रणाली जडान भएका नदी	संख्या	२	४	६	८	१०
विपद् व्यवस्थापन सूचना प्रणाली तथा पूर्वचेतावनी प्रणाली विकास र सञ्चालन हुने स्थानीय तह	संख्या	८	१०	१२	१४	१६
आपत्कालीन कार्यसञ्चालन केन्द्र स्थापना र सञ्चालन भएका स्थानीय तह	संख्या	१६	१८	२०	२२	२४
सूचना तथा सञ्चार						
विद्युतीय सरकार विकास सूचक (राष्ट्रिय सूचक)	सूचकाङ्क	०.५	०.६	०.७	०.८	०.९
मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	७४.८	७६.३	७८.६	८१.७	८५.८
इन्टरनेट प्रयोग दर	प्रतिशत	२१.२	२८.४	३०.०	३५.०	४०.०
डिजिटल पत्रिका	वटा	७४	९०	१००	१०५	११०
वित्तीय साक्षरता	प्रतिशत	२५	५२	५५	६०	६५

४.११.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	७०५०.००	२६६२.५०	४३८७.५०	०.००	५६४०.००	१४१०.००	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	७१२०.५०	२६८९.१३	४४३१.३८	०.००	५६९६.४०	१४२४.१०	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	७१९१.७१	२७१६.०२	४४७५.६९	०.००	५७५३.३६	१४३८.३४	०.००

४.११.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१४०००११	गृह संचार तथा कानून मन्त्रालय	६१८९.९७	सालबसाली	१०० भन्दा बढी नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा, संशोधन तथा परिमार्जन भएको, सुरक्षा निकायका २६० ओटा भन्दा बढी भवन निर्माण, यातायातका साधन र विपद् पूर्व तयारी, खोज, उद्धार तथा राहत सामग्री प्रदान गरिएको; संविधानको प्रावधानबमोजिम प्रदेश प्रहरी ऐन, २०७५ र प्रदेश अनुसन्धान ब्युरो ऐन, २०७७ तर्जुमा गरी प्रहरी परिचालन, प्रहरी सङ्गठनसुदृढीकरण र अनुसन्धान कार्य सुचारु गरिएको	चलचित्र तथा लोकसञ्चार प्रवर्द्धन बोर्ड कोष मधेशी शहीद प्रतिष्ठान कोष जिल्लामा प्रहरी आवास कार्यक्रम मिडिया काउन्सिल कोष सप्तरी जुटपानीमा शहीद स्मृति सभाहल तथा भौतिक संरचनानिर्माण लागुऔषध दुर्व्यसनमुक्त युवा अभियान कार्यक्रम विपद् व्यवस्थापन सामग्री खरिद प्रहरी कार्यालय भवन, व्यापक किचन निर्माण शहीद स्मृति भवन तथा आवश्यक संरचना निर्माण स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारी न्याय सम्पादनतालिम र कानून तर्जुमा मधेश प्रदेश सरकारको टेलिभिजन संचालन लगायतका विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च रणनीतिक स्थानमा प्रविधियुक्त चौकी निर्माण र मौजुदा भवन मर्मत प्रत्येक जिल्लामा आश्रय स्थल निर्माण र आधुनिक उद्धार उपकरण मौजुदात।	२००.०० ५००.०० २०००.०० ५००.०० २००.०० ३००.०० २००.०० २०००.०० ५००.०० ५०.०० ३००.०० ५००.०० १६००.००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					बाढी/शीतलहर प्रभावितका लागि कोष र मोबाइल SMS पूर्व सूचना प्रणाली।	१००.००
					प्रदेश सरकारका कामकारबाही र सूचना जनस्तरमा पुऱ्याउन सञ्चार माध्यमको लागि रेडियो र टेलिभिजन स्थापना तथा सञ्चालन।	१००.००
					मातृभाषाका मिडियालाई सहूलियत र क्रियाशील पत्रकारको दुर्घटना बीमा।	१००.००
					वातावरणमैत्री यातायात प्रवर्द्धनका लागि सरकारी खरिद र चार्जिङ्ग स्टेशन।	२५००.००
					ग्रामीण-सहरी जोड्ने गुर्योजना र PPP मोडलमा सर्वसुलभ बस सञ्चालन।	५००.००
					इलाका प्रहरी कार्यालय, ढल्केवर, धनुषाको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					इलाका प्रहरी कार्यालय, पातो सप्तरीको भवन निर्माण(बहुबर्षिय)	
					प्रदेश प्रहरी कार्यालय, धनुषाको ब्यारेक र किचन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी बथनाहा, महोत्तरीको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी बथनाहा, सर्लाहीको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी सिसौठ, सप्तरीको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					इलाका प्रहरी कार्यालय, कोप्वापिपरिया, रौतहटको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					इलाका प्रहरी कार्यालय, अमलेखगञ्ज, बाराको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी कचोर्वा, बाराको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी रामपुर खाप, रौतहटको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					इलाका प्रहरी कार्यालय, निजगढ, बाराको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					प्रहरी चौकी मुक्सार, सिरहाको भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					सर्लाही जिल्लामा नमूना अतिथि गृह निर्माण	
					बारा जिल्ला अदालत बार एशोसिएसन नेपालको भवन निर्माण	
					मुद्रण छापाखानाको अधुरो भवन निर्माण कार्य पुरा	
					विपद् सामग्री भण्डारणको लागि प्रत्येक जिल्लामा गोदामघर निर्माण ।	
					नेपाल पत्रकार महासंघ मधेश प्रदेशको लागि बहुउपयोगी भवन निर्माण (बहुबर्षिय)	
					सशस्त्र प्रहरी बल नेपाल नं. ८ गण धनुषाको Conference Hall निर्माण कार्य ।	
					लागु औषधी दुर्व्यसनमुक्त युवा अभियान कार्यक्रम।	
					जम्मा	१२१५०

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरु र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३१४०० ०११	आमसञ्चार प्राधिकरण	३००.००	सालबसाली	प्रदेश सञ्चार सम्बन्धी ऐनको दफा १२ बमोजिम मधेश आम- सञ्चार प्राधिकरण स्थापना भई सेवा ३८ वटा अनालाइन मिडिया दर्ता भएका	आमसञ्चार प्राधिकरण कोष स्थापना, बैठक तथा प्राधिकरण सञ्चालन खर्च विभिन्न कार्य तथा खर्च	१००.०० २००.००
	जम्मा				जम्मा	३००
	जम्मा					१२४५०

४.११.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सभा, सरकार र मातहत निकायका गतिविधि आधुनिक सूचना प्रविधिको समेत प्रयोगगरी पूर्वानुमानयोग्य, सरल र सहज हुने, संरचनात्मक तथा सङ्गठनात्मक सुधार, क्षमता विकास र नतिजामा आधारित कार्यसम्पादन हुनेछ। उपरोक्त अनुमान पूरा नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्तिसमा जोखिम रहनेछ।

४.१२ शासकीय सुधार तथा सेवा प्रवाह

४.१२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको माध्यमद्वारा नेपाली जनताको दिगो शान्ति, सुशासन, विकास र समृद्धिको आकांक्षा पूरा गर्न संकल्प गरेको छ। संविधानले नेपालको मुल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानीय तह गरी तीन तहको हुने र संविधान र कानून बमोजिम तीनै तहले राज्यशक्तिको प्रयोग गर्ने गरी राज्यको संरचना, राज्यशक्तिको बाडफाँड, राजस्व अधिकारको प्रयोग तथा राजस्व बाँडफाँडको व्यवस्था गरेको छ। सोही व्यवस्था बमोजिम नेपालमा तहगत सरकारगठनभई नागरिकको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व कार्यान्वयनमा क्रियाशील रहेका छन्।

प्रदेश सरकारको प्रमुख कार्यकारी निकायको रूपमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय रहने संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था बमोजिम मधेश प्रदेशमा पहिलो पटकवि.सं. २०७४ फाल्गुन ३ गते मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सहित सात वटा मन्त्रालय गठन भई प्रदेश सरकार स्थापना भएकोमा कार्यविभाजनमा पटक पटक समायोजन गरी हाल मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सहित १२ वटा मन्त्रालय सञ्चालनमा रहेका छन्। प्रदेशमा १२ मन्त्रालय समेत प्रदेश मातहतका १५१ निकाय तथा कार्यालयमा कुल ४१२१ दरबन्दी स्वीकृत भई संगठनात्मक संरचना तयार गरिएको छ।

प्रदेशको शासन व्यवस्थालाई नियमन, निर्देशन तथा समुचित व्यवस्थापनको लागि नेपालको संविधानको अनुसूचीमा उल्लेख भएका एकल तथा साझा अधिकार र कार्यविस्तृतिकरण प्रतिवेदन समेतलाई उपयोग गरी जनतालाई सोही अनुसार सेवा प्रवाह तथा विकास कार्य सञ्चालनमा प्रदेश सरकार क्रियाशील रहेको छ। मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट मन्त्रिपरिषद् सम्बन्धी कार्य नीति तर्जुमा, सार्वजनिक प्रशासन, सुशासन, शासकीय सुधार, कर्मचारीव्यवस्थापन र कर्मचारी तथा पदाधिकारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि लगायत योजनाहरूको अनुगमन तथा मूल्यांकन सहितमा निर्देशनात्मक कार्यहरू सम्पादन भइरहेको छ। साथै प्रदेशमा रहेका स्थानीय सरकारको सम्पर्क मन्त्रालयको रूपमा स्थानीय तहको नीति, कानून, योजना तथा कार्यसम्पादनमा मार्गदर्शन, समन्वय तथा सहकार्य कार्यभइरहेको छ। मधेश प्रदेशसरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० मा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद् कार्यालयलाई विभिन्न ३० वटा कार्य जिम्मेवारी तोकेको छ।

४.१२.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको प्रमुख कार्यक्षेत्र प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली बमोजिम तोकिएको छ जसको प्रमुख कार्यक्षेत्र देहायबमोजिम उल्लेख गरिएको छ:-

- (१) प्रदेश मन्त्रिपरिषद् सम्बन्धी कार्य;
- (२) प्रदेशको शासन व्यवस्थाको सामान्य निर्देशन, नियन्त्रण र सञ्चालन;
- (३) प्रदेशको अधिकारका विषयगत नीति तर्जुमाका लागी मन्त्रालयलाई निर्देशन, स्वीकृती, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- (४) प्रदेश सरकारको कार्यविभाजन नियमावली तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन;
- (५) प्रदेश मन्त्रालय तथा निकायहरुको कार्यको समन्वय, सूपरिवेक्षण, नियन्त्रण, अनुगमन र मूल्याङ्कन;
- (६) प्रदेश मन्त्रिपरिषद्का निर्णयको कार्यान्वयन र अनुगमन;
- (७) संवैधानिक निकाय तथा आयोग, प्रदेश लोकसेवा आयोग र अन्य संघीय तथा प्रादेशिक आयोग, प्रदेश कानून बमोजिम गठित निकायसँगको सम्पर्क र समन्वय;
- (८) शासकीय सुधार, सुशासन, भ्रष्टाचार नियन्त्रण र प्रदेश निजामति सेवा सुधार;
- (९) प्रदेश निजामति सेवा पुरस्कार;
- (१०) प्रदेश सेवा व्यवस्थापन तथा समावेशी सेवा प्रवाह;
- (११) अन्तर प्रदेश परिषद् र संघ तथा अन्य प्रदेश र स्थानिय तहसँगको समन्वय र सहकार्य;
- (१२) प्रदेशस्तरीय मानव संशासन विकास योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन;
- (१३) मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका सम्बन्धमा अनुगमन र प्रतिवेदन;
- (१४) प्रदेश संगठन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन

४.१२.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

जनशक्ति व्यवस्थापन, दक्ष तथा सीपयुक्त जनशक्ति आकर्षण, जनशक्ति टिकाउ नहुनु, समायोजन हुनु भएका कर्मचारीको व्यवस्थापन तथा वृत्ति विकास नहुनु, सेवा निवृत्त कर्मचारीको पद/तह अनुसारको सेवा सुविधाको सुनिश्चितता नहुनु, प्रदेश सरकारबाट बढुवा वा स्तर वृद्धि भएका कर्मचारीलाई सोही अनुसारको व्यवस्थापन हुन नसक्नु; प्रदेश निजामति सेवा ऐन, २०७७ तथा नियमावली, २०७९, स्थानीय सेवा (गठन तथा सञ्चालन) ऐन, २०८१ लाई पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरी पदस्थापन, सरुवा, बढुवा र वृत्ति विकास लगायतका कार्य हुन नसक्नु, प्रदेशस्तरका सरकारी निकायको सङ्गठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण र व्यवस्थापन परीक्षण व्यवस्थित हुन नसक्नु, स्थानीय सेवाका कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन तथा वृत्ति विकासको सुनिश्चिता सहितको अनुमायोग्य सरुवा प्रणालीको व्यवस्थापन हुन नसक्नु मुख्यमन्त्रि तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयको कार्यक्षेत्र अन्तर्गतको प्रमुख सवालका रहेका छन्।

प्रदेश मन्त्रालय तथा निकायको कुल ४१२१ दरबन्दीमध्ये करिब ७४ प्रतिशत मात्र कर्मचापदपूर्ति हुनु, कर्मचारी कल्याण कोषको व्यवस्था नहुनु, प्रदेशतथा स्थानीय सेवाको संगठन तथा सेवा सञ्चालन प्रभावकारी बनाउनु नसक्नु, प्रदेश निजामती सेवा पुरस्कार योग्य कर्मचारीलाई प्रोत्साहन र पुरस्कारको व्यवस्था प्रभावकारी नहुनु, प्रदेशस्तरीय आयोग, निकायको गठन र पदाधिकारीको नियुक्ति तथा सेवा सुविधा सम्बन्धी कानूनको तर्जुमा र कार्यान्वयन यस्ता निकायको स्वायत्तता र जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न नसक्नु, प्रदेशस्तरीय मानव संशाधन विकास योजना तर्जुमा गरी प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन नहुनु, प्रदेश निजामती सेवा र अन्य प्रदेश सरकारी सेवा सञ्चालनसम्बन्धी नीति तथा कानून संघीय कानूनसँग समन्वय स्थापित नहुनु, दोहोरोपन र द्विविधा कायम रहनु, कर्मचारी अभिलेख व्यवस्थापन डिजिटलाइजेसन र एकीकृत अभिलेख प्रणाली स्थापना र

सञ्चालन हुनु नसक्नु, प्रदेशस्तरीय प्रशिक्षण नीति, मापदण्ड र राष्ट्रिय तथा प्रदेशस्तरीय तालीम केन्द्रसँगको समन्वय नियमित तालीम र क्षमता विकासको प्रभावकारी संयन्त्र विकास र सञ्चालन नहुनु, प्रदेशस्तरमा सार्वजनिक सेवा वितरणको न्यूनतम मापदण्ड, सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्वेक्षण र सेवा प्रवाहको अनुगमन गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा नियमित अनुगमन र सुधार नहुनु, प्रदेश कानून तर्जुमा, एकीकरण, संहिताकरण र अभिलेख व्यवस्थापन, कानूनी अभिलेखको प्रभावकारी डिजिटलाइजेसन र सहज पहुँच बढ्न नसक्नु, अन्तर प्रदेश परिषद् र संघ तथा अन्य प्रदेश र स्थानीय तहसँगको समन्वय कर्मचारी सरुवा, द्वन्द्व समाधान र क्षमता अभिवृद्धिमा अन्तर प्रदेश सहकार्यको वातावरण सिर्जना हुन नसक्नु यस क्षेत्रका अन्य समस्याहरू हुन्।

यसैगरी क्षमता विकासका कार्यहरू आपूर्तिमा आधारित भन्दा मागमा आधारित बनाई प्रभावकारिता बढाउनु, जनलोकपाल आयोगलाई प्रभावकारी बनाई पेश भएका उजुरीहरू फछ्यौट गर्नु, अख्तियार दुरुपयोग आयोगमा सबैभन्दा बढी उजुरी मधेश प्रदेशबाट पर्नु, निगरानीकर्ता निकायबाट सरकारको निर्माण प्रक्रिया र कार्यसम्पादनमा उठेका प्रश्नमा नागरिकमा विश्वासको वातावरण सिर्जना गर्नु, बेरुजु अन्य प्रदेशका तुलनामा सबैभन्दा बढी हुनु; अधिकांश वेरुजु अनियमित तथा प्रमाण पेश गरी सोको सम्परीक्षणको विषयमा सम्बन्धित निकायले तादरुकता देखाउनु, कानूनबमोजिम असार १० भित्र सभामा बजेट पेस नभएका स्थानीय तहको संख्या सबैभन्दा शुल्यमा झार्नु, स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत पूर्णकालसम्म रहने व्यवस्था गर्नु, कर्मचारीहरूको सरुवा तथा कामकाजलाई अनुमानयोग्य बनाउनु, तहगत सरकार बीचको समन्वय, सहकार्य र सहअस्तित्व कायम गरी जनतामा प्रभावकारी सेवाप्रवाह हुने वातावरण निर्माण गर्नु, यसैगरी, सुशासन, सेवा प्रवाह तथा सुधार गर्नु, तहगत सरकार र अधिकारमा संकुचन नियन्त्रण र नियमन गर्नु, समान प्रकृतिको कामका लागि तहगत सरकार र मन्त्रालयगत संरचना निर्माण गर्ने अभ्यासका कारण सार्वजनिक स्रोतको मितव्ययिता तथा प्रभावकारितामा प्रश्न उठ्नु, निकायगत समन्वय कमजोर हुँदा स्रोत विनियोजनमा दोहोरो पर्ने जोखिम हुनुशासकीय सुधार तथा सेवा सञ्चालन सम्बन्धी प्रमुख चुनौतीहरू हुन्।

प्रदेश सरकारका मन्त्रालयबाट जिल्लास्तरमा अलग अलग कार्यालय स्थापना गर्दा कार्यालयको भवन निर्माण वा भाडा र मर्मतसम्भार, कार्यालय व्यवस्थापन खर्च, सहयोगी कर्मचारी व्यवस्थापन, लेखापालन व्यवस्थापन लगायतमा प्रशासनिक खर्च बढ्नु, प्रदेश सरकारका निकायबीच योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयनमा परिपूरक तथा परिपोषक सम्बन्ध स्थापित गर्नु, कर्मचारी समायोजन ऐन, २०७५ बमोजिम प्रदेश र स्थानीय तहमा समायोजन भएका र प्रदेश लोक सेवा आयोग/लोक सेवा आयोगको सिफारिसमा नियुक्त भएका कर्मचारीको अभिलेख व्यवस्थापन (व्यक्तिगत विवरण) तथा प्रदेशका पदाधिकारी, करार सेवाका कर्मचारीहरू लगायतको सम्पत्तिको अभिलेख व्यवस्थापनमा राष्ट्रिय किताबखाना (निजामती) द्वारा सञ्चालित प्रणालीमा सहज पहुँचका साथै अभिलेख अध्यावधिक गर्नु, सेवाकालिन तालिमलाई वृत्ति विकाससँग जोडेर कर्मचारीको पद, तह, जिम्मेवारी तथा आवश्यकतानुसार तालिम उपलब्ध गराउनु, कर्मचारी तथा पदाधिकारीले प्राप्त गर्नुभएका तालिम तथा क्षमता अभिवृद्धिलाई सेवा प्रवाह परेको मूल्याङ्कन गरी प्रभावकारिता बढाउनु; शासकीय सुधार, पारदर्शिता, जवाफदेहिता, उत्तरदायित्व तथासुशासनमा आधारितरहेर प्रदेश निजामतीसेवा तथा स्थानीय सेवाको सुधार गरी प्रभावकारी सेवा प्रवाह र जनमुखी शासनको माध्यमबाट प्रदेशबासी जनताको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार ल्याउनु लगायतका चुनौतीहरू शासकीय सुधार, तहगत सम्बन्ध र सेवा प्रवाह सम्बन्धमा रहेका छन्।

४.१२.४ सोच

"सदाचार तथा निष्पक्ष प्रशासन: समृद्धि, विकास र सुशासन"

४.१२.५ उद्देश्य

(क) शासकीय सुधार तथा सुशासन सृष्टीकरण

- (१) सदाचार तथा जनमुखी विकास प्रशासनको विकास गर्नु;
- (२) पारदर्शिता, जवाफदेहिता, जनउत्तरदायी र शासन प्रणालीको अभ्यासमार्फत प्रदेशमा सुशासन कायम गर्नु;

(ख) प्रदेश सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाह

- (३) प्रदेश सरकारबाट हुने नागरिक सेवा प्रवाह र विकास निर्माणलाई पारदर्शी, उत्तरदायी, कानूनसम्मत बनाउनु;
- (४) सार्वजनिक स्रोत, साधनलाई प्रदेशवासीको हितमा सदुपयोग गर्नु;

(ग) अन्तरसरकार तथा निकाय समन्वय

- (५) प्रदेशलाई प्राप्त कार्यजिम्मेवारीको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि तहगत सरकारबीच समन्वय र सहकार्य गर्नु ।
- (६) अन्तर निकाय समन्वयलाई सुदृढ गरी प्रदेशलाई प्राप्त कार्यजिम्मेवारीको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु।

४.१२.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

(क) शासकीय सुधार तथा सुशासन सुदृढीकरण

- (१) नीति तथा कानून तर्जुमा, पुनरावलोकन एवम् संशोधन गर्ने;
- (२) संस्थागत तथा संरचना सुदृढीकरण गर्ने;
- (३) कार्यान्वयन कार्यविधि तथा प्रणाली सुदृढीकरण गर्ने;
- (४) कानून अनुसार सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परिक्षण, सेवा प्रवाहको सर्वेक्षणद्वारा सार्वजनिक जवाफदेहिता वृद्धि गर्ने;
- (५) जनस्तरबाट उठेका गुनासाको सम्बोधन गर्ने;
- (६) मानव अधिकारको सम्मान, संरक्षण तथा प्रवर्द्धनको अनुगमन गर्ने।

(ख) प्रदेश सेवा व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाह

- (७) सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने, सेवा प्रवाहलाई परिणाममुखी बनाउने र ;
- (८) कर्मचारीको डिजिटल अभिलेख व्यवस्थापन, संगठनात्मक विकास, सुधार तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने;
- (९) कर्मचारीको सुरुवा, बढुवा तथा वृत्ति विकासलाई अनुमानयोग्य र चक्रिय प्रणाली अपनाई पारदर्शिता कायम गर्ने;
- (१०) कार्यसम्पादन करार सम्झौता तथा कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन नतिजामा आधारित बनाउने
- (११) मानव संसाधन विकास योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने।
- (१२) सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधि प्रणालीलाई अधिकतम उपयोग गर्ने।

(ग) अन्तरसरकार तथा निकाय समन्वय

- (१३) अन्तरसरकार तथा अन्तरप्रदेश समन्वय तथा सहकार्य गर्ने;
- (१४) अन्तरनिकाय समन्वय तथा सहकार्य गर्ने;
- (१५) अन्तरप्रदेश परिषद्मार्फत प्रदेशको हित प्रभावकारी बनाउने।

४.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) प्रदेश तथा स्थानीय शासन सुदृढीकरण कार्यक्रम
- (२) नीति, कानून तथा कार्यविधि तर्जुमा, पुनरावलोकन
- (३) जनलोकपाल आयोगको क्षमता सुदृढीकरण
- (४) गुनासो सुनुवाइ तथा व्यवस्थापन

- (५) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सबलीकरण
- (६) सुशासन प्रवर्द्धन, खरिद व्यवस्थापन लगायतमा जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि
- (७) सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी नागरिक सचेतना अभिवृद्धि
- (८) संघिय तथा प्रादेशिक निकायहरूसँगको समन्वय तथा सहकार्य
- (९) सेवा प्रवाह र विकास कार्यहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
- (१०) सेवाग्राही सन्तुष्टि सर्भेक्षण
- (११) जनलोकपाल आयोगको पुनर्संरचना
- (१२) कर्मचारी अभिलेख व्यवस्थापन
- (१३) मन्त्रिपरिषद्को निर्णयहरूलाई कम्प्युटराइजरुपमा अभिलेख/डिजिटाइजेशन
- (१४) स्थानीय तहहरूमा एकद्वार सेवा प्रवाह प्रणालीको स्थापनामा सहयोग
- (१५) प्रदेश सरकारका मन्त्राल तथा निकायहरूमा GIOMS को कार्यान्वयनका लागी प्राविधिक सहयोग
- (१६) प्रदेश समन्वय परिषद्को बैठक सञ्चालन तथा निर्णय कार्यान्वयनका लागी प्राविधिक सहयोग
- (१७) नवप्रवर्तन साझेदारी परियोजना कार्यान्वयनमा सहयोग
- (१८) मानव अधिकारको संरक्षण र संवर्द्धन

४.१२.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
प्रदेशमा रहने सरकारी कार्यालय	संख्या	१५१	१५१	११०	११०	११०
प्रदेश सरकारमा रहने दरबन्दी	संख्या	४१२१	४१२१	३५१६	३५१६	३५१६
प्रदेश समन्वय परिषद्को बैठक	संख्या	५	१	२	२	२
वार्षिक सार्वजनिक सुनुवाई	पटक	०	०	१	१	१
वार्षिक सार्वजनिक परीक्षण	पटक	०	०	१	१	१
संगठन संरचना पुनरावलोकन	संख्या	१	१	१	१	२
व्यवस्थापन परीक्षण	संख्या	०	०	१२	६	६
प्रादेशिक निर्देशक समितिको बैठक (PLGSP)	पटक	२	१	२	२	२
प्रदेश विकास समस्या समाधान समिति बैठकबाट भएका निर्णयको कार्यान्वयन	प्रतिशत	३०	३०	६०	६०	६०
मन्त्रिपरिषद्को बैठक	पटक	२१९	२०	२५	२५	२५
प्रदेश सचिवस्तरीय बैठक	पटक	-	१२	२४	२४	२४
अन्तरतह सम्बन्ध सम्बन्धी अन्तरक्रिया	पटक	१	८	४	४	४
सुशासन प्रवर्द्धन सम्बन्धी क्षमता विकासका कार्यक्रममा वार्षिक सहभागी संख्या	कार्यदिन	१३११०	१३००	१५००	१५००	१५००

४.१२.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रु लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	२८५९.२०	२४५८.४०	४००.८०	०.००	२२८७.३६	५७१.८४	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	२८८७.७९	२४७४.७०	४१३.०९	०.००	२३१०.२३	५७७.५६	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	२९१६.६७	२४९९.४५	४१७.२२	०.००	२३३३.३४	५८३.३३	०.००

४.१२.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
३०१०००११	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,	२०३०.००	सालबसाली	(१) मन्त्रीपरिषद्को बैठक नियमित र व्यवस्थित, ४१२१ कर्मचारी दरबन्दी कायम भइ परिचालन, क्षमता तथा वृत्ति विकास र १५१ भन्दा बढी कार्यालय मार्फत प्रदेश सेवा सञ्चालन भैरहेको (२) चालु आ.व. मा विभिन्न सेवा समहमा लोकसेवा आयोगको सिफारिसमा ६९ जना खुला तर्फ नियुक्ति तथा पदस्थापन, ३९ जना कर्मचारीको अनिवार्य अवकाश र २ जनाको राजिनामा स्वीकृत गरिएको, (३) ५५० जना भन्दा कर्मचारीको नयाँ सिटरोल दर्ता गरिएको (४) प्रदेश र स्थानीय तहका ६५० भन्दा बढि कर्मचारीको अभिलेख अद्यावधिक गरिएको र सतर्कता केन्द्र तथा अ.दु.अ.आ. बाट प्राप्त ४० भन्दा बढि उजुरी तथा गुनासो व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित निकायलाई लेखि पठाएको र माग गरिएको विवरण तालुक निकायलाई पठाइएको।	मन्त्रिपरिषद्को बैठक निर्णय र कार्यान्वयन डिजिटलाइजेशन र व्यवस्थापन मानव अधिकारको राष्ट्रिय कार्ययोजना प्रदेशस्तरमा कार्यान्वयन गुनासो व्यवस्थापनको लागि डिजिटल ड्यास बोर्डको स्थापना तथा कार्यान्वयन विविध पूँजीगत कार्यक्रम विविध चालु कार्यक्रम कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च जम्मा	२५ २०० २५ ५० २०० ३३० ८३०
३०११११२०	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९००.००	सालबसाली	नवप्रवर्तन साझेदारी कोष मार्फत ५ वटा स्थानीय तहसँग कार्य प्रक्रिया अधि बढेको। करिब ६०० कर्मचारीहरूको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन, प्रदेश विकास आयोजना अनुगमन तथा मुल्याङ्कन कार्यविधिबारे सबै जिल्लामा अभिमुखिकरण, LGPAS कार्यान्वयनमा सहयोग, PIS सञ्चालनमा सहयोग	नवप्रवर्तन साझेदारी कोष कार्यान्वयन प्रदेश निजामति किताबखानाको स्तरोन्नति तथा सुदृढीकरण स्थानीय तहका GESI सम्पर्क व्यक्तिका लागि GESI Audit, GRB, PSEA, GT, CoC सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम स्थानीय तथा प्रदेश सरकारका लागि आयोजना बैंक सञ्चालनमा सहयोग प्रदेश सरकारका कर्मचारीका लागि सेवा प्रवेश तथा सेवाकालीन तालिम स्थानीय तहलाई एकद्वार सेवा प्रवाह प्रणालीको स्थापनाको लागि सहयोग प्रदेशका मन्त्रालय तथा आयोग कार्यालयमा GIOMS कार्यान्वयनका लागि प्राविधिक सहयोग प्रदेश लोक सेवा आयोगमा नेटवर्किङ र डिजिटल पूर्वाधारसहितको उच्च प्रविधि युक्त आईटी ल्याब स्थापना प्रदेश तथा स्थानीय तह सम्बन्ध सुदृढीकरण जिल्लास्तरीय अन्तरक्रिया/ कार्यशाला स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लेखा शाखामा कार्यरत कर्मचारीका लागि लेखा परिक्षण वित्तीय अनुशासन सम्बन्धी कार्यशाला स्थानीय सरकारका निर्णय प्रक्रियामा सहयोगी हुने तथ्याङ्क एकीकरण, व्यवस्थापन तथा प्रस्तुतीकरण सम्बन्धी डिजिटल बुटक्याम्प समान अवस्थाका स्थानीय तहहरू विचमा Community of Practices (CoP) कार्यक्रम	४०४.५ ३.० १६.० १२.५ ४२.० ५.० ३.० १५.० १०.० ३६.० १०.० ४.५

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आगामी आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					आन्तरिक राजस्वका स्रोत सुदृढीकरणका लागि स्थानीय तह सहयोग र सहजीकरण	८.०
					स्थानीय तहका लागि योजना-बजेट सम्बन्ध र नतिजामुखी बजेटिङका लागि MTEF सम्बन्धी व्यवहारिक कार्यशाला	३६.०
					स्थानीय तहहरूका LGPAS को नतिजाको समीक्षा तथा पुनर्ताजगी कार्यशाला	२४.०
					स्थानीय तहहरूमा एकद्वार सेवा प्रवाह प्रणाली (OSSD) को स्थापनामा सहयोग (विधुतिय पूर्वाधार/उपकरण सहयोग)	१६.०
					प्रदेश मन्त्रालयहरूको लैससास परीक्षण (GESI Audit) सञ्चालन (३ वटा मन्त्रालय)	४.५
					प्रदेश सरकारका कानून, ऐन, नियमावली, निर्देशिका तर्जुमा/पुनरावलोकन	९.०
					स्थानीय तहमासामाजिक जवाफदेहिता प्रवर्द्धन औजार कार्यान्वयन तालिम	३२.०
					विविध कार्य तथा खर्च	२०९.०
					जम्मा	९००
३०९९११२१	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान (संघ सशर्त अनुदान)	८.२०	सालबसाली	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्रको संस्थागत विकास र सुदृढीकरण सहयोग पुगेको (खर्च प्रतिशत ५०%)	सहायक द्वितीयको तलब खर्च	८.२
३०९०००११	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	९९५	सालबसाली	विभिन्न विषयमा प्रदेश र स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि र कर्मचारीको क्षमता विकास भईरहेको चालु आ.व.को खर्च प्रतिशत २७.२३%)	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र सञ्चालन, अनुसन्धान तथा प्रशिक्षक कार्यक्रम पदाधिकारी तथा कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि तथा तालिम मन्त्रिपरिषद सदस्यहरूका लागि १ दिवसिय प्रशिक्षण प्रदेश सभा सदस्यहरूका लागि १ दिवसिय तालिम वालमैत्री, जलवायुमैत्री, युवामैत्री शासन सम्बन्धी अभिमुखीकरण विविध कार्य तथा खर्च	१५० २०० २५० १५ २५ ३० ३२५
					जम्मा	७९५
३०९०००११	जनलोकपाल आयोग	५२६.००	सालबसाली	प्रदेश जनलोकपाल आयोगमा विभिन्न माध्यमबाट वि.स. २०७८/७९ देखि २०८०/८१ सम्म जम्मा ५६ वटा उजुरी परेको र सबै कारवाहि प्रकृत्यामा रहेको। र २०८१/८२ मा १४ वटा उजुरी दर्ता भएको।	सरोकालवालसँग सुशासन सम्बन्धि अन्तक्रिया कार्यक्रम, प्रदेश जनलोकपाल आयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम प्रदेश मातहतका कार्यालयबाट सञ्चालित विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन जनलोकपाल आयोगसँगको कार्यक्षेत्र- सँग सम्बन्धित कार्यक्रम	१५० २५ २५ ३२६
					जम्मा	३२६
	कुल जम्मा					२८५९.२०

४.१२.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

अन्तर सरकार तथा निकाय समन्वय, प्रदेश सरकार सञ्चालन, सेवा प्रवाह, सुशासन तथा विकास कार्यलाई व्यवस्थापन गर्न नीति, कानून, कार्यविधि तथा मापदण्ड निर्माण र समयसापेक्ष सुधार हुने; प्रदेशको अधिकार क्षेत्र तथा कानून बमोजिम संगठन

संरचना तथा कर्मचारी सहित प्रदेश सेवा व्यवस्थापन; सेवा प्रवाहमा देखिएका सवाल चुनौती सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धान हुने, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारी क्षमता विकास; सञ्चालित क्षमता विकास तथा प्रशिक्षण कार्यक्रमको प्रभाव अध्ययन, प्रदेश सभा, मन्त्रालय तथा मातहतका निकायका गतिविधि कृत्रिम वौद्धिकता लयागतका नवनतम सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गरी पूर्वानुमानयोग्य, सरल र सहज हुने; संरचनात्मक र सङ्गठनात्मक सुधार तथा क्षमता विकास, नतिजामा आधारित सुपरीवेक्षण, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा समन्वय हुने अनुमान गरिएको छ। यी अनुमानहरू पूरा नभए प्रस्तावित कार्यक्रम, आयोजना र क्रियाकलाप कार्यान्वयन नहुने र अपेक्षित नतिजा प्राप्तिको जोखिम रहेको छ।

४.१३ प्रदेश सभा

४.१३.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको भाग १४ को धारा १७५ मा प्रदेश व्यवस्थापिकाको व्यवस्था रहेको छ। यसै व्यवस्थाबमोजिम प्रदेश सभाको पहिलो चुनाव पश्चात वि.सं. २०७४ सालमा मधेश प्रदेश सभाको गठन भएको हो। प्रदेश सभाको व्यवस्थापिकाको रूपमा कानून तर्जुमा तथा सरकार निर्माण र सञ्चालन र संविधानले दिएको अधिकार स्थापित गराउनमा सर्वोच्च भूमिका रहेको छ। प्रदेशसभा नियमावली अनुसार प्रदेश सभामा सभामुख, उपसभामुख, विषयगत समिति संयोजक तथा सदस्य, संसदीय दलका मुख्यसचेतक, सचेतक रहने व्यवस्था रहेको छ। यसरी प्रदेश सभा व्यवस्थित र मर्यादित रूपमा सञ्चालनको अभ्यास भैरहेको छ। प्रदेश सभाको पहिलो कार्यकालमा कुल ३७५ बैठक सम्पन्न गरी ७२ ओटा विधेयक, ८ आ.व.को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र बजेट पारित गरी प्रदेश सरकारलाई नीतिगत मार्गदर्शन प्रदान गरेको छ।

४.१३.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

४.१३.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

संविधान बमोजिम प्रदेश सभालाई तोकिएका काम गर्न तथा कार्य वातावरण बनाउन कठिनाई हुनु, सभाका सदस्यलाई कानून निर्माणमा बढी समय दिने वातावरण बन्नु, सरकारलाई प्रदेश सभाप्रति पूर्णरूपमा जवाफदेही बनाउन नसकिनु जस्ता सवाल रहेका छन्। प्रदेश सभा निर्वाध चल्ने वातावरण बनाउनु, सरकारलाई सभाप्रति जवाफदेही बनाउन निगरानी संयन्त्रहरूको गुणस्तरीयता बढाउनु र सभाका सदस्यको महत्वपूर्ण समय सभाका विधायिकी र गैर विधायिकी कार्यमा लगाउनु जस्ता चुनौति रहेका छन्।

४.१३.३ सोच

विधिको शासन तथा संविधानको भावनाको सम्मान

४.१३.५ उद्देश्य

- (१) संसदको विधायिकी कार्यमा सहयोग गर्ने;
- (२) मौलिक हकको कार्यान्वयनको लागी कानून निर्माण गर्ने;
- (३) विषयगत संसदीय समिति मार्फत विषयगत मन्त्रालयको कार्यमा नियन्त्रण निगरानी एवम समन्वय गर्ने।

४.१३.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

- (१) संसदीय समिति मार्फत विषयगत मन्त्रालयको नियन्त्रण, निगरानी तथा समन्वय गर्ने;
- (२) संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम कानून निर्माण, प्रमाणीकरण र प्रवोधीकरण गर्ने;
- (३) संसदको विधायिकी कार्य सुव्यवस्थित रूपमा सञ्चालन गर्ने।

४.१३.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) प्रदेश सभाको विद्यायकी कार्य (सभा सञ्चालन तथा व्यवस्थापन);
- (२) मौलिक हक कार्यान्वयन तथा प्रदेश अधिकार क्षेत्रका विषयमा कानून निर्माण;
- (३) संसदीय समिति मार्फत विषयगत मन्त्रालयको कार्यमा नियन्त्रण, निगरानी एवम समन्वय।

४.१३.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको	२०८२/८३ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
युवा संसद अभ्यास	प्रतिशत	१००	५०	१००	१००	१००
सभामुख जनतासँग	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००
प्रदेश सभा गतिविधि संचार माध्यम कार्यक्रम	प्रतिशत	१००	८०	१००	१००	१००
कर्मचारीहरूको क्षमता अभिवृद्धि कार्य	प्रतिशत	५०	५०	१००	१००	१००
प्रदेश सभामा गरिने खरिद कार्यको पारदर्शीता एवं मितव्ययिता	प्रतिशत	५०	१००	१००	१००	१००
विभिन्न विषयगत मन्त्रालयसँग सम्बन्धित क्षेत्रका कानून निर्माणको अवस्था	प्रतिशत	४५	५०	५०	१००	१००

४.१३.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथा अन्य
२०८३/८४ को विनियोजित	४४६९.६०	४०३६.२२	४३३.३८	०.००	३५७५.६८	८९३.९२	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	४५१४.३०	४०७६.५८	४३७.७१	०.००	३६११.४४	९०२.८६	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	४५५९.४४	४११७.३५	४४२.०९	०.००	३६४७.५५	९११.८९	०.००

४.१३.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
२०२० ००११	प्रदेश सभा	३०८५.००	सालबसा ली	प्रथम प्रदेश सभाको कुल ३७५ बैठक सम्पन्न गरी ७२ ओटा विधेयक, ८ आ.व.को वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र बजेट पारित गरी प्रदेश सरकारलाई नीतिगत मार्गदर्शन	प्रदेश सञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुने रकम	१५०.६०
					सभा सदस्य पारिश्रमिक तथा बैठक	२६३७.७६
					विषयगत समितिको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत सञ्चालन हुने अध्ययन अनुसन्धान गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया	१३५.००
					सभामुख, उपसभामुख लगायत प्रतिनिधि मण्डलको आन्तरिक भ्रमण खर्च	४०.००
					प्रदेश सभा गतिविधि रेडियो कार्यक्रम	५.००
					प्रदेश सभा सदस्य तथा पदाधिकारीको आन्तरिक र वैदेशिक भ्रमण	८१.००
					प्रदेश सभा सदस्यका लागि संसदीय प्रक्रियासम्बन्धी अन्तरक्रिया	१०.०
					प्रदेश सभा गतिविधिको संचार माध्यमप्रसार कार्यक्रम	१०.०
					विविध कार्य तथा खर्च	४२.०
					जम्मा	३१११.३६
२०२० ००१२	प्रदेश सभा सचिवालय	१९५८.१८	सालबसा ली	प्रदेश सभा भवन निर्माणको लागि DPR भई बजेट विनियोजन भएको र गत वर्ष वोलपत्र आव्हान समेत भैसकेको	सचिवालय कर्मचारी व्यवस्थापन	८४०.२४
					सभामुख, उप-सभामुख प्रदेश सभा सचिव, सूचना प्रविधि लगायतका विज्ञ र सलाहकार पारिश्रमिक	४५.००
					अन्तर प्रदेश सूचना, अनुभव साटासाट र अवलोकन	२०.०
					सभाको लागि मेशिनरी औजार	७०.०
					पावर हाउस मर्मत	१५.०

ब.उ.शी. नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
					फाउन्टेन मर्मत	८.०
					विधेयक तथा समितिहरूको प्रतिवेदन छपाई	२५.०
					सातै प्रदेशका उपसभामुखसँग निर्वाचित जनप्रतिनिधिको अन्तरक्रिया कार्यक्रम	१५.०
					संसदीय मामिला अध्ययन केन्द्रद्वारा सञ्चालित कार्यक्रममा सचिवालयका कर्मचारी भ्रमण खर्च	१०.०
					प्रदेश सभा सदस्यको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१०.०
					उत्तर विधायक परिषद कार्य	६०.०
					प्रत्यायोजित विधायन अध्ययन कार्य	५.०
					सभाको लागि फर्निचर व्यवस्थापन	८०.०
					माननीयहरूको प्रोफाइल तथा प्रदेश सभा दर्पण कार्य	२०.०
					वार्षिक उत्सव	३५.०
					विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१५०.०
					जम्मा	१३५८.२४
	कुल जम्मा					४४६९.६०

४.१३.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सभाको सभाको बैठक निर्वाधरूपमा सञ्चालन हुने; विधेयक उपर छलफल तथा निर्णय हुने; राजनीतिक दल बीच न्यूनतम साझा विषय तथा सभा सञ्चालन सम्बन्धमा साझा धाराणा तय हुने; सरकार तथा शासन सञ्चालनको लागि आवश्यक निर्माण तथा कानूनको संशोधन हुने; सभा प्रति सरकार जवाफदेही हुने वातावरण निर्माण हुने; सभाका सदस्यको विधायिकी कार्यमा समय उपलब्ध हुने अनुमान गरिएको छ । उपरोक्त अवस्था सिर्जना नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्त नहुने जोखिम रहेको छ।

४.१४ मुख्या न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

४.१.१ पृष्ठभूमि

संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र नेपालको मूल संरचना संघ, प्रदेश र स्थानिय तह गरी ३ तहको रहेको छ । नेपालको संविधानको धारा १६० मा महान्यायाधिवक्ताको मातहत रहने गरी प्रत्येक प्रदेशमा मुख्यमन्त्रीको सिफारिसमा प्रदेश प्रमुखबाट एक मुख्य न्यायाधिवक्ताको नियुक्ति हुने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ता प्रदेश सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकार हुने र संवैधानिक एवं कानूनी विषयमा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएको अन्य अधिकारीलाई राय सल्लाह दिनु मुख्य न्यायाधिवक्ताको कर्तव्य रहेको छ। मिति २०७४/११/०७ मा तत्कालिन प्रदेश नम्बर २ मा मुख्य न्यायाधिवक्ताको नियुक्ति भएसँगै मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय जनकपुरधाम स्थित मधेश भवनमा स्थापना भई कार्यभार सञ्चालन भइरहेको छ। मधेश प्रदेशमा मानव अधिकारको प्रत्याभूतिसँगै सेवाग्राहीलाई निःशुल्क कानूनीसल्लाह तथा सहयोग प्रदान गर्नुका साथै मधेश प्रदेशभित्र भएका विभिन्न खाले घटनाहरूलाई छानविन गर्ने कार्यमा सहयोग समेत हुँदै आएको छ । साथै कार्यालयबाट प्रदेशसरकार र मातहतका निकायहरू पक्षभएको र प्रदेशसरकारलाई विपक्षी बनाई दायरभएको मुद्दामा बहस, पैरवीर प्रतिरक्षा गर्नेकार्य हुँदै आएकोछ। त्यसैगरी यस कार्यालयले प्रदेशमा बनेका ऐन, नियम, कार्यविधिहरूको निर्माणमा आवश्यकता अनुसार संलग्न भई सहयोग प्रदान गर्नुका साथै समयानुकूल कानूनको संशोधन तथा परिमार्जन गर्न सल्लाह समेत प्रदान भइरहेको छ ।

संविधान र कानूनले मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयलाई सुम्पेको जिम्मेवारी प्रभावकारी रूपमा बहन गर्न संस्थागत सुदृढीकरण र क्षमता विकासका लागि योजनाबद्ध विकास आवश्यक पर्दछ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मधेश प्रदेशको

संस्थागत सुदृढीकरण र कर्मचारीहरूको व्यावसायिकता अभिवृद्धि गर्न मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मधेश प्रदेशले पहिलो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मधेश प्रदेशले संविधान तथा कानूनद्वारा सुम्पिएका जिम्मेवारी सम्पादन गर्ने कार्यहरू प्रभावकारी र परिणाममुखी बनाई राज्य, समाज र नागरिकको अपेक्षा अनुसार प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्नका लागि मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मधेश प्रदेशको विद्यमान वस्तुस्थितिको विश्लेषण गरी सवल र कमजोर (Strength and Weakness) पक्षहरू तथा अवसर र चुनौतीहरू (Opportunities and Threat) को पहिचान गरी संस्थागत सुदृढीकरणका लागि पहिलो पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजनाको तर्जुमा गरिनेछ। मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, मधेश प्रदेशले जनताका अपेक्षा र संवैधानिक तथा कानूनी जिम्मेवारी अनुरूपको कार्य निश्चित समय सीमा भित्र सम्पादन गर्न, रणनीतिक योजना अनुसार कार्य सञ्चालन गर्ने संस्कार विकास गर्न प्रथम पञ्चवर्षीय रणनीतिक योजना तर्जुमा गरिएको छ।

४.१४.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) प्रदेश सरकारको तर्फबाट बहस पैरबी तथा प्रतिरक्षा
- (२) प्रदेश सरकारलाई कानूनी राय सल्लाह प्रदान
- (३) अदालतबाट भएका आदेश वा फैसलाको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा सहजीकरण र सोको अनुगमन
- (४) प्रादेशिक कानून निर्माण तथा सुधारमा सहयोग
- (५) लिखित जवाफ लगायतका कानूनी लिखतको स्तर कायम गर्न सहयोग
- (६) प्रदेशमा न्यायिक वा अर्धन्यायिक निकायका स्थापना, सञ्चालन कार्यविधि र अन्य व्यवस्थामा राय सुझाव
- (७) संवैधानिक वा कानूनी प्रश्न सम्बन्धमा राय सुझाव तथा कानूनी रायमा प्रभावकारिता
- (८) प्रदेश सरकारको हकहितमा असर पर्ने निर्णय वा आदेश विरुद्ध मुद्दा दायर, पुनरावेदन वा पुनरावलोकन
- (९) प्रदेश सरकारको हकहित प्रतिकूलका निर्णय वा काम कारवाही विरुद्ध कानूनी उपचार
- (१०) प्रदेश हकहित र सरोकारका विषयमा अदालत, न्यायिक निकाय, कार्यालय र पदाधिकारी समक्ष उपस्थिति
- (११) सार्वजनिक महत्वको वा प्रदेश सरकारलाई सरोकार पर्ने मुद्दा दायर गर्न, अभियोजन एवम् बहस पैरवी
- (१२) सूचना प्रविधिको विकास र उच्चतम प्रयोग तथा अभिलेख व्यवस्थापन
- (१३) न्यायाधिवक्ताको व्यावसायिकता र कर्मचारीको क्षमता विकास
- (१४) हिरासत, थुनुवा कक्ष तथा कारागारको निरीक्षण, अनुगमन तथा प्रतिवेदन
- (१५) सुधारात्मक दण्ड व्यवस्थाको कार्यान्वयन
- (१६) प्रादेशिक कानूनको प्रभावकारिताका लागि जनचेतना र प्रचारप्रसार
- (१७) सरोकारवाला निकायसँग समन्वय र सहकार्य

४.१४.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

जनशक्तिको कमी हुनु, भौतिक संरचना र कार्य जिम्मेवारी बीच तालमेल हुन नसक्नु यससँग सम्बन्धित प्रमुख सवालहरू हुन्। संविधान तथा प्रचलित कानून बमोजिम प्रदेश सरकारलाई कानूनीरूपमा सुदृढ र सक्षम बनाउनु यस क्षेत्रको प्रमुख चुनौती हो।

४.१४.४ सोच

प्रभावकारी प्रतिरक्षा र व्यावसायिक राय र विधिको शासनको सुनिश्चितता

४.१४.५ उद्देश्य

- (१) प्रदेश सरकारका निर्णय संविधान सम्मत कानूनी शासन अनुसार गर्न सहजीकरण गर्नु ।
- (२) प्रदेश सरकारको सरोकार हुने मुद्दा तथा रिटको प्रतिरक्षामा थप प्रभावकारिता ल्याउने
- (३) मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउने
- (४) कानून तर्जुमामा सहजीकरण गर्ने
- (५) मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण गर्ने

४.१.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

- (१) प्रदेश सरकारको तर्फबाट विभिन्न मुद्दामा बहस पैरवी र प्रतिरक्षा गर्ने;
- (२) संवैधानिक र कानुनी विषयमा प्रदेश सरकारलाई आवश्यक राय उपलब्ध गराउने;
- (३) न्यायमा पहुँच, निःशुल्क कानुनी सहायता, मानव तथा मौलिक अधिकार प्रवर्द्धन तथा संरक्षणगर्ने;
- (४) प्रदेश सरकारको सरोकार हुने मुद्दा तथा रिटको प्रतिरक्षामा थप प्रभावकारिता ल्याउने;
- (५) मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट सम्पादन हुने काम कारवाहीलाई प्रभावकारी बनाउने;
- (६) कानून निर्माण, कार्यान्वयन, अध्ययन तथा संवैधानिक अधिकार संरक्षणमा सहजीकरण गर्ने;
- (७) मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण, सुशासन र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्ने।

४.१.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) कानुनी रायको मानकीकरण र समन्वय
- (२) रणनीतिक सुधार, अनुसन्धानमा निर्देशन र अभियोजन अधिकार
- (३) अन्तर-निकाय समन्वय र फैसला कार्यान्वयन
- (४) संवैधानिक कानूनी सवालमा अन्तर्क्रिया
- (५) कानून निर्माण तथा परिमार्जन
- (६) रणनीतिक योजना (Strategic Plan) तर्जुमा
- (७) संवैधानिक हक अधिकार प्राप्तिको अध्ययन र प्रभाव मूल्याङ्कन
- (८) निर्देशिका निर्माण र अन्तर-निकाय समन्वय
- (९) आर्थिक रुपमा विपन्न व्यक्तिहरूलाई निःशुल्क कानूनी सहायता प्रदान
- (१०) मानव अधिकार र थुनुवा अधिकार अनुगमन
- (११) समुदाय स्तरमा कानुनी साक्षरता कार्यक्रम संचालन
- (१२) समुदाय स्तरमा कानुनी सचेतना अभिवृद्धि
- (१३) प्रदेशका कानून अधिकृत र सहायक न्यायाधिवक्ताहरूको क्षमता विकास तालिम
- (१४) विशेषज्ञ परामर्श र क्षमता विकास
- (१५) मानव संसाधन व्यवस्थापन, आचारसंहिता र जवाफदेहिता
- (१६) पुस्तकालय आधुनिकिकरण
- (१७) प्रविधिमैत्री कार्यप्रणाली र मुद्दा व्यवस्थापन
- (१८) प्रविधिमैत्री कार्यप्रणाली
- (१९) पारदर्शिता, वित्तीय सुशासन र सूचनाको हक
- (२०) सांगठनिक संरचना र पूर्वाधार विकास

(२१) कार्य प्रगति समिक्षा गोष्ठि

(२२) हिरासत, निगरानी कक्ष र कारागारको अनुगमन तथा सुधारा

४.१.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८३/८४	२०८४/८५
मुद्दा व्यवस्थापन कार्य उपयोग सफ्टवेयर प्रणाली	संख्या	१	१	२	२	२
मुद्दासँग सम्बन्धित साक्षी प्रमाणको प्रस्तुती र परीक्षण	पटक	०	०	१	२	३
मिसिल व्यवस्थापन	केश	२८	३२	३४	३८	४२
प्रदेश सरकार पक्ष, सरकारको हक, हित र सरोकार रहेका मुद्दा र रिटमा प्रभावकारी प्रतिनिधित्व	वार्षिक पटक	२	३	३	४	३२
सरोकारवालासँगको प्रभावकारी समन्वय बैठक	पटक	२	२	३	४	४
मानव संशाधनको व्यवस्थापन र विकास (वार्षिक)	जना	९	९	९	१२	१२
हिरासत, निगरानी कक्ष र कारागारको अनुगमन तथा सुधारका लागि सहजीकरण (पटक)	पटक	२	२	२	३	३
संघीयता कार्यान्वयनआवश्यक कानूनपहिचान	संख्या	०	१	१	२	
कानूनको मस्यौदा लेखन सम्बन्धी क्षमता विकास	पटक	१	१	१	२	२
मधेश प्रदेशका विभिन्न निकायमा कार्यरत कानून अधिकृतबीच समन्वय	पटक	०	०	०	१	१
कानूनी सचेतना अभिवृद्धि	पटक	२	३	३	४	४
संगठनात्मक संरचना पुनरावलोकन	पटक	२	२	३	४	४
कार्यसम्पादनको सूचनासञ्चार प्रविधिमा आबद्धता	पटक	०	१	२	३	३
पुस्तकालय स्थापना र व्यवस्थापन	संख्या	१	१	१	१	१
प्रभावकारी कार्यान्वयन भएका आयोजना(वार्षिक)	संख्या	१२	१४	१६	१८	२४

४.१.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालू	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	११८.८५	१०९.३४	९.५१	०.००	९५.०८	२३.७७	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	१२०.०४	११०.४४	९.६०	०.००	९६.०३	२४.०१	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	१२१.२४	१११.५४	९.७०	०.००	९६.९९	२४.२५	०.००

४.१.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
२१६० ००११	मुख्यन्यायाधिवक्ताको कार्यालय		सालबसाली	योजना तथा कार्यक्रम समीक्षा २ एउटा भएको, समुदायमा मुख्यन्यायाधिवक्ता ८ भएको, फैसला कार्यान्वयनको अवस्था र चुनौती सम्बन्धी अदालत, सरकारी वकिल र प्रहरीहसँगछलफल	प्रदेश कानूनी सहायताअधिकृतको पारिश्रमिक कर्मचारी तालिम समुदायमा मुख्य न्यायाधिवक्ता समुदाय स्तरमा कानूनी साक्षरता बार,बेन्च र मुख्य न्यायाधिवक्ता बीच छलफल, अन्तरक्रिया संघिय संरचनामा उच्च अदालतको कार्य क्षेत्रकोसम्बन्धमा छलफल तथा अन्तरक्रिया संविधान र प्रदेश कानून बमोजिम प्रदेश सरकारकोसम्भावित राजस्वको स्रोत पहिचान गोष्ठी लिखित जवाफ तथा कानूनी राय लेखनकार्यशाला	५०.७५ ३.०० ८.०० २.४० ५.०० २.०० ३.०० २.००

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रु. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ति)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (लाखमा)
				तथा अन्तर्क्रिया १ पटक भएको, प्रदेश कानूनी सहायता अधिकृतको कार्य प्रगति समीक्षा गोष्ठी २ एउटा भएको र विभिन्न कार्यक्रम सञ्चालनबाट २७५२ जना लाभान्विता भएको	बारहसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया समसामायिक तथा संवैधानिक कानूनी सवालमा छलफल तथा अन्तरक्रिया प्रदेश कानूनी सहायता अधिकृतको कार्य प्रगतिसमीक्षा गोष्ठी बारलाई भौतिक सहयोग अदालतलाई भौतिक सहयोग कारागार तथा हिरासत कक्षमा पुस्तक वितरण निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्डहरूको तर्जुमा तथा संशोधन कानूनी सहायता सम्बन्धि जानकारीमुलक सामाग्रीतयारी र प्रसारण प्रदेशको संवैधानिक अधिकार विषयक अध्ययन मधेश प्रदेशमा रहेका कारागार तथा हिरासत कक्षको अनुगमन तथा निरीक्षण अन्तर प्रदेश कार्यालयको अध्ययन तथा अवलोकन	५.०० १०.०० ३.०० २.०० ५.०० ४.०० ३.०० १.०० २.५० ३.२० ४.००
	जम्मा					११८.८५

४.१४.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सरकारले सञ्चालन, सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनका लागि आवश्यक नीतिगत, कानून तथा संरचनागत व्यवस्था गरी सोको परिपालनाको अभ्यास गर्ने अनुमान गरिएको छ। सो कानूनको परिचालन हुन नसके अपेक्षित नतिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

४.१५ प्रदेश लोक सेवा आयोग

४.१५.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानको भाग २३ को धारा २४४ को उपधारा (१) मा भएको व्यवस्था अनुसार लोकसेवा आयोग ऐन, २०७६ बमोजिम प्रदेश लोकसेवा आयोगको स्थापना भएको हो। प्रदेश लोकसेवा आयोग गठन सम्बन्धी व्यवस्था अनुसार आयोगमा अध्यक्ष तथा अन्य दुई जना सदस्य रहने प्रावधान छ। प्रदेश प्रमुखले माननीय प्रदेश मुख्यमन्त्री- अध्यक्ष, प्रदेशसभाका माननीय सभामुख- सदस्य र प्रदेशसभाको विपक्षी दलको नेता- सदस्य रहेको समितिको सिफारिसमा कम्तीमा १ जना महिला रहने गरी अध्यक्ष तथा सदस्यको नियुक्ति गर्ने तथा यसरी नियुक्ति गर्दा आयोगका सदस्यमध्ये कम्तीमा एकजना सदस्य बीस वर्ष वा सो भन्दा बढी अवधि सम्म कुनै सरकारी सेवामा रहेका व्यक्ति मध्ये बाट र बाँकी सदस्य विज्ञान, प्रविधि, कला, साहित्य, कानून, जनप्रशासन, समाजशास्त्र वा राष्ट्रियजीवनका अन्य क्षेत्रमा शोध, अनुसन्धान, अध्यापन वा अन्य कुनै महत्वपूर्ण कार्य गरी ख्याति प्राप्त गरेका व्यक्तिहरूमध्ये बाट नियुक्त हुने व्यवस्था छ।

४.१५.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) प्रदेश लोकसेवा आयोगको पाठ्यक्रम निर्माण तथा परिमार्जन;
- (२) प्रदेश, स्थानीय सेवा तथा अन्य सरकारी सेवाको कर्मचारी पदपूर्ती तथा सिफारिश;
- (३) वैज्ञानिक, व्यवस्थित र निष्पक्ष परीक्षा तथा छनौटप्रणाली

४.१५.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

प्रदेशले सिर्जना गरे अनुसारको दरबन्दी पदपूर्ति गर्न योग्य उमेदवारलाई आकर्षित गर्नु, निष्पक्ष परीक्षा प्रणाली स्थापित गर्नु र लोक सेवा आयोगका काम काज सम्पादन गर्न पर्याप्त विशेषज्ञको उपलब्धता नहुनु जस्ता समस्या रहेका छन्। उपरोक्त कार्यहरू वैज्ञानिक, व्यवस्थित र विवाद रहित ढंगबाट निर्धारित समयमा नै सम्पादन गर्नु चुनौति रहेको छ।

४.१५.३ सोच

योग्य र सक्षम जनशक्ति छनौट प्रणाली: गुणस्तरीय र परिणाममुखी सार्वजनिक सेवा प्रवाह

४.१५.५ उद्देश्य

१. प्रदेश तथा स्थानीय सेवा पदमा योग्य उमेदवारलाई आकर्षित गर्नु;
२. वैज्ञानिक, व्यवस्थित र निष्पक्ष परीक्षा प्रणाली स्थापित गर्नु;
३. प्रदेश तथा स्थानीयसेवा तथा अन्य सरकारी सेवाको पदमा नियुक्ति उपयुक्त उम्मेदवार छनौट गरी सिफारिश गर्नु,

४.१५.६ रूपान्तरणकारी रणनीति

१. सार्वजनिक सेवाको लागी आवश्यकता अनुसारको सक्षम उम्मेदवार छनौट गरी सिफारिश गर्ने;
२. आयोगमा जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने;
३. समय तालिका अनुसार प्रदेशका निकायबाट माग भए अनुसारको सक्षम र योग्य उम्मेदवार सिफारिश गर्ने।

४.१५.७ प्रमुख कार्यक्रम

- (१) प्रदेश लोकसेवा आयोगको पाठ्यक्रम निर्माण तथा परिमार्जन;
- (२) विज्ञापन; छपाई, लिखित र प्रयोगात्मक परीक्षा सञ्चालन तथा नतिजा प्रकाशन,
- (३) अन्तरवार्ता सञ्चालन तथा सिफारिस
- (४) लोक सेवा आयोगको राष्ट्रिय सम्मेलन कार्यक्रम संचालन;
- (५) मानव संशासन व्यवस्थापन प्रणाली विकास तथा सञ्चालन;
- (६) आयोगको प्रयोगात्मक परीक्षा।

४.१५.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८०/८१ सम्मको	२०८१/८२ सम्मको	मध्यमकालीन लक्ष्य		
		वास्तविक उपलब्धि	अनुमानित उपलब्धि	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
पाठ्यक्रमनिर्माण	संख्या	१०२	१२६	१५०	१७७	२०७
परीक्षासञ्चालन	संख्या	२७०	३६५	४७०	५९०	६५०
सिफारिश	संख्या	६८७	६९२	९००	१०००	१६००
ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड निर्माण	संख्या	५	५	६	८	१०

४.१५.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान (रकम रु. लाखमा)				बजेटकोस्रोत (रु. लाखमा)		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	२०३९.६७	१८७६.५०	१६३.१७	०.००	१६३१.७४	४०७.९३	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	२१४१.६५	१९७०.३२	१७१.३३	०.००	१७१३.३२	४२८.३३	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	२२४८.७४	२०६८.८४	१७९.९०	०.००	१७९८.९९	४४९.७५	०.००

४.१५.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ. शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व.२०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	बजेट विनियोजन
११०० १०११	प्रदेश लोक सेवा आयोग	१०४९.९९	सालबसाली	प्रदेशको संगठन संरचना १४२ वटा निकायमा गरी ४१०१ कर्मचारीको दरबन्दी स्वीकृत रहेकोमा १६५९ संख्यामा कर्मचारी स्थायी पदपूर्ती भएकोमा, वार्षिक करिव ३०९७ विज्ञापन मार्फत छनौट गरी सिफारिश गरिएको र करिव २१४५ जना कर्मचारीको बढुवा तथा सिफारिश गरिएको	वार्षिक कार्यतालिका प्रकाशन	१.११
					माग आकृति फाराम संलग्न	२.५०
					प्रतिशत निर्धारण	२.७५
					आयोगको पाठ्यक्रम निर्माण तथा परिमार्जन	२.१५
					विज्ञापन प्रकाशन	१२०
					दरखास्त फाराम संकलन	५.७९
					परीक्षासँग सम्बन्धित मसलन्द खरिद	१२०
					परीक्षा कार्यक्रम	७८०
					उत्तरपुस्तिका परीक्षण	७८.९८
					नतिजा प्रकाशन	७५.९९
					अन्तर्वार्ता तथा सिफारिश	१२०
					तलब भत्ता तथा प्रशासनिक खर्च	६०५.४
	जम्मा				पूँजीगत खर्च	१२५.०
						११४०.००

४.१५.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश सेवा मातहत सिर्जना भएका दरबन्दीमा पदपूर्ति गर्न पर्याप्त बजेट विनियोजन हुने; पाठ्यक्रम, प्रश्नपत्र, परीक्षण लगायतका कार्यमा विज्ञ स्रोत व्यक्तिको उपलब्ध हुने; प्रदेश तथा स्थानीय सेवा पदमा योग्य उमेदवारलाई आकर्षित हुने; आयोगको काम कारबाहीमा स्वच्छता र व्यावसायिकतामा वृद्धि हुने, प्रदेश तथा स्थानीय तह बीच समन्वय हुने अनुमान गरिएको छ। उपरोक्त अवस्था पुरा नभएमा अपेक्षित नतिजा प्राप्ति गर्न जोखिम रहनेछ।

४.१६ प्रदेश नीति तथा योजना आयोग

४.१६.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले संघीय शासन प्रणाली अन्तर्गत संघ, प्रदेश र स्थानीय तहबीच स्पष्ट अधिकार बाँडफाँट गर्दै दीगो शान्ति, समावेशी विकास, सुशासन र समृद्धिको लक्ष्य लिएको छ। संविधानले प्रदेशलाई आफ्नो अधिकार क्षेत्रका विषयमा आफ्नो प्रदेशको सन्तुलित र समष्टिगत विकासका लागि नीति, दिर्घकालीन, मध्यमकालीन, विषयक्षेत्र रणनीतिक तथा गुरुयोजना र वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गर्ने, त्यसको कार्यान्वयन गर्ने, सोको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। उपरोक्त संवैधानिक व्यवस्था अनुसार सात वटै प्रदेश सरकारले आवधिक योजना तर्जुमा गरी सो अनुसार वार्षिक नीति, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिरहेका छन्। सोही अनुसार मधेश प्रदेश सरकारले पनि पहिलो आवधिक योजनाको कार्यान्वयन सन्पन्न गरी आगामी आ.व.२०८१/८२ देखि दोस्रो आवधिक योजनाको तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ।

प्रदेश सरकारले आफ्नो प्रदेशको सन्तुलित र समष्टिगत विकासका लागि नीति, दिर्घकालीन, मध्यमकालीन, विषयक्षेत्र रणनीतिक तथा गुरुयोजना र वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, अध्ययन, अनुसन्धान तथा मूल्याङ्कन कार्यमा प्रदेश सरकारलाई सहयोग पुऱ्याउने जिम्मेवारी सहित “प्रदेश नीति तथा योजना आयोग गठन तथा कार्य संचालन ऐन, २०७५” अनुसार प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको गठन भएको हो। ऐनको व्यवस्था अनुसार प्रदेश सरकारका माननीय मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षता रहने आयोगमा प्रदेश सरकारद्वारा नियुक्त एकउपाध्यक्ष, महिलाको सहभागिता सुनिश्चित सहित ६ जना विज्ञ सदस्य र अर्थ मन्त्रालयको प्रदेश सचिव सदस्य सचिव रहने गरी आयोग गठन गरिएको छ।

पहिलो आवधिक योजनाको चारवर्षको अवधिमा कुल विनियोजित चालु र पूँजीगत बजेट खर्च गर्नेक्ष मता औसतमा ५६.७७ प्रतिशत मात्र रहेको छ भने आन्तरिक राजस्वको स्थिति हेर्दा केही उत्साहप्रद स्थित देखिन्छ । योजना अवधिमा कुल रु. ६० अर्ब आन्तरिक राजस्व उठाउने अनुमान गरिएकोमा २०८०/८१ सम्मको चार वर्षमा कुल रु ६७ अर्ब ४९ करोड ९८ लाख राजस्व सङ्कलन भई लक्ष्य प्राप्त गर्न सफल रहेको स्थिति देखिन्छ ।

यसैगरी प्रदेश सरकारले प्रथम चरणमा सार्वजनिक निजी साझेदारीमार्फत कार्यान्वयन गरिने ३० वटा र सरकारबाट कार्यान्वयन गरिने २८ वटा आयोजना छनौट गरी कुल ५८ आयोजना समावेश गरी आयोजना बैङ्क तयार गरेको छ । प्रदेश सरकारले दोस्रो र तेश्रो चरणमा थप आयोजना समावेश गरी कुल ३९७६ आयोजना सहित आयोजना बैंक अद्यावधिक गरिएको तथा आयोजना सोको लागि आयोजना बैंक व्यवस्थापन प्रणाली तयार गरिएको छ।

प्रदेश नीति तथा योजना आयोगले प्रदेश पार्श्वचित्र, २०७७ दिगो विकास लक्ष्य उन्मुख प्रदेश पार्श्वचित्र, २०८२ प्रकाशनमा ल्याएको छ भने प्रदेशको जनसाङ्ख्यिक स्थिति २०७६ प्रकाशनमा ल्याएको छ । प्रदेश नीति तथा योजना आयोगमा तथ्याङ्क शाखा स्थापना भएको छ । यसैगरी नेपाली तथा अंग्रेजी दुवै भाषामा दिगो विकास लक्ष्य उन्मुख मधेश पार्श्वचित्र तयार गरेको छ । साथै प्रदेशको तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन गर्ने, अद्यावधिक गर्ने र डिजिटलाइजेशन गर्ने कार्यमा नीति तथा योजना आयोग प्रयासरत रहेको छ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई व्यवस्थित तर प्रभावकारी बनाउन प्रदेश नीति तथा योजना आयोग, मधेश प्रदेशले प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन दिग्दर्शन, २०७६ र मधेश प्रदेश आयोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०८१ तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । प्रगति समीक्षा, विकास आयोजना तथा कार्यक्रम रहेका समस्या समाधान लगायत नीतिगत विषयमा निर्णय गरी माननीय मुख्यमन्त्रीको अध्यक्षतामा उच्च स्तरीय संयन्त्रका रूपमा प्रदेश विकास समस्या समाधान समिति; प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा प्रदेश विकास समस्या समाधान उप-समिति; विकासयोजना, नीति कार्यक्रम तथा आयोजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न प्रत्येक मन्त्रालयमा सम्बन्धित मन्त्रिको अध्यक्षतामा प्रदेश मन्त्रालय स्तरीय समस्या समाधान समिति, सचिवको संयोजकत्वमा उपसमिति रहने व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै सार्वजनिक प्रशासनलाई जनमुखी, पारदर्शी, जवाफदेही, समावेशी तथा जनसहभागिता मूलक बनाउने उद्देश्यले प्रमुख सचिवको संयोजकत्वमा प्रदेश अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहने व्यवस्था छ । मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रि परिषद् कार्यालय; कार्यक्रम तथा आयोजना सञ्चाल गर्ने मन्त्रालय; निकाय तथा कार्यालयले अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखा/शाखा गठन गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यमा परिचालन गर्ने व्यवस्था गरिएको छ ।

४.१६.२ प्रमुख कार्यक्षेत्र

- (१) प्रदेश तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थापन र विश्लेषण
- (२) नीति, योजना तथा मापदण्ड तर्जुमा;
- (३) योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना छनौट तथा कार्यान्वयनमा सहजीकरण;
- (४) प्रदेश नीति, योजना कार्यक्रम तथा आयोजनाको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा जवाफदेहिता
- (५) समन्वय र सहकार्य

४.१६.३ प्रमुख सवाल तथा चुनौती

प्रदेशमा तथ्याङ्क प्रणालीको विकास तथा सञ्चालन हुन नसक्नु, खण्डीकृत तथ्याङ्क सहितको पूर्णतथ्याङ्क आधार तयार नहुनु, प्रदेश पार्श्वचित्र अद्यावधिक नहुनु, उपलब्ध सूचना व्यवस्थापन प्रणाली बीच सामाज्यस्यता कायम हुन नसक्नु,

मन्त्रालयमा विषय क्षेत्र सम्बन्धी तथ्याङ्कीय आधार कमजो रहनु, तथ्याङ्क व्यवस्थापन सूचना प्रविधिमा आधारित हुन नसक्नु, तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा तहगत समन्वय तथा सहकार्य हुन नसक्नु; प्रदेशमा अध्ययन तथा अनुसन्धानमा कमी हुनु; प्रदेश मन्त्रालय, प्रदेशनीति तथा योजना आयोग लगायतका निकायमा तथ्याङ्क शाखामा तथ्याङ्क सम्बन्धी जनशक्ति, पूर्वाधार तथा प्रविधिको कमी हुनु प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापन क्षेत्रका रहेका प्रमुख सवाल हुन्।

नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना तर्जुमा तथ्याङ्कमा आधारित नहुनु, योजनाको लक्ष्य महत्वाकाङ्क्षी हुनु; आयोजनामा निर्धारित नीति र कार्यक्रमको कार्यान्वयन प्रगति न्यून हुनु; खर्च गर्ने क्षमता कमजोर हुनु; आयोजना कार्यान्वयन गर्ने संयन्त्र कमजो रहनु; आवधिक योजना र वार्षिक योजनामा कमजोर तालमेल हुनु; अन्तर सरकार समन्वय र साझेदारी न्यून हुनु; आयोजनाको लक्षित वर्ग आयोजनाबारे जानकारी नहुनु वा सहभागिता न्यून हुनु; आयोजना निर्माणमा समय, स्रोतसाधन, परिमाण तथा गुणस्तरको परिपालना नहुनु; परियोजनाको स्वीकृति तथा सम्झौतामा ढिलाइ हुनु, बजेट निकास समयमा नहुनु, जिम्मेवार कर्मचारीको छिटो छिटो फेरबदल हुनु; अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मूल्याङ्कन प्रणाली कमजोर हुनु आदि नीति, योजना तथा आयोजना तर्जुमा र कार्यान्वयनसँग सम्बन्धि प्रमुख सवालहरू हुन्।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रदेश सरकारको प्राथमिकतामा नपर्नु; आयोजनाको अनुगमन गर्ने निकाय र अधिकारीको स्पष्ट अधिकार, जिम्मेवारी र उत्तरदायित्व किटान नहुनु; आयोजनाको अनुगमन प्रतिवेदन प्रणाली व्यवस्थित नहुनु र प्रभावकारी कार्यान्वयन नहुनु; नतिजामा आधारित भएर अनुगमन तथा प्रगति मापन र प्रतिवेदन नहुनु, पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास नहुनु; प्रगति समीक्षा नियमित नहुनु तथा औपचारिकतामा सीमित हुनु, प्रदेश विकास समस्या समाधान समिति र उपसमिति, प्रदेश मन्त्रालय विकास समस्या समाधान समिति र उपसमितिका बैठक नियमित नहुनु, आयोजनाको मूल्याङ्कन प्रणाली संस्थागत नहुनु आदि यस क्षेत्रका प्रमुख सवाल हुन्।

तथ्याङ्क सम्बन्धी नीति गत र कानुनी व्यवस्था गर्नु; प्रदेश तथ्याङ्क प्रणाली विकास गरी विषय क्षेत्रका खण्डी कृत तथ्याङ्क आधार तयार गर्नु र नियमित अद्यावधिक गर्नु; प्रदेश मन्त्रालय, प्रदेश नीति तथा योजना आयोगमा तथ्याङ्क शाखा तथा सुदृढ गरी तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा समन्वय गर्नु र प्रदेश तथ्याङ्कलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध गर्दै स्थानीयतह र राष्ट्रिय तथ्याङ्क कार्यालयसँग सञ्जालीकरण गर्नु आदि प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापनमा रहेका प्रमुख चुनौती हुन्।

आवधिक योजना र वार्षिक कार्यक्रम बीच तादात्म्य कायम गर्नु, आयोजना बैङ्कलाई संस्थागत गरी विद्युतीय पोर्टलमा प्रविष्ट गरी अद्यावधिक गर्ने र सोमा समावेश आयोजना तथा कार्यक्रममा मात्र बजेट विनियोजन गर्ने व्यवस्था गर्नु र सोको अनुपालना गर्नु, प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको संस्थागत पूर्वाधार सुदृढ गरी दक्ष कर्मचारीको व्यवस्था गर्नु, विकास खर्च क्षमता बढाउनु, स्रोतको सुनिश्चितता र कार्यान्वयन संयन्त्रको व्यवस्थापन गरेर मात्र आयोजना छनौट गर्नु, प्रदेशको कार्यजिम्मेवारी भित्र रहेर मात्र नीति तथा कार्यक्रम तय गर्नु, आयोजना प्रमुखलाई आयोजनाको नतिजा प्रति जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउनु, आयोजना व्यवस्थापनमा अनुशासन कायम गर्नु, विनियो जनदक्षताबढाउनु आदि नीति तथा योजनाका प्रमुख चुनौतीका रूपमा रहेका छन्।

प्रदेश विकास समस्या समाधानसमस्या समिति र प्रदेश मन्त्रालयस्तरीय विकास समस्या समाधान समितिलाई विकास समस्याको समाधानको प्रभावकारी संयन्त्रका रूपमा विकास गर्नु; प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको क्षमता विकास गर्नु, आयोजना व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गर्नु; आयोजनाको मूल्याङ्कनलाई संस्थागत गर्नु, आयोजना मूल्याङ्कनको पृष्ठ पोषणलाई आगामी नीति, योजना तथा आयोजना तर्जुमा आधार बनाउनु आदि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा रहेका चुनौतीहरू हुन्।

४.१६.४ सोच

(क) प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापन

तथ्यगतनीति, निर्णययोजना : सुदृढतथ्याङ्क व्यवस्थापन

(ख) प्रदेश नीति तथा योजना

विश्वसनीययोजना : तथ्यमा आधारित योजना प्रणाली

(ग) अनुगमन, मूल्याङ्कन, सिकाइ तथा जवाफदेहिता

स्तरीय नतिजा : प्रभावकारी अनुगमन

४.१६.५ उद्देश्य

(क) प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापन

(१) प्रदेशतहको तथ्याङ्कको सङ्कलन नगरी अद्यावधिक अभिलेख राख्नु;

(२) तथ्याङ्क प्रणाली सुधार, अनुसन्धान प्रवर्द्धन, डिजिटल प्रविधिको प्रयोगगर्नु।

(ख) प्रदेश नीति तथा योजना

(३) प्रदेश विकासको दीर्घकालीन आधार निर्माण र योजना प्रणाली विकास गर्नु।

(४) यथार्थपरक र कार्यान्वयन योग्य योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन नगरी लक्षित उपलब्धि हासिल गर्नु।

(ग) अनुगमन, मूल्याङ्कन, सिकाइ तथा जवाफदेहिता

(५) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी र नतिजामुखी बनाउनु;

(६) नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना तर्जुमा, कार्यान्वयनमा पदाधिकारी तथा कर्मचारीको जवाफदेहिता वृद्धि गर्नु;

४.१६.६ रणनीति

(क) प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापन

(१) सुदृढ तथ्याङ्क आधार तयार गर्ने;

(२) अद्यावधिक, एकीकृत र डिजिटल तथ्याङ्क प्रणाली विकास गर्ने;

(३) प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको संस्थागत सुधार गर्ने;

(ख) प्रदेश नीति तथा योजना

(४) प्रदेश योजना प्रणाली सुदृढ गर्ने;

(५) प्रदेशको समग्र नीति तथा योजना निर्माणमा सहजीकरण गर्ने;

(६) योजना कार्यान्वयन प्रभावकारी बनाउने;

(ग) अनुगमन, मूल्याङ्कन, सिकाइ तथा जवाफदेहिता

(७) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका संस्थागत संयन्त्र सुदृढीकरण गर्ने;

(८) अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने;

(९) विकास आयोजनाको प्रभावकारी अनुगमन तथा नतिजा-केन्द्रित मूल्याङ्कन प्रणालीलाई सुदृढ बनाउने

४.१६.७ प्रमुख कार्यक्रम

(क) प्रदेश तथ्याङ्क व्यवस्थापन

- (१) तथ्याङ्कसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड तथा प्रणाली तर्जुमा तथा सुदृढीकरण
- (२) दिगो विकास लक्ष्यका प्रादेशिक तथा स्थानीयतहका सूचकको मापन, सङ्कलन, सम्पादन र विश्लेषण
- (३) प्रदेश पार्श्वचित्रको अद्यावधीकरण
- (४) पदाधिकारी तथा कर्मचारीको क्षमता विकास
- (५) तथ्याङ्कको डिजिटलाइजेसन

(ख) प्रदेश नीति तथा योजना

- (६) प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम निर्माण
- (७) दिगो विकास लक्ष्यमा आधारित प्रदेश प्रदेश पार्श्वचित्रनिर्माण तथा अध्याधीकरण
- (८) नीति सम्वाद कार्यक्रम
- (९) मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी
- (१०) आयोजना बैङ्क स्थापना, सञ्चालन तथा अद्यावधीकरण
- (११) प्रदेश नीति तथा योजना आयोगको संस्थागत सुदृढीकरण
- (१२) प्रदेश नीति तथा योजना सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम

(ग) अनुगमन, मूल्याङ्कन, सिकाइ तथा जवाफदेहिता

- (१३) नीति तथा कानूनको निर्माण र परिमार्जन
- (१४) संस्थागत क्षमता विकास कार्यक्रम
- (१५) आवधिक समीक्षा कार्यक्रम
- (१६) कार्यक्रम/आयोजनाको नियमित अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण
- (१७) आचारसंहिता र मापदण्ड निर्माण
- (१८) वार्षिक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्ययोजना तर्जुमा र कार्यान्वयन

४.१६.८ त्रिवर्षीय नतिजा सूचक तथा लक्ष्य

सूचक	एकाइ	२०८१/८२ सम्मको वास्तविक उपलब्धि	२०८२/८३ सम्मको अनुमानित उपलब्धि	मध्यमकालीन लक्ष्य		
				२०८३/८४	२०८४/८५	२०८५/८६
नीति, योजना, कार्यक्रम तर्जुमा सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान तथा प्रतिवेदन	संख्या	६	७	९	१२	१५
आयोजना बैकमा रहेका आयोजना मध्ये वार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश कार्यक्रम/आयोजना	प्रतिशत	६५	७०	७२	७५	८०
नियमित अनुगमन तथा प्रतिवेदन भएका आयोजना	प्रतिशत	७२	७५	८०	८५	९०
विस्तृत इञ्जिनियरिङ डिजाइन वा संभाव्यता अध्ययन भई प्रदेश आयोजना बैकमा समावेश भएका आयोजना	संख्या	६०	१२०	१५०	२००	२५०
प्रदेशमा सञ्चालित सूचना व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	१२	१४	१६	१८	२०
पूर्व, आवधिक, अन्तिम तथा प्रभाव मूल्याङ्कन भएका कार्यक्रम तथा आयोजना	संख्या	०	१	२	३	४
सम्पन्न भएका प्रदेश गौरवका आयोजना	संख्या	०	२	४	६	१०
विषयक्षेत्रगत तथ्याङ्क संकलन तथा विश्लेषण भई तयार विषयगत वस्तुस्थित विवरण/प्रोफाइल	संख्या	३	४	५	६	७

४.१६.९ त्रिवर्षीय खर्च तथा स्रोत अनुमान (रकम रु. लाखमा)

आर्थिकवर्ष	बजेटअनुमान				बजेटकोस्रोत		
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीयव्यवस्था	प्रदेश राजस्व	नेपालसरकार	ऋणतथाअन्य
२०८३/८४ को विनियोजन	३८२.००	३३६.१६	४५.८४	०.००	३०५.६०	७६.४०	०.००
२०८४/८५ को प्रक्षेपण	३८५.८२	३३९.५२	४६.३०	०.००	३०८.६६	७७.१६	०.००
२०८५/८६ को प्रक्षेपण	३८९.६८	३४२.९२	४६.७६	०.००	३११.७४	७७.९४	०.००

४.१५.१० आर्थिक वर्ष २०८३/८४ को वार्षिक विकास कार्यक्रम

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	लागत (रू. लाखमा)	अवधि (शुरू र समाप्ती)	हालसम्मको प्रगति स्थिति	आ.व. २०८३/८४ मा सञ्चालन हुने प्रमुख क्रियाकलापहरू	विनियोजन (रू.लाख)
३९१०२०११	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	३८२.००	सालबसाली	प्रदेश आयोजना बैंक सञ्चालन निर्देशिका २०८१ प्रदेश सरकारबाट प्रमाणितभईसञ्चालमा आएको, दिगो विकास लक्षमा आधारित प्रदेश प्रदेश पार्श्वचि२०८२ निर्माणभएको, प्रदेश सरकारको नीति तथा कार्यक्रम निर्माण भई प्रदेश सभामा पेश भइसकेको;मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी; मधेश प्रदेश विकास आयोजना अनुगमन तथा मूल्याङ्कन कार्यविधि, २०८१;	प्रदेश गौरवको आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण;	५०
					विषयगत मन्त्रालय निकाय र सरोकारवाला निकायसँग समन्वय, बैठक, गोष्ठी छलफल र अनुगमन,मूल्याङ्कन;	३०
					स्थलगत, डिजिटल तथा डेक्स अध्ययन अनुगमन, त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रगति समीक्षा र आयोजना एवम् कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा	२०
					प्रदेश सम्पूरक तथा विशेष अनुदान कार्यविधि तर्जुमा	१०
					एकिकृत आयोजना सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण लगायतका विभिन्न कार्यक्रम खर्च	३५
					पूँजीगत कार्यक्रम खर्च	८०
					सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च	१५७
	जम्मा					३८२

४.१५.११ जोखिम पक्ष तथा अनुमान

प्रदेश तथ्याङ्क प्रणाली विकास तथा डिजिटलाइजेशन हुने; तहगत सरकार तथा प्रदेशका निकायबीचको समन्वयमा विषय क्षेत्रगत खण्डीकृत तथ्याङ्कको आधार अवस्था तयारी तथा आवधिक रूपमा अद्यावधिक हुने; सूचना तथा तथ्यमा आधारित नीति, योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संस्थागत र व्यवस्थित हुने;आयोजना सुशासन कायम हुने, तहगत सरकार तथा प्रदेश मन्त्रालय र निकायबीच प्रभावकारी समन्वय स्थापना हुने;नीति, योजना तथा आयोजना व्यवस्थापनमा क्षमता विकास तथा संस्थागत सुदृढीकरण हुने; मानवीय, भौतिक तथा वित्तीय स्रोतसाधनको लगानीमा वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। उपरोक्त अनुमान पुरा नभएमा अपेक्षिता ननिजा हासिल नहुने जोखिम रहेको छ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: आ. व. २०८३/८४ समेत आगामी तीन आर्थिक वर्षको खर्चको अनुमान, प्रक्षेपण तथा सांकेतिकरण

रकम रु. लाखमा

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३१२०००११	भूमिव्यवस्था कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	७६०५.००	६८४४.५०	७६०.५०	०.००	८०६१.३०	७२५५.१७	८०६.१३	०.००	८५४४.९८	७६९०.४८	८५४.५०	०.००	P१	२	२	२	१
३२२०११७०१२	कृषि विकास निर्देशनालय	११९३.९६	१०१४.८७	१७९.०९	०.००	१२६५.६०	१०७५.७६	१८९.८४	०.००	१३४१.५३	११४०.३०	२०१.२३	०.००	P२	२	२	२	१
३१२०११७०४२	कृषिव्यवसाय प्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	४०४.३७	३०३.२८	१०१.०९	०.००	४२८.६३	३२१.४७	१०७.१६	०.००	४५४.३५	३४०.७६	११३.५९	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०११७०२२	उष्णप्रदेशीय बागबानी केन्द्र जनकपुर	२७५.००	२२०.००	५५.००	०.००	२९१.५०	२३३.२०	५८.३०	०.००	३०८.९९	२४७.१९	६१.८०	०.००	P१	२	१	२	१
३१२०१०१५	माटो तथा मल परिक्षण प्रयोगशाला	२६०.००	२२१.००	३९.००	०.००	२७५.६०	२३४.२६	४१.३४	०.००	२९२.१४	२४८.३२	४३.८२	०.००	P१	३	१	२	१
३१२०११८०१२	बिउ विजन प्रयोगशाला	२६०.००	२२१.००	३९.००	०.००	२७५.६०	२३४.२६	४१.३४	०.००	२९२.१४	२४८.३२	४३.८२	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०११६०१२	बाली संरक्षण प्रयोगशाला	२३६.५२	२०१.०४	३५.४८	०.००	२५०.७१	२१३.१०	३७.६१	०.००	२६५.७५	२२५.८९	३९.८६	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०११५०१२	कृषि ज्ञान केन्द्रहरु	८४३७.६६	६३२८.२५	२१०९.४२	०.००	८९४३.९२	६७०७.९४	२२३५.९८	०.००	९४८०.५५	७११०.४२	२३७०.१४	०.००	P२	२	२	२	१
३१२०२०११	पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास निर्देशनालय	६७२.१५	६०४.९४	६७.२२	०.००	७१२.४८	६४१.२३	७१.२५	०.००	७५५.२३	६७९.७०	७५.५२	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०२०१२	पशु सेवा तालिम केन्द्र	२६०.००	२४७.००	१३.००	०.००	२७५.६०	२६१.८२	१३.७८	०.००	२९२.१४	२७७.५३	१४.६१	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०२०१३	मत्स्य विकास केन्द्र	५८०.००	४९३.००	८७.००	०.००	६१४.८०	५२२.५८	९२.२२	०.००	६५१.६९	५५३.९३	९७.७५	०.००	P१	२	१	२	१
३१२०२०१४	भेटेरिनरी अस्पताल तथा पशु सेवा विज्ञ केन्द्रहरु	५५१८.१७	४६९०.४४	८२७.७३	०.००	५८४९.२६	४९७१.८७	८७७.३९	०.००	६२००.२२	५२७०.१८	९३०.०३	०.००	P१	२	२	२	१
३१२०३१०१	दुग्ध विकास बोर्ड	७००.००	६३०.००	७०.००	०.००	७४२.००	६६७.८०	७४.२०	०.००	७८६.५२	७०७.८७	७८.६५	०.००	P१	३	२	२	१
३१२१११२१	राष्ट्रिय एकीकृत कृषि आधुनिकीकरण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	२५०.००	१७५.००	७५.००	०.००	२६५.००	१८५.५०	७९.५०	०.००	२८०.९०	१९६.६३	८४.२७	०.००	P१	२	२	२	१
३१२१११२२	कृषि विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	४००.००	४००.००	०.००	०.००	४२४.००	४२४.००	०.००	०.००	४४९.४४	४४९.४४	०.००	०.००	P१	२	२	२	१
३१२१११२३	पशु सेवा विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	२५०.००	२५०.००	०.००	०.००	२६५.००	२६५.००	०.००	०.००	२८०.९०	२८०.९०	०.००	०.००	P२	२	२	२	१

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
११२९११२४	सिंचाइआधुनिकीकरण अभिवृद्धि आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	४८१.००	०.००	४८१.००	०.००	५०९.८६	०.००	५०९.८६	०.००	५४०.४५	०.००	५४०.४५	०.००	P२	२	२	२	१
३१२००९०१	सहकारीरजिष्टार कार्यालय	३३५.१३	२३४.५९	१००.५४	०.००	३५५.२४	२४८.६७	१०६.५७	०.००	३७६.५५	२६३.५९	११२.९७	०.००	P१	२	२	१	१
३२९००१०१	वन तथावातावरण मन्त्रालय	३६१.२१	२५२.८५	१०८.३६	०.००	३८२.८८	२६८.०२	११४.८६	०.००	४२१.१७	२९४.८२	१२६.३५	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०११०१	प्रदेश वननिर्देशनालय मधेश प्रदेश	२८८.०८	२३०.४६	५७.६२	०.००	३०५.३६	२४४.२९	६१.०७	०.००	३३५.९०	२६८.७२	६७.१८	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०२१०१	वनअनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	२३१.९०	१५०.७४	८१.१७	०.००	२४५.८१	१५९.७८	८६.०३	०.००	२७०.४०	१७५.७६	९४.६४	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०३१०१	डिभिजन वनकार्यालयहरु	४९८४.५१	२९९०.७०	१९९३.८०	०.००	५२८३.५८	३१७०.१५	२११३.४३	०.००	५८११.९३	३४८७.१६	२३२३.७७	०.००	P१	२	२	१५	४
३२९०४१०१	भू-तथाजलाधार व्यवस्थापन कार्यालयहरु	२६२६.६९	३९४.००	२२३२.६९	०.००	२७८४.२९	४१७.६४	२३६६.६५	०.००	३०६२.७२	४५९.४१	२६०३.३१	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०००१२	वन विकासकोष (कार्बन उत्सर्जन न्यूनीकरण)	८८१.३३	५२८.८०	३५२.५३	०.००	९३४.२१	५६०.५३	३७३.६८	०.००	१०२७.६३	६१६.५८	४११.०५	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०२१०१	जडिबुटिविकास कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१५५.००	१२४.००	३१.००	०.००	१६४.३०	१३१.४४	३२.८६	०.००	१८०.७३	१४४.५८	३६.१५	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९००१०५	सम्बृद्धिकालागि वन (संघ सशर्त अनुदान)	१२३९.०४	१२३.९०	१११५.१४	०.००	१३१३.३८	१३१.३४	११८२.०४	०.००	१४४४.७२	१४४.४७	१३००.२५	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०५१०१	वातावरणविभाग (संघ सशर्त अनुदान)	१८६.००	१४८.८०	३७.२०	०.००	१९७.१६	१५७.७३	३९.४३	०.००	२१६.८८	१७३.५०	४३.३८	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०११०१	राष्ट्रियवन विकास तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	५१७.६८	७७.६५	४४०.०३	०.००	५४८.७४	८२.३१	४६६.४३	०.००	६०३.६१	९०.५४	५१३.०७	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९०११०२	जलाधरसंरक्षण तथा सिमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	६९१.००	६९.१०	६२१.९०	०.००	७३२.४६	७३.२५	६५९.२१	०.००	८०५.७१	८०.५७	७२५.१४	०.००	P१	२	१	१५	४
३२९००१०८	एकीकृत नदीव्यवस्थापन, जल पुनर्भरण तथा नदीजन्य स्रोत उपयोग आयोजना	१७२०.००	८६.००	१६३४.००	०.००	१८२३.२०	९१.१६	१७३२.०४	०.००	२००५.५२	१००.२८	१९०५.२४	०.००	P१	२	१	१३	४
३०७०००११	उद्योगवाणिज्य तथा पर्यटन मन्त्रालय	४२०.००	१६८.००	२५२.००	०.००	४८३.००	१९३.२०	२८९.८०	०.००	५५५.४५	२२२.१८	३३३.२७	०.००	P१	२	३	८	३
३०७००१०१	पर्यटनविकास कार्यालयहरु	६७४०.००	१३४.८०	६६०५.२०	०.००	७७५१.००	१५५.०२	७५९५.९८	०.००	८९१३.६५	१७८.२७	८७३५.३८	०.००	P१	२	२	१२	३
३०७०३०१२	घरेलु तथासाना उद्योग कार्यालयहरु	२८५०.००	११४०.००	१७१०.००	०.००	३२७७.५०	१३११.००	१९६६.५०	०.००	३७६९.१३	१५०७.६५	२२६१.४८	०.००	P१	२	३	१	३
३०७०५१०१	उद्योगविभाग	२४४०.००	१९५२.००	४८८.००	०.००	२८०६.००	२२४४.८०	५६१.२०	०.००	३२२६.९०	२५८१.५२	६४५.३८	०.००	P१	३	३	८	३
३०५०००११	अर्थमन्त्रालय	८००.००	६८०.००	१२०.००	०.००	८२४.००	७००.४०	१२३.६०	०.००	८४८.७२	७२१.४१	१२७.३१	०.००	P१	२	२	१७	३

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३०५०१०११	प्रदेशलेखा नियन्त्रक कार्यालय	२७५.००	२३३.७५	४१.२५	०.००	२८३.२५	२४०.७६	४२.४९	०.००	२९१.७५	२४७.९९	४३.७६	०.००	P२	३	३	१७	३
३०५०१०१२	प्रदेशलेखा एकाई कार्यालयहरु	३०१.००	३०१.००	०.००	०.००	३१०.०३	३१०.०३	०.००	०.००	३१९.३३	३१९.३३	०.००	०.००	P२	३	३	१७	३
३०१०००११	अर्थ विविध	३००.००	२४०.००	६०.००	०.००	३०९.००	२४७.२०	६१.८०	०.००	३१८.२७	२५४.६२	६३.६५	०.००	P२	३	३	१७	३
३०१०००११	श्रम तथा यातायात मन्त्रालय	२७३५.००	२०५१.२५	६८३.७५	०.००	२८७१.७५	२१५३.८१	७१७.९४	०.००	३०१५.३४	२२६१.५०	७५३.८३	०.००	P१	३	३	८	२
३०१०११०१	यातायात व्यवस्था कार्यालयहरु	७४५.००	६३३.२५	१११.७५	०.००	७८२.२५	६६४.९१	११७.३४	०.००	८२१.३६	६९८.१६	१२३.२०	०.००	P१	२	३	८	२
३०१०३१०१	रोजगार सूचना केन्द्र	९०.००	७६.५०	१३.५०	०.००	९४.५०	८०.३३	१४.१८	०.००	९९.२३	८४.३४	१४.८८	०.००	P१	२	२	८	२
३०११११२०	रोजगार प्रवर्द्धन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१०६०.००	९०१.००	१५९.००	०.००	१११३.००	९४६.०५	१६६.९५	०.००	११६८.६५	९९३.३५	१७५.३०	०.००	P१	२	२	१	२
३०११११२१	बैदेशिक रोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिका लागि पुन एकीकरण परियोजना पहिलो चरण (संघ सशर्त अनुदान)	६४००.००	५४४०.००	९६०.००	०.००	६७२०.००	५७१२.००	१००८.००	०.००	७०५६.००	५९९७.६०	१०५८.४०	०.००	P१	२	२	८	२
३०००००११	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय	११३८६.००	५६९३.००	५६९३.००	०.००	११९५५.३०	५९७७.६५	५९७७.६५	०.००	१२५५३.०७	६२७६.५३	६२७६.५३	०.००	P१	२	३	३	२
३०००००१७	मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जनकपुरधाम	७२७३.००	४३६३.८०	२९०९.२०	०.००	७६३६.६५	४५८१.९९	३०५४.६६	०.००	८०१८.४८	४८११.०९	३२०७.३९	०.००	P१	२	२	३	२
३०००१०११	स्वास्थ्य निर्देशनालय	२३००.००	१३८०.००	९२०.००	०.००	२४१५.००	१४४९.००	९६६.००	०.००	२५३५.७५	१५२१.४५	१०१४.३०	०.००	P१	२	३	३	२
३०००२१०१	प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	८९००.००	६६७५.००	२२२५.००	०.००	९३४५.००	७००८.७५	२३३६.२५	०.००	९८१२.२५	७३५९.१९	२४५३.०६	०.००	P१	२	३	३	२
३०००३०११	प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	११७००.००	११७००.००	०.००	०.००	१२२८५.००	१२२८५.००	०.००	०.००	१२८९९.२५	१२८९९.२५	०.००	०.००	P१	२	३	३	२
३०००४०११	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	१०००.००	१०००.००	०.००	०.००	१०५०.००	१०५०.००	०.००	०.००	११०२.५०	११०२.५०	०.००	०.००	P१	२	२	३	२
३०००५०११	प्रादेशिक अस्पतालहरु	९०००.००	७२००.००	१८००.००	०.००	९४५०.००	७५६०.००	१८९०.००	०.००	९९२२.५०	७९३८.००	१९८४.५०	०.००	P१	२	३	३	२
३०००६१०१	स्वास्थ्य कार्यालयहरु	३४००.००	१७००.००	१७००.००	०.००	३५७०.००	१७८५.००	१७८५.००	०.००	३७४८.५०	१८७४.२५	१८७४.२५	०.००	P१	२	२	३	२
३०००७१०१	प्रादेशिक आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सालयहरु	३८८०.००	२९१०.००	९७०.००	०.००	४०७४.००	३०५५.५०	१०१८.५०	०.००	४२७७.७०	३२०८.२८	१०६९.४३	०.००	P१	२	२	३	२
३००१११२०	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	२१४.००	१७१.२०	४२.८०	०.००	२२४.७०	१७९.७६	४४.९४	०.००	२३५.९४	१८८.७५	४७.१९	०.००	P१	२	२	३	२
३००१११२१	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	८२.००	८२.००	०.००	०.००	८६.१०	८६.१०	०.००	०.००	९०.४१	९०.४१	०.००	०.००	P१	२	३	३	२
३००१११२२	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	५१०.००	५१०.००	०.००	०.००	५३५.५०	५३५.५०	०.००	०.००	५६२.२८	५६२.२८	०.००	०.००	P१	२	२	३	२

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३७०९११२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्यतालिम कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	४५.००	४५.००	०.००	०.००	४७.२५	४७.२५	०.००	०.००	४९.६१	४९.६१	०.००	०.००	P२	२	२	३	२
३७०९११२४	क्षयरोग नियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	२०९.००	१८८.१०	२०.९०	०.००	२१९.४५	१९७.५१	२१.९५	०.००	२३०.४२	२०७.३८	२३.०४	०.००	P१	२	३	३	२
३७०९११२५	स्वास्थ्य व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	२८३.००	२५४.७०	२८.३०	०.००	२९७.१५	२६७.४४	२९.७२	०.००	३१२.०१	२८०.८१	३१.२०	०.००	P१	२	३	३	२
३७०९११२६	महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	३६९.००	३३२.१०	३६.९०	०.००	३८७.४५	३४८.७१	३८.७५	०.००	४०६.८२	३६६.१४	४०.६८	०.००	P२	२	३	३	२
३७०९११२७	परिवार कल्याण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	४८९५.००	४६५०.२५	२४४.७५	०.००	५१३९.७५	४८८२.७६	२५६.९९	०.००	५३९६.७४	५१२६.९०	२६९.८४	०.००	P२	२	२	३	२
३७०९११२८	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	४८०.००	४८०.००	०.००	०.००	५०४.००	५०४.००	०.००	०.००	५२९.२०	५२९.२०	०.००	०.००	P२	२	३	३	२
३७०९११२९	स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९००.००	८१०.००	९०.००	०.००	९४५.००	८५०.५०	९४.५०	०.००	९९२.२५	८९३.०३	९९.२३	०.००	P२	२	३	३	२
३७०९११३०	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र (संघ सशर्त अनुदान)	६७.००	६७.००	०.००	०.००	७०.३५	७०.३५	०.००	०.००	७३.८७	७३.८७	०.००	०.००	P२	२	३	३	२
३७०९११३१	एड्स तथा योनिरोग नियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	१६९.४०	१३५.५२	३३.८८	०.००	१७७.८७	१४२.३०	३५.५७	०.००	१८६.७६	१४९.४१	३७.३५	०.००	P१	२	३	३	२
३५००००११	शिक्षा तथा संस्कृति मन्त्रालय	१७८१९.००	७१२७.६०	१०६९१.४०	०.००	१९४२२.७१	७७६९.०८	११६५३.६३	०.००	२१३६४.९८	८५४५.९९	१२८१८.९९	०.००	P१	२	३	४	२
३५००१०११	शिक्षा विकास निर्देशनालय	४२५०.००	२९७५.००	१२७५.००	०.००	४६३२.५०	३२४२.७५	१३८९.७५	०.००	५०९५.७५	३५६७.०३	१५२८.७३	०.००	P२	२	३	४	२
३५००१०१२	शिक्षा तालिम केन्द्र	५५०.००	३८५.००	१६५.००	०.००	५९९.५०	४१९.६५	१७९.८५	०.००	६५९.४५	४६९.६२	१९७.८४	०.००	P१	२	२	४	२
३५००१०५०	शिक्षा विकास एकाइ कार्यालयहरू	९९५०.००	९९५०.००	०.००	०.००	१०८४५.५०	१०८४५.५०	०.००	०.००	११९३०.०५	११९३०.०५	०.००	०.००	P२	२	२	४	२
३५०१११२५	राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड (संघ सशर्त अनुदान)	५२५.००	५२५.००	०.००	०.००	५७२.२५	५७२.२५	०.००	०.००	६२९.४८	६२९.४८	०.००	०.००	P२	२	३	४	२
३५०१११२६	CTEVT/प्राविधिक शिक्षा	५२५०.००	४२००.००	१०५०.००	०.००	५७२२.५०	४५७८.००	११४४.५०	०.००	६२९४.७५	५०३५.८०	१२५८.९५	०.००	P१	१	२	४	२
३५०१११४४	विद्यालय शिक्षा क्षेत्र योजना (संघीय सशर्त अनुदान)	७५०.००	५२५.००	२२५.००	०.००	८१७.५०	५७२.२५	२४५.२५	०.००	८९९.२५	६२९.४८	२६९.७८	०.००	P१	२	२	४	२
३४३०००११	खेलकुद तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	१८५८.००	१०२१.९०	८३६.१०	०.००	१९१३.७४	१०५२.५६	८६१.१८	०.००	१९७१.१५	१०८४.१३	८८७.०२	०.००	P२	१	३	५	२
३४३०१०११	सामाजिक विकास एकाइ	५९००.००	४१३०.००	१७७०.००	०.००	६०७७.००	४२५३.९०	१८२३.१०	०.००	६२५९.३१	४३८१.५२	१८७७.७९	०.००	P१	१	३	५	२
३४३०२१०१	दलित विकास समितिका कार्यालयहरू	११६.००	११६.००	०.००	०.००	११९.४८	११९.४८	०.००	०.००	१२३.०६	१२३.०६	०.००	०.००	P१	१	३	१०	२
३४३११०१२	राष्ट्रिय महिला सशक्तीकरण परियोजना	५०.००	५०.००	०.००	०.००	५१.५०	५१.५०	०.००	०.००	५३.०५	५३.०५	०.००	०.००	P१	१	३	५	२

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथाआयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३४३०३१०१	व्यावसायिक तथा सीपविकास तालिम केन्द्र	२६०.००	२२१.००	३९.००	०.००	२६७.८०	२२७.६३	४०.१७	०.००	२७५.८३	२३४.४६	४१.३८	०.००	P१	१	२	१	२
३४३९१०११	सामाजिक विकासकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१५०.००	१२७.५०	२२.५०	०.००	१५४.५०	१३१.३३	२३.१८	०.००	१५९.१४	१३५.२६	२३.८७	०.००	P२	१	२	१०	२
३४३०००११	मधेश खेलकुद परिषद्	१४००.००	९१०.००	४९०.००	०.००	१४४२.००	९३७.३०	५०४.७०	०.००	१४८५.२६	९६५.४२	५१९.८४	०.००	P२	१	२	११	२
३३७९११३०	आवास व्यवस्थाकार्यक्रम	३८००.००	०.००	३८००.००	०.००	३९९०.००	०.००	३९९०.००	०.००	४२२९.४०	०.००	४२२९.४०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७९११४३	बस्ती विकास कार्यक्रम	१२००.००	०.००	१२००.००	०.००	१२६०.००	०.००	१२६०.००	०.००	१३३५.६०	०.००	१३३५.६०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७९११३१	झोलुंगे पुल क्षेत्रगतकार्यक्रम (संघीय सशर्त समेत)	३०००.००	०.००	३०००.००	०.००	३१५०.००	०.००	३१५०.००	०.००	३३३९.००	०.००	३३३९.००	०.००	P१	२	२	९	३
३३७९११३२	स्थानीयस्तरका सडक पुलतथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	४००.००	०.००	४००.००	०.००	४२०.००	०.००	४२०.००	०.००	४४५.२०	०.००	४४५.२०	०.००	P१	२	३	९	३
३३७९११४२	प्रादेशिक तथा स्थानीयसडक सुधार कार्यक्रम	२००००.००	०.००	२००००.००	०.००	२१०००.००	०.००	२१०००.००	०.००	२२२६०.००	०.००	२२२६०.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्रएक सडक कार्यक्रम (प्रथम चरण)	८०००.००	०.००	८०००.००	०.००	८४००.००	०.००	८४००.००	०.००	८९०४.००	०.००	८९०४.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्रएक सडक कार्यक्रम (दोस्रो चरण)	३५०००.००	०.००	३५०००.००	०.००	३६७५०.००	०.००	३६७५०.००	०.००	३८९५५.००	०.००	३८९५५.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	प्रादेशिक सडककार्यक्रम	२००००.००	०.००	२००००.००	०.००	२१०००.००	०.००	२१०००.००	०.००	२२२६०.००	०.००	२२२६०.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	प्रादेशिक पुलकार्यक्रम	१०००.००	०.००	१०००.००	०.००	१०५०.००	०.००	१०५०.००	०.००	१११३.००	०.००	१११३.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्रएक पक्की पुल निर्माण कार्यक्रम	१२६००.००	०.००	१२६००.००	०.००	१३२३०.००	०.००	१३२३०.००	०.००	१४०२३.८०	०.००	१४०२३.८०	०.००	P१	२	३	९	३
३३७०१०१२	भवन तथा आवासकार्यक्रम	१८००.००	०.००	१८००.००	०.००	१८९०.००	०.००	१८९०.००	०.००	२००३.४०	०.००	२००३.४०	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	महेन्द्र नारायण निधिविपन्न आवास योजना	८०००.००	०.००	८०००.००	०.००	८४००.००	०.००	८४००.००	०.००	८९०४.००	०.००	८९०४.००	०.००	P१	३	२	११	३
३३७०१०१२	मुख्यमन्त्री सुरक्षितनगरिक आवास कार्यक्रम	२४००.००	०.००	२४००.००	०.००	२५२०.००	०.००	२५२०.००	०.००	२६७१.२०	०.००	२६७१.२०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	विपन्नसँग मदन भण्डारीआवास कार्यक्रम	१०००.००	०.००	१०००.००	०.००	१०५०.००	०.००	१०५०.००	०.००	१११३.००	०.००	१११३.००	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	ग्रामीण विकासकार्यक्रम	६०००.००	०.००	६०००.००	०.००	६३००.००	०.००	६३००.००	०.००	६६७८.००	०.००	६६७८.००	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	अन्य सार्वजनिकनिर्माण कार्यक्रम	३०००.००	०.००	३०००.००	०.००	३१५०.००	०.००	३१५०.००	०.००	३३३९.००	०.००	३३३९.००	०.००	P२	२	२	११	३
३३७०१०१२	स्वच्छता अभियान	३०००.००	०.००	३०००.००	०.००	३१५०.००	०.००	३१५०.००	०.००	३३३९.००	०.००	३३३९.००	०.००	P१	२	३	११	३

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३३७०१०१२	जनकपुर घोषणापत्र २०८२ (हरित सडक कार्यक्रम)	८००.००	०.००	८००.००	०.००	८४०.००	०.००	८४०.००	०.००	८९०.४०	०.००	८९०.४०	०.००	P१	२	२	१२	३
३३७०१०१२	भूकम्प प्रतिरोधी भवनप्रवर्द्धन कार्यक्रम	५०.००	०.००	५०.००	०.००	५२.५०	०.००	५२.५०	०.००	५५.६५	०.००	५५.६५	०.००	P१	२	२	९	३
३३७०१०१२	नियमित भवन मर्मतसम्भार कार्यक्रम	३००.००	०.००	३००.००	०.००	३१५.००	०.००	३१५.००	०.००	३३३.९०	०.००	३३३.९०	०.००	P१	३	२	११	३
३३७०१०१२	मधेश प्रदेश सरकारको प्रशासनिक तथा आवासीय भवन निर्माण कार्यक्रम	१०००.००	०.००	१०००.००	०.००	१०५०.००	०.००	१०५०.००	०.००	१११३.००	०.००	१११३.००	०.००	P१	३	३	११	३
३३७०१०१२	सरकारी तथा अन्य भवननिर्माण कार्यक्रम	२०००.००	०.००	२०००.००	०.००	२१००.००	०.००	२१००.००	०.००	२२२६.००	०.००	२२२६.००	०.००	P१	२	३	११	३
३३७०१०१२	सडक सुरक्षा कार्यक्रम	१५००.००	०.००	१५००.००	०.००	१५७५.००	०.००	१५७५.००	०.००	१६६९.५०	०.००	१६६९.५०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	व्यवस्थित शहरी विकास कार्यक्रम	१५००.००	०.००	१५००.००	०.००	१५७५.००	०.००	१५७५.००	०.००	१६६९.५०	०.००	१६६९.५०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	जग्गा विकास कार्यक्रम	३००.००	०.००	३००.००	०.००	३१५.००	०.००	३१५.००	०.००	३३३.९०	०.००	३३३.९०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	High Rise Building निर्माण सम्बन्धी नीति तथा कानून निर्माण	१०.००	१०.००	०.००	०.००	१०.५०	१०.५०	०.००	०.००	११.१३	११.१३	०.००	०.००	P२	३	२	११	३
३३७०१०१२	गत विगतका क्रमागत आयोजनाहरू	५०००.००	०.००	५०००.००	०.००	५२५०.००	०.००	५२५०.००	०.००	५५६५.००	०.००	५५६५.००	०.००	P१	२	३	११	३
३३७०१०१२	हस्तान्तरणभएर बजेट अभावको कारण सम्पन्न हुन नसकेका आयोजनाहरू	१०००.००	०.००	१०००.००	०.००	१०५०.००	०.००	१०५०.००	०.००	१११३.००	०.००	१११३.००	०.००	P१	२	३	९	३
३३७०१०१२	निर्माण कार्य सम्पन्न भई भुक्तानी हुन बाँकी रहेका आयोजनाहरू	२५००.००	०.००	२५००.००	०.००	२६२५.००	०.००	२६२५.००	०.००	२७८२.५०	०.००	२७८२.५०	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	अधुरो र अपुरो आयोजनाहरू	३०००.००	०.००	३०००.००	०.००	३१५०.००	०.००	३१५०.००	०.००	३३३९.००	०.००	३३३९.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	धुँवा-धुलो रहित जिल्ला सदरमुकाम कार्यक्रम	४००.००	०.००	४००.००	०.००	४२०.००	०.००	४२०.००	०.००	४४५.२०	०.००	४४५.२०	०.००	P१	२	२	७	३
३३७०१०१२	हरित शहर कार्यक्रम	३२०.००	०.००	३२०.००	०.००	३३६.००	०.००	३३६.००	०.००	३५६.१६	०.००	३५६.१६	०.००	P१	२	२	१३	३
३३७०१०१२	उज्यालो शहर कार्यक्रम	३२०.००	०.००	३२०.००	०.००	३३६.००	०.००	३३६.००	०.००	३५६.१६	०.००	३५६.१६	०.००	P१	२	२	७	३
३३७०१०१२	निर्मित सडक पूर्वाधारमर्मत सम्भार तथा सौन्दर्यीकरण कार्यक्रम	८००.००	०.००	८००.००	०.००	८४०.००	०.००	८४०.००	०.००	८९०.४०	०.००	८९०.४०	०.००	P१	२	२	११	३
३३७०१०१२	मधेश शहिद लोकमार्ग निर्माण	१५००.००	०.००	१५००.००	०.००	१५७५.००	०.००	१५७५.००	०.००	१६६९.५०	०.००	१६६९.५०	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	नियमित सडक सुधार कार्यक्रम	१०००.००	०.००	१०००.००	०.००	१०५०.००	०.००	१०५०.००	०.००	१११३.००	०.००	१११३.००	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	विकेन्द्रित शहरी विकास तथा सुरक्षित शहरी सडक कार्यक्रम	६०००.००	०.००	६०००.००	०.००	६३००.००	०.००	६३००.००	०.००	६६७८.००	०.००	६६७८.००	०.००	P१	३	३	११	३

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथाआयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३३७०१०१२	कल्याणपुर १२ बेल्हाको सिमाना देखि सिरहा १२ सारस्वर हुँदै सदरमुकाम सडक, सिरहा	२९६४.००	०.००	२९६४.००	०.००	३११२.२०	०.००	३११२.२०	०.००	३२९८.९३	०.००	३२९८.९३	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	बारागढीलडुगाडा चौकदेखि सुन्दरपुर सडक स्तरोन्नती (समपुरक अनुदान)	२९९७.८५	०.००	२९९७.८५	०.००	३१४७.७४	०.००	३१४७.७४	०.००	३३३६.६१	०.००	३३३६.६१	०.००	P१	३	३	९	३
३३७०१०१२	सडक सुरक्षाकार्यक्रम (समपुरक अनुदान)	२८५२.००	०.००	२८५२.००	०.००	२९९४.६०	०.००	२९९४.६०	०.००	३१७४.२८	०.००	३१७४.२८	०.००	P१	३	२	९	३
३३७०१०१२	रामजानकीबहुउद्देश्यीय रङ्गशाला निर्माण आयोजना	८००.००	०.००	८००.००	०.००	८४०.००	०.००	८४०.००	०.००	८९०.४०	०.००	८९०.४०	०.००	P१	२	३	११	३
३३७०१०१२	चालु तथा सञ्चालन खर्च	३०००.००	३०००.००	०.००	०.००	३१५०.००	३१५०.००	०.००	०.००	३३३९.००	३३३९.००	०.००	०.००	P१	३	३	९	३
३१३०००११	ऊर्जा, सिंचाइ तथाखानेपानी मन्त्रालय	२४३२५.००	४८६५.००	१९४६०.००	०.००	२५५४१.२५	५१०८.२५	२०४३३.००	०.००	२६८१८.३१	५३६३.६६	२१४५४.६५	०.००	P१	२	३	७	२
३१३०११०१	खानेपानी तथा सरसफाईडिभिजन कार्यालयहरु	१२४००.००	१४८८.००	१०९१२.००	०.००	१३०२०.००	१५६२.४०	११४५७.६०	०.००	१३६७१.००	१६४०.५२	१२०३०.४८	०.००	P१	२	३	६	२
३१३०२१०१	जलस्रोत तथा सिंचाइविकास डिभिजन कार्यालयहरु	३०१००.००	२४०८.००	२७६९२.००	०.००	३१६०५.००	२५२८.४०	२९०७६.६०	०.००	३३१८५.२५	२६५४.८२	३०५३०.४३	०.००	P१	२	२	२	२
३१३०३१०१	भूमिगत जलस्रोत तथासिंचाइ विकास डिभिजन कार्यालयहरु	१५१००.००	७५५.००	१४३४५.००	०.००	१५८५५.००	७९२.७५	१५०६२.२५	०.००	१६६४७.७५	८३२.३९	१५८१५.३६	०.००	P१	२	२	२	२
३१३११११२०	जलवायु अनुकूलित वृहतखानेपानी आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	८००.००	०.००	८००.००	०.००	८४०.००	०.००	८४०.००	०.००	८८२.००	०.००	८८२.००	०.००	P१	२	२	१३	२
३१३१११२३	तराई-मधेश खानेपानीसुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	४५४.००	०.००	४५४.००	०.००	४७६.७०	०.००	४७६.७०	०.००	५००.५४	०.००	५००.५४	०.००	P१	२	२	६	२
३१३१११२४	खानेपानी सेवा विस्तारतथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	१००.००	०.००	१००.००	०.००	१०५.००	०.००	१०५.००	०.००	११०.२५	०.००	११०.२५	०.००	P१	२	२	६	२
३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचनाव्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	१०.००	१०.००	०.००	०.००	१०.५०	१०.५०	०.००	०.००	११.०३	११.०३	०.००	०.००	P२	२	२	७	२
३१४०००११	गृह संचार तथा कानूनमन्त्रालय	६७५०.००	२३६२.५०	४३८७.५०	०.००	६८१७.५०	२३८६.१३	४४३१.३८	०.००	६८८५.६८	२४०९.९९	४४७५.६९	०.००	P२	२	२	१६	२
३१४०००११	आमसञ्चार प्राधिकरण	३००.००	३००.००	०.००	०.००	३०३.००	३०३.००	०.००	०.००	३०६.०३	३०६.०३	०.००	०.००	P१	२	२	१२	२
३०१०००११	मुख्यमन्त्री तथामन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,	८३०.००	६२२.५०	२०७.५०	०.००	८३८.३०	६२८.७३	२०९.५८	०.००	८४६.६८	६३५.०१	२११.६७	०.००	P२	२	३	१६	२
३०११११२०	प्रदेश तथा स्थानीयशासन सहयोग कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	९००.००	८८२.००	१८.००	०.००	९०९.००	८९०.८२	१८.१८	०.००	९१८.०९	८९९.७३	१८.३६	०.००	P१	१	२	१६	२

ब.उ.शी.नं.	कार्यक्रम तथा आयोजना	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन				प्राथमिक- ताक्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्थम्भ
		कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था					
३०११११२१	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान (संघ सशर्त अनुदान)	८.२०	८.२०	०.००	०.००	८.२८	०.००	८.२८	०.००	८.३६	०.००	८.३६	०.००	P२	३	३	१६	२
३०१०००११	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	७९५.००	६३६.००	१५९.००	०.००	८०२.९५	६४२.३६	१६०.५९	०.००	८१०.९८	६४८.७८	१६२.२०	०.००	P१	१	२	१६	२
३०१०००११	जनलोकपाल आयोग	३२६.००	३०९.७०	१६.३०	०.००	३२९.२६	३१२.८०	१६.४६	०.००	३३२.५५	३१५.९२	१६.६३	०.००	P२	३	३	१६	२
२०२०००११	प्रदेश सभा	३१११.३६	२८००.२२	३११.१४	०.००	३१४२.४७	२८२८.२३	३१४.२५	०.००	३१७३.९०	२८५६.५१	३१७.३९	०.००	P२	२	३	१६	२
२०२०००१२	प्रदेश सभा सचिवालय	१३५८.२४	१२३६.००	१२२.२४	०.००	१३७१.८२	१२४८.३६	१२३.४६	०.००	१३८५.५४	१२६०.८४	१२४.७०	०.००	P२	२	३	१६	२
२१६०००११	मुख्यन्यायधिवक्ताको कार्यालय	११८.८५	१०९.३४	९.५१	०.००	१२०.०४	११०.४४	९.६०	०.००	१२१.२४	१११.५४	९.७०	०.००	P१	३	३	१६	२
११००१०११	प्रदेश लोक सेवा आयोग	२०३९.६७	१८७६.५०	१६३.१७	०.००	२१४१.६५	१९७०.३२	१७१.३३	०.००	२२४८.७४	२०६८.८४	१७९.९०	०.००	P२	२	२	१६	२
३९१०२०११	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	३८२.००	३३६.१६	४५.८४	०.००	३८५.८२	३३९.५२	४६.३०	०.००	३८९.६८	३४२.९२	४६.७६	०.००	P१	२	२	१७	२

अनुसूची २: त्रिवर्षीय खर्च अनुमान तथा प्रक्षेपण र स्थानीय तह वित्तीय हस्तान्तरण

विवरण	आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन (रु. लाखमा)				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन (रु. लाखमा)				आ.व. २०८३/८४ को विनियोजन (रु. लाखमा)			
	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था	कुल	चालु	पूँजीगत	वित्तीय व्यवस्था
कुल विनियोजन तथा प्रक्षेपण	४५५३६९.९७	१४८८३४.२५	३०६५३५.७२	०.००	४८०५४३.८५	१५७३७२.४९	३२३१७१.३६	०.००	५१०१३८.२६	१६७०२९.०६	३४३१०९.२०	०.००
वित्तीय समानीकरण	१४२६०.००	१४२६०.००	०.००	०.००	१४६८७.८०	१४६८७.८०	०.००	०.००	१५१२८.४३	१५१२८.४३	०.००	०.००
सशर्त अनुदान	६२००.००	६२००.००	०.००	०.००	६३८६.००	६३८६.००	०.००	०.००	६५७७.५८	६५७७.५८	०.००	०.००
विशेष अनुदान	५५८०.००	५५८०.००	०.००	०.००	५७४७.४०	५७४७.४०	०.००	०.००	५९१९.८२	५९१९.८२	०.००	०.००
समपुरक अनुदान	४९६०.००	४९६०.००	०.००	०.००	५१०८.८०	५१०८.८०	०.००	०.००	५२६२.०६	५२६२.०६	०.००	०.००
जम्मा	३१०००.००	३१०००.००	०.००	०.००	३१९३०.००	३१९३०.००	०.००	०.००	३२८८७.९०	३२८८७.९०	०.००	०.००
खर्च र स्थानीय तह वित्तीयहस्तान्तरण जम्मा	४८६३६९.९७	१७९८३४.२५	३०६५३५.७२	०.००	५१२४७३.८५	१८९३०२.४९	३२३१७१.३६	०.००	५४३०२६.१६	१९९९१६.९६	३४३१०९.२०	०.००
आय तथा राजस्व अनुमान तथा प्रक्षेपण	४८६३६९.९७	१७९८३४.२५	३०६५३५.७२	०.००	५१२४७३.८५	१८९३०२.४९	३२३१७१.३६	०.००	५४३०२६.१६	१८९३०२.४९	३२३१७१.३६	०.००

अनुसूची २: आ.व. २०८३/८४ को खर्च अनुमान तथा साँकेतीकरण

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
३१२०००११	भूमि व्यवस्था कृषि तथासहकारी मन्त्रालय	कृषिविकास नियमावली/कार्यविधि/ मापदण्ड तयारी तथा प्रकाशन	५०.००	P१	३	३	२	१
		निर्वाचन क्षेत्र लक्षित कृषि विद्युतीकरण कार्यक्रम	५००.००	P१	३	३	२	१
		व्यावसायिक उखु खेती आयोजना	६००.००	P१	३	२	१	१
		आप तथा टमाटर प्रशोधन केन्द्र	१०००.००	P१	२	३	२	१
		कृषि प्रदर्शनी केन्द्र निर्माण	१२००.००	P१	२	२	२	१
		खाद्य सुरक्षा र बाली उत्पादकत्व बृद्धिको लागि बाली सुधार, बीउउत्पादन, प्रशोधन तथा आपूर्ति परियोजना (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	३	२	१
		राष्ट्रलाई खुवाउने अभियान (Feed the Nation) का लागि महिला कृषिस्वयंसेविका परिचालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	२	२	१
		मूल्य श्रृंखलामा आधारित दुई वाली धान तथा गहुँ उत्पादन तथाप्रवर्द्धन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	३	२	१
		मासु उत्पादन तथा प्रवर्द्धनका लागि राँगा, भैंसी, पाडा-पाडी पालनकार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	३	१	१
		नियमन तथा गुणस्तर सुधार	१५०.००	P२	३	३	२	१
		विविध प्रकारका खर्च र कार्य	१०५.००	P२	३	३	२	१
३२२०११७०१२	कृषि विकासनिर्देशनालय	करिब १६०० मे.टन प्रङ्गरिक मल वितरण	४२०.००	P१	२	२	२	१
		प्रत्येक जिल्लामा Farmer Field School स्थापना	७४५.००	P१	२	२	२	१
		जिवनाशक विषादी ऐन अन्तर्गत ईजाजतपत्र नवीकरण सम्बन्धी कार्य	२.००	P१	३	२	२	१
		प्रदेशको मुख्य बाली लक्षित भिडियो डकुमेन्ट्री तयारी तथा प्रसारण	३.००	P१	३	३	२	१
		विविध प्रकारका खर्च र कार्य	२३.९६	P२	३	३	२	१
३१२०११७०४२	कृषि व्यवसायप्रवर्द्धन सहयोग तथा तालिम केन्द्र	व्यावसायिक कृषकलाई मागमा आधारित बाली विशेष शिपमुलक तालिम	२४५.००	P१	२	२	१	१
		नवनि्युक्त कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि सेवा प्रवेश तालिम	२०.००	P२	२	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	१३९.३७	P२	३	३	२	१
३१२०११७०२२	उष्ण प्रदेशीय बागबानीकेन्द्र जनकपुर	बेर्ना/बिरुवा/श्रोत बिउ उत्पादन	२२९.००	P१	२	२	२	१
		बेर्ना/बिरुवा/श्रोत बिउ विक्री वितरण	२९.००	P१	२	३	२	१

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	१७.००	P१	३	३	२	१
३१२०१०१५	माटो तथा मल परिक्षणप्रयोगशाला	प्रत्येक स्थानीय तहको माटोको नमूना जाँच गरी प्रारम्भिक Soil Profile तयारी	१००.००	P१	३	३	२	१
		प्रयोगशाला उपकरण खरिद	१००.००	P१	३	३	२	१
		अनुगमन, निरीक्षण तथा प्रतिवेदन	२०.००	P१	२	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	४०.००	P२	३	३	२	१
३१२०११८०१२	बिउ विजन प्रयोगशाला	प्रत्येक जिल्लाको १००-१०० वटा बिउ नमूना परीक्षण गरी जिल्लागतप्रोफाईल तयारी समेत विभिन्न प्रकारका खर्च तथा कार्य	२००.००	P१	३	३	२	१
		बीउ वासलात तयारी	५.००	P१	३	३	२	१
		बजार दर तथा बीउ गोदाम निरीक्षण	५.००	P१	३	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	५०.००	P२	३	३	२	१
३१२०११६०१२	बाली संरक्षणप्रयोगशाला	आकास्मिक बाली उपचार सेवा	११०.००	P१	३	३	२	१
		प्रत्येक स्थानीय तहमा बाली उपचार शिविर संचालन	१००.००	P१	२	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	२६.५२	P१	३	३	२	१
३१२०११५०१२	कृषि ज्ञान केन्द्रहरु	माटो स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	१८००.००	P१	३	३	२	१
		दुई बाली धान प्रवर्द्धन कार्यक्रम	१५००.००	P१	३	३	२	१
		सिचाई व्यवस्थापन सहयोग कार्यक्रम	३६००.००	P१	३	३	२	१
		कृषि सडक निर्माण कार्यक्रम	१५००.००	P१	३	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	३७.६६	P१	३	३	२	१
३१२०२०११	पशुपंक्षी तथा मत्स्यविकास निर्देशनालय	पशुपंक्षी तथा मत्स्य यान्त्रीकरण प्रवर्द्धन कार्यक्रम	४००.००	P२	३	३	२	१
		मत्स्य मानव संशाधन विकास तथा प्रविधि परीक्षण केन्द्र	२५०.००	P१	३	३	२	१
		विविध प्रकार कार्य तथा खर्च	२२.१५	P१	३	३	२	१
३१२०२०१२	पशु सेवा तालिमकेन्द्र	व्यावसायिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालन	२३५.००	P१	२	३	२	१
		विविध प्रकारका खर्च र कार्य	२५.००	P२	३	३	२	१
३१२०२०१३	मत्स्य विकास केन्द्र	हाल उत्पादन भएका ह्याचलिङ्ग, फिङ्गरलिङ्ग र फ्राई उत्पादनवृद्धिका लागि पोखरी पानी व्यवस्थापन	३५०.००	P१	२	२	२	१
		ह्याचलिङ्ग तथा फिङ्गरलिङ्ग प्रयोगशाला	२००.००	P१	२	२	२	१

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		मस्त्यपालन तथा ह्यचरी व्यवस्थापन तालिम	१५.००	P१	२	२	२	१
		विविध प्रकारका खर्च र कार्य	१५.००	P२	३	३	२	१
३१२०२०१४	भेटेरिनरी अस्पताल तथापशु सेवा विज्ञ केन्द्रहरु	खोप अभियान कार्यक्रम	४००.००	P१	२	३	२	१
		पशु स्वास्थ्य सुधार कार्यक्रम	८००.००	P१	२	३	२	१
		मत्स्य उत्पादन वृद्धि कार्यक्रम	४५०.००	P१	३	२	२	१
		मत्स्य पोखरी निर्माण कार्यक्रम	३०००.००	P१	३	२	२	१
		आकस्मिक पशुपंक्षी तथा मत्स्य महामारी रोग नियन्त्रण तथा उपचारकार्यक्रम	५००.००	P१	२	३	२	१
		महिला कृषि स्वयंसेविका परिचालन	३००.००	P१	१	२	२	१
		विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च	६८.१७	P२	३	३	२	१
३१२०३१०१	दुध विकास बोर्ड	दुध उत्पादनमा आधारित अनुदान कार्यक्रम	४५०.००	P१	२	३	२	१
		डेरी प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२००.००	P१	२	३	२	१
		विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च	५०.००	P२	३	३	२	१
३१२९११२१	राष्ट्रिय एकीकृत कृषिआधुनिकीकरण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	खाद्यान्न तर्फ ४ वटा ब्लक विकास कार्यक्रम	१२०.००	P१	३	३	२	१
		माछामा १ वटा ब्लक विकास कार्यक्रम	५०.००	P१	३	२	२	१
		गाई/मैसी ब्लक विकास कार्यक्रम	५०.००	P१	३	३	२	१
		विविध प्रकारका कार्य तथा खर्च	३०.००	P२	३	३	२	१
३१२९११२२	कृषि विभाग (संघ सशर्त अनुदान)	श्रोत बीउ उत्पादकालागी पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	२००.००	P१	३	३	२	१
		उन्नत बीउ उत्पादनका लागी पूर्वाधार तथा प्रशोधन विकास सहयोग	१७५.००	P१	३	३	२	१
		विविध कार्य तथा खर्च	२५.००	P२	३	३	२	१
३१२९११२३	पशु सेवा विभाग (संघसशर्त अनुदान)	पशुपंक्षी रोग नियन्त्रणका लागी खोप अभियान कार्यक्रम	२००.००	P१	३	३	२	१
		विभिन्न कार्य तथा खर्च	५०.००	P२	३	३	२	१
११२९११२४	सिंचाइ आधुनिकीकरणअभिवृद्धि आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	कृषि मेशिनरी खरिद	३६०.००	P१	३	३	२	१
		प्लाष्टिक मल्टिचड प्रदर्शनी	८०.००	P१	३	३	२	१
		विविध कार्य तथा खर्च	४१.००	P२	३	३	२	१
३१२००९०१	सहकारी रजिष्टारकार्यालय	सहकारी संस्था बीच अन्तरप्रादेशिय आदान प्रदान गोष्ठी	३६.००	P१	२	३	१	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		सहकारीमाआवद्ध युवा तथामहिला केन्द्रित वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	७५.००	P१	१	३	१	३
		सहकारी सदस्यहरूलाई वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	६०.००	P१	२	३	१	३
		सहकारी अनुगमन, नियमन तथा प्रतिवेदन	७५.००	P१	२	३	१	३
		नीति, ऐन, नियम कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड निर्माण तथापरिमार्जन	३०.००	P१	२	३	१	३
		विविध कार्य तथा खर्च	५९.१३	P२	३	३	१	३
३२९००१०१	वन तथा वातावरणमन्त्रालय	प्रदेशस्तरिय चुरे संवाद महोत्सव	३.००	P१	२	१	१५	४
		नेपाल टि.भी.को सहकार्यमा वन तथा वातावरण बारेमा प्रचार प्रसारकार्य	३.००	P१	२	२	१५	४
		वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयारी तथा प्रकाशन	३.२०	P१	३	२	१५	४
		बार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम संचालन कार्यविधि तयारी	३.००	P१	३	२	१५	४
		ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका, मापदण्ड तयारी/संसोधन,	१०.००	P१	२	१	१५	४
		मधेश वन क्षेत्रको प्रोफाईल तयारी	६.००	P१	२	१	१५	४
		वातावरणीय अध्ययन परीक्षण (IEE/EIA) लगायतका EMP कार्यान्वयनअवस्थाकोअनुगमन (प्रतिवेदन सहित)	३.५०	P१	२	१	१५	४
		चुरे क्षेत्रको स्थलगत समस्या संबोधन कार्यक्रम	३.००	P१	२	१	१५	४
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	३२६.५१	P२	३	१	१५	४
३२९०११०१	प्रदेश वन निर्देशनालयमधेश प्रदेश	वन सम्बन्धी गोष्ठी, छलफल र अन्तरक्रिया	२.००	P१	३	१	१५	४
		वातावरण संरक्षण /सरसफाई कार्यक्रम	६.००	P१	२	१	१५	४
		प्रगती समीक्षा गोष्ठी	१०.००	P१	३	१	१५	४
		दिवस समारोह (वातावरण, भू-संरक्षण, जैविक विविधता, सामुदायीक वन, पृथ्वी दिवस लगायतका दिवस)	२.००	P१	३	१	१५	४
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	२६८.०८	P१	३	१	१५	४
३२९०२१०१	वन अनुसन्धान तथाप्रशिक्षण केन्द्र	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयारी तालिम	१०.००	P१	३	१	१५	४
		प्रदेशस्तरीय जलवायु परिवर्तन कार्यशाला गोष्ठी	१५.००	P१	३	१	१५	४
		वन्यजन्तु उद्धार तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम	३.००	P१	३	१	१५	४
		Drone/UAU सर्वेक्षण, नक्साङ्कन तथा तथ्याङ्क प्रशोधन तालिम	७.००	P१	३	१	१५	४
		वन डढेलो जोखिम नक्साङ्कन तथा डढेलो व्यवस्थापन तालिम	५.००	P१	३	१	१५	४

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		नर्सरी व्यवस्थापन, बिरुवा उत्पादन तथा वृक्षरोपण प्रविधि तालिम	७.००	P१	२	१	१५	४
		मधेश प्रदेशमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खननको वर्तमान अवस्थार प्रभाव अध्ययन	१५.००	P१	२	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	१६९.९०	P२	३	१	१५	४
३२९०३१०१	डिभिजन वन कार्यालयहरु	गत विगत आ.व.मा वृक्षारोपण भएका विरुवा संरक्षण, व्यवस्थापन, गोडमेल (हेरालु समेत) पुनः रोपण र व्यवस्थापन	२०.००	P१	२	१	१५	४
		वन अतिक्रमण हटाई वृक्षारोपण	१५.००	P१	३	१	१५	४
		मिचहा प्रजातिको व्यवस्थापन तथा पुनरुत्पादन अभिवृद्धि	१०.००	P१	३	१	१५	४
		लोपोन्मुख वन प्रजातिको संरक्षण तथा व्यवस्थापन	५.००	P१	३	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	४९३४.५१	P२	३	१	१५	४
३२९०४१०१	भू-तथा जलाधारव्यवस्थापन कार्यालयहरु	चुरे जोगाउ मधेश बचाउ कार्यक्रम	१०.००	P१	३	१	१५	४
		जलाधार व्यवस्थापन प्रणाली	९.००	P१	३	१	१५	४
		चुरे क्षेत्रमा एकीकृत भूक्षय नियन्त्रण कार्य	८.००	P१	३	१	१५	४
		भल छोप्ने पोखरी (Runoff Harvesting Dam)	३.००	P१	२	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	२५९६.६९	P२	३	१	१५	४
३२९०००१२	वन विकास कोष (कार्बनउत्सर्जन न्यूनीकरण)	दिगो वन व्यवस्थापनका लागि वन संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षणकार्यक्रम (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट)	३३७.६८	P१	३	१	१५	४
		वन पुनर्स्थापना र कार्बन संचिति संरक्षण (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट)	१६८.८४	P१	३	१	१५	४
		दिगो वन व्यवस्थापन तथा समुदायको क्षमता अभिवृद्धि र जिविकोपार्जनसुधार (डी.ब.का, बारा, पर्सा र रौतहट)	३३७.६८	P१	२	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	३७.१३	P२	३	१	१५	४
३२९०२१०१	जडिबुटि विकासकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	प्राकृतिक जडिबुटि संरक्षण तथा खेती विस्तार	३०.००	P१	२	१	१५	४
		पकेट क्षेत्रमा जडिबुटि संरक्षण	१५.००	P१	२	१	१५	४
		जडीबुटी हटस्पट क्षेत्र संरक्षण	२५.००	P१	३	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम तथा खर्च	८५.००	P२	३	१	१५	४
३२९००१०५	सम्बृद्धिका लागि वन (संघ सशर्त अनुदान)	कार्बन उत्सर्जनन्यूनीकरणका लागि वृक्षा वृक्षारोपण कार्यक्रम (डिभिजन वन कार्यालयमार्फत)	१३५.००	P१	३	१	१५	४
		जलवायु उत्थानशील नर्सरीमा बहु वर्षीय वन विरुवा उत्पादन तथा वितरण (डिभिजन कार्यालय मार्फत)	८९.६०	P१	२	१	१५	४

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		वन क्षेत्रमा लागु हुने कार्यक्रमको वातावरणीय तथा सामाजिक सुरक्षा (Screening & Audit), गुनासो सुनसुवाई कार्यक्रम	८.००	P१	२	१	१५	४
		सरोकारवाला समन्वय गोष्ठी/बैठक (सबै डिभिजन वन कार्यालय)	४.००	P१	३	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	१००२.४४	P२	३	१	१५	४
३२९०५०११	वातावरण विभाग (संघसशर्त अनुदान)	प्लाष्टिक प्रदूषण नियन्त्रण कार्यक्रम	२०.००	P१	२	१	१५	४
		विश्व वातावरण दिवस तथा जनचेतना जागरण कार्यक्रम	५.००	P१	३	१	१५	४
		वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन अनुगमन, सहजीकरण तथा प्रतिवेदनतयारी	५.००	P१	३	१	१५	४
		विविध कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	१५६.००	P२	३	१	१५	४
३२९०११०१	राष्ट्रिय वन विकासतथा व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	वन क्षेत्र अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यक्रम	४०.००	P१	३	१	१५	४
		जैविक मार्ग तथा वन संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन (धनुषाधाम वनसंरक्षण क्षेत्र)	५५.००	P१	३	१	१५	४
		मानव-वन्यजन्तु द्वन्द्व न्यूनीकरणका लागि तारवार	३०.००	P१	२	१	१५	४
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	३९२.६८	P२	३	१	१५	४
३२९०११०२	जलाधर संरक्षण तथासिमसार व्यवस्थापन कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	संरक्षण पोखरी निर्माण	१००.००	P१	२	१	१५	४
		गल्छी/पहिरो नियन्त्रण	१००.००	P१	३	१	१५	४
		आपतकालिन रुपमा देखा पर्ने बाढी पहिरो तथा तटवन्ध नर्माण	१००.००	P१	२	१	१५	४
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना र कार्य तथा खर्च	३९१.००	P२	३	१	१५	४
३२९००१०८	एकीकृत नदीव्यवस्थापन, जल पुनर्भरण तथा नदीजन्य स्रोत उपयोग आयोजना	पानी पुनर्भरण प्रणाली तथा पोखरी (Water Recharge System & Ponds)	३००.००	P१	२	१	१५	४
		कृत्रिम ताल तथा बहुउद्देश्यीय जलाशय	२५०.००	P१	२	१	१५	४
		सिल्टेशन नियन्त्रण तथा चेक ड्याम (Siltation Dams/Check Dams)	५००.००	P१	२	१	१५	४
		नदीजन्य स्रोतको वैज्ञानिक उत्खनन तथा व्यवस्थापन	१५०.००	P१	३	१	१५	४
		विपद् जोखिम न्यूनीकरण प्रणाली स्थापना	३००.००	P१	२	१	१५	४
		प्रशोधन उद्योग तथा बजार विकास	१२०.००	P१	२	३	१५	४
		विविध कार्य तथा खर्च	१००.००	P२	३	३	१५	४
३०७०००११	उद्योग वाणिज्य तथापर्यटन मन्त्रालय	आफ्नै प्रदेश, आफ्नै रोजगारी अन्तर्गत कम्तिमा १०० जना स्थानीयलाईरोजगारी दिने उद्योगका लागि 'रोजगारदाता सम्मान कार्यक्रम'	२०.००	P१	२	३	१	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रदेश सरकारलाई बढी कर तिर्ने करदाताहरूलाई राशि सहित “करदातासम्मान कार्यक्रम”	४०.००	P१	३	२	८	३
		मुख्यमन्त्री महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	२००.००	P१	१	२	८	३
		उद्योग, वाणिज्य क्षेत्रको लागि आवश्यक कानून निर्माण	१०.००	P१	२	२	८	३
		जानकी मन्दिरलाई आकर्षक तथा पर्यटनमैत्री धार्मिक पर्यटकियसम्पदाको रुपमा विकास गरी विश्व सम्पदा सूचीमा सुचीकरण गर्न पहल	५०.००	P१	३	२	८	३
		अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार मेला सहभागिता: मधेशका प्रमुखउत्पादनहरूलाई छिमेकी देश भारत लगायत अन्य देशहरूका ठूला सहरहरूमा आयोजना हुनेव्यापार मेलाहरूमा प्रदर्शन गर्न उद्यमीहरूलाई सहूलियत कार्यक्रम	१००.००	P१	३	३	८	३
३०७००९०१	पर्यटन विकासकार्यालयहरु	मधेश प्रदेशको मुख्य धार्मिक र ऐतिहासिक स्थलहरूलाई जोड्ने एकएकीकृत पर्यटकीय सूचना प्रणालीको विकास	३०.००	P१	३	३	१२	३
		बाराको ऐतिहासिक सिम्रौनगढलाई 'खुला संग्रहालय' (Open Air Museum) को रूपमा मधेश प्रदेशको पर्यटन गौरव आयोजनाको रुपमा विकास	२००.००	P१	३	३	१२	३
		रामायण सर्किट कनेक्टिभिटी: जनकपुरधामलाई केन्द्रमा राखी भारतकोअयोध्या र सीतामढीसँग जोड्न 'क्रस-बोर्डर टुरिजम' प्याकेज संचालन गर्न पर्यटनव्यवसायीलाई बस सेवा सञ्चालन गर्न सहूलियत प्रदान	१००.००	P१	३	३	१२	३
		विश्वप्रसिद्ध गढीमाई मन्दिर परिसरमा भक्तजनका लागि धर्मशाला तथाविश्रामस्थल निर्माण	१००.००	P१	२	३	१२	३
		प्रजातान्त्रिक, गणतान्त्रिक, किसान आन्दोलन, जनआन्दोलन, जनयुद्ध, जेनजी आन्दोलन, मधेश आन्दोलन लगायत अधिकार प्राप्तीका भएका राजनीतिक घटनाहरूकोइतिहास सम्बन्धी कार्यक्रम	४००.००	P१	३	३	१२	३
		मधेश प्रदेशमा जातजातीय विविधता, धर्म संस्कृति, धार्मिकसांस्कृतिक इतिहास झल्काउने गरी संग्राहालय निर्माण	५००.००	P१	२	३	१२	३
		पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज जङ्गल सफारी: पर्या-पर्यटन प्रवर्द्धनकालागि पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्जमा हात्ती सफारी, जीप सफारी र चरा अवलोकनका लागिनिजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा सुविधा सेवा सुविधा विकास तथा विस्तार	५०.००	P१	३	२	१२	३
		पोखरी तथा सिमसार पर्यटन: मधेशका ऐतिहासिक पोखरीहरू (जस्तै:धनुषसागर, गंगासागर, बडहरा ताल) मा रात्रिकालीन लाइट र पार्क निर्माण	१००.००	P१	२	१	१२	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		मिथिला कला र संस्कृति ग्राम: जनकपुर वा आसपासमा मिथिला चित्रकला, माटोका भाँडा र हस्तकला सिकन र किन्न सकिने गरी सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा एकअत्याधुनिक 'सांस्कृतिक ग्राम' (Cultural Village) स्थापना	२००.००	P१	२	३	१२	३
		मिथिला कला लगायत मधेश प्रदेशको सम्पूर्ण कला संस्कृतिको अध्ययनअन्वेषण	१०.००	P१	२	२	१२	३
		'मधेश उत्सव' वार्षिक कार्यक्रम: वर्षको एक पटक प्रदेशका ८ वटै जिल्लाको खाना, भेषभूषा र लोकनाच झल्कने गरी वृहत् पर्यटन महोत्सव आयोजना	१००.००	P१	२	३	१२	३
		भोजन पर्यटन (Food Tourism): मधेशका मौलिक परिकार (जस्तै: माछा-भात, बगिया, तरुवा, सखरखण्ड लगायत अन्य प्रकारहरु) लाई ब्रान्डिङ गर्न राजमार्गका मुख्य स्थानहरूमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा 'फुड भिलेज' स्थापना	१००.००	P१	२	२	१२	३
		पर्यटक गाइड तालिम: स्थानीय युवाहरूलाई इतिहास, संस्कृति र भाषा (हिन्दी, अंग्रेजी, अन्य) सम्बन्धी तालिम दिई 'प्रमाणित टुरिष्ट गाइड' तयारतथा परिचालन	५०.००	P१	२	२	१२	३
		ग्रामीण पर्यटन पदमार्ग: चुरे क्षेत्रको फेदीमा रहेका रमणीयगाउँहरूलाई जोड्ने गरी 'मधेश ट्रेल' (Madhesh Trail) पदमार्ग पहिचान र विकास	२००.००	P१	२	२	८	३
		एक जिल्ला, एक गन्तव्य: ८ वटै जिल्लाका कम्तिमा एक/एक वटा नयाँ गन्तव्यलाई 'नमुना पर्यटकीय गन्तव्य' का रूपमा घोषणा गरी पूर्वाधार निर्माण	४००.००	P१	३	२	८	३
		मधेश प्रदेशभित्रको पर्यटकीय स्थलहरूको निर्माण, पूनःनिर्माण, मर्मत सम्भार, स्तरउन्नती, जीर्णोद्धार तथा सौन्दर्यकरण	३२००.००	P१	३	२	८	३
		मधेश प्रदेशभित्रका ताल, पोखरी, कुण्डको बायोइन्जिनियरिङ्गप्रविधिबाट संरक्षण	१०००.००	P१	३	१	१३	३
३०७०३०१२	घरेलु तथा साना उद्योगकार्यालयहरु	मधेश प्रदेश अन्तर्गतका प्रमुख सहरहरूमा स्वदेशी उत्पादनका बस्तुहरूको खरिद तथा विक्री केन्द्र निर्माण	५००.००	P१	३	३	१२	३
		नाशवान वस्तुको व्यापारिक क्षति रोक्न राजमार्ग छेउका मुख्यव्यापारिक केन्द्रहरूमा सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा बहुउद्देश्यीयशीत भण्डारण गृह निर्माण	४००.००	P१	३	३	१२	३
		दैनिक उपभोग्य बस्तुको माग र आपूर्तिको अवस्था यकिन गर्ने सूचनाप्रविधिमा आधारित तथ्याडकीय प्रणाली निर्माण	२०.००	P१	३	३	१२	३
		मधेश प्रदेशमा उत्पादित वस्तु तेस्रो मुलुक वा भारततर्फ निर्यात गर्ने उद्योगहरूलाई "मधेश सम्मान प्रदान" कार्यक्रम	२०.००	P१	३	३	१२	३
		घरेलु तथा साना उद्योग कार्यालय मातहत खाद्य तथा औद्योगिक वस्तुको गुणस्तर परीक्षण गर्ने "मधेश नापतौल तथा गुणस्तर परीक्षण ल्याब" स्थापना	१००.००	P१	३	३	१२	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		मधेश प्रदेशमा हुने पर्यटकीय, औद्योगिक, व्यापारिक, धार्मिक लगायत अन्य महोत्सव कार्यक्रममा सहयोग र सहजीकरण	१००.००	P१	३	३	१२	३
		आठ वटै जिल्लामा सुपथ मुल्य पसल व्यवस्थापन	३००.००	P१	२	३	१२	३
		वाणिज्य तथा आपूर्तिलाई मार्गदर्शन सहजीकरणका लागि कानून तथा मापदण्ड निर्माण	१०.००	P१	३	३	१२	३
		सीप विकास सम्बन्धी तालिम	४००.००	P१	२	३	८	३
		वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका नागरिकहरूको लागि स्वरोजगार तथा प्रविधि हस्तान्तरण कार्यक्रम	५००.००	P१	२	३	८	३
		अपाङ्गता भएको नागरिक विशेष सुविधा सहित सीप विकास तथा उद्यमशिलता विकास अन्तरसम्बन्ध कार्यक्रम	५००.००	P१	२	३	८	३
३०७०५१०१	उद्योग विभाग	डिजिटल इन्डस्ट्रियल प्रोफाइल	२०.००	P१	३	३	८	३
		औद्योगिक करिडोर विकास एवं स्तरउन्नती कार्यक्रम	५००.००	P१	३	३	८	३
		मधेश स्टार्ट-अप फण्ड स्थापना	५००.००	P१	२	३	८	३
		नव उद्यमी व्यवसायीका लागि ब्याज अनुदान	२००.००	P१	२	३	८	३
		नव उद्यमी युवा (१८-४० वर्ष मुनिका) व्यवसायीहरूको लागि ब्याज अनुदान	२००.००	P१	२	३	८	३
		स्वदेशी कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरूलाई प्रविधि सहयोग	५००.००	P१	३	३	८	३
		एकद्वार सेवा केन्द्र (One Stop Service): उद्योग दर्ता, नवीकरण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA/IEE) लाई एकै ठाउँबाट छिटो छरितो बनाउन अनलाइन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण	२०.००	P१	३	३	८	३
		मधेशका विशिष्ट उत्पादनहरूलाई एउटै ब्राण्ड नेममा प्याकेजिङ र प्रमाणीकरण गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा लैजाने	१००.००	P१	३	३	८	३
		महिला र युवा लक्षित वाणिज्य तालिम: ई-कमर्स, अनलाइन मार्केटिङ र निर्यात प्रक्रिया सम्बन्धी विशेष तालिम दिई कमिमा १००० जना नयाँ डिजिटल उद्यमी तयार गर्ने	४०.००	P१	२	३	८	३
		व्यवसायी सुरक्षा र बिमा: साना व्यवसायीलाई आगलागी वा प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने क्षतिबाट पुनः स्थापनाका लागि साझेदारीमा 'व्यवसाय बिमा' कार्यक्रममा आर्थिक प्रिमियम अनुदान	३००.००	P१	२	३	८	३
		उद्योग, वाणिज्य तथा पर्यटन मन्त्रालय मातहतका कार्यालयहरूमा रोजगारी व्यवस्थापन	४०.००	P१	३	३	८	३
		एकद्वार सेवा केन्द्र (One Stop Service): उद्योग दर्ता, नवीकरण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन (EIA/IEE) लाई एकै ठाउँबाट छिटो छरितो बनाउन अनलाइन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माण	२०.००	P१	२	३	८	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
३०५०००११	अर्थ मन्त्रालय	मधेश प्रदेश सरकार (कार्यविभाजन) नियमावली, २०८० ले तोकेकोकार्यहरु	८००.००	P१	२	३	१७	३
३०५०१०११	प्रदेश लेखा नियन्त्रककार्यालय	प्रादेशिक निकायहरुको भुक्तानी निकासा, आन्तरिक लेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमन एवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु	२७५.००	P२	३	३	१७	३
३०५०१०१२	प्रदेश लेखा एकाइकार्यालयहरु	प्रादेशिक निकायहरुको भुक्तानी निकासा, आन्तरिक लेखापरीक्षण, वित्तीय प्रतिवेदन, अनुगमन एवं मन्त्रालयबाट तोकिएका अन्यक्रियाकलापहरु	३०१.००	P२	३	३	१७	३
३०१०००११	अर्थ विविध	विनियोजन ऐन बमोजिम तोकिएका क्रियाकलापहरु	३००.००	P२	३	३	१७	३
३७१०००११	श्रम तथा यातायतमन्त्रालय	मुख्यमन्त्री महिला स्वरोजगार कार्यक्रम	२००.००	P२	१	३	८	३
		जिल्लामा श्रमिक विश्राम गृह निर्माण	८०.००	P१	२	३	८	३
		आप्रवासी बजार निर्माण	२००.००	P१	२	३	८	३
		आप्रवासी श्रमिक सञ्जाल	२०.००	P१	२	३	८	३
		सीपमूलक तालिम	२००.००	P१	२	३	८	३
		प्रदेश श्रम सल्लाहकार परिषद	५.००	P१	३	३	८	३
		प्रदेशस्तरीय गरिबी निवारण कार्यक्रम	२०.००	P१	३	३	१	३
		रोजगार सेवा केन्द्र र सूचना केन्द्र	१०००.००	P१	३	३	८	३
		प्रदेश व्यावसायिक विकास तालिम केन्द्र स्थापना	१०००.००	P१	२	३	८	३
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, क्रियाकलाप तथा खर्च	१०.००	P२	३	३	८	३
३७१०११०१	यातायात व्यवस्थाकार्यालयहरु	लिखित तथा ट्रायल परिक्षा सञ्चालन	१५.००	P१	३	३	८	३
		दर्ता किताव डिजिटलाइजेशन	३०.००	P१	३	३	८	३
		Automatic Trial Center जडान गर्न	४०.००	P१	३	३	८	३
		ट्राफिक प्रहरी र स्थानीय तहसंगको समन्वयमा यातायात सुरक्षा सचेतनाकार्यक्रम	४०.००	P१	२	३	८	३
		कार्यालय भवन निर्माण तथा मर्मत सुधार	६००.००	P१	३	३	८	३
		विविध कार्य तथा खर्च	२०.००	P१	३	३	८	३
३७१०३१०१	रोजगार सूचना केन्द्र	मुख्यमन्त्री रोजगार कार्यक्रम,	२०.००	P१	२	३	८	३
		रोजगार सूचना केन्द्र बैठक,	५.००	P१	२	३	८	३
		बेरोजगार लागी रोजगार सहितको सीप विकास तालिम	१०.००	P१	२	३	८	३

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		स्वरोजगार कार्यक्रम	५.००	P१	२	३	८	३
		विविध कार्य तथा खर्च	५०.००	P२	३	३	८	३
३७१९११२०	रोजगार प्रवर्द्धनकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	वित्तीय साक्षरता सहजकर्ता क्षमता विकास तालिम	१०००.००	P१	२	३	८	३
		शिक्षा तथा संचार सामग्री निर्माण तथा छपाई	१०.००	P१	३	३	८	३
		विविध कार्य तथा खर्च	५०.००	P२	३	३	८	३
३७१९११२१	बैदेशिकरोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिका लागि पुन एकीकरण परियोजना पहिलो चरण (संघ सशर्तअनुदान)	आप्रवासीको संज्जाल गठन र सशक्तीकरण	४००.००	P१	३	३	८	३
		डिजिटल यातायात प्रणाली विकास	२०००.००	P१	२	२	८	३
		वैदेशिक रोजगार व्यवस्थापन	५००.००	P१	२	३	८	३
		रोजगार संयोजकहरूसँग रोजगार प्रवर्द्धनका लागि सहकार्य गोष्ठी,	१०००.००	P१	३	३	८	३
		वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका व्यक्तिलाई रोजगार प्रदायक व्यावसायिकफर्म प्रोत्साहन कार्यक्रम	१०००.००	P१	३	३	८	३
		रोजगारदाता कार्यशाला गोष्ठी	१०००.००	P१	२	३	८	३
		विविध कार्य तथा खर्च	५००.००	P१	३	३	८	३
३७००००११	स्वास्थ्यतथा जनसंख्या मन्त्रालय	घरदैलोसम्म गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको विस्तार	१२००.००	P२	२	३	३	२
		एम्बुलेन्स तथा बिमा सेवा व्यवस्थापन	१००.००	P१	२	३	३	२
		अस्पताल सेवा सुधार तथा डिजिटल सिस्टम विस्तार	५००.००	P१	२	३	३	२
		स्वास्थ्य पूर्वाधार पूँजीगत सुधार	१५००.००	P१	२	३	३	२
		संगठन व्यवस्थापन तथा सर्वेक्षण	५०.००	P१	३	३	३	२
		ट्रमा, ट्रपिकल, क्यान्सर र बर्न अस्पताल स्थापना	१५००.००	P१	३	३	३	२
		जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र पूर्वाधार निर्माण	१५०.००	P१	३	३	३	२
		१३ विभिन्न कडा रोग उपचार सहयोग	२०००.००	P१	२	३	३	२
		पूर्ण खोपयुक्त प्रदेश कार्यक्रम	१००.००	P१	२	३	३	२
		चालु सेवामुखी कार्यक्रमहरूको निरन्तरता	५००.००	P२	३	३	३	२
		वालवालिका, गर्भवति, सुत्केरी र जेष्ठ नागरिकको लागि पोषणयुक्तस्वदेशी कृषि तथा दूध उत्पादन प्रशोधन तथा वितरण कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	७५०.००	P१	१	३	३	२
		ट्रमा सेन्टर निर्माण, सिरहा (समपुरक अनुदान)	२९३६.००	P१	३	३	३	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		विविध कार्यक्रम तथा खर्च	१००.००	P२	५	५	५	२
३७००००१७	मधेशस्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान, जनकपुरधाम	मधेश स्वास्थ्य विज्ञान प्रतिष्ठान शैक्षिक भवन निर्माण (समपुरकअनुदान)	२७७३.००	P१	५	५	५	२
		एकेडमिक कार्यक्रम संचालन	२५००.००	P१	५	५	५	२
		अस्पताल सेवा प्रवाह विस्तार	१५००.००	P१	५	५	५	२
		विविध कार्यक्रम तथा खर्च	५००.००	P२	५	५	५	२
३७००१०११	स्वास्थ्यनिर्देशनालय	जनस्वास्थ्य सरोकारका कार्यक्रम संचालन, अनुगमन तथा नियमन	२००.००	P१	५	५	५	२
		ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य प्रवर्द्धन कार्यक्रम	२००.००	P१	५	५	५	२
		मलेरिया, कालाजार, डेंगी लगायतका किटजन्य रोग रोकथाम तथा नियन्त्रण	३००.००	P१	५	५	५	२
		स्थानीय तहमा जोखिम क्षेत्र पहिचान र स्वास्थ्यकर्मी तथाजनप्रतिनिधि अभिमुखीकरण र सचेतना कार्यक्रम	३००.००	P१	५	५	५	२
		सुरक्षित मातृत्व प्रदेश घोषणा वहश तथा पैरवी,	३००.००	P१	२	५	५	२
		पोषण पुनर्स्थापना सञ्चालन खर्च तथा प्रादेशिक अस्पतालमा सेवाविस्तार	५००.००	P१	२	५	५	२
		अतिविपन्नकेन्द्रितबालबालिका पोषण लेखाजोखा तथा सुधार	१००.००	P१	१	५	५	२
		महामारी रोगको निगरानीको लागि आवश्यकखोजपडताल प्रणाली सुदृढीकरण	३००.००	P१	५	५	५	२
		अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायतका विभिन्नविभिन्न कार्यक्रम आयोजना तथा कार्य	१००.००	P१	५	५	५	२
३७००२१०१	प्रदेशजनस्वास्थ्य प्रयोगशाला	प्रयोगशाला तथा ब्लड बैंकको सेवा प्रवाह संचालन, अनुगमन तथानियमन	१०००.००	P१	५	५	५	२
		प्रदेश जनस्वास्थ्य प्रयोगशालामा विभिन्न रोग निदान तथानियन्त्रणका आवश्यक पर्ने किट्स, रिएजेन्ट र कन्जुमेबल्सको खरिद	५०००.००	P१	५	५	५	२
		नमुना संकलन तथा ढुवानी र प्रयोगशाला उपकरणको व्यवस्थापन लगायतकार्य संचालन,	१०००.००	P१	५	५	५	२
		HIV/AIDS, क्षयरोग, मलेरिया, Hepatitis B & C, तथा अन्य रोगकोपरीक्षणका लागि आवश्यक सामग्रीहरूको व्यवस्थापन, प्रदेशस्तरीय EQAS तथा AMR Surveillance कार्यक्रम संचालन	१०००.००	P१	५	५	५	२
		तथ्याङ्क संकलन, विश्लेषण र प्रतिवेदन तयारी	१००.००	P१	५	५	५	२
		स्थानीय तहका जनस्वास्थ्य प्रयोगशालाहरूको गुणस्तर व्यवस्थापन	१००.००	P१	५	५	५	२
		अनुगमन, सुपरभिजन, मूल्यांकन र अनसाइट कोचिङ्गका कार्यहरू	१००.००	P१	५	५	५	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रयोगशालाकर्मको क्षमता अभिवृद्धिका लागि Bacteriological Culture, Biosafety, Quality Management, Infection Prevention तथा Communicable र Non-Communicable Diseases सम्बन्धी तालिम संचाल	५००.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००.००	P२	३	३	३	२
३७००३०११	प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्र	औषधि तथा उपकरण आपूर्ति	५०००.००	P१	२	३	३	२
		प्रदेश भरिका स्वास्थ्य संस्थाकोसेवा प्रवाहलाई सुदृढ गर्न आवश्यक औषधि, उपकरण, तथा अन्य स्वास्थ्यसामग्रीको खरिद, प्याकेजिङ, ढुवानी र मर्मतसम्भार	१०००.००	P१	२	३	३	२
		निःशुल्क वितरण गर्ने आवश्यक औषधि खरिद	४०००.००	P१	३	३	३	२
		यौन रोग, श्वासप्रश्वास NCD, AEFI तथा सुत्केरी तथा किशोरीस्वास्थ्य कार्यक्रमका लागि Iron, Folic Acid, Albendazole लगायतका औषधिको खरिदतथा व्यवस्थापन	५००.००	P१	२	३	३	२
		हेमोफिलिया र थालासिमिया रोगीका लागि Factor VIII, IX तथा आवश्यकऔषधि खरिद	४००.००	P१	३	३	३	२
		प्रादेशिक अस्पताल तथा आयुर्वेद चिकित्सालयका लागि X-Ray Film, Reagent, आवश्यक मेडिकल औजार र उपकरण आपूर्ति तथा व्यवस्थापन	५००.००	P१	३	३	३	२
		आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यहरूको लागि स्वास्थ्य -कर्मिको क्षमताविकास	२००.००	P१	३	३	३	२
		अनुगमन तथा मूल्याङ्कन लगायत विविध कार्य तथा खर्च	१००.००	P२	३	३	३	२
३७००४०११	स्वास्थ्य तालिम केन्द्र	स्वास्थ्य विषयक रिफ्रेसर र अन्य तालिम संचालन	५००.००	P१	३	३	३	२
		स्वास्थ्य सम्बन्धी तालिम आवश्यकता पहिचान र विभिन्न तालिम सञ्चालनतथा व्यवस्थापन	२००.००	P१	३	३	३	२
		प्रदेश, जिल्ला तथा स्थानीय तह स्तरीय स्वास्थ्य तालिम व्यवस्थापनअभिमुखिकरण तथा समीक्षा	१००.००	P१	३	३	३	२
		तालिम साइट स्थापना तथा एक्स्टेन्सन	१००.००	P१	३	३	३	२
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००.००	P१	३	३	३	२
३७००५०११	प्रादेशिक अस्पतालहरू	MSS पुरा गरी सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता, औषधि तथा औजार खरिद	२०००.००	P१	३	३	३	२
		स्वीकृत अस्थायी दरबन्दी जनशक्तिको पारिश्रमिक	१५००.००	P२	२	३	३	२
		मुटुरोग तथा क्यान्सर ल्याब सामग्री खरिद	१५००.००	P१	३	३	३	२
		प्रादेशिक अस्पताल रौतहट कर्मचारी आवास निर्माण	३००.००	P१	३	३	३	२
		Post-Mortem भवन निर्माण; अस्पतालका विरामी लागि खाद्यान्नव्यवस्थापन;	१००.००	P१	३	३	३	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		सामाजिक सेवा एकाइ संचालन, न्युनतम सेवा मापदण्ड व्यवस्थापन तथा अस्पताल सुदृढीकरण कार्यक्रम	५००.००	P१	३	३	३	२
		NNE PCP कार्यक्रम ब्लड बैंक संचालन, ल्याब केमिकल तथा औजार उपकरण	१०००.००	P१	२	३	३	२
		#REF!	१०००.००	P१	३	३	३	२
		निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तीको मर्मत संभार	१०००.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००.००	P२	३	३	३	२
३७००६१०१	स्वास्थ्य कार्यालयहरु	जानस्वास्थ्य सेवा संचालन प्रवाहमा सुधार सहित स्वास्थ्यकार्यालयले विभिन्न रोग नियन्त्रण, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन	४००.००	P१	३	३	३	२
		आपतकालीन अवस्थामा द्रुत प्रतिक्रिया सम्बन्धी कार्यक्रम	१००.००	P१	३	३	३	२
		Vector Borne Diseases, HIV/AIDS, TB, Malaria, Leprosy, Kala-azar लगायत रोगको रोकथाम, नियन्त्रण तथा उपचार	६००.००	P१	२	३	३	२
		Road Traffic Accident न्यूनीकरण, खाद्य सुरक्षा	४००.००	P१	२	३	३	२
		वातावरणीय प्रदूषण न्यूनीकरण, समुचित औषधि प्रयोग विषयमासरोकारवालालाई अभिमुखीकरण	१००.००	P१	२	१	३	२
		लैंगिक हिंसा र सुरक्षित गर्भपतनमा जनचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रम	२००.००	P२	१	३	३	२
		Rapid Response Team कोक्षमता विकास तथा परिचालन	१००.००	P१	३	३	३	२
		पोषण तथा मातृ शिशु स्वास्थ्य जस्ता कार्यक्रम कार्यान्वयन	३००.००	P१	२	३	३	२
		जनस्वास्थ्य सम्बन्धी अनुसन्धान, FM/Radio मार्फत सूचना प्रवाह	३००.००	P१	२	३	३	२
		उत्कृष्ट स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वयंविकालाई सम्मान,	१००.००	P२	२	२	३	२
		NCD Screening Month संचालन र आवश्यक सहकार्य	२००.००	P१	३	३	३	२
		वार्षिक योजना निर्माणमा स्थानीय तहलाई आवश्यक सहयोग	३००.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	३००.००	P२	३	३	३	२
३७००७१०१	प्रादेशिक आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सालयहरु	आयुर्वेद तथा वैकल्पिक सेवा प्रवाह	८००.००	P१	२	३	३	२
		१० वेडमा स्तरोन्नति भएका प्रादेशिक र वैकल्पिक चिकित्सालय सञ्चालन	२८०.००	P१	३	३	३	२
		नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्र (Citizen Wellbeing Center) स्थापनातथा संचालन	८००.००	P१	२	३	३	२
		आयुर्वेद स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली	१००.००	P२	३	३	३	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		निःशुल्क वितरणका लागि औषधी खरिद	५००.००	P१	२	३	३	२
		होमियोपेथिक चिकित्सक करार; न्युनतम सेवा मापदण्ड व्यवस्थापन र अस्पताल सुदृढीकरण	८००.००	P१	३	३	३	२
		आयुर्वेद फार्मसी संचालन तथा चूर्ण औषधी उत्पादन, वस्तिकर्म सेवा तथा शिरोधरा सेवा	४००.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	२००.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२०	आयुर्वेद सेवाकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	आयुर्वेद सेवा कार्यक्रम संचालन, अस्पताल सुदृढीकरण	५०.००	P१	३	३	३	२
		प्रयोगशाला संचालन	२०.००	P१	३	३	३	२
		पञ्चकर्म/पूर्वकर्म कार्यक्रम	५.००	P१	३	३	३	२
		औषधि खरिद	३०.००	P१	३	३	३	२
		स्वर्ण विन्दु प्रशासन कार्यक्रम	५.००	P१	३	३	३	२
		स्तनपायी आमालाई मातृशिशु सुरक्षार्थ दुग्धबर्धक जडिबुटी तथा अन्य औषधि वितरण कार्यक्रम	१५.००	P१	१	२	३	२
		ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा कार्यक्रम	२५.००	P१	२	३	३	२
		नागरिक आरोग्य अभियान तथा समन्वय	५०.००	P१	२	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१४.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२१	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	अपाङ्गता रोकथाम तथा कुष्ठरोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन, कुष्ठरोग विरामी सक्रिय खोजपङ्काल, प्रतिवेदन तथा कुष्ठरोगको विरामीको तथ्याङ्क प्रमाणीकरण	१५.००	P२	३	३	३	२
		सुधारात्मक शल्यक्रिया (Reconstructive Surgery)	२०.००	P१	३	३	३	२
		अपाङ्गता व्यवस्थापन तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी तालिम	१५.००	P१	३	३	३	२
		कुष्ठरोग नियन्त्रण तथा अपाङ्गता व्यवस्थापन समिति गठन तथा कार्यक्रम संचालन	२०.००	P१	३	३	३	२
		कुष्ठरोगको नियमित उपचार पूरा गर्ने विरामीको लागि यातायात खर्च	६.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	६.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२२	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	नर्सिङ तथा सामाजिक सुरक्षा सेवा कार्यक्रम संचालन	६०.००	P१	१	३	३	२
		अस्पतालमा आधारित जेरियाट्रिक वाई स्थापना, सामाजिक सेवा एकाई र एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्र संचालन	११०.००	P१	१	३	३	२
		राष्ट्रिय महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका कार्यक्रम	१८०.००	P१	१	३	३	२
		विद्यालय स्वास्थ्य प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम	१५०.००	P२	२	३	३	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	१०.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२३	राष्ट्रिय स्वास्थ्यतालिम कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	स्वास्थ्य तालिम कार्यक्रम संचालन, SHP/SBA मोडुलर तालिम	५.००	P१	२	३	३	२
		स्थानीय तहका स्वास्थ्य शाखा प्रमुखका लागि स्वास्थ्य व्यवस्थापनसम्बन्धी Modular तालिम	१०.००	P१	३	३	३	२
		Medico-Legal Training on Post Mortem Examination and Clinical Forensic Medicine	१५.००	P१	२	३	३	२
		Basic Burn Care Training	१०.००	P१	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	५.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२४	क्षयरोग नियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन, TB Designated माइक्रोस्कोपीसेन्टर सञ्चालन	८०.००	P१	३	३	३	२
		क्षयरोग बिरामीहरूका लागि पोषण, यातायात तथा आधारभूत परिक्षण तथाजटिलता व्यवस्थापन	२५.००	P१	३	३	३	२
		औषधी प्रतिरोधी क्षयरोग बिरामीको उपचार व्यवस्थापनका लागि होस्टेलसञ्चालन	४०.००	P१	३	३	३	२
		क्षयरोगका जोखिम समूहहरूमा AI - Xray जडित ACF क्याम्प संचालनमाइक्रोस्कोपिक मर्मत, ल्याव रिजेन्टतथा कन्जुमेबल्स खरिद र कार्टेज सहितदुवानी, स्थलगत अनुशिक्षण अनुगमन क्यू सी स्लाईड कलेक्सन र गुणस्तरनियन्त्रण	५०.००	P२	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	१४.००	P२	३	३	३	२
३७०९११२५	स्वास्थ्य व्यवस्थापनकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	स्वास्थ्य व्यवस्थापनकार्यक्रम संचालन, अभिलेख तथा प्रतिवेदन फाराम एवं मासिक अनुगमन पुस्तिका छपाइ	७०.००	P१	३	३	३	२
		स्वास्थ्य कार्यालय एवम् अस्पतालहरूको एकीकृत अर्धवार्षिक एवंवार्षिक समीक्षा	१०.००	P१	३	३	३	२
		डिएचआईएस २ प्लेटफर्ममा प्रत्यक्ष रूपमा प्रतिवेदन हुन नसकेकास्वास्थ्य संस्था अभिमुखीकरण कार्यक्रम	२०.००	P२	३	३	३	२
		स्थानीय तहहरूको डाटा भेरिफिकेशन तथा भ्यालिडेसन एवम् गुणस्तरसुधार, अर्धवार्षिक एवम् बार्षिक समीक्षा साथै बार्षिक स्वास्थ्य प्रतिवेदनतयारी	२५.००	P२	३	३	३	२
		स्थानीय तह एवं स्वास्थ्य संस्थाहरूमा एल एम आइ एस, एच एम आई एस रडि एच आई एस सम्बन्धी अनसाइट कोचिङ	२०.००	P२	३	३	३	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		RRT Training; औषधि, उपकरण, परिवार नियोजनका साधन, पोषण सामाग्री, एच एम आइ एस टुल्स लगायत सामाग्री ढुवानी	८०.००	P२	२	२	२	२
		स्वास्थ्य संस्था पञ्जीकरण, भौगोलिक अवस्थिति Geocode तथा Workforce विवरण अद्यावधिक	५०.००	P२	२	२	२	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	८.००	P२	२	२	२	२
३७०९११२६	महामारी रोग नियन्त्रणकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	महामारी रोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन	३०.००	P१	२	२	२	२
		हेल्थ डेस्कमा कार्यरत कर्मचारी व्यवस्थापन	८.००	P१	२	२	२	२
		नर्सिने तथा मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धि औषधि खरिद	१००.००	P१	२	२	२	२
		नर्सिने रोग सम्बन्धी PEN तालिम	१०.००	P२	२	२	२	२
		मानसिक स्वास्थ्य सम्बन्धी mhGAP Module २A र २B सम्बन्धि तालिमसंचालन	१५.००	P१	२	२	२	२
		निःशुल्क हाईड्रोशिल शल्यक्रिया (प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय)	११०.००	P१	२	२	२	२
		कीटजन्य रोगहरू औलो, कालाजार, डेंगु, हात्तीपाईले, जे.इ. जीका, स्क्रब टाईफस सार्ने भेक्टरहरूको प्रतिकार्य एकिकृत सर्भिलेन्स -IVS	१५.००	P१	२	२	२	२
		प्रदेशमा रेबिज रोडम्याप सम्बन्धी Risk Assessment तथा प्रदेशस्तरीय रोडम्याप निर्माण	२०.००	P१	२	२	२	२
		जिल्ला अस्पतालमा मनोचिकित्सक परामर्स सेवा खरिद	२०.००	P२	२	२	२	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	४१.००	P२	२	२	२	२
३७०९११२७	परिवार कल्याणकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	परिवार कल्याण कार्यक्रम संचालन	२००.००	P१	२	२	२	२
		प्रदेश तर्फ अस्पतालमा मातृ र नवशिशु कार्यक्रम	४५०.००	P१	२	२	२	२
		पोषण विशेष कार्यक्रम	६००.००	P१	२	२	२	२
		प्रजनन स्वास्थ्य रूग्णता सेवा	३००.००	P२	१	२	२	२
		अस्पताल मार्फत MNH कार्यक्रम संचालन	३५०.००	P२	१	२	२	२
		पोषण पुनर्स्थापना केन्द्र संचालन	६००.००	P१	२	२	२	२
		महामारी फैलिन नदिनको लागि प्रतिकार्य खोप अभियान संचालन र व्यवस्थापन	३६०.००	P१	२	२	२	२
		परिवार नियोजन र किशोरकिशोरी स्वास्थ्य सेवा	३००.००	P१	१	२	२	२
		बाल स्वास्थ्य कार्यक्रम	३००.००	P१	२	२	२	२
		SNUC र NICU को लागि स्वास्थ्य उपकरण खरिद	१२००.००	P१	२	२	२	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	२३५.००	P२	५	५	५	२
३७०९११२८	उपचारात्मक सेवाकार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	उपचारात्मक सेवा कार्यक्रम संचालन	४८.००	P१	५	५	५	२
		आधारभूत तथा आकस्मिक सेवाको लागि औषधिखरिद	१००.००	P१	५	५	५	२
		५० वेड माथिका प्रदेशस्थित अस्पतालको व्यवस्थापन	१५०.००	P१	५	५	५	२
		उपचारात्मक सेवा सम्बन्धी स्वास्थ्य कार्यालयबाट संचालन हुनेकार्यक्रम	११०.००	P१	५	५	५	२
		प्रादेशिक अस्पतालमा Telemedicine र क्लिनिक अडिट कार्यक्रम संचालन	३०.००	P२	५	५	५	२
		सामाजिक जवाफदेहिता (सामाजिक परिक्षण) सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम	१२.००	P२	५	५	५	२
		अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्थाको न्युनतम सेवा मापदण्डको अनुगमन तथासमीक्षा तथा फलोअप	१५.००	P२	५	५	५	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१५.००	P२	५	५	५	२
३७०९११२९	स्वास्थ्य क्षेत्रसुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार कार्यक्रम संचालन	२००.००	P१	५	५	५	२
		छात्राबुद्धि तथा करारमा कार्यरत चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मीकोतलव भत्ता अस्पतालको पूँजीगत सुधार एवं औजार उपकरण खरिद तथा जडान	३००.००	P१	५	५	५	२
		रौतहट अस्पतालमा पुँजित सुधार खर्च	३६०.००	P१	५	५	५	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	४०.००	P२	५	५	५	२
३७०९११३०	राष्ट्रिय स्वास्थ्यशिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र (संघ सशर्त अनुदान)	राष्ट्रिय स्वास्थ्य शिक्षा, सूचना तथा संचार केन्द्र कार्यक्रमसंचालन	६.००	P१	५	५	५	२
		सुर्तीजन्य पदार्थ र मदिराको रोकथाम, नियन्त्रण तथा नियमन सम्बन्धिअन्तरक्रिया बहस पैरवी लगायत संचार कार्यक्रम	५.००	P२	५	५	५	२
		सर्ने रोग पहिचान, रोकथाम तथा नियन्त्रण सम्बन्धी संचार	१०.००	P२	५	५	५	२
		विभिन्न स्वास्थ्य दिवस/प्रवर्द्धन अभियान	७.००	P२	५	५	५	२
		जोखिम संचार तथा सामुदायिक सहभागिता कार्यक्रम	८.००	P२	५	५	५	२
		स्वस्थ गाउँ/सहर सम्बन्धी स्थानीय तहमा पैरवी कार्यक्रम	१०.००	P२	५	१	५	२
		प्रजनन स्वास्थ्य, बाल स्वास्थ्य, खोप तथा पोषण विषयमा संचार तथासचेतना कार्यक्रम	१२.००	P२	२	५	५	२
		स्वास्थ्य प्रवर्द्धन मिडियाकर्मीका लागि संचार तथा पैरवी	५.००	P२	२	५	५	२
		विविध, कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	४.००	P२	५	५	५	२
३७०९११३१	एड्स तथा यौनरोगनियन्त्रण (संघ सशर्त अनुदान)	एड्स तथा यौन रोग नियन्त्रण कार्यक्रम संचालन	३०.००	P१	२	५	५	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		ART Counsellor व्यवस्थापन	४०.००	P१	२	३	३	२
		यौन रोग औषधि खरिद; PLHIV को Advance Disease निदान उपचार तथाव्यवस्थापन खर्च	५४.००	P२	२	३	३	२
		कारागारमा रहेका कैदीबन्दीहरुमा एचआईभी परीक्षण र परामर्श	८.००	P२	२	३	३	२
		एचआईभी सम्बन्धि जनचेतनामुलक सामग्री प्रकाशन तथा प्रसारण	१२.००	P२	२	३	३	२
		एचआईभी सम्बन्धी लान्छना तथा भेदभाव न्यूनीकरणका लागि जनप्रतिनिधि, पत्रकार, प्रहरी, एचआईभी संक्रमित तथा मुख्य जोखिम समूहमा अभिमुखीकरण	१५.००	P२	३	३	३	२
		विविध कार्यक्रम, आयोजना, कार्य र खर्च	१०.४०	P२	३	३	३	२
३५००००११	शिक्षा तथा संस्कृतिमन्त्रालय	प्रदेश शिक्षा नीति कार्यान्वयन	१४२०.००	P१	२	२	४	२
		मधेश कृषि तथा मधेश विश्वविद्यालय अनुदान	२५२२.००	P१	२	२	४	२
		MTEF नतिजा नियन्त्रण कक्ष	१५०.००	P१	३	३	४	२
		नमूना विद्यालय	३०००.००	P१	२	३	४	२
		संस्कृति/सम्पदा डिजिटल सूचीकरण	१५०.००	P१	२	२	४	२
		अधुरो पूर्वाधार छानबिनपछि निरन्तरता	४०००.००	P१	२	३	४	२
		सामुदायिक विद्यालयका वालवालिकाको लागि आधुनिक विज्ञान केन्द्र (Science Center) संचालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	३	२	४	२
		सामुदायिक विद्यालय दिवा खाजाका लागि मोडुलर किचेन निर्माण (समपुरकअनुदान)	२९६९.००	P१	२	२	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	२६०८.००	P२	३	३	४	२
३५००१०११	शिक्षा विकासनिर्देशनालय	आधारभूत सिकाइ सुधार	६०७.००	P१	२	३	४	२
		कक्षा १-३ पढाइ/गणित	५०३.००	P१	३	३	४	२
		जोखिम विद्यार्थी Early Warning	३५०.००	P१	२	३	४	२
		छात्रा/विपन्न छात्रवृत्ति	८५०.००	P१	१	३	४	२
		ECED गुणस्तर	४३०.००	P१	२	३	४	२
		मुख्यमन्त्री साक्षरता कार्यक्रम	८६०.००	P१	२	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	६५०.००	P२	३	३	४	२
३५००१०१२	शिक्षा तालिम केन्द्र	ICT/Subject Pedagogy तालिम	१००.००	P२	३	३	४	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रधानाध्यापक नेतृत्व प्रमाणीकरण	९१.००	P२	३	३	४	२
		Mentor Teacher परिचालन	८०.००	P२	२	३	४	२
		तालिमपछि Classroom Observation	१०४.००	P२	३	३	४	२
		Digital Learning Centre	१०४.००	P१	३	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	७१.००	P२	३	३	४	२
३५००९०५०	शिक्षा विकास एकाइकार्यालयहरू	छात्रामैत्री/अपाङ्गमैत्री शौचालय	१६००.००	P१	३	३	४	२
		सुरक्षित भवन मर्मत	६१४०.००	P१	३	३	४	२
		पुस्तकालय	८००.००	P१	२	३	४	२
		शैक्षिक संस्था WASH विस्तार कार्यक्रम	१२००.००	P१	३	३	४	२
		विद्यालय सुधार योजना	१५०.००	P१	३	३	४	२
		संयुक्त अनुगमन	५०.००	P१	३	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	१०.००	P१	३	३	४	२
३५०९११२५	राष्ट्रिय परीक्षाबोर्ड (संघ सशर्त अनुदान)	SEE सञ्चालन	४९०.००	P२	३	३	४	२
		परीक्षा केन्द्र व्यवस्थापन	१५.००	P२	३	३	४	२
		नतिजा विश्लेषण	१०.००	P२	३	३	४	२
		कमजोरी भएका विषय/विद्यालय सुधार योजना	१०.००	P२	३	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	०.००	P२	३	३	४	२
३५०९११२६	CTEVT/प्राविधिकशिक्षा	TVET संस्था गुणस्तर	१०५२.००	P१	३	३	४	२
		Apprenticeship कार्यक्रम	२६२८.००	P२	३	३	४	२
		श्रमबजार माग अध्ययन	१०.००	P२	३	३	४	२
		कृषि/स्वास्थ्य/IT/निर्माण सीप	८००.००	P१	३	३	४	२
		Tracer Study	१०.००	P१	३	३	४	२
		प्रयोगशाला/भवन	७५०.००	P१	३	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	०.००	P१	३	३	४	२
३५०९११४४		शिक्षक तालिम	३००.००	P१	२	३	४	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
	विद्यालय शिक्षाक्षेत्र योजना (संघीय सशर्त अनुदान)	STEAM प्रतिभा	३००.००	P२	३	३	४	२
		विपद् क्षति विद्यालय सुधार	१००.००	P१	३	३	४	२
		अनिवार्य/निःशुल्क शिक्षा कार्ययोजना	२५.००	P१	३	३	४	२
		Digital Learning Centre	२५.००	P१	३	३	४	२
		विविध कार्य तथा खर्च	०.००	P२	३	३	४	२
३४३०००११	खेलकुद तथा समाजकल्याण मन्त्रालय	प्रथम महिला राष्ट्रपति स्वरोजगार कार्यक्रम	१००.००	P१	१	३	८	२
		बेटि जिन्दाबाद अभियान कार्यक्रम	१००.००	P१	१	३	५	२
		दलित स्वरोजगार कार्यक्रम Old Age Safe House धनुषा	२०.००	P१	२	३	५	२
		Child Care Center मधेश भवन भित्र	२०.००	P१	१	३	५	२
		मुख्यमन्त्री आवास सुरक्षा योजना	२००.००	P१	३	३	५	२
		स्थानीय तहसँग साझेदारीमा ज्येष्ठ नागरिक दिवा सेवा केन्द्रसञ्चालन र व्यवस्थापन	४०.००	P१	३	३	५	२
		महिला समुत्थान परियोजना, समाजिक रुपान्तरणको लागि युवा परिचालन	४००.००	P१	१	३	५	२
		दाइजो प्रथा उन्मुलन कार्यक्रम	२७२.००	P१	१	३	५	२
		मानव वेचबिखन तथा रोकथाम सम्बन्धी सचेतनामुलक वृत्तचित्र निर्माण	२५.००	P१	१	३	५	२
		वालविवाह न्यूनीकरण सम्बन्धी प्रदेशको १३६ स्थानीय तह सचेतनामुलककार्यक्रम	२७२.००	P१	१	३	५	२
		लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध तथा महिलाको हक अधिकार र विकासको लागिस्थानीय तहमा अभिमुखीकरण कार्यक्रम	२००.००	P१	१	३	५	२
		यौनिक तथा अल्पसंख्यकको हक सवालमा अन्तरक्रिया कार्यक्रम	५.००	P१	१	३	१०	२
		अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई सामग्री सहयोग	२०.००	P१	१	३	५	२
		अनतक्रिया कार्यक्रम कानुन निर्माण	४०.००	P२	३	३	५	२
		Ocmc	१.००	P१	२	३	५	२
		Safe House	१.००	P१	१	३	५	२
		बालगृह	१.००	P१	२	३	५	२
		वृद्धि आश्रमलाई अनुदान सहयोग	४०.००	P२	२	३	५	२
		दृष्टिविहिन व्यक्तिका लागि वस्तुगत टेवा सहित सीप तथा उधमशीलताविकास तालिम	५६.००	P२	२	३	१०	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		बहिरा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका ३० जना अभिभावकहरूलाई आधारभुतसाङ्केतिक वालविवाह अन्त्य सम्बन्धी अन्तरक्रिया कार्यक्रम	४०.००	P२	१	३	१०	२
		महिला अगुवा भेला कार्यक्रम	५.००	P२	१	३	५	२
३४३०११०१	सामाजिक विकास एकाइ	पोखरीया न.पा. ४ मा नगर सभागृह निर्माण	७००.००	P१	३	३	५	२
		खेलकुद मैदान, धर्मशाला, सामुदायिक भवन निर्माण तथा मर्मत सुधार	१२००.००	P१	३	३	५	२
		विभिन्न स्थानमा मन्दिर र मस्जिद निर्माण, स्तरोन्नति कार्य	७००.००	P१	३	३	५	२
		शिवनगरमा रामजानकी अधुरो धर्मशाला र अधुरो मदरसाको स्तरोन्नति	९००.००	P१	३	३	५	२
		विभिन्न स्थानमा मसानघाट तथा कब्रस्थान निर्माण तथा सुधार	७००.००	P१	३	२	५	२
		विभिन्न स्थानमा छठी घाट निर्माण तथा सुधार, धार्मिक किर्तन घरनिर्माण तथा सुधार	७००.००	P१	३	२	५	२
		निर्वाचन क्षेत्र केन्द्रित अधुरो संरचना निर्माण लगायतका विभिन्नक्रियाकलाप तथा खर्च	१०००.००	P२	३	३	४	२
३४३०२१०१	दलित विकास समितिका कार्यालयहरू	दलितवर्गका लागि लोकसेवातयारी कक्षा	४०.००	P१	२	३	१०	२
		दलित समुदायका छात्रछात्रा Internship	१०.००	P१	२	३	१०	२
		दलित सरोकारवाला नेतृत्व विकास अन्तरक्रिया	२.००	P२	२	३	१०	२
		दलित समुदाय अधिकार प्रवर्द्धनकार्यक्रम	१६.००	P१	२	३	१०	२
		दलित वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम	१०.००	P१	२	३	१०	२
		दलित अगुवा भेला कार्यक्रम	२०.००	P१	२	३	१०	२
		विभेद र छुवाछुत अनुगमन समितिका पदाधिकारी अभिमुखीकरण र समितिले गर्ने कार्य तथा दलित सरोकारका विषयमा अन्तरक्रिया	१८.००	P२	२	३	१०	२
३४३०१०१२	राष्ट्रिय महिला सशक्तीकरण परियोजना	महिला समूह, सञ्चाल, सहकारी तथा सामाजिक उद्यमी वृत्ति तथा नेतृत्वविकास	४०.००	P१	२	२	५	२
		महिला उद्यमी तथा उद्यमी समूहका लागि उद्यमशिलता प्रवर्द्धन प्रविधिसहयोग	१०.००	P१	१	३	५	२
३४३०३१०१	व्यावसायिक तथा सीपविकास तालिम केन्द्र	महिलाका लागि सीलाई कटाइ	६०.००	P१	१	३	५	२
		विपन्न महिला कम्प्युटर अपरेटर, ब्यूटीपार्लर, आयआर्जनको लागी केशश्रृङ्गारसमेत विभिन्न व्यावसायिक सीपहस्तान्तरण तालिम	७०.००	P२	१	३	५	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		युवा रोजगारी मोटर रिवाइन्डिंग, विद्युत जडान, प्लम्बिङ, कम्प्युटर, इलेक्ट्रोनिक्स तथा मोवाइल, जनरल मेकानिक्स आदि सीप विकास तालिम, महिलासशक्तीकरण लक्षित आयमुलक कृषि कार्यक्रम, युवा -युवतिका लागि मन्टेस्वरी तालिम	६०.००	P२	१	३	५	२
		मिथिला कला प्रवर्द्धनका लागि मिथिला आर्ट सम्बन्धी तालिम	१०.००	P२	२	३	५	२
		युवाका लागि हलुका सवारी चालक तालिम लगायतका विभिन्न क्रियाकलापतथा खर्च	६०.००	P२	२	३	५	२
३४३९१०११	सामाजिक विकास कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	सहायक सामग्री उत्पादन तथा वितरण कार्यक्रम	१००.००	P१	२	३	५	२
		हनुमाननगर कंकालिनी, नगराइन समेत विभिन्न स्थानमा ज्येष्ठ नागरिकमिलन केन्द्र	४०.००	P१	३	३	१०	२
		अपाङ्गता रोकथाम तथा पुनर्स्थापना साझेदारी लगायतका विभिन्नक्रियाकलाप र खर्च	१०.००	P२	२	३	१०	२
३४३०००११	मधेश खेलकुद परिषद्	खेलकुदको प्रवर्द्धनका लागि प्रशिक्षण र प्रतियोगिताहरू संचालनगर्ने; राष्ट्रिय महिला क्रिकेट, भारतोलन, कुस्ती आदि प्रतियोगिता संचालन	३००.००	P२	३	३	१२	२
		मधेशमा खेलकुदको विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार निर्माण	५००.००	P१	३	३	१२	२
		नारायणी रंगशाला, श्री रामजानकी रंगशाला निर्माण, प्रदेशका ६स्थानमा बहुउद्देश्य कभर्ड हल निर्माण	४००.००	P१	३	३	१२	२
		खेलकुद सामग्रीहरूको खरिद, तथा वितरण	२००.००	P१	३	३	१२	२
३३७९११३०	आवास व्यवस्थाकार्यक्रम	८ जिल्लाका विपन्न परिवार आवास निर्माणमा सहयोग	३८००.००	P१	३	३	११	१
३३७९११४३	बस्ती विकास कार्यक्रम	प्रदेशका ५ वटा जिल्लामा बस्ती विकास सम्बन्धी विभिन्न १२ वटाआयोजना, क्रियाकलाप तथा खर्च	१२००.००	P१	३	३	११	१
३३७९११३१	झोलुंगे पुल क्षेत्रगतकार्यक्रम (संघीय सशर्त समेत)	रातुखोला, बागमती, लालबकैया झोलुंगे पुल निर्माण रौतहट; महादेव पट्टी ओरिया खोला झोलुंगे पुलनिर्माण, पर्सा र प्रादेशिक प्राविधिक सेवा प्रदायक सेवा खरिद समेत २ वटा कार्य	३०००.००	P२	३	२	९	१
३३७९११३२	स्थानीयस्तरका सडक पुलतथा सामुदायिक पहुँच सुधार परियोजना	विभिन्न १४ वटा सडक, पुल तथा कल्भर्ट निर्माण लगायतका आयोजना	४००.००	P२	३	३	९	१
३३७९११४२	प्रादेशिक तथा स्थानीयसडक सुधार कार्यक्रम	सडक आयोजनाको स्तरोन्नति, मर्मत संभार तथा सुधार आयोजना तथाक्रियाकलाप	२००००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्रएक सडक कार्यक्रम (प्रथम चरण)	सप्तरी र रौतहट जिल्ला बाहेक ६ जिल्लामा निर्माणाधीन ३८ वटानिर्वाचन क्षेत्र सडक आयोजना (पहिलो चरण)	८०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्रएक सडक कार्यक्रम (दोस्रो चरण)	विभिन्न ६५ वटा निर्वाचन क्षेत्र सडक स्तरोन्नति तथा मर्मत संभारआयोजना (दोस्रो चरण)	३५०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	प्रादेशिक सडककार्यक्रम	विभिन्न ४४ वटा प्रादेशिक सडक स्तरोन्नति आयोजना	२००००.००	P१	३	३	९	१

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
३३७०१०१२	प्रादेशिक पुलकार्यक्रम	विभिन्न १८ वटा प्रादेशिक सडक पुल निर्माण आयोजना	१०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	एक निर्वाचन क्षेत्र एक पक्की पुल निर्माण कार्यक्रम	विभिन्न ६३ वटा निर्वाचन क्षेत्र सडक पुल आयोजना	१२६००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	भवन तथा आवासकार्यक्रम	भवन, आवास तथा सहरी विकास सम्बन्धी विभिन्न ११९ वटा आयोजना तथा क्रियाकलाप	१८००.००	P२	२	३	११	१
३३७०१०१२	महेन्द्र नारायण निधिविपन्न आवास योजना	विपन्न वर्गका लागि किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण (ह्याण्ड पाइपर शौचालय सहित)	८०००.००	P१	१	२	११	१
३३७०१०१२	मुख्यमन्त्री सुरक्षितनगरिक आवास कार्यक्रम	विपन्न वर्गका लागि किफायती र सुरक्षित आवास निर्माण (ह्याण्ड पाइपर शौचालय सहित)	२४००.००	P१	१	२	११	१
३३७०१०१२	विपन्नसँग मदन भण्डारी आवास कार्यक्रम	निर्माणाधीन आवास सम्पन्न	१०००.००	P१	२	३	११	१
३३७०१०१२	ग्रामीण विकासकार्यक्रम	नमूना गाउँ/बस्ती विकास कार्यक्रम	६०००.००	P१	२	२	११	१
३३७०१०१२	अन्य सार्वजनिकनिर्माण कार्यक्रम	विभिन्न ४९८ वटा अन्य सार्वजनिक निर्माण आयोजना तथा क्रियाकलाप	३०००.००	P१	३	३	११	१
३३७०१०१२	स्वच्छता अभियान	सार्वजनिक पोखरी, वगैचा सौन्दर्यकरण, कल्चर केन्द्र, छात्रावास, शौचालय निर्माण लगायत विभिन्न २९ वटा आयोजना तथा क्रियाकलाप	३०००.००	P१	२	१	६	१
३३७०१०१२	जनकपुर घोषणापत्र २०८२ (हरित सडक कार्यक्रम)	विभिन्न ८ वटा हरित सडक निर्माण आयोजना	८००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	भूकम्प प्रतिरोधी भवनप्रवर्द्धन कार्यक्रम	भूकम्प प्रतिरोधी भवन प्रवर्द्धन कार्यक्रम, जनचेतनाकार्यक्रम	५०.००	P२	३	३	११	१
३३७०१०१२	नियमित भवन मर्मतसम्भार कार्यक्रम	सरकारी प्रशासनिक तथा आवास भवनको नियमित मर्मत सम्भार	३००.००	P१	३	३	११	१
३३७०१०१२	मधेश प्रदेश सरकारको प्रशासनिक तथा आवासीय भवन निर्माण कार्यक्रम	प्रशासनिक तथा आवास भवन निर्माण	१०००.००	P२	३	३	११	१
३३७०१०१२	सरकारी तथा अन्य भवननिर्माण कार्यक्रम	सरकारी तथा अन्य भवन निर्माण कार्यक्रम	२०००.००	P१	३	३	११	१
३३७०१०१२	सडक सुरक्षा कार्यक्रम	प्रादेशिक सडक सञ्जाल अन्तर्गतका सडकहरूमा सुरक्षित संरचना निर्माण	१५००.००	P१	३	२	९	१
३३७०१०१२	व्यवस्थित शहरी विकासकार्यक्रम	योजनावद्ध र दिगो विकास	१५००.००	P१	३	२	११	१
३३७०१०१२	जग्गा विकास कार्यक्रम	GLD & Land Pooling आयोजना	३००.००	P१	३	२	११	१
३३७०१०१२	High Rise Building निर्माण सम्बन्धी नीति तथा कानून निर्माण	By Law Vertical Expansion in Building Construction	१०.००	P१	३	२	११	१
३३७०१०१२	गत विगतका क्रमागत आयोजनाहरू	विभिन्न क्रमागत आयोजनाहरू	५०००.००	P१	३	३	११	१
३३७०१०१२	हस्तान्तरण भएर बजेटअभावको कारण सम्पन्न हुन नसकेका आयोजनाहरू	विभिन्न आयोजनाहरू	१०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	निर्माण कार्य सम्पन्नभई भुक्तानी हुन बाँकी रहेका आयोजनाहरू	विभिन्न आयोजनाहरू	२५००.००	P१	३	३	९	१

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
३३७०१०१२	अधुरो र अपुरो आयोजनाहरू	विभिन्न आयोजनाहरू	३०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	धुँवा-धुलो रहित जिल्ला सदरमुकाम कार्यक्रम	प्रदुषणमुक्त जिल्ला सदरमुकाम	४००.००	P१	२	१	९	१
३३७०१०१२	हरित शहर कार्यक्रम	इको-सिस्टम र शहरको हरियाली प्रवर्द्धन, वृक्षारोपण	३२०.००	P१	२	१	११	१
३३७०१०१२	उज्यालो शहर कार्यक्रम	Street Light, Flood Light, Hi-mist Light, Solar Light आदि जडान	३२०.००	P१	२	२	७	१
३३७०१०१२	निर्मित सडक पूर्वाधारमर्मत सम्भार तथा सौन्दर्यीकरण कार्यक्रम	१३०० कि.मी. सडक पूर्वाधारहरूको नियमित मर्मत सम्भार आयोजना	८००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	मधेश शहिद लोकमार्गनिर्माण	३०७.५ कि.मी. पक्की सडक निर्माण आयोजना	१५००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	नियमितसडक सुधार कार्यक्रम	वार्षिक सडक मर्मत योजना (ARMP-Annual Road Maintenance Plan) अनुसार सडकको मर्मत सम्भार	१०००.००	P२	३	३	९	१
३३७०१०१२	विकेन्द्रित शहरीविकास तथा सुरक्षित शहरी सडक कार्यक्रम	शहरी सडक यातायत, प्रविधिमैत्री सुरक्षित सडक पूर्वाधार निर्माण	६०००.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	कल्याणपुर १२ बेल्लाकोसिमाना देखि सिरहा १२ सारस्वर हुँदै सदरमुकाम सडक, सिरहा	सडक संरचना निर्माण सहित सडक स्तरोन्नति आयोजना (समपुरक अनुदान)	२९६४.००	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	बारागढी लङ्गडाचौकदेखि सुन्दरपुर सडक स्तरोन्नति (समपुरक अनुदान)	सडक संरचना निर्माण सहित सडक स्तरोन्नति आयोजना (समपुरक अनुदान)	२९९७.८५	P१	३	३	९	१
३३७०१०१२	सडक सुरक्षा कार्यक्रम (समपुरक अनुदान)	सडक सुरक्षा संरचना, संकेत र संरक्षण संरचना निर्माण (समपुरक अनुदान)	२८५२.००	P१	२	३	९	१
३३७०१०१२	रामजानकीबहुउद्देश्यीय रङ्गशाला निर्माण आयोजना	अन्तरराष्ट्रियस्तरको क्रिकेट रङ्गशाला, फुटबल रङ्गशाला, ब्याडमिन्ट कोर्ट तथा अन्य संरचना	८००.००	P१	२	३	९	१
३३७०१०१२	चालु तथा सञ्चालन खर्च	विभिन्न कार्य तथा चालु खर्च	३०००.००	P२	३	३	९	१
३१३०००११	ऊर्जा, सिंचाइ तथा खानेपानी मन्त्रालय	विभिन्न आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मत संभार तथा सञ्चालन	१००००.००	P१	३	३	६	२
		जलस्रोत संरक्षण र विकास	२५००.००	P१	२	१	६	२
		सौर्य उर्जा प्रणालीमा आधारित सिंचाई आयोजना (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	२	६	२
		अधुरो-अपुरो डिप-ट्यूबेलको प्रवर्द्धन तथा सञ्चालन कार्यक्रम (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	२	६	२
		कृषि उत्पादन प्रवर्द्धनका लागि विद्युतीय सिंचाई आयोजना (विशेष अनुदान)	१०००.००	P१	२	२	६	२
		महिनाथपुर पैनी सिंचाई योजना, धनकौल गा.पा., सर्लाही (समपुरक अनुदान)	३०००.००	P१	२	२	२	२
		दुधमती नदी उत्खनन तथा विकास आयोजना (समपुरक अनुदान)	३०००.००	P१	३	२	२	२
		लालापट्टी भलुवाही सिंचाई आयोजना (समपुरक अनुदान)	२६२५.००	P१	३	२	२	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		सतह तथा सिंचाई र जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान	२००.००	P२	३	२	२	२
३१३०११०१	खानेपानी तथा सरसफाईडिभिजन कार्यालयहरु	विभिन्न खानेपानी आयोजना निर्माण, विस्तार तथा मर्मत संभारकार्यक्रम	७२००.००	P१	२	२	६	२
		कार्यालय भवन निर्माण आयोजना	४००.००	P२	३	३	६	२
		खानेपानी गुणस्तर सम्बन्धी प्रयोगशाला निर्माण आयोजना	८००.००	P१	२	३	६	२
		आपतकालीन तथा विशेष परिस्थितिमा माग तथा आवश्यकताका आधारमा खानेपानी व्यवस्थापन कार्य	४००.००	P१	२	२	६	२
		सिमान्तकृत, दलित, मुस्लिम, पिछडिएको समुदाय लाभान्वित हुने गरीडिप बोरिंग सहितको खानेपानी व्यवस्थापन आयोजना	८००.००	P१	१	२	६	२
		आवश्यकता पहिचान गरी खानेपानी आयोजनामा प्रशोधन प्रणाली जडान कार्य	८००.००	P१	२	२	६	२
		खानेपानी आयोजनाहरुमा Automation System जडान	२००.००	P१	३	२	६	२
		पुर्नस्थापना तथा सम्पन्न खा.पा.आ. मर्मत सुधार	८००.००	P२	३	२	६	२
		सार्वजनिक शौचालय निर्माण तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम (स्वास्थ्यचौकी, सामुदायिक विद्यालय/शैक्षिक संस्था)	८००.००	P१	२	२	६	२
		Solid Waste Management Plant निर्माण कार्य तथा परामर्श सेवा	२००.००	P१	२	१	११	२
३१३०२१०१	जलस्रोत तथा सिंचाइविकास डिभिजन कार्यालयहरु	विभिन्न जलस्रोत, सिंचाई तथा नदी नियन्त्रण आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मत संभार तथा सञ्चालन	३००००.००	P१	३	२	६	२
		सतह तथा सिंचाई र जल उत्पन्न प्रकोप सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान	१००.००	P१	३	२	६	२
३१३०३१०१	भूमिगत जलस्रोत तथा सिंचाई विकास डिभिजन कार्यालयहरु	विभिन्न भूमिगत जलस्रोत, सिंचाई आयोजना निर्माण, विस्तार, मर्मतसंभारतथा सञ्चालन	१५०००.००	P१	३	२	६	२
		भूमिगत जलस्रोत तथा सिंचाई सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान	१००.००	P२	३	२	६	२
३१३९११२०	जलवायु अनुकूलित वृहतखानेपानी आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	लक्ष्मी निवास खा.पा.आ. धनुषा	५०.००	P१	३	३	६	२
		बेतौना खा.पा.आ. ,सिरहा	५०.००	P१	३	३	६	२
		निर्मलबस्तीखा.पा.आ. (निर्मलबस्ती ५ र ६) वारा	५०.००	P१	३	३	६	२
		नक्टाझिज खानेपानी आयोजना धनुषा	७०.००	P१	३	३	६	२
		केमलीपुर खानेपानी आयोजना धनुषा	६०.००	P१	३	३	६	२
		यज्ञभूमि खानेपानी आयोजना धनुषा	५०.००	P१	३	३	६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		पुष्पलपुर खानेपानी आयोजना धनुषा	६०.००	P१	२	२	६	२
		रौतहट क्षेत्र नं. ४ र चन्द्रपुर १ मा ओभरहेड टंकी निर्माण र विभिन्न स्थानमा डिप बोरिङ जडान	५०.००	P१	२	२	६	२
		महादेवा खा.पा.आ. महादेवा गाउँपालिका- २, सप्तरी	५०.००	P१	२	२	६	२
		डिप बोरिङ्ग तथा खानेपानी आयोजना, बोदे बसाई नगरपालिका १ देखि १०, सप्तरी	५०.००	P१	२	२	६	२
		विरगंज महानगरपालिकामा डिप बोरिङ्ग तथा ओभरहेड ट्यांकीनिर्माण	५०.००	P१	२	२	६	२
		कलैया उपमहानगरपालिकाका विभिन्न वडाहरूमा डिप बोरिङ्ग जडान कार्य	५०.००	P१	२	२	६	२
		पर्सगढी खानेपानी आयोजना, पर्सगढी न.पा. ५,७,८,९,पर्स	५०.००	P१	२	२	६	२
		बृहत खानेपानी आयोजना, बहुदरामाई न.पा.,पर्स	५०.००	P१	२	२	६	२
		डिप बोरिङ्ग विरगंज महानगरपालिका वडा नं २, ५, ११, १२, १३, १४, १८, २०, २१, २२, २३, ३०, ३१ र ३२	६०.००	P१	२	२	६	२
३१३९११२३	तराई-मधेश खानेपानीसुधार कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	हंसपुर कटपुल्ला खा.पा.आयोजना (दोस्रो चरण) धनुषा	७०.००	P१	२	२	६	२
		खेसरहिया खा.पा.आ. इनरवा	५०.००	P१	२	२	६	२
		सितलपुर बैरगनिया खा.पा.आ	६०.००	P१	२	२	६	२
		कटानी बजार खा.पा.आ. रौतहट,	६०.००	P१	२	२	६	२
		छपकैया बजार खा.पा.आ	६०.००	P१	२	२	६	२
		प्रष्टोका खा.पा.आ. पर्स	५०.००	P१	२	२	६	२
		जुडिवेला ४, ८ खा.पा.आ. सर्लाही	२७.००	P१	२	२	६	२
		बहनपुरवा, ठस्कौल खा.पा.आ ओभरहेड ट्यांकी निर्माण	२७.००	P१	२	२	६	२
		इनरवा उतरवारी खा.पा.आ. रौतहट	५०.००	P१	२	२	६	२
३१३९११२४	खानेपानी सेवा विस्तारतथा पुनर्स्थापना कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	शान्तिटोल-डुमरवाना टंकी निर्माण तथा मर्मत सुधार, जितपुर उ.प.मा ७२ १५	५०.००	P१	२	२	६	२
		५० लाख लिटर टंकी मर्मत सुधार, अमलेखगंज, बारा	५०.००	P१	२	२	६	२
३१३०११०१	राष्ट्रिय सूचनाव्यवस्थापन तथा अनुगमन आयोजना (संघ सशर्त अनुदान)	WASH Plan तर्जुमा कार्यशाला	५.००	P२	२	२	६	२
		NWASH बाट पानीको गुणस्तर सम्बन्धी तथ्याङ्क संकलन	५.००	P२	२	२	६	२
३१४०००११	गृह संचार तथा कानूनमन्त्रालय	चलचित्र तथा लोकसञ्चार प्रवर्द्धन बोर्ड कोष	२००.००	P२	२	२	१६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		मधेशी शहीद प्रतिष्ठान कोष	५००.००	P२	३	३	१६	२
		जिल्लामा प्रहरी आवास कार्यक्रम	२०००.००	P१	३	३	१६	२
		मिडिया काउन्सिल कोष	५००.००	P२	३	३	१६	२
		सप्तरी जुटपानीमा शहीद स्मृति सभाहल तथा भौतिक संरचना निर्माण	२००.००	P१	३	३	१६	२
		लागुऔषध दुर्व्यसनमुक्त युवा अभियान कार्यक्रम	३००.००	P१	२	३	१६	२
		विपद् व्यवस्थापन सामग्री खरिद	२००.००	P१	३	३	१६	२
		प्रहरी कार्यालय भवन, व्यापक किचन निर्माण	२०००.००	P१	३	३	१६	२
		शहीद स्मृति भवन तथा आवश्यक संरचना निर्माण	५००.००	P१	३	३	१६	२
		स्थानीय तहका पदाधिकारी तथा कर्मचारी न्याय सम्पादन तालिम र कानूनतर्जुमा	५०.००	P२	२	३	१६	२
		मधेश प्रदेश सरकारको टेलिभिजन संचालन लगायतका विभिन्न कार्य तथाखर्च	३००.००	P२	३	३	१६	२
३१४०००११	आमसञ्चार प्राधिकरण	आमसञ्चार प्राधिकरण कोष स्थापना	१००.००	P१	३	३	१६	२
		वैठक तथा प्राधिकरण सञ्चालन खर्च	२००.००	P२	३	३	१६	२
३०१०००११	मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय,	मन्त्रिपरिषद्को बैठक निर्णय र कार्यान्वयन डिजिटलाइजेशन रव्यवस्थापन	२५.००	P१	३	३	१६	२
		मानव अधिकारको राष्ट्रिय कार्ययोजना प्रदेशस्तरमा कार्यन्वयन	२००.००	P१	२	३	१६	२
		गुनासो व्यवस्थापनको लागी डिजिटल ड्यास बोर्डको स्थापना तथाकार्यान्वयन	२५.००	P१	२	३	१६	२
		विविध पूँजीगत कार्यक्रम	५०.००	P१	३	३	१६	२
		विविध चालु कार्यक्रम	२००.००	P२	३	३	१६	२
		कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च	३३०.००	P२	३	३	१६	२
३०१९११२०	प्रदेश तथा स्थानीय शासन सहयोग कार्यक्रम (संघ सशर्त अनुदान)	नवप्रवर्तन साझेदारी कोष कार्यान्वयन	४०४.५०	P१	२	३	१६	२
		प्रदेश निजामति किताबखानाको स्तरोन्नति तथा सुदृढीकरण	३.००	P२	३	३	१६	२
		स्थानीय तहका GESI सम्पर्क व्यक्तिका लागि GESI Audit, GRB, PSEA, GT, CoC सम्बन्धी क्षमता विकास तालिम	१६.००	P२	१	२	१६	२
		स्थानीय तथा प्रदेश सरकारका लागि आयोजना बैंक सञ्चालनमा सहयोग	१२.५०	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सरकारका कर्मचारीका लागि सेवा प्रवेश तथा सेवाकालीनतालिम	४२.००	P२	३	३	१६	२
		स्थानीय तहलाई एकद्वार सेवा प्रवाह प्रणालीको स्थापनाको लागी सहयोग	५.००	P२	२	३	१६	२
		प्रदेशका मन्त्रालय तथा आयोग कार्यालयमा GIOMS कार्यान्वयनका लागीप्राविधिक सहयोग	३.००	P२	३	३	१६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रदेश लोक सेवा आयोगमा नेटवर्किङ र डिजिटल पूर्वाधारसहितको उच्चप्रविधि युक्त आईटी ल्याब स्थापना	१५.००	P१	३	३	१६	२
		प्रदेश तथा स्थानीय तह सम्बन्ध सुदृढीकरण जिल्लास्तरीय अन्तरक्रिया/ कार्यशाला	१०.००	P२	२	३	१६	२
		स्थानीय तहका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत र लेखा शाखामा कार्यरत कर्मचारीका लागि लेखा परिक्षण र वित्तीय अनुशासन सम्बन्धी कार्यशाला	३६.००	P२	२	३	१६	२
		स्थानीय सरकारका निर्णय प्रक्रियामा सहयोगी हुने तथ्याङ्क एकीकरण, व्यवस्थापन तथा प्रस्तुतीकरण सम्बन्धी डिजिटल बुटक्याम्प	१०.००	P२	२	३	१६	२
		समान अवस्थाका स्थानीय तहहरू विचमा Community of Practices (CoP) कार्यक्रम	४.५०	P२	२	२	१६	२
		आन्तरिक राजस्वका स्रोतसुदृढीकरणका लागि स्थानीय तह सहयोग र सहजीकरण	८.००	P२	२	३	१६	२
		स्थानीय तहका लागि योजना-बजेट सम्बन्ध र नतिजामुखी बजेटिङका लागि MTEF सम्बन्धी व्यवहारिक कार्यशाला	३६.००	P२	२	२	१६	२
		स्थानीय तहहरूका LGPAS को नतिजाको समीक्षा तथा पुनर्ताजगीकार्यशाला	२४.००	P२	२	२	१६	२
		स्थानीय तहहरूमा एकद्वार सेवा प्रवाह प्रणाली (OSSD) को स्थापनासहयोग (विधुतिय पूर्वाधार/उपकरण सहयोग)	१६.००	P२	२	३	१६	२
		प्रदेश मन्त्रालयहरूको लैससास परीक्षण (GESI Audit) सञ्चालन (३ वटामन्त्रालय)	४.५०	P२	१	३	१६	२
		प्रदेश सरकारका कानून, ऐन, नियमावली, निर्देशिकातर्जुमा/पुनरावलोकन	९.००	P२	२	२	१६	२
		स्थानीय तहमा सामाजिकजवाफदेहिता प्रवर्द्धन औजार कार्यान्वयन तालिम	३२.००	P२	२	२	१६	२
		विविध कार्य तथा खर्च	२०९.००	P२	३	३	१६	२
३०११११२१	स्थानीय विकास प्रशिक्षण प्रतिष्ठान (संघ सशर्त अनुदान)	सहायक द्वितीयको तलब खर्च	८.२०	P२	३	३	१६	२
३०१०००११	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र	प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण केन्द्र सञ्चालन	१५०.००	P१	३	३	१६	२
		अनुसन्धान तथा प्रशिक्षक कार्यक्रम	२००.००	P२	२	३	१६	२
		पदाधिकारी तथा कर्मचारी क्षमता अभिवृद्धि तथा तालिम	२५०.००	P२	२	२	१६	२
		मन्त्रिपरिषद सदस्यहरूका लागि १ दिवसीय प्रशिक्षण	१५.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा सदस्यहरूका लागि १ दिवसिय तालिम	२५.००	P२	३	३	१६	२
		वालमैत्रि, जलवायुमैत्री, युवामैत्री शासन सम्बन्धी अभिमुखीकरण	३०.००	P२	२	२	१६	२
		विविध कार्य तथा खर्च	१२५.००	P२	३	३	१६	२
३०१०००११	जनलोकपाल आयोग	सरोकालवालसँग सुशासन सम्बन्धि अन्तक्रिया कार्यक्रम,	१५०.००	P२	३	३	१६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रदेश जनलोकपाल आयोग सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	२५.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश मातहतका कार्यालयबाट सञ्चालित विकास कार्यक्रमको अनुगमन तथामूल्याङ्कन	२५.००	P२	३	३	१६	२
		जनलोकपाल आयोगसँगको कार्यक्षेत्रसँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरु	१२६.००	P२	३	३	१६	२
२०२०००११	प्रदेश सभा	प्रदेश सञ्चित कोषमाथि व्ययभार हुने रकम	१५०.६०	P२	३	३	१६	२
		सभा सदस्य पारिश्रमिक तथा बैठक	२६३७.७६	P२	३	३	१६	२
		विषयगत समितिको कार्य क्षेत्र अन्तर्गत सञ्चालन हुने अध्ययनअनुसन्धान गोष्ठी तथा अन्तर्क्रिया	१३५.००	P२	२	३	१६	२
		सभामुख, उपसभामुख लगायत प्रतिनिधि मण्डलको आन्तरिक भ्रमण खर्च	४०.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा गतिविधि रेडियोकार्यक्रम	५.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा सदस्य तथा पदाधिकारीको आन्तरिक र वैदेशिक भ्रमण	८१.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा सदस्यका लागि संसदीय प्रक्रिया सम्बन्धी अन्तरक्रिया	१०.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा गतिविधिको संचार माध्यम प्रसार कार्यक्रम	१०.००	P२	३	३	१६	२
		विविध कार्य तथा खर्च	४२.००	P२	३	३	१६	२
२०२०००१२	प्रदेश सभा सचिवालय	सचिवालय कर्मचारी व्यवस्थापन	८४०.२४	P२	३	३	१६	२
		सभामुख, उप-सभामुख प्रदेश सभा सचिव, सूचना प्रविधि लगायतका विज्ञ रसलाहकार पारिश्रमिक	४५.००	P२	३	३	१६	२
		अन्तर प्रदेश सूचना, अनुभव साटासाट र अवलोकन कार्यक्रम	२०.००	P२	३	३	१६	२
		सभाको लागि मेशिनरी औजार	७०.००	P२	३	३	१६	२
		पावर हाउस मर्मत	१५.००	P१	३	३	१६	२
		फाउन्टेन मर्मत	८.००	P१	३	३	१६	२
		विधेयक तथा समितिहरुको प्रतिवेदन छपाई	२५.००	P२	३	३	१६	२
		सातै प्रदेशका उपसभामुखसँग निर्वाचित जनप्रतिनिधिको अन्तरक्रियाकार्यक्रम	१५.००	P२	३	३	१६	२
		संसदीय मामिला अध्ययन केन्द्रद्वारा सञ्चालित कार्यक्रममासचिवालयका कर्मचारी भ्रमण खर्च	१०.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश सभा सदस्यको क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम	१०.००	P२	२	३	१६	२
		उत्तर विधायिकी परीक्षण कार्य	६०.००	P२	३	३	१६	२
		प्रत्यायोजित विधायन अध्ययन कार्य	५.००	P२	२	३	१६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		सभाको लागि फर्निचर व्यवस्थापन	८०.००	P२	३	३	१६	२
		माननीयहरुको प्रोफाइल तथा प्रदेश सभा दर्पण कार्य	२०.००	P२	३	३	१६	२
		वार्षिक उत्सव	३५.००	P१	३	३	१६	२
		विभिन्न कार्यक्रम, आयोजना, कार्य तथा खर्च	१००.००	P२	३	३	१६	२
२१६०००११	मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय	प्रदेश कानुनी सहायता अधिकृतको पारिश्रमिक	५०.७५	P२	३	३	१६	२
		कर्मचारी तालिम	३.००	P२	२	३	१६	२
		समुदायमा मुख्य न्यायाधिवक्ता	८.००	P२	२	३	१६	२
		समुदाय स्तरमा कानूनी साक्षरता	२.४०	P२	२	३	१६	२
		बार, बेन्च र मुख्य न्यायाधिवक्ता बीच छलफल, अन्तरक्रिया	५.००	P२	३	३	१६	२
		संघिय संरचनामा उच्च अदालतको कार्य क्षेत्रको सम्बन्धमा छलफल तथा अन्तरक्रिया	२.००	P२	३	३	१६	२
		संविधान र प्रदेश कानून बमोजिम प्रदेश सरकारको सम्भावित राजस्वको स्रोत पहिचान गोष्ठी	३.००	P२	३	३	१६	२
		लिखित जवाफ तथा कानूनी राय लेखन सम्बन्धी कार्यशाला	२.००	P२	३	३	१६	२
		बारहरूसँग छलफल तथा अन्तरक्रिया	५.००	P२	३	३	१६	२
		समसामयिक तथा संवैधानिक कानूनी सवालमा छलफल तथा अन्तरक्रिया	१०.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेश कानूनी सहायता अधिकृतहरुको कार्य प्रगति समिक्षा गोष्ठी	३.००	P२	३	३	१६	२
		बारलाई भौतिक सहयोग	२.००	P१	३	३	१६	२
		अदालतलाई भौतिक सहयोग	५.००	P१	३	३	१६	२
		कारागार तथा हिरासत कक्षमा पुस्तक वितरण	४.००	P१	३	३	१६	२
		निर्देशिका, कार्यविधि तथा मापदण्डहरुको तर्जुमा तथा संशोधन	३.००	P२	३	३	१६	२
		कानूनी सहायता सम्बन्धि जानकारीमुलक सामग्री तयारी र प्रसारण	१.००	P२	३	३	१६	२
		प्रदेशको संवैधानिक अधिकार विषयक अध्ययन	२.५०	P२	३	३	१६	२
		मधेश प्रदेशमा रहेका कारागार तथा हिरासत कक्षको अनुगमन तथा निरीक्षण	३.२०	P२	३	३	१६	२
		अन्तर प्रदेश कार्यालयहरुको अध्ययन तथा अवलोकन कार्यक्रम	४.००	P२	३	३	१६	२
११००१०११	प्रदेश लोक सेवा आयोग	वार्षिक कार्यतालिका प्रकाशन	१.११	P१	३	३	१६	२
		माग आकृति फाराम संलग्न	२.५०	P१	३	३	१६	२

व.उ.शी.नं.	त्रिवर्षीयकार्यक्रम	प्रमुख वार्षिककार्यक्रम	कुल (लाखमा)	प्राथमिकता क्रम	लैंगिक संकेत	जलवायु संकेत	दिविल	रणनीतिक स्तम्भ
		प्रतिशत निर्धारण	२.७५	P१	३	३	१६	२
		आयोगको पाठ्यक्रम निर्माण तथा परिमार्जन	२.१५	P१	३	३	१६	२
		विज्ञापन प्रकाशन	१२०.००	P१	३	३	१६	२
		दरखास्त फाराम संकलन	५.७९	P१	३	३	१६	२
		परीक्षासँग सम्बन्धित मसलन्द खरिद	१२०.००	P१	३	३	१६	२
		परीक्षा कार्यक्रम	७८०.००	P१	३	३	१६	२
		उत्तरपुस्तिका परीक्षण	७८.९८	P१	३	३	१६	२
		नतिजा प्रकाशन	७५.९९	P१	३	३	१६	२
		अन्तर्वार्ता तथा सिफारिश	१२०.००	P१	३	३	१६	२
		तलब भत्ता तथा प्रशासनिक खर्च	६०५.४०	P२	३	३	१६	२
		पूँजीगत खर्च	१२५.००	P२	३	३	१६	२
३९१०२०११	प्रदेश नीति तथा योजना आयोग	प्रदेश गौरवको आयोजना सम्बन्धी मापदण्ड निर्माण	५०.००	P१	३	२	१६	२
		विषयगत मन्त्रालय निकायसरोकारवाला निकायसँग समन्वय, बैठक, गोष्ठी छलफल र अनुगमन, मूल्याङ्कन	३०.००	P१	३	२	१७	२
		स्थलगत, डिजिटल तथा डेक्स अध्ययन अनुगमन, त्रैमासिक तथा वार्षिक प्रगति समीक्षा रआयोजना एवम् कार्यक्रमको आवधिक समीक्षा	२०.००	P२	३	३	१७	२
		प्रदेश समपूरक तथा विशेष अनुदान कार्यविधि तर्जुमा	१०.००	P२	३	३	१७	२
		एकिकृत आयोजना सूचना व्यवस्थापन प्रणाली सम्बन्धी सफ्टवेयर निर्माणलगायतका विभिन्न कार्यक्रम खर्च	३५.००	P१	३	२	१७	२
		पूँजीगत कार्यक्रम खर्च	८०.००	P१	३	३	१७	२
		सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च	१५७.००	P२	३	३	१७	२
कुल जम्मा		४५५३६९.९७						

